

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

RAMŪNAS KUNCAITIS

**SUAUGUSIŲJŲ MOKYMO(SI) PRIEINAMUMAS
EUROPOS SAJUNGOS ŠVIETIMO
POLITIKOS KONTEKSTE**

Daktaro disertacija

Socialiniai mokslai, Edukologija (07S)

Kaunas, 2009

UDK 374.7(4)
Ku-178

Disertacija rengta 2003 – 2008 metais Vytauto Didžiojo universitete

Mokslinis vadovas:

Prof. habil. dr. Margarita Teresevičienė (Vytauto Didžiojo universitetas,
socialiniai mokslai, edukologija - 07S)

ISBN 978-9955-12-439-9

TURINYS

ĮVADAS.....	4
1. SUAUGUSIŲJŲ MOKYMO(SI) PRIEINAMUMAS MOKYMOSI VISĄ GYVENIMĄ PERSPEKTYVOJE.....	8
1.1. Suaugusiųjų mokymo(si) filosofiniai pagrindai ir politikos nuostatos	8
1.1.1. Filosofinis suaugusiųjų mokymosi pagrindas	8
1.1.2. Politikos įtaka suaugusiųjų švietimo raidai.....	15
1.1.2.1. Europos Sąjungos suaugusiųjų švietimo politika.....	15
1.1.2.2. Suaugusiųjų švietimo reglamentavimas Lietuvos Respublikoje.....	29
1.2. Suaugusiųjų mokymas(is) ir socioekonominė aplinka.....	36
1.3. Subjektyvieji ir objektyvieji suaugusiųjų mokymo(si) prieinamumo veiksniai	42
1.3.1. Subjektyvieji suaugusiųjų mokymo(si) prieinamumo veiksniai	43
1.3.2. Objektyvieji suaugusiųjų mokymo(si) prieinamumo veiksniai	53
2. TYRIMO METODOLOGIJA IR DIZAINAS	59
2.1. Metodologinės tyrimo nuostatos	59
2.2. Tyrimo dizainas.....	62
2.2.1. Tyrimo proceso organizavimo logika	62
2.2.2. Parengiamasis tyrimas.....	64
2.2.3. Veiksnių svarbos tyrimas	66
2.2.4. Kultūrinio veiksnio pagrindimo tyrimas	72
3. OBJEKTYVIŲJŲ SUAUGUSIŲJŲ MOKYMOSI PRIEINAMUMO VEIKSNIŲ RAIŠKA	75
3.1. Informacijos apie suaugusiųjų mokymo(si) galimybes prieinamumas.....	75
3.2. Mokymo(si) prieinamumo veiksnių svarba Lietuvos suaugusiųjų švietime.....	77
3.3. Kultūrinių skirtumų įtaka suaugusiųjų mokymo(si) prieinamumui.....	122
DISKUSIJA.....	129
IŠVADOS	133
LITERATŪRA.....	135
PRIEDAI.....	145

IVADAS

Temos aktualumas

Europos Sąjungoje suaugusiųjų mokymas(is) ir nepakankamas suaugusiųjų dalyvavimas mokymosi procese tampa vis aktualesne problema, todėl šios problemos aktualumui ir galimiems sprendimo būdams skiriamas vis didesnis institucijų, atsakingų už bendros Europos Sąjungos politikos formavimą ir įgyvendinimą, dėmesys. Daugiausia suaugusiųjų mokymasis asocijuojamas su tokiais societarinio lygmens dimensijomis kaip lygiateisiškumas ir suaugusiųjų dalyvavimas mokymesi (Tamošiūnienė, 2006).

Lisabonos deklaracija (2000) nurodė aiškius Europos Sąjungos ateities tikslus, prie kurių įgyvendinimo Lietuva prisijungė dar prieš tapdama Europos Sąjungos pilnateise nare. Norint paversti ES konkurencingiausia ir dinamiškiausia, žiniomis grįsta ekonomika pasaulyje, kuri nuolat augtų, didindama darbo vietų skaičių bei gerintų socialinius ryšius, reikia nepamiršti fakto, kad viso to galima pasiekti tik skiriant pakankamą dėmesį mokymui(si). Pagrindinis ekonomikos variklis yra suaugę žmonės, kurie ir sukuria valstybėms bendrąjį vidaus produktą. Šiuolaikinėje dinamiškoje visuomenėje suaugusieji turi nuolat tobulėti ir mokytis, nes tik taip jie sugebės prisitaikyti prie pokyčių ir besikeičiančių reikalavimų. Suaugusiųjų mokymas(is) yra viena iš pagrindinių prielaidų norint kurti konkurencingą ir dinamišką, žiniomis grįstą ekonomiką. Suaugusiųjų mokymo(si) prieinamumas šiame kontekste tampa ypač aktualus, nes nuo to priklauso jų dalyvavimo mokyme(si) lygis ir motyvacija. Apibrėžiant tyrimo problemą reikėtų akcentuoti tai, kad Lietuvai siekiant integruotis į Europos Sąjungą ir išlikti konkurencingai laisvo darbo jėgos judėjimo kontekste, turi būti apibrėžti veiksniai, darantys įtaką suaugusiųjų mokymo(si) prieinamumui. Tyrimo **problematika** - nėra išryškintos bendros Europos Sąjungos gairės, formuojančios suaugusiųjų dalyvavimą mokyme(si). Neaišku kokie veiksniai turi įtakos suaugusiųjų mokymo(si) prieinamumui daugiakultūroje erdvėje, kaip jie veikia vieni kitus ir kokią svarbą šiems veiksniams skiria suaugusieji, taip pat neaiškūs suaugusiųjų mokymo(si) prieinamumo ypatumai Lietuvoje vertinant tai europiniame kontekste. Tyrimo **problema** – mokymo(si) prieinamumo veiksnių raiška ir svarba daugiakultūroje Europos Sąjungos erdvėje.

Tyrimo objektas – suaugusiųjų mokymo(si) prieinamumas.

Tyrimo tikslas – atskleisti suaugusiųjų mokymo(si) prieinamumą ir jam darančius įtaką veiksnius Europos Sąjungos švietimo politikos perspektyvoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išryškinti pagrindines Europos Sąjungos ir Lietuvos suaugusiųjų švietimo politikos gaires.

2. Apibūdinti suaugusiųjų švietimo ir socioekonominės aplinkos sąveiką.
3. Apibrėžti suaugusiųjų mokymo(si) prieinamumą lemiančius veiksnius.
4. Įvertinti informacijos apie suaugusiųjų mokymo(si) galimybes prieinamumą Europos suaugusiųjų švietimo erdvėje.
5. Nustatyti mokymo(si) prieinamumo veiksnių svarbą Lietuvos suaugusiųjų švietime.
6. Įvertinti kultūrinių skirtumų įtaką suaugusiųjų mokymo(si) prieinamumui.

Ginamieji teiginiai:

1. Suaugusiųjų mokymo(si) prieinamumas tiesiogiai sąlygoja suaugusiųjų dalyvavimą švietime. Įvertinus objektyviųjų suaugusiųjų mokymo(si) prieinamumo veiksnių raišką galima pasiekti aktyvesnio suaugusiųjų dalyvavimo mokymo(si) procese.
2. Europos Sąjungos ir Lietuvos švietimo politikos lygmenyje vis didesnis dėmesys skiriamas ir dalyvavimo mokymo(si) procese skatinimui.
3. Suaugusiųjų mokymo(si) prieinamumo veiksniams įtaką daro kultūriniai skirtumai.

Darbo mokslinis naujumas ir reikšmingumas

Mokymo(si) prieinamumas politikos aspektu analizuojamas pirmą kartą. Išskirti veiksniai, kurie leidžia įvertinti mokymo(si) prieinamumą daugiakultūriu aspektu.

Darbo praktinis reikšmingumas

Šiame darbe yra atlikta išsami Europos Sąjungos švietimo politikos analizė pabrėžiant pagrindines tendencijas. Išskirti pagrindiniai objektyvieji veiksniai, darantys įtaką suaugusiųjų mokymo(si) prieinamumui:

- politinis,
- socioekonominis,
- individualusis,
- atskirties,
- kultūrinis.

Atskleista šių veiksnių sąveika daugiakultūrėje plotmėje.

Tyrimo **metodologinį pagrindą** sudaro šios nuostatos:

Empirizmas, akcentuodamas pažinimą per patyrimą, leidžia daryti išvadą, kad kiekvienam individui turi būti pasiūlytos atitinkamos mokymosi galimybės, kurios atitiktų jau turimą jo patyrimą. Tai vienas iš faktorių lemiančių suaugusiųjų požiūrį į mokymą(si) ir mokymo(si) prieinamumą.

Pragmatizmas pagrindžia mokymosi visą gyvenimą svarbą, o tai yra vienas pagrindinių šiuolaikinės suaugusiųjų švietimo politikos elementų.

Egzistencializmo išryškinta pasirinkimo laisvė ir atsakomybė už savo veiksmus bei individualaus mokymosi svarba pagrindžia tai, kad poreikis mokytis turi kilti iš paties suaugusiojo, o patys suaugusiųjų mokymosi institucijų teikiami kursai turi kiek galima labiau atitikti egzistuojantį poreikį (potencijos ir akto santykis).

Socialinis konstruktyvizmas, akcentuodamas socialinių procesų vaidmenį, nurodo, kad įstatyminė bazė gali užtikrinti teorines mokymosi galimybes, tačiau praktinis dalyvavimo lygis priklausys tik nuo pačių individų.

Atliekant mokslinį darbą buvo taikyti šie **tyrimo metodai**:

Mokslinės literatūros analizė padėjo išsiaiškinti, kokie pagrindiniai veiksniai lemia suaugusiųjų mokymo(si) prieinamumą ir kaip jie atsispindi daugiakultūroje visuomenėje.

Dokumentų analizės metodas taikytas siekiant apibrėžti Europos ir nacionalinės politikos įtaką suaugusiųjų mokymui(si).

Anketinė apklausa buvo siekiama įvertinti suaugusiųjų mokymo(si) prieinamumą europiniame ir nacionaliniame kontekste, nustatyti prieinamumo veiksnių raišką Lietuvos suaugusiųjų švietime; taip pat nustatyti, koks skirtingų šalių ir kultūrų suaugusiųjų požiūris į mokymo(si) prieinamumą.

Darbe buvo taikomi ir *statistiniai duomenų apdorojimo metodai*. Turimi duomenys buvo apdoroti SPSS 12.1 programa, pritaikyta *MS Windows* operacinei sistemai. Klausimų skalių patikimumui įvertinti skaičiuotas *Crombach alpha* koeficientas. Tyrimo duomenims apdoroti naudotas dažnių ir vidurkių skaičiavimas.

Skaičiuojant buvo pasirinktas 5 proc. klaidų lygis, rodantis, kad pirmos rūšies klaidų tikimybė yra didesnė nei 5 proc., o galimybė, jog skaičiavimai neteisingi – penki atvejai iš šimto (ryšį tarp duomenų rodantys p koeficientai lyginami su 0,05). Duomenims apibendrinti naudota *aprašomoji statistika, dispersinė analizė (ANOVA), neparametriniai kriterijai*.

Šio darbo tyrimams buvo naudingi tokie tarptautiniai ir nacionaliniai projektai:

- „WoMen – Lyčių lygybė kuria demokratiją“. Koordinatorius – Socialinių inovacijų fondas. Projektas vykdytas 2003-2006 metais ir finansuotas Europos Komisijos *Socrates/Grundtvig* programos.
- „Andragogų praktikų tęstinio kvalifikacijos tobulinimo modelio sukūrimas ir įgyvendinimas“. Koordinatorius – Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija. Projektas vykdytas 2005-2008 metais ir finansuotas Europos Socialinio fondo (BPD 2.4 priemonė).
- „REACTION - Patirtinio mokymosi pripažinimas ir akreditacija – kelias link geresnio suaugusiųjų mokymosi prieinamumo“. Koordinatorius – Vytauto Didžiojo

universiteto Edukologijos katedra. Projektas vykdytas 2005-2007 metais ir finansuotas Europos Komisijos *Socrates/Grundtvig* programos.

Šio darbo autorius dalyvavo juos rengiant, vykdant ir atliekant tyrimus.

Šio tyrimo **apribojimai**:

- Analizuojami tik objektyvieji suaugusiųjų prieinamumo veiksniai;
- Atskirties veiksnys (mokymo(si) galimybių prieinamumas socialiai atskirtoms grupėms ir jo įtaka jų socialinei integracijai) šioje disertacijoje nėra analizuojamas.

1. SUAUGUSIŪJŲ MOKYMO(SI) PRIEINAMUMAS MOKYMOSI VISĄ GYVENIMĄ PERSPEKTYVOJE

1.1. Suaugusiųjų mokymo(si) filosofiniai pagrindai ir politikos nuostatos

1.1.1. Filosofinis suaugusiųjų mokymosi pagrindas

Prieš išskiriant, kuria (arba kuriomis) filosofija(omis) reikėtų remtis analizuojant iškeltą problemą, tikslinga apžvelgti suaugusiųjų švietimo psichologinius aspektus, kad būtų galima aiškiau pamatyti, koks yra pačių suaugusiųjų požiūris į mokymąsi, kokią geriausią jų sudominimo strategiją reikėtų pasirinkti.

Pasak Beresnevičienės (2000, 32), Lindermanas suformulavo suaugusiųjų švietimo principus ir jų mokymosi programą. Minėto autoriaus teigimu, suaugusiųjų švietimas turįs remtis 4 principais:

1. Tai visą gyvenimą trunkantis procesas, pasirengimas nežinomai ateičiai;
2. Tai ne profesijos mokymasis, o savanoriškas gero, džiaugsmingo, prasmingo gyvenimo patyrimo bei galimybių plačiau atsiskleisti individo asmenybei ieškojimas;
3. Mokymo procese svarbu orientuotis ne į situaciją ar atskirą dalyką, o į besimokančiuosius;
4. Suaugusiųjų mokymosi esmę sudaro jų patyrimas, nes suaugusieji viską įsisąmonina refleksiškai ir įvertina savo išgales, išmoksta keisti savo įpročius, vadovaujasi naujais motyvais.

Pasak Lindermano (Beresnevičienė, 2000, 33), suaugusieji turi motyvą mokytis tada, kai jaučia interesą ir poreikį, kurį mokymasis gali patenkinti. Suaugusiųjų nuostata mokymosi atžvilgiu yra orientuota į gyvenimą, ir jie turi poreikį būti savarankiški, nors, laikui bėgant, išryškėja vis daugiau individualių skirtumų, pasireiškiančių mokymosi stiliumi, priimtinomis sąlygomis, t. y. laiku, vieta ir tempu.

Šie principai ir suaugusiųjų motyvacija mokytis leidžia daryti prielaidą, kad kalbant ir tyrinėjant suaugusiųjų švietimą reikėtų remtis empirizmo, pragmatizmo ir egzistencializmo filosofijomis. Toliau šis pasirinkimas bus pristatomas išsamiau.

Prieš pradėdant analizuoti empirizmą ir šios filosofijos įtaką suaugusiųjų švietimui, reikėtų nepamiršti, kad Antikinė Graikija laikoma filosofijos (bent jau šio termino) atsiradimo ir suklestėjimo vieta. Paradoksalu, bet to meto filosofai terminu „teorija“ vadino tai, ką šiais laikais vadiname praktika. Tad nenuostabu, jog V a. pr. Kr. sofistai, o vėliau Platonas, Aristotelis bei kiti, (Sinclairas, 2006) nors ir garsūs savo teoriniais traktatais, vis tik daugiausia dėmesio skyrė

praktinei filosofijai, kurios išraiška tapo sąmoningas, tikslinis suaugusiųjų mokymas(is). Viduramžiais, Renesanso laikotarpiu ir vėlesniais istoriniais-kultūriniais laikotarpiais šis procesas nenutrūko, nors forma ir kito.

XX a. pabaigoje – XXI a. pradžioje šis reiškinys tampa globaliu, tad šiame darbe bus trumpai apžvelgtos svarbiausiomis laikytinos filosofijos, sudariusios prielaidas suaugusiųjų švietimui tapti vis svarbesne, vis didesnę mastą įgaunančia šių laikų visuomenės gyvenimo dalimi, analizuoti jų įtaką suaugusiųjų švietimo politikai ir patį požiūrį į suaugusiųjų švietimą.

Sunku apibrėžti empirizmo, pragmatizmo ir egzistencializmo filosofijas ne tik chronologiškai (pvz.: tiek Aristotelis, tiek Locke'as vadinami empirikais, nors pirmojo gyvenamuoju laikotarpiu tikrojo empirizmo, kaip filosofinės sistemos, nebūta), bet ir jų reikšmingumą bei įtaką suaugusiųjų švietimui. Kiekviena jų bus aptarta ta tvarka, kuria buvo suminėtos, bandant tokį pasirinkimą pagrįsti.

Empirizmo bruožai aptinkami jau Aristotelio, o vėliau – T. Akviniečio filosofijoje. Vieno garsiausių empirikų Locke'o veikalas „Apie žmogiškąjį intelektą“ (1690) bene geriausiai apibūdina šią filosofiją, išskirdamas būdingiausias jos bruožas: juslinis patyrimas, o ne įgimtos idėjos yra pažinimo pagrindas; tikra yra tik daiktai ir fenomenai (protas naudojamas tik sisteminiui); įgimti yra tik natūralūs sugebėjimai arba polinkiai, o žinojimas yra įgyjamas. Locke'as (1690), labiau žinomas kaip politikos teoretikas, sukūręs liberalizmo teoriją, kuri, beje, gan ryški ir jo patyriminio pažinimo sistemoje, tvirtina, kad net kūdikis gimsta su potencialiu pažinimo mechanizmu. Taigi galima teigti, jog empirikai buvo vieni pirmųjų prabilę apie potencijos ir akto, galimybės ir realybės santykį, kuris ir yra nenutrūkstamos žmogaus veiklos, naujų patyrimų troškimo prielaida. Visa tai gali būti pastebima suaugusiųjų švietime, formuoja jo pagrindą, o pastaruoju metu ypač išryškėjo švietimo politikoje kalbant apie mokymąsi visą gyvenimą ir akcentuojant jo reikšmę.

Empirikai, teigdami, kad žmogus gimsta būdamas „*tabula rasa*“, neigia stabilų subjektą, struktūruojantį pažinimą: pažinimas prasideda nuo tiesioginių patyrimų, kurie indukciškai apibendrinami. Jiems oponuojantis racionalizmas pirmumą teikia proto galioms, nes juslinis patyrimas neva dažnai apgauna, nėra patikimas. Dekartas (1992) – empirikų priešingybė, kurio intelektualistinė pozicija dedukcijos būdu nustato stabilų subjektą. Tiesa, pastarojo stabilumas abejotinas dėl akivaizdaus realaus pasaulio neatitikimo: vos tik pereinama prie praktinio Dekarto (1992) radikaliojo racionalumo principų įgyvendinimo, visa sistema griūna kaip neadekvati konkrečiai tikrovei.

Tai suteikia galimybę interpretacijoms: savotišku „*perpetuum mobile*“ (jau minėtu žmogaus nenutrūkstamos veiklos ir naujų patyrimų troškimu) gali būti laikomas tiek ir racionalistų aukštinamas protas, tiek ir empiristinė „*tabula rasa*“. Pastaroji gali įtraukti į gilius filosofinės antropologijos ar fenomenologijos svarstymus apie žmogų, kaip savęs per santykį su *kitu*

beieškančią būtybę (čia *kitas* gali būti tiek ir aplinkinis pasaulis, kiti žmonės, tiek ir pats save nuolatos reflektuojantis žmogus). Dėl jau minėtų racionalistinės filosofijos trūkumų, kurie gan svarbūs šiame darbe analizuojamam klausimui, pirmenybė teikiama ir labiau vertinamas empirizmas.

Filosofijos istorijoje išskiriami Naujieji laikai (XVII-XVIII a.) gali būti įvardinti kaip pereinamasis laikotarpis nuo empirizmo-racionalizmo prie humanizuoto pragmatizmo (pastarasis pavadinimas sąlyginis, tad vėliau bus paaiškintas). Šiam laikmečiui būdingas mąstymo ir žmogaus gyvenimo sekuliarumas (supasaulietinimas), tiesiogiai lėmęs ir laisvės idėjos transformaciją: sielos laisvė peraugo į sąmonės laisvę, t. y. atsirado individo galimybė rinktis bet kurioje srityje. Taip pat ryškus ir valios sureikšminimas: ji tampa svarbesne už žinojimą ir įgauna praktinio žinojimo pagrindą. Tai galima vadinti šiuolaikinės demokratijos atsiradimo prielaidomis, dariusioms įtaką ir suaugusiųjų mokymo(si) formai bei globalumui.

Keičiantis istorinei realybei, sociokultūrinėms aplinkybėms, techninės pažangos ir atradimų fone formuojasi nauji santykiai ne tik tarp atskirų individų ar socialinių grupių, bet ir tarp individo kaip tikslą turinčios progresyvios asmenybės ir aktualiojo pasaulio. Visa tai atspindi senųjų filosofinių sistemų transformacija, naujųjų atsiradimas. Tuo laiku empirizmas perauga į pragmatizmą, kurį galima įvardinti kaip filosofinę kryptį, praktinius mąstymo ir veiklos būdus laikančia svarbiausiais, o tiesos kriterijumi – praktinį pritaikomumą. Ši filosofija bando suderinti dvi priešingas pažinimo tendencijas: empirinę ir racionalistinę tradiciją. Mąstymas traktuojamas kaip priemonė, įgalinanti efektyviai prisitaikyti prie aplinkos ir sėkmingai joje veikti. Pagrindinis pažinimo išeities taškas – reiškiny, regimybė. Tad nenuostabu, kad maksimaliai atitinkanti pasikeitusio pasaulio poreikius ir lūkesčius filosofija tapo populiari ir lėmė pačias įvairiausias gyvenimo sritis, taip pat ir suaugusiųjų švietimą.

Neformalusis suaugusiųjų švietimas kaip konkrečių paslaugų suaugusiesiems teikimas privalo būti patrauklus: jis dažniausiai yra neprivalomas, tad, norint padaryti jį norimą bei populiariu, būtina paslaugą pateikti kaip labai patrauklią ir paties žmogaus trokštamą (šiuo atžvilgiu švietimo institucijos turėtų stengtis paversti savo teikiamas paslaugas kuo labiau prieinamas visiems to norintiems bei „užnorinti“ abejojančius). Tai viena daugelio situacijų, kai praktiškai pritaikoma pragmatinė filosofija: tikslas pasiekiamas apeliuojant į jusles, patenkinant arba tiesiog sukuriant maksimalaus patiriamo pasitenkinimo iš teikiamos paslaugos galimybės regimybę (čia būtų galima prisiminti fenomenologiją dėl fenomenų ir regimybės bei empirizmą su jo juslinio patyrimo išskyrimu, o tai tik pagrįstų aptariamų filosofijų svarbą tiriamai problemai).

Pragmatizmas, bandydamas suderinti dvi priešiškas tradicijas – empirinę ir racionalistinę, – mąstymą traktuoja tik kaip priemonę, įgalinančią efektyviai prisitaikyti prie (nuolat kintančios) aplinkos ir sėkmingai joje veikti. Net ir tokios sąvokos kaip „reikšmė“, „vertybė“, „tiesa“

suprantamos tik kaip pritaikomumas ir naudingumas, vertinant jas tik jų praktinės funkcijos bei patikrinamumo požiūriu.

Svarbi ir nauja pragmatizmo filosofijos suformuluota mintis, kad jei tam tikra idėja tam tikru metu yra teisinga ir galioja, tai nereiškia, kad ji kitu metu arba kitoje vietoje lygiai taip pat galiojo arba galios. Tikrovė, taip pat ir visos žmogaus apie save įgytos žinios nuolatos kinta. Tas pat pasakytina ir apie dorovę – tai, kas gera ar bloga, teisinga ar klaidinga, visada priklauso nuo praktinio rezultato.

Taip išryškėja vienas būdingiausių pragmatizmo bruožų – progresyvizmas, siejamas su minėtos filosofijos atmaina – instrumentalizmu (pažinimo traktavimas kaip priemonės ar instrumento, kurį naudodamas žmogus sugeba prisitaikyti prie jam tariamai arba išties priešiškos aplinkos). Progresyvizmas koncentruoja dėmesį į asmenį ir jo poreikius, motyvacijos klausimo aktualizavimą ir kelių svarbiausių principų išskyrimą: laisvės, individualios patirties, eksperimentavimo. Žinoma, negalima pamiršti ir neigiamos pragmatizmo (arba tiksliau – utilitarizmo) pusės: neretai siekiama pažinti gyvenimą tik norint egoistiškai pagerinti savo sąlygas, o ne norint jį keisti ir daryti geresnį.

Vertybinis utilitarizmas – mokomasi to, kuo gyvenama, t. y. nuolatinės pratybos, kaip rinktis vertybes, pasirengti spręsti gyvenimo problemas, kaip išmolti rinktis ir formuluoti asmeninius tikslus. Čia gali būti įžvelgiamos sąsajos su egzistencializmu, kuris aptariamas toliau – ryškus kritinis požiūris į vadinamąsias absoliučias vertybes, kurios neva tik trukdančios individui rinktis aplinkybes atitinkančias elgsenos formas ir išlikti autonomiška asmenybe.

Vis tik galima kalbėti ir apie humaniško koncepcijos (vertybės yra prigimtinės) populiarumą ir net apie, iš pirmo žvilgsnio keistai atrodantį, jos ir realizmo, arba dar tiksliau – pragmatizmo derinimą. Tačiau, labiau įsigilinus į šį „keistą“ derinimą, nesunku suvokti, kad, nors vertybės ir „prigimtinės“ (o tai sukuria jų visuotinumą regimybę), vienintelis jas siejantis dalykas – jų kilmė, t. y. jų ištakos slypi gamtoje; visa kita tėra asmenybės gebėjimas konkrečioje realybėje, konkrečiomis aplinkybėmis adekvačiai įsisąmoninti prigimtinius poreikius.

XX a. pradžioje į atskirą, nors ir labai nevienalytę filosofiją susiformavęs egzistencializmas greitai sunyko, tačiau atskiros idėjos tapo neatsiejama vėlesnių laikų visuomenės, gyvenančios labai prieštaringame – vienu metu individualizmo, globalizacijos ir unifikacijos – amžiuje. Tai viena individualistiškiausių filosofijų, kurios objektas yra individo egzistencija; individo likimas nėra visuomenės determinuotas, jis gališ laisvai rinktis, todėl esąs atsakingas už savo veiksmus. Svarbu išsiaiškinti sąvokas „esmė“ ir „egzistencija“. Esmė – tai, kuo viena ar kita būtybė yra, o egzistencija – kuo ji reiškiasi, t. y. jos aktualizacija, realizacija konkrečioje tikrovėje. Tai potencijos ir akto, galimybės ir realybės santykis (tad galima kalbėti apie savanorišką potencijos transformavimą į aktus suaugusiųjų mokymo(si) atveju). Tai leidžia sieti ar bent jau gretinti savo

esme labai skirtingas filosofijas – empirizmą (pragmatizmą) ir egzistencializmą. Pastarasis reikalauja autentiško egzistavimo (aktyvaus ir adekvataus dalyvavimo aktualioje realybėje), o ne tik teorinio jo pagrindimo. Visuma apmaštoma per konkretaus individo egzistavimą, o ne visuotinius dėsnius, tiesas. Viskas egzistuoja ir turi prasmę, jei egzistuoja konkretus individas. Egzistencialistai nepasitiki moksliniu objektyvistiniu požiūriu: neva jis pasaulį mato iš tam tikros stebėtojo perspektyvos, kuri suabsoliutinama – tai leidžia atkurti teorinius principus, bet prarandamas santykis su realiu gyvenimu.

Skirtingai nuo gyvūnų ar daiktų, kuriems jų esmė duota *a priori*, žmogus savo esmę turi susikurti pats savo gyvenimu, tad akcentuojama žmogaus laisvės ir asmeninės atsakomybės problema, pabrėžiant žmogaus būtinybę apsispręsti ir pasirinkti. Egzistencializmas grindžiamas įsitikinimu, kad žmogaus egzistencija pasižymi įpareigojančia laisve ir neišvengiamu buvimu pasaulyje.

Egzistencializmo šaknis siekia Husserlio fenomenologiją (apie ją trumpai buvo užsiminta empirizmo apžvalgoje), kurioje apsiribojama gan abstrakčiomis ir neasmeniškoms pažinimo teorijos problemomis, siekiant nustatyti vadinamąją visuotinę tiesą (Moranas, 2005). Heideggeris perėmė fenomenologinį metodą ir pritaikė jį asmeniškėms problemoms, taip jį tam tikra prasme utilitarizuodamas (Girnius, 2002). Taip egzistencialistų „įmestam“ į pasaulį žmogui Heideggeris tarsi suteikia prasmę: šiam svarbiausia yra suprasti, ką su savimi daryti, kas apskritai yra svarbu, aktualu konkrečiame gyvenimo etape. Sartre'as, sekdamas Heideggeriu, pabrėžia, jog kiekvienas žmogus pats turi sau suteikti svarbą – galima gimti juodaodžiu arba žydu, prancūzu arba luošiu, tačiau svarbu tik tai, ką žmogus iš savęs padaro (Charmé'as, 1984). Visa tai galima laikyti savotiška nuolatinio, nenutrūkstamo žmogaus tobulėjimo siekimo filosofine prielaida.

Viena silpniausių egzistencializmo filosofijos vietų – jos radikalumas, atskirais atvejais oponavimas viskam, net sau pačiai, neigiamas kolektyvinio ugdymo ir apskritai kolektyviškumo reikšmingumas: būtent tai ir sąlygojo tik pavienių jos skelbiamų idėjų, o ne jos pačios kaip visumos reikšmingumą ir aktualumą; tačiau tai tik pagrindžia faktą, kad suaugusiųjų švietimas turi būti orientuotas į konkretų individą, jo poreikius.

Konstruktivistinė mokymosi samprata remiasi išmokimu, kai besimokantieji konstruoja savo turimą patirtį ir jau turimas žinias, pridėdami naujas, tam tikrame kontekste kurdami subjektyvią realybę. Taip mokymosi esmę sudaro aktyvus informacijos apdorojimas, klasifikavimas ir perdirbimas (Teresevičienė, Gedvilienė, 2003). Jarvisas (2002) mokymąsi apibrėžia, kaip žinių, įgūdžių, požiūrių, vertybių, įsitikinimų, emocijų, pojūčių ir pan. įgijimo procesą, ir šių įgytų žinių, gebėjimų ir pan. sumą. Be to, mokymasis gali būti refleksyvus ir nerefleksyvus, novatoriškas, kūrybingas ar konformistinis, reproduktyvus, gali vykti skirtingose patirtyse ir būti susijęs su kognityvumu, emocionalumu ir psichomotorika (Jarvisas, 2001a).

Autorius pažymi, kad kartais mokymasis yra naudojamas sinonimiškai švietimui, tačiau vis dažniau švietimo žodyne mokymosi samprata keičia švietimo sampratą.

Socialinis konstruktyvizmas yra glaudžiai susijęs su socialine psichologija ir kultūros sociologija. Anot konstruktyvistų, socialinio judėjimo procesuose yra svarbus vertybių, normų, kultūros vaidmuo, naudojami diskursai, kolektyvinė pasąmonė, ritualai, simboliai ir idėjos. Jiems rūpi, kaip yra konstruojamas supratimas apie įvairias situacijas ir veiksmus. Tam tikras socialinis faktas yra realus tiek, kiek jį interpretuojantis individas suteikia jam realumo. Vienas svarbiausių šios priegios konceptų – individuali, kolektyvinė ir viešoji tapatybė bei jų sklaida socialiniuose judėjimuose (Paulauskas, 2004). Socialinis konstruktyvizmas greta besimokančiojo aktyvumo, būdingo visoms konstruktyvizmo srovėms, akcentuoja socialinių procesų vaidmenį (Martišauskienė, 2008, 15). Bergeris, Luckmannas (1999) teigia, jog gyventi reiškia priklausyti tam tikrai visuomenei, o būti visuomenėje – tai būti tam tikrų socialinių jėgų susikirtimo židinyje. Individas yra tiesiogiai priklausomas nuo visuomenės, jos normų, susiformavusių papročių ir priimtų įstatyminių bazės, tačiau tai nebūtinai reiškia, kad jis visu tuo vadovausis gyvenime. Vadinas, mokymasis gali būti prieinamas *de jure*, nes taip yra apibrėžta įstatymiškai, tačiau *de facto* jis nesudomina potencialių besimokančiųjų ir todėl suaugusiųjų dalyvavimas mokymesi gali būti santykinai mažas. Privalu parengti ugdytinį taip, kad jis galėtų visavertiškai sąveikauti su kitais visuomenės nariais ir institucijomis, adaptuotis visuomenėje (būtų toks kaip kiti) ir kartu sudaryti jam galimybių plėtoti savo individualumą, tapti savitam, vieninteliam ir nepakartojamam (kitokiam negu kiti) (Bitinas, 2000, 87–91).

Apibendrinant galima teigti, kad empirizmas, akcentuodamas pažinimą per patyrimą, leidžia daryti išvadą, kad kiekvienam individui turi būti pasiūlytos atitinkamos mokymosi galimybės, kurios atitiktų jau turimą jo patyrimą. Tai vienas iš faktorių lemiančių suaugusiųjų požiūrį į mokymą(si) ir mokymo(si) prieinamumą. Pragmatizmas pagrindžia mokymosi visą gyvenimą svarbą, o tai yra vienas pagrindinių šiuolaikinės suaugusiųjų švietimo politikos elementų. Egzistencializmo išryškinta pasirinkimo laisvė ir atsakomybė už savo veiksmus ir individualaus mokymosi svarba pagrindžia tai, kad poreikis mokymuisi turi kilti iš paties suaugusiojo, o patys suaugusiųjų mokymosi institucijų teikiami kursai turi kiek galima labiau atitikti egzistuojantį poreikį (potencijos ir akto santykis). Socialinis konstruktyvizmas, akcentuodamas socialinių procesų vaidmenį, nurodo, kad įstatyminė bazė gali užtikrinti teorines mokymosi galimybes, tačiau praktinis dalyvavimo lygis priklausys tik nuo pačių individų.

Kalbant apie suaugusiųjų švietimą, reikia atkreipti dėmesį į tai, kad pagrindinis tikslas yra kiek galima labiau atitikti besimokančiojo poreikius, suderinti laiką, vietą ir tempą. Kita vertus, negalima pamiršti, kad mokymasis trunka visą gyvenimą – žmogus tobulėja visą laiką. Suaugusiųjų švietimo institucija, norėdama geriausiai atitikti egzistuojančius potencialių jos klientų poreikius,

turi atsižvelgti į veiksnius, lemiančius suaugusiųjų mokymo(si) prieinamumą. Analizuojant suaugusiųjų švietimo prieinamumą reikėtų remtis empirizmo, pragmatizmo, egzistencializmo ir socialinio konstruktyvizmo filosofijomis.

1.1.2. Politikos įtaka suaugusiųjų švietimo raidai

Europos Sąjunga (toliau ES) pabrėžia žmogų kaip didžiausią vertybę, kurio kuo visapusiškesnis išsilavinimas sąlygoja daugeliu atvejų ir visos Europos gerovę bei plėtrą. Siekiama kuo daugiau investuoti į žmogiškuosius išteklius, šalyse formuoti palankią, kokybišką ir efektyvią mokymo(si) sistemą, prieinamą visiems ES narių piliečiams, kuri vyktų nuosekliai visą žmogaus gyvenimą. Tad šalia formaliojo švietimo nuolat iškeliamas neformalusis suaugusiųjų mokymas, kaip pagrindinis naujos suaugusiųjų mokymosi sistemos elementas (Mokymosi visą gyvenimą memorandumas, 2000).

1.1.2.1. Europos Sąjungos suaugusiųjų švietimo politika

2000 metais Lisabonoje ES Tarybos susitikime susirinkę visų ES šalių vadovai nusprendė, kad svarbu „paversti ES labiausiai konkurencinga ir dinamiška, žiniomis grįsta ekonomika pasaulyje, kuri nuolat augtų, didindama darbo vietų skaičių bei gerintų socialinių ryši“ (Lisabonos deklaracija, 2000). Mokymas(is) visą gyvenimą buvo numatytas kaip pagrindas šioms nuostatomis įgyvendinti. Nuolatinis žmonių švietimas Europiniame lygmenyje pripažįstamas kaip pagrindinis kelias siekiant tobulėjimo. Tokia mokymo strategija apima daugybę švietimo ir mokymo sričių suaugusiems, o nuosekli, kokybiška ir prieinama formalus, neformalus bei savaiminio švietimo sistema apibrėžiama kaip siekiamybė ir sėkmingo Europos šalių ekonominio augimo ir socialinio ar asmeninio piliečių tobulėjimo garantas (EARLALL, 2004).

Nustatyta, kad neformalusis suaugusiųjų mokymas(is), kaip „viena efektyviausių švietimo(si) formų, padedanti įgyvendinti įgimtą žmogaus teisę visą gyvenimą ugdyti savo asmenybę, mokantis ir lavinantis“ (European Commission, 2005), daro didelę įtaką mokymo(si) visą gyvenimą švietimo politikai. Remdamasi Europos Komisijos¹ (toliau - Komisijos) pasiūlymu ir Šalių Narių bendradarbiavimu, Europos Sąjungos Švietimo Taryba² nustatė aiškų ir suprantamą būdą kaip ketinama plėsti kiekvienos šalies nacionalinę švietimo politiką, įtraukiant visus gyventojus į tęstinį neformalų mokymą(si).

Atliepiant Lisabonos deklaracijos tikslus sudarytas *Mokymosi visą gyvenimą memorandumas* (2000), kaip priemonė, padedanti Europoje įgyvendinti permanentinio mokymo(si) strategiją „individualiu ir instituciniu lygiu visose visuomeninio ir asmeninio

¹ Europos Komisija – tai pagrindinė Europos Sąjungos vykdomosios valdžios institucija. Ji taip pat dalyvauja ES teisės aktų leidybos darbe. Tai pagrindinė priežiūros institucija, nulat stebinti kaip laikomasi Bendrijų steigimo sutarčių (ES: enciklopedinis žinynas, 2008, 160).

² Europos Sąjungos Švietimo Taryba – ES švietimo ministrų susirinkimas, kuriame priimami bendri, su ES švietimo politika susiję sprendimai (ten pat., 298).

gyvenimo srityse. Tai tikslinga mokymo(si) veikla, kurios nuolat imamasi, siekiant didinti žinias, įgūdžius ir kompetencijas“ (Mokymosi visą gyvenimą memorandumas, 2000).

Šiame dokumente aktyviam žmonių užimtumui skatinti yra iškeliami ne tik formalaus švietimo kokybės gerinimo, bet pabrėžiama ir iki tol prieštaringai vertinamo neformaliojo švietimo svarba suaugusiojo piliečio gyvenime. Memorandumu siekiama integruoti vientisą mokymą(si) į suaugusiųjų gyvenimą, sudaryti galimybes mokytis įvairiais būdais, įvairiais gyvenimo tarpsniais, kad būtų patenkinti kiekvieno poreikiai tobulėti, formuluojami būdai, kaip skatinti suaugusiuosius suvokti individualaus tobulėjimo naudą, suprasti, kad tęstinis mokymas(is) būtinas norint sėkmingai socializuotis šiuolaikiniame pasaulyje. Tam pasiekti įvairių šalių, tarp jų ir Lietuvos, nacionaliniuose švietimo įstatymuose bei teisiniuose ir strateginiuose dokumentuose buvo adaptuotos šešios svarbiausios Memorandumo tezės, numatančios pagrindines tobulinimo vietas. Tai sritys, kur neformalusis mokymas(is) tampa alternatyva ar prieinamiausias būdas mokytis.

Pirmoji Memorandumo tezė teigia, kad pagrindinių įgūdžių mokymas(is) turi būti prieinamas ir garantuojamas *visiems*. Tokią nuostatą pabrėžia ir *Lietuvos neformaliojo švietimo įstatymas* (1998) bei *Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija* (2004). Dokumentuose teigiama, kad norėdami funkcionuoti darbinėje aplinkoje visi norintieji privalo turėti tokių įgūdžių, kurie atitiktų esančios darbo rinkos reikalavimus. Dažnai keičiantis gyvenimo ir darbo modeliams turi keistis ir žmonių veiklos būdai, vadinasi atsiranda poreikis nuolat tobulintis, siekti naujų kompetencijų. Anksčiau įgyti gebėjimai ir įgūdžiai šiandieninės globalios rinkos neatitinka, todėl reikia mokytis naujų. Dėl šios priežasties, vienas pagrindinių dar Komisijos nustatytų tikslų yra „pagrindinių gebėjimų“, labiausiai reikalingų sėkmingai dalyvauti žinių visuomenėje ar gerinti švietimo politiką, lavinimo garantavimas visiems. Memorandume buvo išskirtos keturios „pagrindinių gebėjimų“ sritys, kurių labiausiai reikalauja darbdaviai:

- Informacinės komunikacinės technologijos;
- Technologinė kultūra;
- Verslumas;
- Socialiniai gebėjimai (Mokymosi visą gyvenimą memorandumas, 2000).

Antroji Memorandumo tezė akcentuoja investicijų į žmogiškuosius išteklius didinimą. Išskiriamas prioritetas – žmogus ir jo poreikis tobulėti. Šioje tezėje pabrėžiama, kad mokymosi procese turėtų būti diegiamos naujovės: į besimokantįjį orientuotos mokymo metodikos, kompiuterizuoti kursai ar kitos neformaliojo mokymo programos, kurios palengvina visų besimokančiųjų ir jų mokytojų darbą.

Žmogus visuomenėje turi jaustis saugiai tiek socialiai, tiek ekonomiškai, tiek psichologiškai. Sėkmingam asmeniniam ir visuomeniniam tobulėjimui reikalinga parama iš

valstybės ar socialinė parama, kurios, ES Tarybos³ sprendimu, gali būti skirtos investuojant į žmogų, jo mokymąsi, geresnes gyvenimo sąlygas, į sėkmingesnę kiekvieno socializaciją, darančios tiesioginę įtaką individui ir, svarbiausia, formuojant visuomenę, kurioje jis gyvena. Būtina sudaryti sąlygas valstybei bendradarbiaujant su darbdaviais sukurti finansavimo mechanizmus, kurie užtikrintų, kad kiekvienas galėtų patenkinti savo ir visuomenės poreikį toliau mokytis. Socialinis kontekstas daro didelę įtaką žmonių darbo ar mokslo pasirinkimui.

Memorandumo trečiojoje tezėje akcentuoja naujovių diegimo į mokymą ir mokymąsi svarbą. Šios tezės pagrindinis tikslas yra kurti veiksmingus mokymo ir mokymosi metodus, sudaryti sąlygas nuolatinio ir visaapimančio mokymosi kontinuumui. Dėl sparčios ekonominės, socialinės ir kultūrinės kaitos ES šalyse vien tik formaliuoju švietimu įgyjamų gebėjimų ir kvalifikacijų visam gyvenimui nepakanka, todėl svarbu rasti būdų, kaip juos plėsti toliau. Toks mokymo(si) visą gyvenimą kontinuumas padidina neformaliojo mokymo(si), kaip papildomos veiklos žmonių, norinčių tobulinti savo kvalifikacijas ar gebėjimus įgytus formaliuoju būdu, svarbą. Nuolat pabrėžiamas įvairių formų mokymo(si) sistemos, orientuotos į besimokančiuosius.

Memorandumas pripažįsta, kad didelė dalis informacijos apie galimybes mokytis yra gaunama neformaliuoju būdu, todėl svarbu, teikiant konsultavimo paslaugas, ypač socialiai atstumtiesiems suaugusiesiems, įvertinti ir kompetencijas, įgytas neformaliojo mokymo(si) būdu. Visa tai yra pabrėžiama ketvirtojoje Memorandumo tezėje, kurios tikslas yra tobulinti mokymosi ir jo rezultatų supratimą ir vertinimą, ypač neformaliojo ir savaiminio mokymosi srityse. Ji akcentuoja naujų mokymosi akreditavimo sistemų diegimo svarbą. Šios sistemos turėtų apimti tiek savaiminį, tiek patirtinį mokymąsi.

Penktoji Memorandumo tezė kaip tik ir akcentuoja formaliojo ir neformaliojo mokymo(si) visą gyvenimą palankesnių ir patogesnių sąlygų sudarymą besimokantiesiems vietos atžvilgiu. Jos tikslas - užtikrinti, kad kiekvienam būtų lengvai prieinamos kokybiškos žinios ir patarimai apie mokymosi galimybes visoje Europoje visą gyvenimą. Orientavimo ir konsultavimo paslaugos turi tapti labiau „holistinės“, galinčios patenkinti plačius įvairialypės visuomenės poreikius ir reikalavimus. Tokios paslaugos privalo būti prieinamos vietose. Praktikai privalo žinoti asmenines ir socialines sąlygas tų, kuriems teikia žinias ar patarimus. Taip pat jie turi būti susipažinę su vietos darbo rinka ir darbdavių poreikiais. Orientavimo ir konsultavimo paslaugas reikia tvirčiau susieti su asmeninėmis, socialinėmis ir švietimo paslaugomis. Tai leistų formuoti specifinę kompetenciją, patirtį ir resursus.

³ ES Taryba – svarbiausia ES sprendimų priėmimo institucija, kuri atstovauja valstybėms narėms, o jos posėdžiuose dalyvauja po vieną kiekvienos ES valstybės narės vyriausybės ministrą iš kiekvienos ES valstybės (ES: enciklopedinis žinynas, 2008, 298).

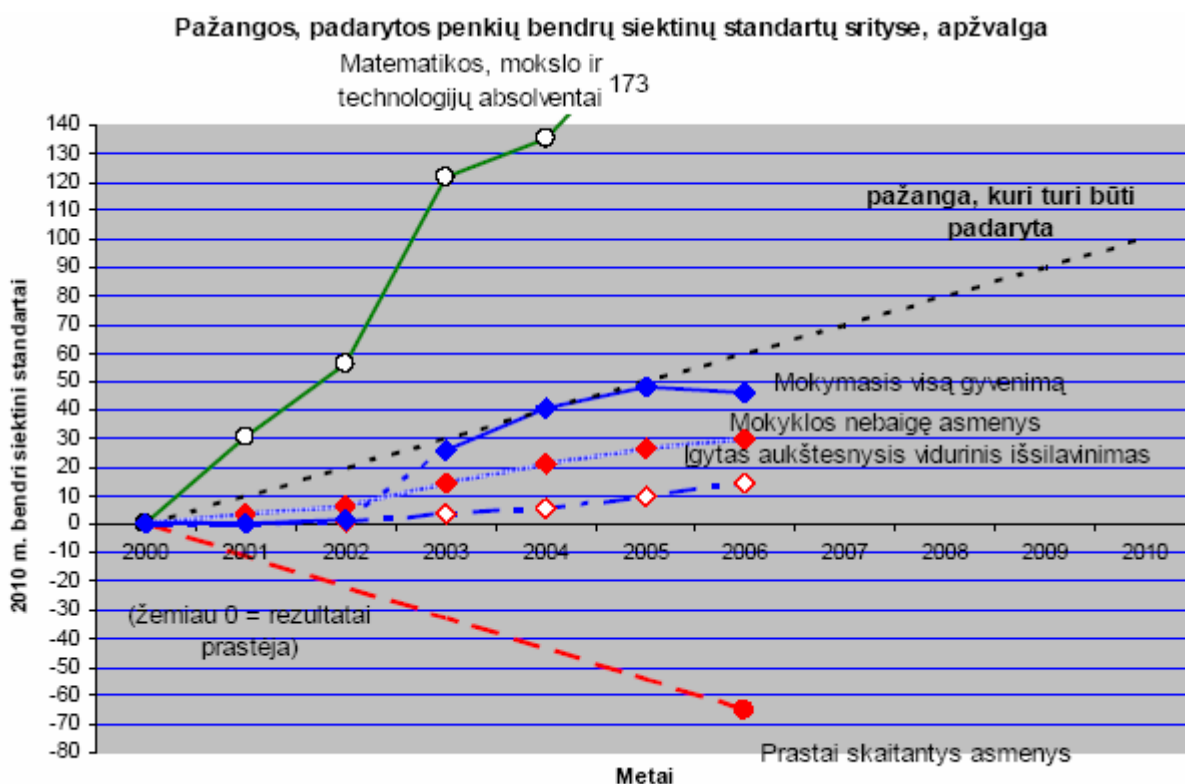
Paskutiniąją tezę siekiama sudaryti kuo palankesnes ir patogesnes sąlygas besimokantiejiems mokymuisi visą gyvenimą, jų bendruomenėse, kur įmanoma, įrengiant kompiuterines technologijas. Diegiamos kompiuterinės technologijos leidžiančios laisvai bendrauti ne tik atskiriems asmenims, bet ir visoms bendruomenėms ir net miestams. Taip mokymasis tampa patrauklesnis ir priimtinesnis, aktyvėja dalyvavimas įvairiuose mokymo(si) sektoriuose, atsiranda galimybės tobulėti, kuriasi įvairūs neformaliojo suaugusiųjų mokymosi centrai. Atsiranda partnerinis bendradarbiavimas tarp miestų ir kaimų, dalijamasi patirtimi ir bendrai sprendžiamos problemos. Taip kuriasi neformaliojo mokymosi laukas, sąlygojantis nuolatinį visuomenės ar atskirų asmenų mokymą(si).

Po dvejų metų, 2002 birželį, ES Švietimo Taryba ir Komisija patvirtino „Švietimo ir Mokymo 2010“ darbinę programą (2002)⁴. Ši programa numato pagrindinius veiksmus, kurių turi būti imtasi tam, kad Lisabonos deklaracijos (2000) tikslai būtų pasiekti. Ji apima visą švietimo sektorių ir taip pat išskiria penkias pagrindines gaires (vėlesniuose dokumentuose naudojamas ir standartų terminas, todėl šiame darbe tiek gairės, tiek standartai yra suprantami kaip lygiavertės sąvokos, reiškiančios tą patį), kurios turėtų padėti išmatuoti, kaip programa yra įgyvendinama ir ar iki 2010 metų bus pasiekti Lisabonoje (2000) užsibrėžti tikslai šiose srityse:

- Skaitymo raštingumo: bent 20% sumažinti 15-mečių žemus pasiekimus (lyginant su 2000);
- Vidurinio mokslo baigimo: bent 85% iš visų 22-mečių turėtų būti įgiję vidurinį išsilavinimą;
- Matematikos, tikslųjų ir technologinių mokslų: bent 15% padidinti baigiančiųjų skaičių (lyginant su 2000) ir pasiekti geresnio lyčių balanso;
- Dalyvavimo mokymesi visą gyvenimą: bent 12,5% iš visų 25-64 amžiaus suaugusiųjų turėtų kasmet mokytis.
- Nebaigusiuoju mokyklos (neturintieji pagrindinio išsilavinimo) skaičius: ne daugiau kaip 10%.

⁴ Šios programos pavadinimo vertimas į lietuvių kalbą nėra visiškai teisingas. Originaliai programa vadinama „*Education and Training 2010*“, todėl lietuviškai ji turėtų būti verčiama kaip „Švietimo ir Profesinio rengimo 2010“ programa. Šios disertacijos autorius yra ne kartą diskutavęs su Komisijos vertėjais verčiančiais į lietuvių kalbą dėl tikslingumo pataisyti pavadinimą tam, kad jis iš tikro atspindėtų dokumento esmę, tačiau dėl sudėtingos pavadinimo pakeitimo procedūros (reikėtų daug taisymų) pavadinimas liko toks, koks jis buvo išverstas ir paskelbtas 2002 metais.

Viena iš gairių tiesiogiai skirta suaugusiųjų švietimui. Pagal ją iki 2010 m. mokymo(se), trunkančiuose bent 4 savaites, dalyvauti turėtų bent 12,5 proc. visų 25-64 metų amžiaus suaugusiųjų (2000 mokymesi dalyvavo 7,1 proc. suaugusiųjų (Eurostatas⁵ (ES statistikosagentūra), 2001)). Šiame dokumente taip pat numatyta kas dvejus metus rengti bendrą ES Tarybos ir Komisijos ataskaitą. Naujausia ataskaita publikuota 2008 metų sausio 31 dieną. Pagal 2006-tųjų metų ataskaitą tikimybė, kad suaugusiųjų dalyvavimo švietime gairė bus pasiekta yra vidutinė. 2005 metais mokėsi 9,7 proc. suaugusiųjų, o vertinant bendrąsias tendencijas iki 2010 metų šis rodiklis gali pakilti iki 10,5 proc. 2008 sausį Europos Komisija publikavo ataskaitą „Lisabonos tikslų švietime ir mokyme progresas – indikatoriai ir gairės

1 pav. Lisabonos gairių tendencijos procentais nuo siekiamybės (EK, 2008)

(2008). Remiantis ja ir Eurostato duomenimis 2007 suaugusiųjų dalyvavimas mokymesi sumažėjo iki 9,6 proc. (1 pav.), todėl tikimybė, jog ši gairė bus pasiekta dar labiau sumažėjo. Šioje ataskaitoje teigiama, kad dalyvavimas mokymosi visą gyvenimą procese tapo realybe Švedijoje (32 proc. suaugusiųjų dalyvauja mokymesi), Danijoje (29,2 proc.) ir Jungtinėje Karalystėje (26,6 proc.). Tai šalys, kurios sukūrė visapusiškas ir nuoseklias mokymosi visą gyvenimą strategijas. Nedaug nuo jų atsilieka Austrija, Olandija, Slovėnija ir Suomija, kurios taip pat jau yra peržengusios siekiamybę – 12,5 proc. ribą. Blogiausiai šios gairės siekti sekasi Graikijai, Bulgarijai ir Rumunijai. Šiose šalyse tik mažiau nei 2 proc. suaugusiųjų dalyvauja

⁵ Eurostatas – ES statistikos tarnyba, duomenis gaunanti iš pačių valstybių narių (ES: Enciklopedinis žinynas, 2008, 133).

mokymesi. Tuo tarpu Lietuvoje 2006 metų duomenimis mokymesi dalyvavo 4,9 proc. suaugusiųjų.

Remiantis Eurostato 2008 m. lapkričio mėnesio duomenimis 35,7 proc. 25 – 64 metų amžiaus suaugusiųjų dalyvavo formaliajame ar neformaliajame suaugusiųjų švietime (1 lentelė). Didžiausia dalis (84,1 proc. visų dalyvavusiųjų) tenka neformaliajam švietimui, tačiau vidutinis valandų kiekis tenkantis neformaliajam mokymui(si) kai kuriose šalyse yra daugiau kaip 10 kartų mažesnis nei tenkantis formaliajam mokymui. Tas pat pasakytina ir apie finansavimo lygį. Daugiausia mokyme(si) dalyvauja dirbantieji. Reikia pastebėti, kad šių duomenų negalima lyginti su gairių rodikliais, nes šioje apklausoje nebuvo apribota minimali dalyvavimo mokyme(si) trukmė. Šis apribojimas aiškiai parodo kodėl taip stipriai skiriasi gairių ir pastarojo tyrimo rezultatai.

1 lentelė. Suaugusiųjų švietimas ir profesinis rengimas 2007 m. (Eurostatas, 2008).

	Dalyvavimas švietime ir profesiniame rengime			Mokymo(si) valandų vidurkis (dalyviui)		Vidutinė suma išleista kiekvienam dalyviui (eurais)		Dalyvavimo neformaliajame švietime ir profesiniame rengime dažnio priklausomybė nuo užimtumo		
	Dalyvavimo dažnis	Pasiskirstymas (proc.)		Formaliajam	Neformaliajam	Formaliajam	Neformaliajam	Dirbantieji	Bedarbiai	Neaktyvi visuomenės dalis
		Formaliojo	Neformaliojo							
Bulgarija	36.4	7.2	92.8	609	45	462	19	49.3	6.3	4.2
Vokietija	45.4	10.8	89.2	905	76	1025	223	51.6	25.9	21.5
Estija	42.1	11.1	88.9	526	47	565	38	47.7	16.3	11.1
Graikija	14.5	15.3	84.7	405	86	1308	196	16.3	11.3	3.3
Ispanija	30.9	18.1	81.9	413	112	703	140	32.3	20.7	12.9
Prancūzija	35.1	4.8	95.2	339	103	-	-	41.6 p	26.8 p ⁶	10.8 p
Italija	22.2	17.9	82.1	367	48	-	-	26.4	13.6	8.1
Kipras	40.6	6.8	93.2	481	62	3336	186	47.3	26.7	13.6
Latvija	32.7	15	85	572	78	397	54	37.6	16.3	9.6
Lietuva	33.9	16.9	83.1	372	78	531	48	40.3	14.6	4.7
Vengrija	9.0	26.9	73.1	487	111	431	113	9.6	4.5	1.6
Austrija	41.9	9.6	90.4	532	86	1454	255	47.1	37.5	19.4
Lenkija	21.8	22.8	77.2	420	80	681	39	26.3	8.8	3
Slovakija	44.0	12.9	87.1	326	:	407	267	51.5 p	12.1 p	7.2 p
Suomija	55.0	16.6	83.4	399	95	153	74	59.5	31.3	26.9
Švedija	73.4	15.5	84.5	515	73	393	86	78	47.4	38
Jungtinė Karalystė	49.3	27.3	72.7	121	48	438	97	47.5	23.8	21.2
Norvegija	54.6	16.4	83.6	379	78	1136	189	58.1	33	18.9
ES17 vidurkis	35.7	15.9	84.1							

⁶ p – negalutiniai duomenys.

Minėtos tendencijos, aiškiai rodančios, kad bus sunku pasiekti, jog gairėse užsibrėžti rodikliai būtų patenkinti, privertė EK skirti dar didesnę dėmesį suaugusiųjų mokymuisi. Tokiu būdu 2006 metais buvo priimtas Komisijos komunikatas „Suaugusiųjų mokymasis: mokytis niekada nevēlu“ (2006), kurio tikslams įgyvendinti 2007 metų rudenį Europos Komisija priėmė Komunikatą Tarybai, Europos Parlamentui⁷, Europos Ekonominių ir Socialinių Reikalų Komitetui⁸ ir Regionų Komitetui⁹ pavadintą „Suaugusiųjų mokymosi veiksmų planas: mokytis niekada nevēlu“ (2007).

Jau pats komunikatų pavadinimas atskleidžia jo pagrindinį tikslą: įtvirtinti visuomenėje nuostatą, kad mokytis niekada nevēlu. Pirmajame komunikate (2006) EK pabrėžia, jog švietimas ir mokymas yra svarbūs veiksniai siekiant Lisabonos strategijos tikslų – didesnio ekonomikos augimo, konkurencingumo ir socialinės integracijos. Tokiomis aplinkybėmis valstybių narių nacionalinėse reformų programose vis labiau pabrėžiamas suaugusiųjų mokymosi vaidmuo ir jo poveikis asmeniniam tobulėjimui ir savirealizacijai. Tačiau be kelių išimčių šie programos aspektai įgyvendinami labai vangiai. Dauguma švietimo ir mokymo sistemų daugiausia skirtos jaunimo švietimui ir mokymui, ir padaryta menka pažanga keičiant šias sistemas, kad jos atspindėtų visą gyvenimą trunkančio mokymosi poreikius. Dar 4 milijonai suaugusiųjų turėtų dalyvauti visą gyvenimą trunkančiame mokymesi tam, kad būtų pasiektas valstybių narių pagal programą „Švietimas ir mokymas 2010“ nustatytas dalyvavimo lygis. Pasak EK (2006), naujausi moksliniai tyrimai patvirtina investavimo į suaugusiųjų mokymąsi svarbą. Dalyvavimo mokymosi visą gyvenime procese visuomenei ir asmeniui teikiama nauda apima geresnes įsidarbinimo galimybes, padidėjusį našumą ir kokybiškesnes darbo vietas, sumažėjusias išlaidas, skirtas, pvz., nedarbo išmokoms, socialinėms išmokoms ir pensijoms dėl ankstyvo išėjimo į pensiją, taip pat ir didesnę visuomeninę naudą dėl aktyvesnio piliečių dalyvavimo, geresnės sveikatos, sumažėjusio nusikalstamumo ir didesnės asmeninės gerovės ir savirealizacijos. Moksliniai vyresnio amžiaus asmenų tyrimai rodo, kad besimokantys asmenys yra sveikesni – dėl to sumažėja sveikatos priežiūros išlaidos (EK komunikatas, 2006). Komunikate taip pat pažymima, kad valstybės narės nebegalės išsiversti be veiksmingos suaugusiųjų mokymosi sistemos, integruotos į mokymosi visą gyvenimą strategiją, suteikiančios dalyviams geresnes galimybes patekti į darbo rinką, padedančios geriau socialiai integruotis ir pasiruošti aktyviam senėjimui ateityje. Valstybės narės privalo įdiegti

⁷ Europos Parlamentas – tiesiogiai ES valstybių piliečių išrinktų atstovų asamblėja, kurios pagrindinis tikslas – Sąjungoje atstovauti ES piliečių interesams, tačiau neturintis įstatymų iniciatyvos teisės (ES: Enciklopedinis žinynas, 2008, 118).

⁸ Europos Ekonominių ir Socialinių Reikalų Komitetas – ES konsultacinė institucija, kurios paskirtis – ES lygmeniu atstovauti svarbiausioms interesų grupėms (darbdaviams, profesinėms sąjungoms ir kt.) ir teikti konsultacijas pagrindinėms sprendimus priimančioms ES institucijoms (ten pat, 87).

⁹ Regionų Komitetas – ES konsultacinė institucija, turinti užtikrinti regioninės bei vietos valdžios struktūrų interesų atstovavimą ir jų įtaką integracijos procesui (ten pat, 262).

sistemas, kurios leistų nustatyti prioritetus ir stebėti jų įgyvendinimą. Komunikatas (2006) iškelia šiuos pagrindinius tikslus:

1. *Dalyvavimo kliūčių šalinimas.* Juo pabrėžiama, kad labai svarbu didinti suaugusiųjų dalyvavimą mokymesi ir siekti didesnio teisingumo. Visoms suinteresuotosioms šalims tenka tam tikras vaidmuo, tačiau iniciatyvos šalinant kliūtis ir skatinant mokymosi poreikį ypatingą dėmesį skiriant žemos kvalifikacijos darbuotojams privalo imtis valdžios institucijos. Ši veikla turėtų apimti kokybiškų orientavimo ir informacijos sistemų, pagrįstų į besimokantį asmenį orientuotu metodu, plėtrą, tikslines atskiriems asmenims skirtas finansines paskatas ir paramą kuriant vietos partnerystes.
2. *Suaugusiųjų mokymo kokybės užtikrinimas.* Juo norima užtikrinti, kad valstybės narės, siekdamos skatinti kokybišką suaugusiųjų mokymąsi, turėtų investuoti į besimokantiems suaugusiesiems pritaikytų mokymo metodų ir medžiagos gerinimą, taip pat nustatyti pirminio ir tęstinio profesinio tobulėjimo priemones, kad suaugusiųjų mokymo srityje dirbantys asmenys galėtų kelti kvalifikaciją ir tobulinti įgūdžius. Valstybės narės turėtų parengti kokybės užtikrinimo mechanizmus ir pagerinti mokymo kokybę.
3. *Mokymosi rezultatų pripažinimas ir užtikrinimas.* Šis tikslas numato, jog per ateinančius penkerius metus (nuo 2006 m.) valstybės narės turėtų įdiegti neformaliojo ir savaiminio mokymosi įteisinimo ir pripažinimo sistemas, paremtas bendraisiais Europos neformalaus ir savaiminio mokymosi įteisinimo ir pripažinimo principais, visiškai atsižvelgiant į sukauptą patirtį. Įteisinimo ir pripažinimo sistemų plėtra gali būti susieta su nacionalinių kvalifikacijų sistemų plėtra pagal bendrą Europos kvalifikacijų sistemą.
4. *Senstantiems gyventojams ir migrantams skirtos investicijos.* Juo nurodoma, jog valstybės narės turėtų užtikrinti, kad būtų pakankamai investuojama į vyresnio amžiaus asmenų ir migrantų švietimą ir mokymą, o labiausiai – užtikrinti veiksmingumą organizuojant besimokančių asmenų poreikius atitinkantį švietimą ir mokymą. Valstybės narės taip pat turėtų didinti informuotumą apie migrantų ir vyresnio amžiaus žmonių vaidmens svarbą visuomenei ir šalių ekonomikai.
5. *Rodikliai ir lyginamieji standartai.* Šiuo tikslu pabrėžiama, jog reikėtų toliau gerinti duomenų apie suaugusiųjų mokymą kokybę ir palyginamumą. Ypač svarbu geriau suprasti suaugusiųjų mokymosi naudą bei šio mokymosi gerinimui trukdančias kliūtis ir įgyti geresnių duomenų apie mokymo paslaugų teikėjus,

instruktorius ir jų teikiamas paslaugas. Europos Komisijos, įskaitant Eurostatą, darbas šioje srityje turėtų būti daugiausia susijęs su kiek galima geresniu atliktų tyrimų ir duomenų panaudojimu, geresniu sąvokų ir apibrėžčių derinimu ir duomenų apimties, dažnumo ir aktualumo didinimu. Taip pat reikalingi atskiri duomenys pagal lytį.

Sprendžiant Europoje iškilusias problemas (demografines, ekonomines, socialines) suaugusiųjų mokymuisi tenka pakankamai svarbus vaidmuo, tačiau kol kas ne visos jo teikiamos galimybės yra išnaudojamos. Komunikate teigiama, kad didžiausią dėmesį skiriant kokybei, veiksmingumui ir teisingumui, bus pasiekta visuomeninės ir ekonominės naudos. Už šią sritį yra atsakingos valstybės narės. Europos Komisija gali tik remti valstybių narių pastangas modernizuojant savo sistemas. Turėdama tai omenyje, EK Komunikatu (2006) siūlo valstybėms narėms dialogą, kuriuo būtų išsiaiškinta, kaip galima būtų geriausiai pasinaudoti esamais finansavimo mechanizmais, kaip tinkamai atsižvelgti į suaugusiųjų mokymosi poreikius, kaip paskatinti suinteresuotų šalių dalyvavimą ir keitimąsi gerąja patirtimi ir kaip galima būtų geriausiai pagerinti statistinę stebėseną, kad statistiniai duomenys ne tik atitiktų realijas, bet kad ir galima būtų palyginti rezultatus gautus skirtingose šalyse. Komunikatas (2006) numato, jog Komisija 2007 m. parengs veiksmų planą jame nustatytiems tikslams įgyvendinti.

Kaip ir buvo numatyta anksčiau nagrinėtame dokumente, 2007 m. rugsėjį Komisija priėmė „Suaugusiųjų mokymosi veiksmų planą: mokytis niekada nevėlu“ (2007). Bendrasis Suaugusiųjų mokymosi veiksmų plano tikslas – įgyvendinti penkis pagrindinius komunikate „Mokytis niekada nevėlu“ iškeltus siekius:

- šalinti dalyvavimo kliūtis,
- didinti sektoriaus kokybę ir veiksmingumą,
- paspartinti įteisinimo ir pripažinimo procesą,
- užtikrinti pakankamas investicijas (ypač senstantiems gyventojams ir migrantams),
- stebėti sektorių nustatant patikimus ir tinkamus lyginimui rodiklius ir lyginamuosius standartus.

Rengdama veiksmų planą EK konsultavosi su valstybių narių švietimo ir darbo ministerijų atstovais, socialiniais partneriais ir suaugusiųjų mokymosi srityje veikiančiomis nevyriausybinėmis organizacijomis. Veiksmų planas numato, jog valstybės narės turėtų imtis veiklos šiose srityse:

- analizuoti valstybių narių reformų visuose švietimo ir mokymo sektoriuose poveikį suaugusiųjų mokymuisi,

- gerinti suaugusiųjų mokymosi sektoriaus paslaugų kokybę,
- teikti suaugusiesiems daugiau galimybių „pakilti laipteliu aukščiau“, t. y. įgyti bent viena pakopa aukštesnę kvalifikaciją,
- paspartinti įgūdžių ir socialinių gebėjimų vertinimo procesą, juos įteisinti ir pripažinti kaip mokymosi rezultatus,
- tobulinti suaugusiųjų mokymosi sektoriaus stebėseną.

Kiekvienai iš šių išvardintų sričių Veiksmų plane (2007) yra numatytos konkrečios veiklos iki 2010 metų. Pirmojoje srityje bus užsakyta nacionalinių reformų poveikio suaugusiųjų mokymosi sektoriui analizė, kuri bus atlikta remiantis nacionalinėmis ataskaitomis. Kad būtų tinkamai įvertinta geroji patirtis, bus atliekama ir šių reformų ekonominės naudos analizė. Prireikus, bus atliktas papildomas tyrimas. Po metų bus paskelbti analizės rezultatai, rodantys Europos ir nacionalinio lygmens tendencijas, pasiekimus ir trūkumus. Į šiuos rezultatus bus atsižvelgiama įgyvendinant Mokymosi visą gyvenimą programą ir kitas aktualias ES iniciatyvas. Jau 2010 metais Komisija pateiks pažangos ataskaitą. Vėliau tokios ataskaitos bus pateikiamos kas dvejus metus.

Antrojoje srityje bus paskelbti tyrimo „Su suaugusiųjų mokymusi susijusios profesijos Europoje“ (*Adult learning professions*) rezultatai. Bus nustatyti valstybių narių gerosios patirties pavyzdžiai bei pateiktos rekomendacijos. Geroji patirtis bus skleidžiama įgyvendinant darbo programą „Švietimas ir mokymas 2010“ bei Mokymosi visą gyvenimą programą (pavyzdžiui, per mokymąsi bendradarbiaujant ir darbo stebėjimą). Po metų, remiantis gerosios patirties pavyzdžiais bus nustatyti suaugusiųjų mokymo (įskaitant konsultavimą) specialistų standartai. O jau 2010 metais bus toliau tiriami paslaugų teikėjų kokybės standartai ir plėtojama paslaugų teikėjų akreditavimo sistema. Tai padės toliau stebėti suaugusiųjų mokymo paslaugų teikėjų sektorių.

Trečiojoje srityje bus parengta gerosios patirties ir nustatytoms tikslinėms grupėms pasiekti skirtų projektų apžvalga, kuri padėtų šioms grupėms siekti pažangos ir sėkmės, daugiausia dėmesio skiriant svarbiausių veiksmų, susijusių su žmonių reintegravimu į darbo rinką, švietimo ir mokymo sistemą bei visuomenę (pvz., savanoriškas darbas), nustatymui. Bus atsižvelgiama į Mokymosi visą gyvenimą programos, ypač *Grundtvig* sektorinės paprogramės, kuri finansuoja projektus suaugusiųjų švietimo srityje, rezultatus (Veiksmų planas, 2007). 2008 metais, remiantis anksčiau parengta tyrimų apžvalga ir siekiant suteikti galimybę įgyti viena pakopa aukštesnę kvalifikaciją, pagal Mokymosi visą gyvenimą programą bus skelbiamas kvietimas teikti paraiškas bandomiesiems projektams, skirtiems tikslinėms grupėms pasiekti ir tolesniems tyrimams atlikti. Nuo pat projektų įgyvendinimo pradžios bus imti stebėti jų

rezultatai. Valstybės narės, teikdamos Bendrąją švietimo ir mokymo pažangos ataskaitą, turėtų informuoti apie įgūdžių gerinimą įvairiose tikslinėse grupėse.

Ketvirtojoje srityje bus nustatyti geriausi neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo ir įteisinimo pavyzdžiai, ypač daug dėmesio skiriant socialiniams gebėjimams, įgytiems už formalios mokymosi sistemos ribų. Po metų bus vykdoma Europos lygmens mokymosi bendradarbiaujant veikla, keičiamasi patirtimi, vyks tarptautiniai darbuotojų mainai. Ši veikla bus finansuojama pagal Mokymosi visą gyvenimą programą. Po dvejų metų, 2010 m., bus paskelbta ir seminare aptarta pirmoji rezultatų ataskaita. Ji bus pateikta visoms suinteresuotosioms šalims.

Dirbdamos penktojoje veiklos srityje ir besiremdamos Komisijos inicijuotu tyrimu, valstybės narės ir suinteresuotosios šalys turėtų susitarti dėl nuoseklaus terminų vartojimo. Tyrimo tikslas – sudaryti svarbiausių duomenų rinkinį, kuris palengvintų kas dvejus metus atliekamą šio sektoriaus stebėseną. Numatyta, kad 2009 metais bus parengtas ir išleistas šios srities terminų žodynas. Valstybėse narėse, kurios pageidauja dalyvauti, bus pradėti rinkti svarbiausi duomenys. Po dvejų metų, 2010 m., rezultatai bus paskelbti programos „Švietimas ir mokymas 2010“ bendrojoje pažangos ataskaitoje.

Taigi galima teigti, kad Europos Komisija skiria ypatingą dėmesį suaugusiųjų švietimui, jo populiarinimui ir prieinamumui. Šiems tikslams įgyvendinti ne tik rengiami politiniai dokumentai, bet ir priimtas konkrečių veiksmų planas leisiantis siekti užsibrėžtų tikslų.

Suaugusiųjų mokymosi svarbą pabrėžia ir 2008 m. sausio 16 d. priimta Europos Parlamento rezoliucija dėl suaugusiųjų mokymosi: mokyti niekada nevēlu (2008). Joje Europos Parlamentas pripažįsta, kad būtina imtis priemonių įvairiais lygiais, kurias vykdamas kartu su valstybėmis narėmis turi dalyvauti ir Europos Sąjunga, siekiant skatinti, stiprinti ir užtikrinti mokymo, ypač suaugusiųjų mokymosi, kultūrą ir ragina valstybes nars sukurti visą gyvenimą trunkančio mokymo kultūrą, daugiausia dėmesio skiriant suaugusiųjų mokymuisi ir švietimui, įgyvendinant politikos priemones ir veiksmus, skatinančius mokyti, didinant jų patrauklumą ir prieinamumą, ir nuolat siekiant tolesnio išsilavinimo. Rezoliucijoje valstybės narės raginamos labiau skatinti suaugusiųjų mokymąsi, siekiant, kad daugiau žmonių turėtų motyvaciją jame dalyvauti. Motyvacijos skatinimas ir prieinamumo užtikrinimas iškeliami kaip vieni iš esminių elementų nes, pasak Europos Parlamento (2008), suaugusiųjų mokymuisi įvairiose politikos priemonėse turėtų būti skiriamas pagrindinis vaidmuo, siekiant skatinti bendrąją mokymosi kultūrą per žiniasklaidos priemonių kampanijas, informaciją, orientavimą ir konsultacijas ir ypač teikiant nepalankioje padėtyje esančioms grupėms teikiamas informacijos, orientavimo ir konsultavimo paslaugas, o siekiant, kad ši paskata būtų veiksminga, ją būtina susieti su valstybių narių aktyviai vykdomomis politinėmis priemonėmis,

kurios padėtų suderinti mokymąsi su šeimyniniu ir profesiniu gyvenimu. Europos Parlamentas rezoliucijoje pabrėžia kultūrų solidarumo ir bendradarbiavimo tarp skirtingų kartų svarbą tuo pačiu atkreipdamas dėmesį į tai, kad demografiniai pokyčiai valstybėms narėms kelia daugybę sudėtingų tarpusavyje susijusių iššūkių, o visuomenė turės sukurti naujas kultūrų ir kartų solidarumo formas bei siūlo geresnį suaugusiųjų, ypač žinių, įgūdžių ir patirties perdavimą tarp kartų ir keitimąsi jomis, naudojant įvairias programas, kuriose jie perduotų patirtį, vykdant įvairią verslo ir amatų veiklą. Ši keitimąsi informacija bei gera patirtimi galėtų užtikrinti suaugusiųjų švietėjų tinklas. Pagrindinių įgūdžių, bendrojo išsilavinimo, formalaus, neformalaus ir savaiminio mokymosi kvalifikacijų ir išsilavinimo pripažinimas ir įteisinimas, siekiant užtikrinti skaidrumą mokymosi rezultatų požiūriu, šitaip palengvinant mokymosi rezultatų pripažinimą ir perėjimą pasirenkant kitokią mokymosi kryptį yra vienas iš esminių elementų gerinančių gebėjimų perdavimą ir mobilumą suaugusiųjų mokymosi srityje. Europos Parlamentas mano, kad visą gyvenimą trunkantis mokymasis labai svarbus visų pirma skatinant socialinę integraciją ir gebėjimą įsidarbinti, taip pat ugdant asmenines savybes ir įveikiant neatitikties darbo rinkai problemas ir įgyvendinant Lisabonos strategijos tikslą padidinti vyresnių nei 50 metų asmenų užimtumo rodiklį ir konkurencingumą. Suaugusiųjų švietimas ir mokymasis yra svarbūs siekiant sukurti geresnių darbo vietų Europoje ir gerinti gyvenimo kokybę bei skatinti asmeninį tobulėjimą, asmens saviraišką ir aktyvų pilietiškumą. Įmonės turėtų rengti prognozes, susijusias su naujais gebėjimais ir darbo rinkos reikalavimais siekiant, kad suaugusiųjų mokymas būtų teikiamas pagal įgūdžių poreikį. Mokymo turinys turi būti pritaikytas prie profesinių ir praktinių reikalavimų, o tam ypatingai svarbi yra socialinė partnerystė. Visą gyvenimą trunkantis mokymasis ne tik skatina darbuotojų gebėjimą įsidarbinti, bet ir didina gebėjimą prisitaikyti, taip pat geografinį ir profesinį judrumą, svarbų vidaus rinkos veikimui. Svarbu užtikrinti visų piliečių lygias galimybes dalyvauti visą gyvenimą trunkančio mokymosi programose. Šioje srityje labiausiai pažeidžiami yra asmenys, turintys žemiausią pradinį išsilavinimą, moterys, imigrantai, pagyvenę žmonės, kaime gyvenantys žmonės ir neįgalieji, nes jie visuomeninėje veikloje dalyvauja mažiausiai. Siekiant padidinti dalyvavimą būtina gerinti suaugusiųjų mokymo kokybę, informacijos teikimą ir sudaryti palankesnes sąlygas derinti darbą ir šeiminių gyvenimą – tai, kartu su kitomis iniciatyvomis, yra skatinamosios priemonės. Veiksmingo mokymo skatinimo priemonės apima mokymosi vietų prieinamumą, palankesnes sąlygas mokytis darbo vietoje, pritaikant darbo valandas, vietines vaikų priežiūros įstaigas, nuotolinio mokymosi paslaugas neįgaliesiems ir pažeidžiamiesiems atokiose vietovėse gyvenantiems asmenims, informaciją ir patarimus apie visą gyvenimą trunkančio mokymosi priemones bei darbo galimybes, specializuotas programas ir lanksčią mokymo tvarką. Tokios priemonės taip pat turi būti visuotinai pripažintos siekiant

sudaryti sąlygas profesiniam tobulėjimui. Europos Parlamentas savo rezoliucijoje ragina valstybes nares imtis reikiamų priemonių siekiant išspręsti vyresnio amžiaus darbuotojų mažo užimtumo lygio problemas, ypač atsižvelgiant į tuos žmones, kurių karjeros profilis netipinis arba kuriems trūksta informacijos ir ryšių technologijų įgūdžių, ir sudaryti tinkamas sąlygas kiekvienu lygmeniu teikti visą gyvenimą trunkančio mokymosi paslaugas siekiant palengvinti įsidarbinimą asmenų, kurie pradeda dirbti pirmą kartą, grįžta į darbą po pertraukos arba nori tęsti darbinę veiklą. Ne mažiau svarbu skatinti įmones ir sukurti tam skirtas skatinimo priemones, kad vyresnio amžiaus darbuotojai būtų priimami į darbą arba skiriami į pareigas ilgesniam laikui, kadangi paprastai jie būna labai kompetentingi, patyrę, patikimi ir aukštos kvalifikacijos. Pakankamai svarbu yra tai, kad Europos Parlamentas prašo Komisiją užtikrinti, kad kiekviena valstybė narė imtųsi atitinkamų teisinių ir finansinių priemonių, kurių reikia, kad visą gyvenimą trunkantis mokymasis taptų prieinamas visiems darbuotojams ir darbo ieškantiems žmonėms.

Taigi, Europos Parlamentas ne tik paskelbė politinę rezoliuciją, kuri išryškina suaugusiųjų mokymosi ir jo prieinamumo svarbą, bet ir prašo Europos Komisiją užtikrinti, kad mokymasis būtų prieinamas visiems.

ES Taryba (toliau - Taryba), įvertindama suaugusiųjų mokymosi svarbą šiuolaikinėje visuomenėje ir atsiliepdama į Komisijos ir Europos Parlamento priimtus dokumentus, 2008 m. gegužės 22 d. priėmė išvadas dėl suaugusiųjų mokymosi (2008). Jose nurodoma, kad visų pirma reikia užtikrinti suaugusiųjų mokymosi veiksmingumą, rezultatyvumą ir kokybę siekiant didinti aktyvų dalyvavimą tokiam mokymuisi, ypač socialiai remtinų grupių narių dalyvavimą, pritraukti pakankamai viešųjų ir privačių investicijų į šią sritį ir paskatinti privatųjį sektorių laikyti tokį mokymąsi vienu iš svarbiausių darbo vietos bei verslo raidos elementų. Suaugusiųjų mokymasis gali svariai prisidėti tenkinant tokius poreikius, nes teikia ne tik ekonominę ir socialinę naudą, pavyzdžiui, geresnes galimybes įsidarbinti, galimybę dirbti kokybiškesnį darbą, didesnę pilietinę atsakomybę bei aktyvesnį piliečių dalyvavimą, bet ir individualią naudą, pavyzdžiui, geresnę savirealizaciją, sveikatą bei gerovę ir didesnę savigarbą, todėl suaugusiųjų mokymasis turėtų būti labiau akcentuojamas ir veiksmingiau remiamas nacionaliniu lygiu kaip dalis bendrų pastangų kurti mokymosi visą gyvenimą kultūrą.

Šiose išvadose Taryba (2008) nurodė konkrečias priemones, kurių turėtų būti imtasi iki 2010 metų. Komisija, bendradarbiaudama su valstybėmis narėmis, turi analizuoti nacionalinių švietimo ir mokymo reformų poveikį finansavimo išteklių paskirstymo įvairioms amžiaus grupėms požiūriu, atsižvelgiant į mokymąsi visą gyvenimą. Parengti geros praktikos pavyzdžių ir projektų, kuriais siekiama motyvuoti ypač sunkiai pasiekiamas grupes, bendrą apžvalgą, kurioje būtų nustatyti jų reintegravimo į darbo rinką ir visuomenę ir jų savigarbos stiprinimo

svarbiausi veiksniai. Remti priemonės, kuriomis didinama suaugusiųjų mokymosi svarba vykdant nacionalines mokymosi visą gyvenimą strategijas. Remti kampanijas, kurių tikslas – ugdyti potencialių mokytiis pageidaujančių asmenų sąmoningumą ir didinti jų motyvaciją, tokiu būdu didinant bendrą dalyvavimą suaugusiųjų mokymesi. Taip pat ir pačios valstybės narės, remiamos Europos Komisijos, turi plėtoti mokymosi visą gyvenimą kultūrą, glaudžiai bendradarbiauti nustatant ir pašalinant suaugusiųjų mokymosi kliūtis ir užtikrinant į paklausą orientuotas aukštos kokybės paslaugas ir įstaigas suaugusiųjų mokymosi srityse, įskaitant e. mokymosi ir nuotolinio mokymosi galimybes. Skatinti aktyvų socialinių partnerių ir kitų suinteresuotųjų subjektų, įskaitant nevyriausybinių organizacijų, dalyvavimą užtikrinant aukštos kokybės mokymą, atitinkantį įvairioms besimokančiųjų kategorijoms priskiriamų asmenų poreikius. Turėtų būti ypač akcentuojami informacijos ir komunikacijos technologijų mokymosi metodai ir informacijos ir komunikacijos technologijų gebėjimų plėtojimas. Siekti tikslo sudaryti palankesnes sąlygas visiems piliečiams dalyvauti suaugusiųjų mokymesi ir didinti šį dalyvavimą, visų pirma asmenims, kurie nebaigia pradinio švietimo ir mokymo programų ir norėtų, kad jiems būtų suteikta dar viena galimybė, ypatingų poreikių turintiems asmenims ir asmenims, kurių pagrindiniai įgūdžiai arba mokymosi pasiekimai yra nepakankami, kad jie būtų skatinami gerinti savo kvalifikacijas. Pasak Zuzevičiūtės ir Butrimienės (2008, 244), studentai informacijos ir komunikacijos technologijas dažniausiai naudoja informacijos paieškai ir tekstams redaguoti, tačiau ne taip dažnai, kaip to tikisi dėstytojai.

Tokiu būdu ES Taryba išryškindama suaugusiųjų mokymosi svarbą nurodė, jog tiek Europos Komisija, tiek valstybės narės turi siekti, kad pats mokymasis būtų labiau prieinamas suaugusiesiems ir tam numatė konkrečius veiksmus.

Taigi, galima daryti išvadą, kad Europoje suaugusiųjų švietimo klausimai yra svarstomi aukščiausiu lygmeniu ir jiems teikiamas ypatingas dėmesys. Kaip vienas iš sėkmingo mokymosi visą gyvenimą koncepcijos realizavimo veiksnių yra įvardijamas suaugusiųjų mokymosi prieinamumas ir jo užtikrinimui yra numatomos konkrečios priemonės.

1.1.2.2. Suaugusiųjų švietimo reglamentavimas Lietuvos Respublikoje

Jau nuo 1990 metų Lietuvoje kuriami nauji švietimo standartai, rengiami įstatymai ir švietimo plėtros strategijos. Šiandien vis aktualesnis tampa neformaliojo suaugusiųjų švietimo klausimas, nes norima užtikrinti mokymo(si) prieinamumą visiems savo piliečiams, kad ilgainiui būtų patenkinti jų ir darbdavių poreikiai, kad didžioji dalis visuomenės taptų išsilavinusi.

Norint pasiekti, kad mokymasis visą gyvenimą taptų neatskiriama visuomenės gyvenimo dalis, labai svarbu integruoti mokymąsi į kasdienę suaugusiųjų veiklą. Suaugusiųjų švietimo svarba teisiniu aspektu Lietuvoje yra pakankamai gerai išryškinta. Jau pirmajame Lietuvos švietimo sistemos plėtros strateginiame dokumente „Lietuvos švietimo koncepcija“ (1992) sakoma, kad suaugusiųjų švietimas yra didžiausia permanentinės švietimo sistemos dalis. Jame galima rasti pateiktus bendruosius suaugusiųjų švietimo aspektus: nurodyta suaugusiųjų švietimo paskirtis, bendriausi bruožai, įstaigos, kuriose suaugusieji gali mokytis.

Lietuvos Respublika yra priėmusi ir suaugusiųjų švietimą reglamentuojančius įstatymus. Švietimo įstatymo 1 straipsnyje tęstinio lavinimosi galimybių Lietuvos gyventojams sudarymas yra paminimas kaip vienas iš pagrindinių švietimo sistemos uždavinių. Šio mokymo organizavimą detaliam reglamentuoja „Profesinio mokymo įstatymas“ (1997). Dirbančiųjų mokymuisi reguliuoti yra priimtas „Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas“ (1998). Jame teigiama, kad visa ši įstatymų sistema suteikia teises garantijas įgyvendinti įgimtą žmogaus teisę visą gyvenimą ugdyti savo asmenybę, įgyti žinių ir gebėjimų, kurių jam reikia kaip demokratinės visuomenės piliečiui ir tam tikros profesijos specialistui. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymu (1998) buvo apibrėžti neformaliojo suaugusiųjų švietimo uždaviniai, kuriais bandoma kurti suaugusiųjų profesinių žinių įgijimo bei gebėjimų tobulinimo, jų bendrosios kultūros ugdymo sistemą Lietuvoje:

- Padėti asmeniui tenkinti savišvietos poreikius, plėtoti savo kultūrinius interesus,
- Ugdyti asmens kūrybines galias ir gebėjimus,
- Padėti asmeniui tapti aktyviu demokratinės visuomenės piliečiu,
- Sudaryti sąlygas įgyti profesinei veiklai reikalingų teorinių žinių ir praktinių gebėjimų, taip pat sąlygas kvalifikacijai tobulinti (Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas, 1998).

Uždavinių įgyvendinimas kiekvienam Lietuvos suaugusiam piliečiui garantuoja galimybę tobulėti jo pasirinktoje profesinėje veikloje ir taip didinamas kvalifikuotų darbuotojų skaičius šalyje bei kuriama aktyvi, konkurencinga, kūrybingai ir laisvai veikianti žinių visuomenė. Taigi, pagal įstatymą, neformaliojo suaugusiųjų švietimo funkcija Lietuvoje yra

sudaryti suaugusiajam žmogui galimybę tobulinti savo kompetencijas, tapti pilnaverčiu piliečiu, lengvai adaptuotis darbo rinkoje, bendruomenėje ir visuomenėje, įgyti standartus atitinkančius gebėjimus ir įgūdžius bei naudingas žinias.

Įstatyme nurodoma, kad neformaliajam švietimui vykti gali būti organizuojami, valstybės patvirtinti kursai (dieniniai, vakariniai, tęstiniai, trumpalaikiai ir kt.), seminarai ar paskaitos, orientuoti į mokymo paslaugų tiekimą suaugusiesiems ir organizuojami Lietuvos neformaliojo švietimo įstaigų, kitų mokyklų, įsteigusių neformaliojo suaugusiųjų švietimo padalinius, ir juridiniai bei fiziniai asmenys valstybės įgalioti užsiimti šia veikla. Neformaliojo suaugusiųjų švietimu taip pat laikomas ir neakivaizdinis (nuotolinis) švietimas, priderintas prie dirbančiųjų suaugusiųjų poreikių, bei žiniasklaidos priemonėmis perteikiamos šviečiamojo pobūdžio programos.

Taigi, neformaliųjų studijų plėtrą reglamentuoja neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas, kuriuo numatomi siekiai ir uždaviniai, reikalingi efektyviai organizuoti lanksčią, nuolatinį mokymąsi garantuojančią švietimo sistemą. Tai galimybė Lietuvos gyventojams efektyviai integruotis į europinę erdvę, žengti žingsnį link besimokančios visuomenės ir užsitikrinti vietą į žinias orientuotoje darbo rinkoje. Tačiau Lietuvoje dar tik kuriama neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistema, nėra įgyvendinti visi siekiai ir uždaviniai, nors daugelis strateginių valstybės švietimo nuostatų, reglamentuojamų LR Seimo, teikia vilčių sparčiai neformaliojo švietimo plėtrai.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo naujojoje redakcijoje (2003) apibrėžta neformaliojo suaugusiųjų švietimo paskirtis – sudaryti sąlygas asmeniui mokytis visą gyvenimą, tenkinti pažinimo poreikius, tobulinti įgytą kvalifikaciją, įgyti papildomų kvalifikacijų.

Pastaraisiais metais Lietuva stengiasi aktyviai perorientuoti ne tik švietimo institucijų veiklą, bet ir visą švietimo sistemą siekiant įgyvendinti mokymosi visą gyvenimą koncepciją. Tai įtvirtina svarbiausi strateginiai švietimo plėtros dokumentai – Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatos ir įgyvendinimo programa bei Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija ir jos įgyvendinimo veiksmų planas. Plėtojamos įvairios nuolatinio mokymosi iniciatyvos: parengta dalis būtinų teisinių aktų, vykdoma suaugusiųjų mokymo centrų ir neformaliojo mokymo programų plėtra, diegiami andragoginiai mokymo metodai, telkiami socialiniai partneriai įvairioms nuolatinio mokymosi programoms vykdyti bei kt. Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose (2003) apibrėžiami pagrindiniai švietimo plėtotės siekiai, parengti pagal ES Tarybos direktyvas, numatant švietimo pagalbą Lietuvoje kurti besimokančią visuomenę, nuolat skatinti žmonių užimtumą, didinti šalies ūkio konkurencingumą, mažinti nedarbo problemą bei socialinę atskirtį. Strategijoje teigiama, kad šalyje būtina:

- sukurti veiksmingą, darnią, atsakingu valdymu, tikslingu finansavimu ir racionaliais ištekliais pagrįstą švietimo sistemą;
- išplėtoti tęstinę, mokymąsi visą gyvenimą laiduojančią, prieinamą, socialiai teisingą švietimo sistemą;
- užtikrinti švietimo kokybę, atitinkančią atviroje pilietinėje visuomenėje ir rinkos ūkyje gyvenančio asmens, visuotinius dabarties pasaulio visuomenės poreikius (Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatos, 2003).

Neformalusis suaugusiųjų švietimas šiame dokumente įvardinamas kaip vienas iš priemonių siekiamas įgyvendinti, nes toks švietimas nurodomas kaip neatskiriamas lanksčios ir atviros švietimo struktūros elementas. Teigiama, kad reikalinga bendrąjį ugdymą, profesinį mokymą, studijas, formalųjį, neformalųjį mokymą(si) ir savišvietą jungti į vientisą mokymo(si) sistemą, taip realizuojant nuolatinio, tęstinio mokymo(si) visą gyvenimą idėją. Siekiama sukurti švietimo sistemą su visomis išplėtotomis ir vis atnaujinamo turinio švietimo programomis, kurios visiškai patenkintų įvairius nuolat kintančius besimokančiųjų poreikius.

Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijoje (2004) teigiama, kad „Lietuvoje esama apie 80 procentų suaugusiųjų, registruotų darbo biržose, kurių turima kvalifikacija netenkina darbo rinkos reikalavimų, o per 40 procentų bedarbių iki 25 metų amžiaus neturi formalios kvalifikacijos“ (Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija, 2004), todėl šalyje imtasi priemonių užtikrinančių žinių ir įgūdžių tobulinimą, bendrųjų gebėjimų mokymo laidavimą visiems norintiems mokytis ir skleisti informaciją apie mokymo(si) galimybes ir nuolat skatinti nesimokančiuosius tęsti studijas ar tobulinti jau turimas žinias ir gebėjimus. Gerinant mokymo kokybę pagal tarptautinius standartus, jau kuriamos sistemos ir metodikos. Įteisinta ir sėkmingai vykdoma neformaliojo suaugusiųjų švietimo institucijų veikla labai prisideda vykdant nedarbo prevenciją ir keliant visuomenės išsilavinimo lygį.

Kadangi norima neformalųjį švietimą atverti darbo rinkai, skatinti žmones nuolat kelti savo kvalifikaciją, buvo nustatyta įkurti aktyviai veikiančias įvairias nevyriausybinės švietimo organizacijas ir neformalius susivienijimus seniūnijose, savivaldybėse ir apskrityse, kurios būtų atsakingos už neformaliojo švietimo kokybę ir prieinamumą visuose šalies regionuose.

Deja, neformalusis suaugusiųjų švietimas Lietuvoje nėra visiškai pritaikytas prie darbo rinkos poreikių, nėra užtikrintas tokio mokymosi prieinamumas ir tęstinumas, be to mažėja institucijų, teikiančių tokias paslaugas skaičius. Žmonės neturi tinkamų rinkai kvalifikacijų, neformalūs kursai, mokymai, seminarai ar kitos švietimo formos nesuteikia asmeniui kokybiškų paslaugų, pagrindinių gebėjimų, kurie visapusiškai parengtų jį integracijai į darbo pasaulį (Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija, 2004). Toks neformaliojo suaugusiųjų švietimo supratimas yra pateikiamas teisiniuose dokumentuose, tačiau nereikėtų

pamiršti, kad žmonės gali mokytis ir siekdami savirealizacijos, norėdami turiningiau leisti laisvalaikį ar realizuoti saviraišką.

Lietuvos švietimo politikos dokumentuose, parengtuose pagal ES reikalavimus, išryškėja tendencija skatinti suaugusius žmones savo problemas spręsti mokantis, tobulėjant. Teigiama, jog svarbu suaugusiuosius išmokyti mokytis, vėl pajusti, kad pažinimas ar nuolatinis domėjimasis savo ir visuomenės gyvenimu atgaivina asmeninį žmogaus budrumą, leidžia jam realizuoti save, savo sumanymus ir taip padėti sau ir valstybei vystytis (Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija, 2004). Šių poreikių tenkinimą užtikrina neformalusis suaugusiųjų švietimas, o reglamentuoja Lietuvos Respublikos Seimas, įgyvendinimo programas kuria Lietuvos švietimo ir mokslo ministerija bei Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Suaugusiųjų, neturinčių tinkamo darbo rinkai pradinio išsilavinimo, bet turinčių profesinę kvalifikaciją, įgytą dirbant ar savarankiškai mokantis, kvalifikacija nėra formaliai vertinama ar pripažįstama. Tai mažina mokymosi patrauklumą, konkurencingumą darbo rinkoje ir kelia daugybę rūpesčių įsidarbinant. Besimokančiojo pasiekimai nėra pakankamai vertinami ir pripažįstami, todėl mažėja žmogaus motyvacija siekti naujų kompetencijų neformaliai.

Deja, problematiškas išlieka ir neformaliai įgytų pagrindinių gebėjimų pripažinimas. Kadangi Lietuvoje tokia pripažinimo sistema nėra sukurta, suaugusieji nenoriai renkasi ir šį mokymosi kelią, nes šalyje be oficialaus kvalifikacijos pripažinimo sunku sėkmingai įsidarbinti ar tęsti karjerą (Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija, 2004). Nukenčia neformalaus suaugusiųjų švietimo paslaugų patrauklumas ar kokybė. Šiuo atveju, Lietuvos švietimo sistemoje nėra įgyvendinta ketvirta memorandumo tezė, kuri skatina mokymosi rezultatų vertinimą. Atvira darbo rinka ir kiekvieno piliečio teisės laisvai mokytis ar dirbti visose ES šalyse reikalauja turimų kompetencijų aiškumo. Formalus pripažinimas neformaliu būdu įgytų žinių ar gebėjimų palengvintų darbuotojų įsitvirtinimą ir tapimą konkurencingu darbo pasaulyje.

Kadangi Lietuvoje formalusis švietimas dėl nelanksčios švietimo sistemos yra nepatrauklus ar ganėtinai sunkiai prieinamas, o mokymosi visą gyvenimą sistema suaugusiesiems, siekiantiems atnaujinti ar įgyti naujų gebėjimų, yra dar tik kuriama, neformalusis suaugusiųjų mokymas, reglamentuojamas nacionalinių įstatymų ir strateginių tarptautinių bei nacionalinių dokumentų, kaip mokymosi visą gyvenimą užtikrinimas, daugeliu atveju tampa reikšminga visuomenės švietimo sritis. Taip Lietuvoje didinamas kvalifikuotų, aktyvių piliečių skaičius, mažinama skurdo ir nedarbo problema.

Suaugusiųjų švietimo klausimus nagrinėja ir pagrindžia ir profesinio rengimo Baltoji knyga (1999), Aukštojo mokslo Baltoji knyga (1999), ateičiai gaires nubrėžia Mokymosi visą gyvenimą

užtikrinimo strategija (2004). Pastarojoje ypač ryškiai pabrėžiamas poreikis mokytis visą gyvenimą ir nurodoma, kad mokymas tampa jau nebe epizodine patirtimi, o nuolatine gyvenimo dalimi.

Mokymosi visą gyvenimą principų įgyvendinimo Lietuvoje strategiją apibrėžia Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijos įgyvendinimo veiksmų planas (2004 m.), kuriame numatoma: naujų teisės aktų parengimas (sukurti neformaliojo ir savaiminio mokymosi būdais įgytų kompetencijų įvertinimo ir pripažinimo mechanizmus), švietimo prieinamumo (užtikrinti „antrojo šanso“ galimybę visiems suaugusiems, nebaigusiems pagrindinės ar vidurinės mokyklos) ir infrastruktūros plėtra (renovuoti pastatus, atnaujinti techninę bazę, plėsti informavimo sistemą, tobulinti švietėjų kompetencijas ir nuolatinio mokymosi sistemos koordinavimą).

Naujausia (2008 m. spalio 15 d.) Mokymosi visą gyvenimą strategijos ir jos įgyvendinimo veiksmų plano (2008) redakcija jau numato, kad reikia rengti ir diegti mokymo programas, modulius, skirtus asmenų bendriesiems gebėjimams, pilietiškumui, sportiniam aktyvumui, sveikai gyvensenai, karjeros valdymo, saugaus eismo kompetencijoms ugdyti. Taip pat pripažįstama jog būtina plėtoti suaugusiųjų švietimo programas šalies aukštosiose mokyklose, įdiegti neformaliojo ir savaiminio būdu įgytų kompetencijų pripažinimo sistemą. Šios strategijos vizija – taiki, stabili ir pasiturinti visuomenė, teikianti kokybiškas mokymosi galimybes švietimo, bendruomenės, darbo ir šeimos kontekste visiems visuomenės nariams, remdamasi tautiniu kultūriniu paveldu ir visuotinai pripažintomis socialinėmis ir asmeninėmis vertybėmis siekianti padidinti jų indėlį ekonominiam, socialiniam ir kultūriniam tautos gyvenimui ir individų ekonominiam, socialiniam, kultūriniam ir asmeniniam gyvenimo potencialui patenkinti, gyvenimo kokybei gerinti. Taigi, galima teigti, jog politiniu lygmeniu Lietuvoje vis didesnis dėmesys skiriamas suaugusiųjų mokymui(si). Tai, kad mokymosi visą gyvenimą strategija ir jos įgyvendinimo veiksmų planas (2008) suaugusiųjų mokymą(si) apibrėžia jau nebe vien tik kaip profesinį rengimą, rodo, kad valstybiniu lygmeniu geriau suprantama neformaliojo ir savaiminio mokymosi svarba ir jų vieta šiuolaikinėje mokymosi visą gyvenimą koncepcijoje.

Kalbant apie suaugusiųjų mokymą(si) nereikėtų pamiršti ir tų specialistų, kurie sudaro suaugusiems galimybes mokytis, moko ir teikia paramą - andragogų. Nors teisinė bazė Lietuvoje pakankama, „Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijoje“ akcentuojama, jog praktinis neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo sistemos ir metodų kūrimas Lietuvoje dar beveik neprasidėjęs. Nebaigta kurti profesijos standartų sistema. Universitetiniam išsilavinimui tokia sistema net nepradėta kurti. Lietuvos švietimo pažanga ir ugdymo kokybė labai priklauso nuo mokytojų pasirengimo dirbti naujomis sąlygomis. Tačiau andragogų rengimas išlieka bene mažiausiai pakitusi šalies švietimo sistemos grandis. Matomi esminiai esamos andragogų rengimo sistemos trūkumai: viena iš esminių problemų priežasčių yra ta, kad mūsų šalies andragogų rengimas tebėra tinkamai nesutvarkytas. Iki šiol neturime andragogo rengimo ir jo profesijos

kompetencijos aprašo, kuris reglamentuotų andragogo profesinės veiklos kompetencijas ir gebėjimus, o Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintame, bendrajame studijų kryptių, pagal kurias vyksta nuosekliosios universitetinės studijos Lietuvos aukštosiose mokyklose, klasifikatoriaus, kuriame pagal studijų kryptis suteikiamos kvalifikacijos, apraše net nerasime andragogo profesinės kvalifikacijos. Įgijęs edukologijos bakalauro / magistro diplomą, asmuo įgyja specialiojo pedagogo, mokytojo, auklėtojo ir socialinio pedagogo profesines kvalifikacijas, tačiau andragogo profesijos čia nerasime (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas, 2001 m. balandžio 4 d. Nr. 368). Andragogai nepakankamai parengiami švietimo kaitai, nėra andragogų licencijavimo sistemos, silpna universitetų sanglauda, studijų turinys per menkai orientuotas į naujų gebėjimų ir kompetencijų – rinkodaros analizavimo švietimo srityje, mokymo programų parengimo, teisinių klausimų išmanymo, ryšių palaikymo su veiklos pasauliu – puoselėjimą. Juozaitis (2008a, 115) andragogų praktikų gebėjimus skirsto į dvi grupes: bendruosius ir specialiuosius gebėjimus. Pasak autoriaus, andragogas praktikas bendrųjų gebėjimų aspektu turi turėti tokių savybių: būti pasitikintis savimi ir gerbiantis kitus, tolerantiškas, atsakingas, turintis bendravimo įgūdžių, empatiškas ir lankstus. Specialiuosius gebėjimus apibūdina šios savybės: taikantis praktikoje žinias apie besimokančiųjų amžiaus ir psichologijos ypatumus, gebantis pasirinkti tinkamus mokymo(si) metodus, gebantis planuoti užsiėmimo struktūrą ir dėstyti medžiagą, gerai išmanantis dėstomą dalyką, gebantis motyvuoti besimokančiuosius, analizuoti savo veiklą ir skatinti besimokančiųjų savianalizę. Šių gebėjimų turintis andragogas gali pasiekti geriausių suaugusiųjų mokymo(si) rezultatų ir jų aukštos motyvacijos mokymuisi. Į tai reikia atsižvelgti toliau plėtojant suaugusiųjų švietėjų rengimo programas.

Suaugusieji, neįgiję pagrindinio išsilavinimo, bet turintys profesines kompetencijas, įgytas dirbant ar savarankiškai mokantis, yra vertinami pagal formalias jaunimui sukurtas taisykles. Jų patirtis nėra formaliai vertinama ir pripažįstama. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi formalaus pripažinimo sistemos nebuvimas mažina mokymosi prestižą, apsunkina darbuotojų santykius su darbdaviais, mažina konkurencingumą darbo rinkoje.

Suaugusiųjų mokymasis turi būti grindžiamas bendrųjų ir specialiųjų gebėjimų derinimu – tai laiduoja visapusišką individo asmenybės ugdymąsi, jos profesinį lankstumą, mobilumą ir įsidarbinimo galimybes. Dar daug reikia padirbėti, kad Lietuva turėtų nuoseklią ir integruotą mokymosi visą gyvenimą strategiją. Kompetencijų vertinimo ir pripažinimo klausimas tampa vis svarbesnis nacionalinėje profesinių kvalifikacijų sistemoje ir jos ateities planuose. Todėl artimiausiu laiku būtina sukurti profesijų standartus, grindžiamus reikalavimais kompetencijai, sukurti neformaliojo ir savaiminio mokymosi būdais įgytų kompetencijų įvertinimo ir pripažinimo mechanizmus, tobulinti ir įgyvendinti nacionalinį profesinių kvalifikacijų aprašą, parengti

suaugusiųjų mokytojų ir profesijos konsultantų standartus, įdiegti modulinės, kompetencijomis grįstas programas suaugusiųjų mokytojų rengimui ir profesijos mokytojų rengimui.

Naujausi suaugusiųjų švietimo(si) tyrimai (Tamošiūnas ir kt., 2005) rodo, kad nuostata nuolat mokytis daugelio žmonių sąmonėje ir juo labiau veikloje dar nėra susiformavusi. Pasak Teresevičienės, Zuzevičiūtės ir Ivoškaitės (2008, 67) neformalusis suaugusiųjų švietimas tampa vis populiariesnis, nes jis lanksčiau adaptuojasi prie besikeičiančios visuomenės poreikių.

Apibendrinant suaugusiųjų mokymąsi reglamentuojančius normatyvinius dokumentus, galima teigti, kad strateginių uždavinių lygiu jie yra aktualūs ir kryptingi, tačiau ne visais atvejais pakankami. Naujausiuose dokumentuose jau įteisintos trys mokymosi formos – formalusis, neformalusis ir savaiminis mokymasis. Mokymosi visą gyvenimą strateginių veiksmų plane vis didesnis dėmesys yra skiriamas neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimui.

1.2. Suaugusiųjų mokymas(is) ir socioekonominė aplinka

Suaugusiųjų mokymosi požiūriu, visuomenė nėra vienalytė, vienos socialinės grupės mokosi daugiau, kitos mažiau arba visai nesimoko. Sąlygiškai galima išskirti tris tikslų, dėl kurių mokomasi, grupes: profesinių kompetencijų tobulinimą, socialinių bei pilietinių kompetencijų tobulinimą, asmeninę saviugdą ir saviraišką (Stanišauskienė 2007). Šių tikslų įgyvendinimas aktualus keturioms interesų grupėms: suaugusiems, jų darbdaviams, visuomenei ir švietimo paslaugų teikėjams. Lietuvos valstybė remia formaliojo bendrojo išsilavinimo įgijimą, pirminį profesinį mokymą, iš dalies aukštojo išsilavinimo įgijimą. Ji taip pat atstovauja visuomenės interesams, organizuoja neformalų socialinį, pilietinį ir politinį suaugusiųjų ugdymą, maksimaliai besistengdama užtikrinti savo piliečių konkurencingumą darbo rinkoje ir sudaryti sąlygas ir galimybes visapusiškiau įgyvendinti žmonių gebėjimus. Kitų tikslų - saviugdą ir profesinių kompetencijų tobulinimą turi rūpintis patys suaugusieji ar jų darbdaviai. Pažymėtina tai, kad į suaugusiųjų mokymosi organizavimą įsitraukia anksčiau su švietimu nesusijusios institucijos: Socialinės apsaugos ir darbo, Žemės ūkio ministerijos ir žinybos, verslininkų asociacijos, nevyriausybinių organizacijų ir kt.

Nors mokosi atskiri asmenys, tačiau socialinė ir ekonominė aplinka nėra tie veiksniai, kurie nedarytų įtakos šiam procesui. Pirmiausiai tai lemia bendra šalies politika, dokumentai, reglamentuojantys mokymąsi, teisinės priemonės, skatinančios dirbančių suaugusiųjų žmonių mobilumą, atvirų renginių (konferencijų, seminarų, viešų paskaitų) organizavimas, šviečiamosios televizijos ir radijo laidos, galimybė konsultuotis su įvairių sričių ekspertais (gydytojais, mokytojais) internetu ir kt.

Galima išskirti tris mokymosi galimybių ieškančiųjų žmonių grupes: asmenis, savarankiškai ieškančius žinių, įmones, investuojančias į darbuotojus, tam tikras profesijų grupes, kurioms privalomas kvalifikacijos kėlimas (Anušienė 2006).

Abramauskienė, Kirkliauskienė (2007), Aleksinė (2006), Cross 1982, Juozaitis (2000b), Juozaitis, Juozaitienė (2003), Linkaitytė (2003), Lukošūnienė, Brėkšta (2005), Žemaitytė (2007), Žiliukaitė, Ramonaitė (2006) įvairiai vertina socialinės ir ekonominės aplinkos įtaką suaugusiųjų švietimui, jų darbuose galima pastebėti pasikartojančias tendencijas, lemiančias asmens mokymosi būtinumą:

- socialinės santvarkos kaita, šalies įsiliejimas į tarptautinę darbo rinką, tarptautines organizacijas;
- sparti gyvenamosios aplinkos ir gyvenimo būdo kaita, susijusi su naujų technologijų taikymu, naujomis socialinio gyvenimo organizavimo formomis, dėl

kurios atsiranda nauji sėkmingam integravimuisi visuomenėje būtino raštingumo reikalavimai (socialiniai, teisiniai, ekonominiai);

- atskirų profesijų nykimas ir naujų atsiradimas;
- technologiniai darbo procesų ir struktūriniai darbo jėgos paklausos pokyčiai;
- įmonių ir organizacijų struktūros kaita, kvalifikacijos tobulinimas darbo vietoje;
- darbo vaidmens mažėjimas, augant poreikiui atlikti sudėtingas operacijas sudėtinga technika ar metodikomis;
- naujų mokymosi programų, metodinių priemonių, gairių, leidinių, lengvinančių mokymąsi, kūrimas tarptautinių ir šalyje vykdomų projektų terpėje;
- andragogo profesijos atsiradimas, suaugusiųjų švietimo centrų įsikūrimas;
- spartesnė gyvenamosios vietos ir gyvenimo būdo kaita, dažnesnis darbovietės, pareigų keitimas;
- emigracijos nulemta kintanti šalies kultūra;
- visuomenės senėjimas, vidutinės gyvenimo trukmės ilgėjimas, vidutinio dirbančiųjų amžiaus didėjimas, anksčiau įgyto išsilavinimo nepakankamumas.

Nuolatinis suaugusiojo mokymasis yra naudingas ir jam pačiam, ir visuomenei, nes mokymasis padeda adaptuotis kintančioje aplinkoje, dalyvauti socialiniame gyvenime, sveikiau gyventi ir išlikti ekonomiškai saugiam, teikia saviugdą džiaugsmo.

Didėjant visuomenės narių išsilavinimui, didėja kūrybinės jos galios, ūkio našumas, konkurencingumas tarptautinėje rinkoje, socialinė sanglauda bei politinis stabilumas (Jarvisas, 1999)

Dauguma suaugusiųjų kur nors dirba, tad jų mokymosi galimybės ir nuostatos iš dalies priklauso nuo darbdavio požiūrio. Vaicekauskienės (2007) pastebėjimu, Lietuvoje, kaip ir kitose šalyse, būdingas reiškinys, vadinamas „Šv. Mato efektu“¹⁰, tai tokia padėtis, kai daugiausiai mokosi tie, kurie yra įgiję aukštesnį išsilavinimą, ir aukštesnį statusą darbo rinkoje, o mažiau mokosi žemesnio išsilavinimo ir žemiausios profesinio statuso asmenys.

Tuo tarpu Knowlesas, Holtonas III, Swansonas (2005), McGinnas, Borden (2006) savo darbuose išskiria ekonominės naudos mokymosi faktorius:

- darbuotojai mokydami organizacijoje ar už jos ribų, sparčiau kyla karjeros laiptais, kelia savo gyvenimo kokybę ir asmens vertę. Darbdavys dėl mokymų įgyja puikų specialistą, o darbuotojas tobulėja savo srityje. Tai tiesiogiai lemia organizacijos ir valstybės konkurencingumą, juk specialistas teikia naudą valstybei

¹⁰ „Šv. Mato efekto“ pavadinimas kilęs iš Naujojo testamento Evangelijos pagal Matą, kurioje yra žodžiai: „Kiekvienam, kas turi, bus duota, ir jis turės su pertekliumi, o iš neturinčio bus atimta, tai ką jis turi“.

savo žmogiškomis vertybėmis, įnašu į socialinės, kultūrinės visuomenės ir aplinkos gerovę:

- dalyvaudamas neformaliame ar formaliame mokymesi suaugęs žmogus save realizuoja, pakeičia nusistovėjusią aplinką, rutiną, kas tiesiogiai lemia jo psichinę sveikatą;
- save realizuojantys, laimingi, saviugdą įprasminę žmonės didina visuomenės integralumą ir politinį stabilumą;
- smulkiojo ir vidutinio verslo plėtojimas skatina užimtumą ir ekonominį augimą, dar XX amžiaus viduryje žinios ir nauji iššūkiai tapo modernios ekonomikos pagrindu;
- investicijos į darbuotojų mokymą didina produktyvumą ir darbuotojų motyvaciją.

Nors, atrodo, atsakomybės dėl mokymosi kokybės ir vykdymo yra gana aiškiai paskirstytos, tačiau suaugusiųjų mokymo realizavimas nevyksta sklandžiai dėl įvairių priežasčių:

- nepakankamų suaugusiųjų pajamų;
- praradus darbą, netenkamų pajamų persikvalifikavimui ir organizacijos, kuri už perkvalifikavimą galėtų sumokėti;
- nepakankamos informacijos apie mokymosi galimybes ir aktualias profesijas rinkoje;
- asmens netikėjimo, kad mokytis jis dar gali ir net formaliose švietimo institucijose;
- mažesnių įmonių nepajėgumo mokėti už darbuotojų mokymąsi;
- švietimo institucijų nepajėgumo atpažinti vartotojų poreikius, reaguoti į rinką ir laiku pasiūlyti reikiamų profesijų studijas ar kursus;
- suaugusiems žmonėms sunkumo rasti informaciją, ypač jei ji pateikiama internete ar kitokiomis moderniomis priemonėmis;
- netikslios informacijos apie suaugusiųjų mokymąsi;
- aiškių suaugusiųjų mokymosi kokybės kriterijų nebuvimo. Įvairios įstaigos gali pasiūlyti panašias paslaugas (pvz., vairavimo mokymą), tačiau kokybiškai pateikti medžiagą gali ne visi (Maksimavičiūtė 2002, Pavilionienė 2008, Tamošiūnas 2005).

Minėtų autorių teigimu, šios priežastys didina valstybės atsakomybę organizuojant suaugusiųjų švietimą. Siekdama padidinti mokymosi prieinamumą suaugusiems, valstybė gali taikyti dvi finansavimo strategijas: remti pasiūlą - švietimo paslaugų tiekėjus, arba paklausą - besimokančiuosius (Būdienė, Tamošiūnas 2005, Snitka 1996).

Švietimo finansavimo alternatyvų pranašumai ir skirtumai (Neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtra Lietuvoje: finansavimo alternatyvų analizė, 2007)

Modelis	Pranašumai	Trūkumai
Pasiūlos finansavimas	<ul style="list-style-type: none"> - stabilus finansavimas užtikrinantis švietimo paslaugų stabilumą, - valstybė gali daryti įtaką pasiūlos įvairovei, - dėl galimybės pasinaudoti masto ekonomika, iš dalies didėja intensyvumo efektyvumas. 	<ul style="list-style-type: none"> - pasiūla nebūtinai atitinka paklausą, ji gali būti neaktuali ar nepakankama; - ribojama paslaugų vartotojo teisė rinktis ir galimybės daryti įtaką švietimo paslaugoms tobulinti.
Paklausos finansavimas	<ul style="list-style-type: none"> - vartotojas turi teisę rinktis, - konkurencija taro paslaugos teikėjų skatina gerinti kokybę ir mažinti kainas, - sudaromos prielaidos finansavimui skatinti. 	<ul style="list-style-type: none"> - švietimo paslaugų rinka netenkina poreikių, jei tas finansiškai neefektyvu; - vartotojų finansavimas neefektyvus, jei jie nemotyvuoti arba negauna informacijos apie mokymosi galimybes.

Pasiūlos finansavimo modelis (2 lentelė) buvo sukurtas ir pradėtas diegti įgyvendinant visuotinį gyventojų švietimą. Įsipareigojusi visiems gyventojams užtikrinti prieinamas švietimo paslaugas, valstybė tapo ne tik šių paslaugų svarbiausiu finansavimo šaltiniu, bet ir jų teikėja bei kokybės kontroliere. Pasiūlos finansavimas gali būti susietas arba nesusietas su švietimo įstaigos veiklos rezultatais, lėšos gali būti skiriamos atsižvelgiant į ankstesniais metais skirtų lėšų apimtį, įstaigos dydį, įstaigos išlaikymo kaštus, mokymosi vietų skaičių. Su veiklos rezultatais finansavimas paprastai nesiejamas tuomet, kai nepriklausomai nuo besimokančiųjų skaičius svyravimų, būtina išlaikyti mokymosi pajėgumus, kad prireikus jie galėtų būti panaudojami. Kai pasiūlos finansavimas siejamas su švietimo paslaugų teikėjo veiklos rezultatais, lėšos skiriamos ne įstaigos išlaikymui, bet konkrečiai joje vykdomai programai ir tik jos vykdymo laikotarpiu. Veiklos rezultatų vertinimo kriterijai gali būti besimokančiųjų testavimo rezultatai ir įgytos kompetencijos,

jų mokymosi trukmė, kokybinis mokymosi pažangos vertinimas, įsidarbinimas įgijus naujas kompetencijas. Šis finansavimo tipas diegiamas, siekiant didinti neformaliojo švietimo sistemos efektyvumą, ir visai netinkamas tuomet, kai mokymosi procesas yra svarbesnis už rezultatus arba kai mokymosi proceso rezultatų neįmanoma arba labai sunku objektyviai įvertinti (neformalioje neprofesinio švietimo atveju).

Paklausos finansavimo modelis grįstas rinkos principais ir idėja, kad individai pirmiausia yra patys suinteresuoti vartoti kokybiškas švietimo paslaugas, taigi ir gali susimokėti nors dalį jos kainos. Šiuo modeliu siekiama pritraukti daugiau privačių investicijų, didinti švietimo sistemos efektyvumą, skatinant paslaugų tiekėjų konkurenciją. Augant švietimo poreikiams, valstybė neturi pakankamai lėšų juos visus finansuoti.

Vertinant atskiras valstybės suaugusiųjų mokymosi finansavimo kryptis, išskiriamas tiesioginis švietimo įstaigų finansavimas, atskirų valstybinių, savivaldybės, asmenų ar grupių teikiamų švietimo projektų ir programų finansavimas, valstybinių patalpų nuomos ir mokesčių lengvatų teikimas, labdaros ir švietimo rėmimo skatinimas per mokesčių sistemą, suaugusiųjų švietimo dalyvių rėmimas subsidijomis ar stipendijomis, nemokamas besimokančiųjų aprūpinimas informacija bei spaudiniais valstybinėse bibliotekose (Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatos).

Formalusis švietimas finansuojamas pagal besimokančiųjų skaičių, nuo 2002 metų įvestas „Mokinio krepšelis“ skatina racionaliau naudoti lėšas, koreguoti mokymų planus, geriau aprūpinti mokymo priemonėmis. Nuo 2004 metų tęsiant pagrindinių studijų finansavimo reformą, sudarytos sąlygos siekti aukštojo mokslo mažesnes pajamas turintiems ir žmonėms su negalia. Neformaliajam suaugusiųjų švietimui Lietuvoje tokia praktika dar nėra taikoma.

Neformaliojo švietimo finansavimas priklauso nuo mokymo užsakovų: darbo biržos, ministerijų, savivaldybių - iš šioms institucijoms biudžete skiriamų bendrųjų asignavimų, pavienių organizacijų biudžetų ar atskirų asmenų nuosavų lėšų. Pasak Pasaulio banko (Lifelong Learning in the Global Knowledge Economy: Challenges for Developing Countries, 2003), svarbiausias tikslas, kurio turėtų siekti pasaulio šalys yra pasiekti, kad sistema pati propaguotų mokymąsi visą gyvenimą, tačiau net ir išsivysčiusiose industrinėse valstybėse to bus siekiama dar ilgai. Investuojant į mokymąsi visą gyvenimą turėtų būti pabrėžiami keturi principai:

- visi besimokantieji turėtų sugebėti valdyti pagrindines kompetencijas,
- besimokantieji turėtų būti atsakingi už jų pačių mokymąsi,
- vyriausybės turėtų būt įsipareigoję skatinti lygybę,
- mokymosi visą gyvenimą sistema turėtų skatinti švietimo ir darbo rinkos efektyvumą (Lifelong Learning in the Global Knowledge Economy: Challenges for Developing Countries, 2003).

Apibendrinant tai, kas pasakyta, išskirtina, kad:

- mokymasis keičia ne tik žmogaus asmeninio gyvenimo, bet ir profesinės karjeros kokybę,
- nepakankamą suaugusiųjų mokymosi plėtotę lemia finansavimo ir prioritetų stoka, lankstesnių darbo organizavimo formų nebuvimas,
- šiuo metu suaugusiųjų mokymo sistema nėra pakankamai efektyviai veikianti dėl institucijų, organizuojančių šią veiklą infrastruktūros ir tinklo nebuvimo, kuomet teikiamos tarpusavyje nesusijusios ir nekoordinuojamos programos, fragmentuoto finansavimo, aiškios ir nuoseklios strategijos trūkumo.

1.3. Subjektyvieji ir objektyvieji suaugusiųjų mokymo(si) prieinamumo veiksniai

Mokymosi prieinamumo klausimas vis dažniau keliamas švietimo politikos lygmenyse: prieinamumo charakteristikos atspindi jo efektyvumą, kokybę ir asmeninių bei visuomeninių poreikių atitikimą (Laužackas ir kt., 2003).

Pasak Laurinavičiūtės (2000), mokymasis yra interaktyvi intelekto, motyvacijos, patyrimo, psichologinių faktorių ir smegenų struktūros samplaika. Tai adaptacija aplinkoje, naujos informacijos asimiliacija ir akomodacija. Jo metu elgesys keičiasi ir modifikuojasi per įgaunamą patyrimą. Mokymosi procese dalyvauja visa besimokančiojo asmenybė, ne tik pažintinė, bet ir emocinė, pojūčių sfera. Mokymas - tai visuma būdų, kurie padeda asmeniui ištraukti iš mokymąsi.

Gedvilienė (2008, 15) akcentuoja, kad šiandien pilietis yra nuolat skatinamas per formalų, neformalų ir savaiminį mokymąsi, t. y. planuojant ar atsitiktinai, augti ir tobulėti per mokėjimą žinoti (vystant intelektinį brandumą), mokėjimą daryti (skatinant besimokančiųjų motyvaciją), mokėjimą būti (ugdant visuomeniškumo gebėjimus) ir mokėjimą gyventi kartu (siekiant efektyviai bendradarbiauti), todėl šioje srityje atsiveria plati erdvė piliečių socialiniams gebėjimas tyrinėti.

Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (2000) sąvoką „prieinamas“ apibrėžia 3 prasmėmis:

- Įveikiamas,
- Nebrangus, įperkamas,
- Suprantamas.

Prieinamumas semantine prasme gali būti analizuojamas tiek vertybiniu, tiek neutraliuoju lygmenyse. Vertybiniu lygmeniu prieinamumo sąvoka susijusi su teisingumo ir lygių galimybių teoriniais aspektais, todėl įgyja socialinių ir etinių bruožų. Neutraliuoju lygmeniu prieinamumas analizuojamas kaip socialinis reiškinys, turintis įtakos individo ir visuomenės raidai (Laužackas ir kt., 2003). Prieinamumą tiesiogiai lemia tiek socialinė aplinka (visuomenės nuostatos, įstatyminė bazė ir t. t.), tiek pats individas (jo asmeninės nuostatos ir savybės).

Tūtlys (2005, 154) teigia, kad profesinio rengimo prieinamumas dirbantiesiems yra sudėtingas ir daugiamatis socialinis-edukologinis fenomenas, kuris labiausiai reiškiasi suaugusiojo žmogaus ugdymo ir jo profesinės veiklos sferose, tačiau abipusiais įtakos saitais yra susijęs su visuomenės socialinės, ekonominės, kultūrinės politinės ir teisinės raidos sferomis. Kalbant apie mokymo(si) prieinamumą plačiąja prasme, nereikėtų apsiriboti vien tik profesiniu rengimu ar mokymu(si). Šioje disertacijoje mokymo(si) prieinamumo samprata pateikiama plačiąja prasme, nepriklausomai nuo mokymo(si) tikslo (profesijos įgijimas, savišvieta ir kt.) ar vietos (darbovietėje, namuose, profesinio rengimo instirucijoje ir kt.).

Mokymosi prieinamumo veiksniai gali būti skirstomi į:

- subjektyvius, priklausančius nuo asmeninių individo savybių ir
- objektyvius, priklausančius nuo išorinių savybių, kurioms individas neturi įtakos.

1.3.1. Subjektyvieji suaugusiųjų mokymo(si) prieinamumo veiksniai

Lowe'as (2000), pateikdamas suaugusiojo besimokančiojo charakteristiką, apibūdina jį kaip savarankišką, laisvai besirenkantį, turintį savo tikslus, vidinę motyvaciją, galintį susidaryti mokymosi planą, pasirinkti metodus. Mokymasis yra labai individualus, nes kiekvienas turi skirtingą patirtį ir socialinį bei ekonominį statusą visuomenėje. Tokiame mokymosi procese andragogo (mokytojo) pagalba tampa sąlyginė. Tačiau andragogai turi „sudaryti besimokantiesiems ne tik geriausias sąlygas įsisavinti naujas žinias bei įgūdžius, bet ir kiekvieną mokymosi renginį parengti kaip meistrų klase, kurioje andragogas dalintūsi savo „virtuve“ ir mokytojų besimokančiuosius įvaldyti formas bei metodus, naudojamus mokant suaugusiuosius“ (Juozaitis, 2008b, 49).

Lowe'as (2000) išskiria pagrindinius besimokančiojo motyvus: profesinius, asmenybės tobulėjimo ir socialinių ryšių. Pasak autoriaus, profesiniai motyvai yra svarbūs nuo 18 iki 40 metų, kai žmonės pradeda dirbti, įgauti socialinį statusą, kelti kvalifikaciją, tapti geresniu specialistu, daryti karjerą. Asmenybės tobulėjimo motyvai yra svarbesni vyresniame amžiuje, kai tam yra daugiau laiko, finansinių galimybių. Socialinių ryšių motyvas skatina žmones ieškoti ryšių su kitais žmonėmis, bendrauti, dalyvauti įvairiose diskusijose (Lowe'as, 2000). Pasak Vaičiūnienės ir Gedvilienės (2006, 2008), suaugusiųjų mokymosi motyvaciją taip pat lemia ir įvairūs faktoriai, tokie kaip individualizuota mokymosi aplinka, naudojamos technologijos ir t. t.

Poželaitė (2002) teigia, kad lyginant kai kuriuos pedagogikos ir andragogikos skirtumus, akcentuotina, kad suaugęs žmogus pats renkasi, kas jam svarbiausia ir reikalingiausia, todėl svarbu besimokantįjį įtraukti į mokymo proceso planavimą. Įvertinant suaugusiųjų mokymo(si) specifiškumą yra tikslinga:

- sudaryti sąlygas papildomai mokytis dalykų, kuriuos sunkiau sekasi išmokti ar kurių praktiniai įgūdžiai menkesni,
- sukurti mokymosi formų įvairovę, kad besimokantieji galėtų derinti darbą, asmeninį gyvenimą su mokymusi,
- išsiaiškinti besimokančiojo poreikius, priežastis paskatinusias mokytis, mokymosi motyvaciją skatinančius faktorius,
- aptarti anksčiau patirtus mokymosi sunkumus ir leisti pirmiausia pačiam padaryti išvadas;
- kiek įmanoma daugiau sieti teorinius ir praktinius dalykus,
- padėti atskleisti besimokančiojo gabumus, pomėgius, skatinti pasidalinti jais grupėje su bendramoksliais,
- sudaryti visas įmanomas sąlygas savirealizacijai.

Laurinavičiūtės (2000) pastebėjimu vienas iš svarbių aspektų, kalbant apie suaugusiųjų mokymosi motyvaciją - pirminė mokymosi patirtis, patirta vaikystėje ir paauglystėje. Tai gali skatinti arba trukdyti jų tolesniam mokymuisi. Besimokantysis, kuris buvo ir anksčiau aktyvus, domėjosi mokymusi, aukščiau vertina ir savo sugebėjimus (Campbell, Kane'as, 1998), vadinasi, reikia skatinti pozityvų požiūrį į mokymąsi. Kaip teigia Knoxas (1990), reikia padėti vystyti vidinę motyvaciją, padėti pasitikėti savo sugebėjimais, leisti jam laisvai rinktis mokymosi formas. Svarbu, kad asmuo suprastų įgyjamų žinių ir asmeninės patirties sąryšį (Ališauskienė, 2008).

Laurinavičiūtė (2000) teigia, kad beveik visi suaugusieji gali išmokti visko, ko jie nori. Jų mokymosi efektyvumas priklauso ne tik nuo mokymosi sugebėjimų, bet ir nuo jo paties požiūrio. Suaugusiųjų mokymuisi turi įtakos ir jų išsilavinimas, todėl ypač svarbu padėti jiems susikurti tinkamas mokymosi strategijas, kad galėtų plėsti tolesnį supratimą. Taip vyksta refleksija, savo kognityvinio stiliaus kūrimas. Tai labai priklauso nuo intelekto, asmenybės ir ankstesnio patyrimo. Čia įtraukiamas ir problemų sprendimas, kritinis mąstymas, kūrybiškumas. Pasak Tigho (2002), yra glaudus ryšys tarp suaugusiųjų dalyvavimo mokymesi ir ankstesnės patirties bei turimos kvalifikacijos.

Kolbas (1975) akcentuoja, kad mokymasis yra labai individualus procesas ir vyksta labai skirtingai. Schlossberg, Lynch, Chickeringas (1989) pastebi, kad kai kurie suaugusieji mokosi iš konkretaus patyrimo, kiti - reflektuodami, dar kiti - abstrakčiai konceptualizuodami ar aktyviai eksperimentuodami. Kiekvienas mokosi labai skirtingai, turėdamas savo kognityvinį stilių (Curry (1990), Dunn ir Dunnas (1992), Reiff (1992)).

Dauguma suaugusiųjų mokosi sąmoningai, toks mokymasis reikalauja mažiau pastangų, jėgų ir motyvų, pastiprinimo, išorinių sąlygų palaikymo. Dar Clay (1954), Yong (1966, 1971) atlikti tyrimai rodo, kad suaugusiuosius glumina pateikiama netinkama informacija, mokymuisi taip pat gali trukdyti negatyvus „Aš“ vaizdas, mokymosi sąlygų ar neturėjimas, laiko stoka.

Beresnevičienės (1995) Lietuvoje atlikti tyrimai rodo, kad teigiama suaugusiųjų nuostata į tolesnį mokymąsi, stiprėja didėjant amžiui.

Mokymuisi, metodų taikymui turi įtakos ir asmenybės savybės. Skirtingos asmenybės savybės nulemia ir skirtingus mokymosi metodus. Atviros ir lanksčios asmenybės daugiau išmoksta diskutuodamos, o rigidiškos, statiškos – per paskaitas (Hillas, Crévola, 1999). Kai kurie besimokantieji yra gabūs, kitiems reikalinga didesnė pagalba (Knoxas, 1990).

Pasak Beresnevičienės (1995) organizuojant suaugusiųjų švietimą Lietuvoje ir sudarant sąlygas visiems žmonėms mokytis nežiūrint į amžiaus, lyties, išsilavinimo, užimtumo ir kitus skirtumus, svarbu atsižvelgti į jų mokymosi motyvus. Autorė teigia, kad suaugęs žmogus jaučia kad jis negali iki galo išreikšti savęs kaip asmenybės, neturėdamas pakankamų žinių, įgūdžių ir mokėjimų. Todėl jis eina mokytis toliau, dažnai svarstydamas, ar jam pagilinti specialybei

reikalingas žinias, įgyti aukštesnę kvalifikaciją ar ją pakeisti. Kartais suaugęs žmogus ima mokytis vien saviugdros tikslais, tenkindamas savo hobi, norą bendrauti su žmonėmis, pagilinti ar papildyti turimų žinių spragas ar tobulinti savo asmenybę. Suaugęs žmogus gali jaustis menkavertis labiau išsimokslinusių draugų akivaizdoje, todėl ima mokytis, skatinamas saugumo, pagarbos ir pažinimo poreikių.

Egzistenciniai ir saugumo poreikiai skatina žmogų adaptuotis kintančioje visuomenėje, taikytis prie rinkos reikalavimų. Nedarbas, kintantys reikalavimai specialistui verčia suaugusį keisti profesiją, persikvalifikuoti, mokytis, tobulinti save kaip specialistą mokymo(si) institucijose (Beresnevičienė, 1995).

Kur galėtų mokytis suaugęs, siekiantis saviraiškos arba norintis tobulinti savo kvalifikaciją, bet neturintis bendrojo išsilavinimo? Pasak Beresnevičienės (1995), nerandantis darbo jaunuolis galėtų eiti mokytis į profesinę mokyklą, kurioje išmoktų praktinių darbų, išbandytų savo sugebėjimus įvairioje veikloje. O tai padėtų apsispręsti, kur toliau mokytis: ar stoti į kolegijų ar universitetų neakivaizdinius skyrius, ar įsigyti darbo biržos siūlomą specialybę.

Bendrojo išsilavinimo suaugusysis paprastai pradeda siekti, norėdamas neatsilikti nuo vienmečių, užsitikrinti psichologinį saugumą, skatinamas pagarbos ir pažinimo poreikių. Pagarba, dalykinė pagalba, psichologinis paskatinimas mokytis - būtinoji suaugusiųjų lavinimo sąlyga.

Beresnevičienė (1995) teigia, kad suaugęs žmogus, siekdamas sau pagarbos bei skatinamas pažinimo interesų, nori mokytis nekeisdamas darbovietės, todėl labai svarbu sudaryti jam reikalingas mokymosi ir darbo sąlygas. Tam tikslui Lietuvoje bandoma iš naujo atkurti įvairių tipų suaugusiųjų mokyklas: vakarines (kuriose galėtų mokytis po darbo), neakivaizdines (kuriose galėtų mokytis pagal mokymo institucijos siūlomą programą ir atvykdami įprastinių sesijų metu).

Žmogus jaučia, kad jis gali padaryti kažką daugiau negu yra padaręs, gali tobulinti savo asmenybę. Siekiant didesnio socialinio pripažinimo, daugiau bendraujant, išreiškiant save, tenkinant savo estetinius bei saviaktualizacijos poreikius, kyla noras mokytis. Toks žmogus nori mokytis vien saviugdros tikslais, jam nėra svarbu gauti diplomą ar kitą pažymėjimą.

Beresnevičienė dar 1995 metais pastebėjo, kad jau tada Lietuvoje buvo psichologinės prielaidos suaugusiųjų nuolatinio mokymosi sistemos sukūrimui. Po truputį stiprėjo besimokančiųjų teigiama nuostata į tolesnį mokymąsi, nuolatinis mokymasis tapo vis svarbesne vertybine orientacija, o mokymosi motyvai tapo vis prasmingesni. Taigi, kuriant nuolatinio mokymosi sistemą, svarbu jau mokymosi pradžioje sudaryti sąlygas mokymosi poreikių plėtotei ir nuolatinio mokymosi motyvui atsirasti. Šiame procese svarbų vaidmenį vaidina pedagogo (andragogo) asmenybės savybės.

Poželaitė (2002) teigia, kad nuolat mokantis iš savo bei aplinkinių gyvenimo, susiformuoja aukštesnieji saviaktualizacijos siekimo, savo intelektinių ir kūrybinių galių lavinimo poreikiai.

Žmogus ima jausti, kad jis gali padaryti daugiau negu yra padaręs, kad gali tobulinti save kaip asmenybę. Todėl kyla noras mokytis, kad būtų galima įgyti didesnę socialinę pripažinimą, plačiau bendrauti, išreikšti save, tenkinti savo estetinius bei saviaktualizacijos siekimo poreikius.

Poželaitė (2002) teigia, kad veiksmingiausia ir prasmingiausia mokymosi motyvacija yra susijusi su gyvenimo prasmės jausmu ir pačių žmogiškiausių vertybių įsisąmoninimu. Skirtingi tikslai skirtingai motyvuoja žmogaus elgesį. Kuo dažniau besimokantysis mato savo įgūdžių ar kitų mokymosi rezultatų gerą kokybę, tuo labiau stiprėja jo noras ir toliau gerai tai daryti. Čia pasireiškia dar vienas vidinis mokymosi motyvas – kompetencija. Pasak Rutkienės ir Tanzegolskienės (2008), kalbant apie kompetencijas suaugusiųjų švietimo kontekste, būtina nepamiršti to, kad čia yra svarbu mokantis ir reflektuojant žmonėms suteikiama galimybė pažvelgti į būsimus rezultatus, įsijausti į refleksiją ir transformaciją.

Kartais besimokantieji vadovaujasi motyvais, kurių pradžia slypi jų aplinkoje, kitų žmonių laikysenoje bei tarpusavio santykiuose, tai - išorinė motyvacija.

Vienas svarbiausių vidinės motyvacijos veiksnių (šaltinių) yra vertybinės orientacijos. Tai individo dorovinių, socialinių, politinių, estetinių nuostatų sistema, kuri tartum programuoja visą žmogaus veiklą, lemia svarbiausią jo elgesio kryptį (Knowlesas, 1990). Kai kurie suaugusieji turi vidinę motyvaciją ir neturėdami darbo mokymuose ieško galimybių prisitaikyti prie gyvenimo pokyčių bei įgyti kvalifikaciją, kad gautų darbą, galėtų būti finansiškai nepriklausomi ir galėtų siekti karjeros (Greblikienė, 2008).

Beresnevičienė (1997) teigia, kad kalbant apie suaugusiųjų mokymosi motyvaciją akcentuotinas vidinių ir išorinių mokymosi motyvų neatsiejamumas. Poželaitė (2002) papildo, kad šiame procese svarbūs ne tik vidiniai veiksniai: asmenybės motyvuotumas mokytis, specialieji ir bendrieji sugebėjimai, savivaizdžio ypatumai, bet ir išoriniai veiksniai - psichologinės mokymosi sąlygos ir andragogo asmenybės savybės. Andragogas yra svarbiausias saviaktualizacijos poreikio ir su juo susijusio noro nuolat mokytis skatintojas.

Labai dažnai savaiminę motyvaciją skatina saviraiška.

Dažnai žmogaus elgesį motyvuoja paskata - teigiamą ar neigiamą poveikį turintis aplinkos dirgiklis. Tuo pasireiškia individualaus mokymosi įtaka motyvams (Mayers, 2002).

Pasak Rogerso (1969) ir kitų humanistinės orientacijos psichologų, vertybinis pagrindas motyvacijoje yra išskirtinai žmogiškas, nes autentiškas žmogaus vystymasis yra, visų pirma, vertės ir vertybių atsiskleidimo klausimas: nusiteikimai, nusistatymai, simbolių reikšmės pajautimas, įsitikinimų ir prasmės gijos bei gyvenimo stiliai - visa tai iš esmės priklauso nuo vertybių išgyvenimo

Asmenybės aktyvumas veikloje ir santykiuose su aplinka visada turi kryptį. Asmenybės kryptingumas, kaip motyvuojuojanti asmenybės struktūros dalis, yra labai svarbi ugdymo procesui - nei

lavinimas, nei auklėjimas neįmanomas be motyvacijos. Motyvuota veikla perkelia iš nuobodulio į susidomėjimą, teikia energijos (Žemaitaitytė, 1997).

Žemaitaitytė (1997) pastebi, kad pasak Maslowo (1987), švietimas turi būti orientuotas į žmogų, turi padėti jam išreikšti save ir tapti geresniu. Jis taip pat turi padėti jam save identifikuoti, atskleisti savo pašaukimą, išmokti pajauti, kad gyvenimas yra vertingas, pajauti pasisekimo jausmą, išmokyti teisingai pasirinkti. Tokia vidinė, tolydžio stiprėjanti motyvacija, kuri skatina savarankiškumą, iniciatyvą, atsakomybę atsiranda tik aukščiausioje motyvų hierarchijos pakopoje - savęs aktualizavimo lygmenyje.

Butkienė, Kepalaitė (1996) teigia, kad mokymosi motyvai sukuria bendrą nusiteikimą mokytis, o nuo pasirinktų tikslų priklausys, kokie bus konkretūs mokymosi veiksmai.

Vienas iš poreikių, skatinančių suaugusiųjų mokytis, - siekimas išvengti senėjimo ir „išėmimo iš vartojimo“ (Knowlesas, 1980). Šis poreikis atsiranda dėl to, kad dauguma suaugusiųjų mokėsi tik jaunystėje ir tikėjo, kad išsilavinimas padės sukaupti reikalingą žinių kiekį visam likusiam gyvenimui.

Šeščilienė (1997) teigia, kad labai svarbu, jog andragogai išmokytų suaugusį žmogų priimti mokymąsi ne kaip tiksliai laike ir vietoje apibrėžtą procesą („mokausi čia ir dabar“), bet kaip permanentinį, nenutrūkstamą procesą, besitęsiantį visą gyvenimą, ir kad naujos patirties įsisavinimas skatintų ir sugebėjimą mokytis pačiam.

Pagrindinis jauno suaugusiojo poreikis yra sėkmės (ypač karjeros sėkmės) poreikis, o viduramžiai suaugusieji, jau išsikovoję ekonominę sėkmę ir saugumą, pirmenybę teikia veiklai, nukreiptai į bendruomenę ir šeimą. Šeščilienė (1997) teigia, kad Buhler šios grupės motyvus pavadino apibendrinančiu „ekspansijos“ poreikiu, tuo atskirdama nuo kitos motyvų grupės, kurioje svarbiausią vietą užima nerimas. Autorė mano, kad vyresniame amžiuje viena pagrindinių nerimo priežasčių yra socialinės ir fizinės netektys bei mažėjanti socialinė atsakomybė. Nerimastingumo sumažinimui šiame amžiuje yra tik du keliai - mokymasis (arba terapija) ir gynybinės reakcijos (Šeščilienė, 1997).

Jei žvelgsime iš suaugusiųjų švietimo taško, šie žmonės trokšta inteligentiškumo, jėgos ir valdžios, saviraiškos, laisvės ir kūrybiškumo. Jie nori plataus ir reikšmingo patyrimo, nori pritaikyti savo gabumus, pažinti grožį ir džiaugsmą, pasidalinti savo sugebėjimais, lūkesčiais ir galimybėmis su kitais bendruomenės nariais. Trumpai tariant, jie nori išreikšti ir įtvirtinti save - tai realus pradinis tikslas. Bet jie taip pat nori pakeisti aplinką taip, kad kuo giliau taptų išreikštos jų aspiracijos (Lindeman, 1987). Tam pritaria ir Laužackas, Gedvilienė, Tūtlys ir Juozaitienė (2008).

Suaugusiųjų mokymesi yra labai gerai žinomas principas – angl. „*learning by doing*“ (mokymasis veikiant). Juozaitis (2000a) teigia, kad „*learning by doing*“ principas sako, kad tam, kad galėtume mokytis, turime turėti sudarytas veiklos sąlygas, nes tik tuomet žmonės gali daryti išvadas apie tai, kiek ši veikla yra tinkama, efektyvi. Tik tuomet, kada prasideda analizė, žmonės pradeda ieškoti ką jie turėtų pakeisti, kaip jie turėtų racionaliau veikti. Visa tai galima pavadinti labai paprastai – mokymusi. Bet ar suaugę, į praktinę veiklą orientuoti žmonės gali mokytis, jeigu jiems nėra sąlygų veikti, realizuoti

save veikloje? Jie paprasčiausiai neturi šios patirties, „Mokymasis veikiant“ reiškia, kad mokymosi metu mes prisimename patirtį, kurią esame sukaukę ir ją permąstome teorinių bei apibendrinančių pastebėjimų kontekste.

Pasak eksperimentinio mokymosi teoretiko Kolbo (1975), suaugusieji mokosi, pereidami per tam tikrus ciklo etapus: konkrečios patirties, refleksyvaus stebėjimo, abstraktaus konceptualizavimo (apibendrinimus, sampratų, koncepcijų formulavimas) ir aktyvaus eksperimentavimo (sampratų, koncepcijų galimybių tikrinimas naujose situacijose) (Kolbas, 1975).

Kolbo (1975) požiūriu, patirtis teikia peno apmąstymams, apibendrinimams, išvalgoms, kurios leidžia geriau suprasti ir įsisąmoninti tai, kas buvo patirta. Teoriniame lygmenyje mes galime rasti atsakymus į beveik visus klausimus, tačiau konkretūs atvejai, problemos, su kuriomis žmonės susiduria realiame gyvenime, yra nepakartojami, vieninteliai.

Pasak Kaminskienės, Teresevičienės (2000), beveik kasdien asmeniniame gyvenime ar profesinėje veikloje susiduriame su unikaliais atvejais, kurių sprendimas knygoje neaprašytas. Jei mokslo žinios negali visiškai nurodyti, kaip išspręsti gyvenimiškas problemas, veiksmingai dirbti, kaipgi praktikai įgunda daryti ir ima išmanyti tai, ką jie daro? Matyt veiksmingiausiai dirba ir tampa ekspertais tie profesionalai, kurie geba mokytis iš savo patirties, kurie sieja patirtį su nuodugnia analize ir apmąstymu. Pagal Kolbą (1975), tai - refleksyvaus stebėjimo etapas, kurį peržengę, pradedame ieškoti sąsajų su mūsų turimomis teorinėmis žiniomis, koncepcijomis

Kaminskienė, Teresevičienė (2000) teigia, kad atradę tokias sąsajas, patikrinę turimas teorijas ar sukūrę naujas koncepcijas, mes sprendžiame esamas ir kylančias problemas, o pagal Kolbą, Fry'jų (1975) esame abstraktaus konceptualizavimo etape. Pastarąjį seka aktyvaus eksperimentavimo etapas, kuris pasižymi veikla, naujų koncepcijų, idėjų išbandymu ir tampa pagrindu naujai patirčiai atsirasti.

Minėtos autorės teigia, kad Kolbo (1975) patirtinio mokymosi ciklas pagrindžia patirties ir jos sisteminimo - refleksyvaus ir abstraktaus - svarbą gyvenime ir mokymesi .

Jarvisas (2001b) mokymąsi apibrėžia kaip nuolatinį patirties įprasminimą ir transformaciją į žinias, įgūdžius, požiūrius, vertybes ir įsitikinimus. Kaminskienė, Teresevičienė (2000) teigia, kad patirtis yra esminis mokymosi veiksnys. Pasak autorių, nesimokymą galima stebėti kasdieninėse situacijose - jos yra pastovios, atrodo nekintančios, o mes jau mokome jose elgtis iš savo ankstesnės patirties, nesusimąstydami ir nesimokydami iš jų. Kartais iš anksto, net nesvarstydami mes atmetame potencialias patirtines mokymosi situacijas dėl laiko stokos, pasekmių baimės. Nenoras mokytis gali būti susijęs su sąmoningu nenoru keistis ar siekiu išlaikyti seniau išmoktas žinias ir vertybes. Pavyzdžiui, tai gali būti būdinga pagyvenusiems žmonėms, siekiantiems išlaikyti savo buvusio ar įsivaizduojamo gyvenimo normas ir vertybes, nors šiuolaikinės visuomenės sparti kaita ir vertybių virsmas yra akivaizdūs.

Nereflektyvus mokymasis apima sąmoninį įgūdžių mokymąsi, mokymąsi mintinai. Sąmoninis mokymasis dar vadinamas atsitiktiniu, nes žinojimas kyla kažkur iš sąmonės, ir nebūtinai

tai turi būti susiję su tiesiogine patirtimi, įgyta veikiant. Tai artimiau intuicijai, nuojautai - tarsi periferinis vairuotojo regėjimas - objektai nėra dėmesio centre, tačiau jie nėra nematomi.

Kaminskienė, Teresevičienė (2000) teigia, kad įgūdžių mokymasis būdingas mokantis fizinio darbo. Apribojus verbalinę komunikaciją ir akcentuojant trumpas, paprastas procedūras imitacijos ar vaidmenų modeliavimo pagrindu, išmokstama tam tikrų įgūdžių, tačiau tai nereiškia, jog juos išmokęs žmogus galės ir vadovauti darbo procesui: pilnas, sąmoningas užduoties atlikimas neįmanomas, nesuformulavus priežasties ir pasekmės ryšių plačiaja prasme.

Mokymasis mintinai yra labiausiai pažįstama mokyklinė mokymosi forma. Suaugusieji gali tikėtis ją pasitelkti, prisimindami jos svarbą mokantis užsienio kalbų, daugybės lentelę, eilėraščius, laikant egzaminus. Tačiau mokymasis mintinai tėra reproduktyvi veikla ir nepadeda rasti atsakymų į kylančius klausimus, kurti ar keisti situacijos. Atvirkščiai, šio tipo mokymasis verčia prisitaikyti ir atkartoti jau žinomus dalykus.

Kaminskienė, Teresevičienė (2000) teigia, kad reflektyvus mokymasis, priešingai, pasižymi kontempliacija, reflektyvių įgūdžių mokymusi ir eksperimentiniu mokymusi. Kontempliacija apima priežastinių ryšių ieškojimą, gyvenimo įvykių apmastymą, išvadų formulavimą. Reflektyvus įgūdžių mokymasis leidžia ne tik išmokti tam tikrų veiksmų, bet ir suvokti visos užduoties esmę, susieti teoriją su praktika, suvokti, kodėl veiksmas turi būti atliekamas tam tikru būdu. Eksperimentinis mokymas yra tuomet, kai teorija išbandoma praktikoje. Jo rezultatas - naujos žinios. Šis mokymosi būdas pasireiškia, kai žmonės atskleidžia naujas praktines žinias, pritaikomas gyvenime.

Pasak Linkaitytės (2003), Eliasas, Merriam (1980) ieškodami atsakymo į klausimą „Kaip galima padėti suaugusiems mokytis?“, pateikia šešis atsakymus:

- lavinant suaugusiųjų mąstymo efektyvumą - liberalusis suaugusiųjų švietimas,
- remiantis suaugusiojo patirtimi ir ryšiais su socialine aplinka - progresyvusis suaugusiųjų švietimas,
- lavinant įgūdžius ir gebėjimus - biheavioristinės krypties suaugusiųjų švietimas,
- kuriant galimybes, savarankiškai apsispręsti dėl dalyvavimo mokymosi procese - humanistinis suaugusiųjų švietimas,
- ugdant kritinį sąmoningumą ir pasirengimą dalyvauti socialinėje kaitoje – radikalusis suaugusiųjų švietimas,
- ryškinant suaugusiųjų švietimo koncepcijų, argumentų ir politikos prasmę - analitinis suaugusiųjų švietimas.

Žemaitaitytė (1997) teigia, kad sėkmingas profesijos pasirinkimas ar pašaukimo suradimas daro įtaką asmenybės savirealizacijai. Visuomenėje vyrauja įsitikinimas, kad mėgstama veikla ne

tik stiprina ir gausina žmogaus bei visuomenės gerovę, bet ugdo asmenybę ir padeda jai atsiskleisti. Žmogaus veiklos atitikimas gabumams - viena būtiniausių jo asmeninės laimės sąlygų. Tik patinkanti veikla suteikia ir laimę, ir pasitenkinimą.

Šeščilienė (1997) teigia, kad pagrindinis suaugusiųjų švietimo sistemos tikslas – sudaryti sąlygas realizuoti asmenybei, pasižyminčiai kompetencija, sąmoningu ir produktyviu dalyvavimu visose socialinio gyvenimo sferose ir nuolatiniu savęs tobulinimu. Kalbant apie suaugusiųjų švietimą, kuris formuoja demokratinę-teisinę valstybę, jam tenka ypatingas vaidmuo: visuomenės atnaujinimo procesas turi būti greitas ir pilnas, be anarchijos ir žlugimo, išsaugant kultūrą (bendražmogiškąją ir tautinę prasmėmis) bei išvengiant masinės kultūros fenomenų. Tam pritaria ir Jucevičienė (2007), teigdama, kad vystantis žinių visuomenei švietimas tampa svarbia visuomenės, organizacijų, individo efektyvios veiklos sąlyga ir galinga priemone. Pati visuomenė turi švietimą organizuoti, o švietimas realaus gyvenimo galimybes turi naudoti kaip savo edukacines aplinkas.

Knowlesas (1990) ugdymosi poreikį apibrėžia, kaip skirtumą tarp esamo kompetencijos lygio ir pageidaujamo aukštesnio jos lygio, kurio reikalauja sėkminga veikla tiek asmenybės, tiek organizacijos ar visuomenės nario veikla.

Lietuvai pradėjus kurti atvirą ir demokratinę visuomenę, svarbiausiu rūpesčiu tapo žmogaus problema - jo asmenybės branda, skleidimasis, savarankiškumas, iniciatyva ir kūrybiškumas. Lietuvos švietimo koncepcija pabrėžia laisvo ir atsakingo žmogaus ugdymą, pasitelkiant visas švietimo sistemos grandis.

Pasak Žemaitaitytės (1997), UNESCO generalinės asamblėjos iniciatyva parengtose studijose apie švietimo padėtį pasaulyje, kurios žinomos E. Fouré'o vardu, pabrėžiama, jog švietimo sistemos veiklos išeities taškas - pripažinimas to, kad visi žmonės gimsta lygūs. Nelygybė kyla dėl to, kad ne visi turi galimybę išvystyti savo prigimtinius sugebėjimus. Teisė mokytis ir gauti gyvenimui ir veiklai reikalingą informaciją yra prigimtine žmogaus teisė, todėl švietimo sistema turi būti taip organizuota, kad kiekvienas žmogus, turįs savarankiško sprendimo teisę, bet kuriame savo amžiaus tarpsnyje ir bet kurioje geografinėje savo gyvenimo vietovėje turėtų galimybę mokytis tokia forma, kokia jam labiausiai prieinama ir tokiu intensyvumu ir tempu, kuris atitinka jo gabumus ir galimybes. Švietimo sistema turi leisti žmogui vykdyti pagrindinę savo priedermę - tobulinti save.

Pasak Maslowo (1987), švietimas turi būti orientuotas į žmogų, turi padėti jam išreikšti save ir tapti geresniu žmogumi. Taip pat turi padėti save identifikuoti, atskleisti savo pašaukimą, išmokti pajusti, kad gyvenimas yra vertingas, pajusti pasisekimo jausmą, išdrįsti teisingai pasirinkti.

1997 m. Hamburge vykusios Penktosios UNESCO šalių tarptautinės suaugusiųjų švietimo konferencijos metu buvo išryškintas suaugusiųjų švietimo reikšmė siekiant stiprinti žmonių galias ir paskatinti pasaulio visuomenę plėtoti suaugusiųjų švietimą ir tęstinį mokymąsi visą gyvenimą. Visą

gyvenimą trunkančio mokymosi koncepcijos kontekste suaugusių švietimas suprantamas kaip mokymosi prioritetas stovint ant keturių pamatų:

- mokymosi žinoti,
- mokymosi veikti,
- mokymosi būti ir
- mokymosi gyventi drauge.

Apie šios koncepcijos gairėse pateiktus klausimus ir iškeltas problemas buvo diskutuojama regioniniuose pasitarimuose, o visa tai apibendrinta Hamburgo deklaracijoje. Konferencijoje buvo įteisintas suaugusiųjų švietimas, kuris laikomas raktu į XXI amžių, numatyta darbotvarkė ateičiai ir priimti išsipareigojimai dešimtyje atskirų sričių. Štai kelios iš jų:

- įtvirtinti didesnę visuomenės dalyvavimą švietime,
- sukurti sąlygas analizuoti žmonių mokymosi poreikius,
- atverti mokyklas, kolegijas ir universitetus suaugusiems,
- parengti suaugusiųjų švietėjų ir švietimo organizatorių tobulinimosi sąlygas,
- garantuoti įvairių žmonių grupių dalyvavimą profesinei veiklai skirtame suaugusiųjų švietime. (Linkaitytė, 2003)

Linkaitytė (2003) akcentuoja, kad pasaulio banko dokumentuose numatyta ką „pradedančiųjų integruotis šalių piliečiai turėtų įgyti“:

- vispusiškas žinias, kad galėtų lanksčiai reaguoti į pokyčius,
- aukštesnio lygmens kognityvinio mąstymo (problemų sprendimo ir interpretavimo) įgūdžius,
- metakognityvinius įgūdžius (mokėjimą mokytis ir priimti sprendimus),
- nuostatą rinktis ir reikšti savo nuomonę,
- pagarbą skirtumams ir bendroms piliečių taisyklėms, sudarančioms pasitikėjimo ir bendradarbiavimo pagrindą.

Lietuvos švietimo plėtotės uždaviniuose šiuos reikalavimus bus siekiama įgyvendinti plėtojant suaugusiųjų švietimo sistemą ta linkme, kad kiekvienam Lietuvos gyventojui būtų sudaryta galimybė ne tik „mokytis visą gyvenimą įgyti vidurinį išsilavinimą ir profesinę kvalifikaciją“, bet ir „to neįgijusiems atnaujinti turimą kvalifikaciją bei įgyti naują“. Suaugusiųjų mokytojo - andragogo kvalifikacija įtraukta į prioritetinių kvalifikacijų sąrašą.

Linkaitytė (2003) teigia, kad suaugusiųjų įsitraukimo į mokymosi procesą trukdžiai turėtų būti suaugusiųjų švietimo organizatorių diskusijų klausimas. Šioje srityje atliktas vienas pirmųjų bandomųjų tyrimų, kurio teoriniu modeliu buvo Cross (1982) pasiūlyta barjerų tipologija, o respondentai - Kauno darbo

biržoje užsiregistravę bedarbiai (Maksimavičiūtė, 2002). Šiame modelyje suaugusiųjų mokymosi barjerai buvo sugrupuoti į :

- Situacinius, kuriais remiantis vertinamas besimokančiojo socialinis kontekstas;
- Institucinius, kuriais remiantis vertinamos mokymosi galimybės ir jų prieinamumas;
- Dispozicinius, rodančius besimokančiojo požiūrį į mokymąsi.

Linkaitytė (2003) teigia, kad gauti tyrimo rezultatai parodė, kad Lietuvoje svarbiausiu trukdžiu (apie 70 proc. teigiamų atsakymų) yra paties suaugusiojo požiūris į mokymąsi, o tokį požiūrį lemiantys veiksniai čia surašyti atsižvelgiant į jų dažnumą:

- nuostata dėl amžiaus apribojimų,
- aplinkinių vertinimo baimė,
- neigiama ankstesnio mokymosi patirtis,
- nepasitikėjimas savimi.

Apibendrinant reikia pasakyti, kad subjektyvieji mokymosi prieinamumo veiksniai tiesiogiai priklauso nuo individo asmeninių savybių, tokių kaip charakteris, amžius, ankstesnė mokymosi patirtis, pasitikėjimas savimi, jau įgytas išsilavinimas ir t. t. Visi šie veiksniai yra labiau tinkami analizuoti psichologijai nei edukologijai, nes jie daugiausiai priklauso nuo psichologinių individo savybių, todėl šioje disertacijoje išsamiau analizuojami nebus.

1.3.2. Objektyvieji suaugusiųjų mokymo(si) prieinamumo veiksniai

Švietimo prieinamumas - tai ne per brangių, ne per aukštus reikalavimus keliančių, aiškių sprendimo galimybių suteikimas visiems visuomenės nariams jų nuolatinio mokymosi procese (Laužackas ir kt., 2003).

Toks apibrėžimas leidžia išskirti šiuos objektyvius suaugusiųjų švietimo prieinamumo veiksnius:

- **Teisinį**, kurį apibūdina įvairūs suaugusiųjų mokymo(si) prieinamą reglamentuojantys įstatymai ir teisės aktai.
- **Geografinį - regioninį**, kurį nusako mokymo(si) prieinamumo kiekybinių ir kokybinių charakteristikų priklausomybė nuo besimokančiųjų ir mokymo institucijų geografinio išsidėstymo, t. y. nuo suaugusiųjų švietimo tinklo išplitimo ir pasiskirstymo šalyje.
- **Informacinį** - kurį sudaro besimokančiųjų prieinamumo informacija apie mokymo(si) galimybes ir siūlomas programas bei priemones, apie mokymo(si) suteikiamas galimybes darbo rinkoj taip pat orientacinė psichologinė parama besimokančiajam.
- **Finansinį**, kurį nusako finansines galimybes mokytis ir valstybės, darbdavių ir socialinių partnerių teikiama finansinė parama.
- **Mokymo turinio aktualumo**, kurį nusako mokymo turinio atitikimas realius veiklos pasaulio reikalavimus, ir jo implikacijos mokymo(si) rezultatams bei besimokymo motyvacijai.
- **Pereinamumo**, kurį nusako suaugusiųjų mokymo teikiamos galimybės tolesniam ir asmeniniam bei profesiniam tobulėjimui, taip pat jungtis tarp atskirų švietimo sistemos grandžių.
- **Atskirties** grupių, kurį apima mokymo(si) galimybių prieinamumas socialiai atskirtoms grupėms, ir jo įtaka jų socialinei integracijai.

Subjektyvios mokymosi sąlygos - besimokančiojo pozicijos. Besimokantiesiems būdingos dvi pagrindinės sąlygos, siekiant ir žinių, gebėjimų:

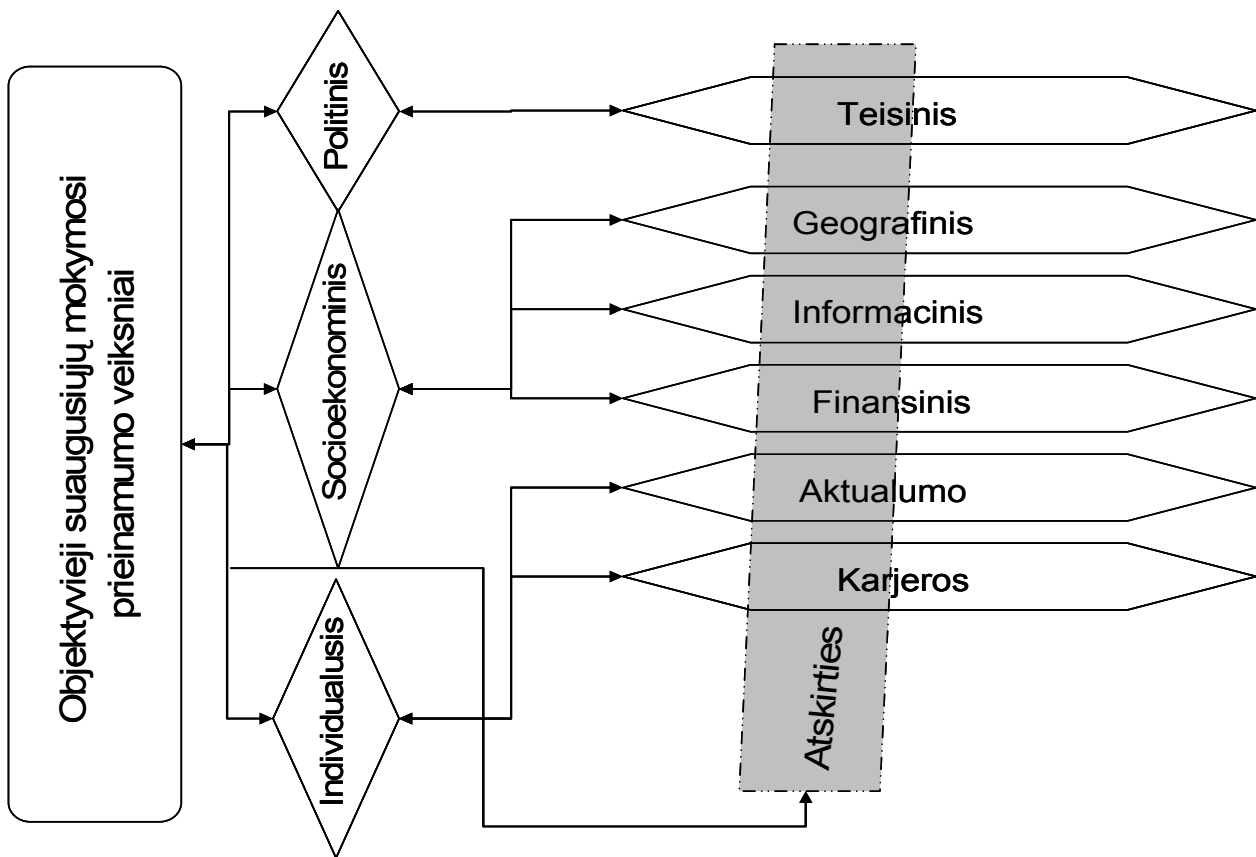
- Besimokančiųjų motyvacija;
- Besimokantieji turi turėti tam tikrus pagrindinius įgūdžius, įgalinančius jį priimti ir įsisavinti naujas mokymosi vertybes.

Šios dvi sąlygos labai glaudžiai susijusios, kadangi dažnai jau turimi mokymosi pasiekimai, t. y. anksčiau įgyti įgūdžiai, tampa labai stipria tolesnio mokymosi motyvacija. Ir atvirkščiai, neturinčiam reikiamų įgūdžių tolesnis mokymasis tampa sudėtingas ir gali būti dingusios motyvacijos mokytis priežastimi.

Mokymasis visą gyvenimą žinių visuomenėje, į kurią orientuojasi Lietuva, tampa pagrindiniu švietimo principu. Naujos žinios šiandien labai greitai kuriamos, jos turi būti greitai

perimamos, savarankiškai vertinamos, išmintingai pritaikomos. Šių dienų poreikis mokytis visą gyvenimą kelia naujus ugdymo tikslus ir uždavinius, laužo tradicinius santykius tarp mokyklos, išsilavinimo ir profesijos, transformuoja nusistovėjusią švietimo struktūrą, keičia mokymosi kultūrą ir mokymosi paskirtį. Mokykla šiandienos visuomenėje turėtų būti atvira, visokeriopais ryšiais įtraukta į bendrą žinių ir mokymosi erdvę. Ji palaiapsniui turėtų tapti ne tiek žinių perdavėja, kiek gebėjimų mokytis, gebėjimų žinias tvarkyti, interpretuoti, sisteminti, pritaikyti ugdytoją.

Kadangi kai kurie Laužacko ir kt. (2003) išskirti objektyvieji suaugusiųjų mokymosi prieinamumo veiksniai yra susiję, šios disertacijos autorius juos siūlo perorganizuoti išskiriant tris pagrindinius veiksnius: politinį, socioekonominį ir individualųjį (2 pav.).

2 pav. Objektyvieji veiksniai ir suaugusiųjų mokymąsi lemiantys kriterijai prieinamumą.

Geografinis, informacinis ir finansinis veiksniai yra glaudžiai susiję ir sąveikauja, todėl juos galima apjungti į vieną socioekonominį veiksni. Tas pats pasakytina apie aktualumo ir karjeros veiksnius – jie yra labai priklausomi nuo konkretaus individo, todėl šiuos du veiksnius galima apjungti į vieną – individualųjį – veiksni. Politinė valia lemia teisinį veiksni, nes visa teisinė bazė yra kuriama remiantis valstybės ar ES bendra politika ir todėl reikėtų kalbėti apie platesnį – politinį veiksni. Taigi matome, kad yra trys pagrindiniai veiksniai, darantys įtaką suaugusiųjų mokymosi prieinamumui:

- Politinis;
- Socioekonominis;
- Individualusis.

Laužacko ir kt. (2003) išskirtieji veiksniai šiuo atveju tampa kriterijais ir naudojami analizuojant anksčiau minėtus veiksnius. Nereikėtų pamiršti ir atskirties veiksnio, nes jis yra platus ir pats savaime daro įtaką kitiems veiksniams. Orenienė (2006) socialinę atskirtį apibrėžia kaip asmens ar socialinės grupės izoliaciją nuo visuomenės raidos procesų, kai tas asmuo ar grupė negali palaikyti visuomenėje įprastos gyvenimo ir socialinių ryšių dėl materialinių išteklių, išsilavinimo, sveikatos, socialinių įgūdžių, psichologinės gerovės ir pan. stokos. Autorės teigimu, socialinėje atskirtyje Lietuvoje gyvena benamiai, elgetaujantys, asocialūs asmenys, kai kurios tautinės mažumos (pvz., romai). Mickūnaitė (2007, 36) teigia, kad tai, kaip mokymosi galimybės bus kuriamos visuomenėje ir kiek jos bus prieinamos skirtingoms visuomenės grupėms, priklausys nuo toje valstybėje vykdomos socialinės gerovės politikos. Atskirties veiksnio faktoriai gali lemti tiek politinį veiksni (šiuo metu ypatingas dėmesys politikoje yra skiriamas atskirties grupėms), tiek socioekonominį (atskirties grupės žmonių mobilumas kartais yra mažesnis, jų finansinis pajėgumas nevienodas, o ir informacija juos gali pasiekti visai kitais kanalais), tiek asmeninį (šios grupės žmonės jautresni, gali lengviau nusivilti, karjerą riboja jų atskirtis) veiksnius. Kadangi atskirties veiksnys pats savaime yra labai platus ir yra vertas atskiros disertacijos, jis šiame darbe nebus analizuojamas.

Kalbant apie veiksnius, darančius įtaką suaugusiųjų mokymosi prieinamumui, daugiakultūriame kontekste pirmiausia tikslinga apsibrėžti kultūros sampratą. Kultūros samprata yra labai plati, todėl nėra taip paprasta pateikti jos apibrėžimą (Donskis, 1993; Rossas, 2003; Friedmanas, 1995). Moksliniuose šaltiniuose galima aptikti kelias skirtingas kultūros suvokimo perspektyvas. Mickūnaitė (2007, 24) teigia, kad kultūros apibrėžimą lemia mąstymo prielaidos, teorinis kontekstas, į kurį patenka kultūros sąvoka ir tyrėjo teorinės intencijos bei pasirinkta tyrimo kryptis, kadangi egzistuoja daug ir įvairių kultūros sampratų, pvz., sociologinė, antropologinė ir kt., kurios pateikia ir daugybę įvairių kultūros apibrėžimų. Kultūra gali būti suvokiama ir tradiciškai, kaip apimanti vertybes, įsitikinimus, artefaktus, papročius ir tradicijas, būdingas tam tikrai grupei ar tautai, tam tikroje geografinėje erdvėje (Fasokunas ir kt., 2005; Goodas, 1959). Globalėjančiame pasaulyje geografinės erdvės vaidmuo vis labiau įgyja antraeilį vaidmenį. Christenseno (2003), Kavolio (1995; 1996) nuomone, kultūra yra sukurta žmonių, todėl nėra gamtos dalis. Stenhouse'as (1971) teigia, jog kultūra išreiškia tam tikrą socialinį konsensusą, kuris sudaro pagrindą socialinei darnai, kurios siekiama. Donskis (1993, 25) pačia bendriausia prasme kultūrą apibrėžia kaip visuomenės gyvenimo ir veiklos būdą. Christensenas (2003) apibendrinamas kultūros apibrėžimus pateikia tokias pagrindines jos charakteristikas:

- Kultūra yra išmokstama. Tai nėra biologinis paveldas ir yra perduodama iš vienos kartos į kitą.
- Visi žmonės yra įsitvirtinę kultūros terpėje.
- Kultūra generuoja bendrą visuomenės narių identitetą.
- Kultūrą sudaro visa tai, ką kas nors turi žinoti ar tikėti tam, kad galėtų gyvuoti tokiu būdu, kuris būtų priimtinas tam tikros visuomenės nariams.
- Kultūra daro įtaką visuomenės nariams taip, kad jų elgsena tampa vieninga arba numanoma.
- Kultūra yra visa tai, kas vienos visuomenės narius išskiria iš kitos visuomenės narių.

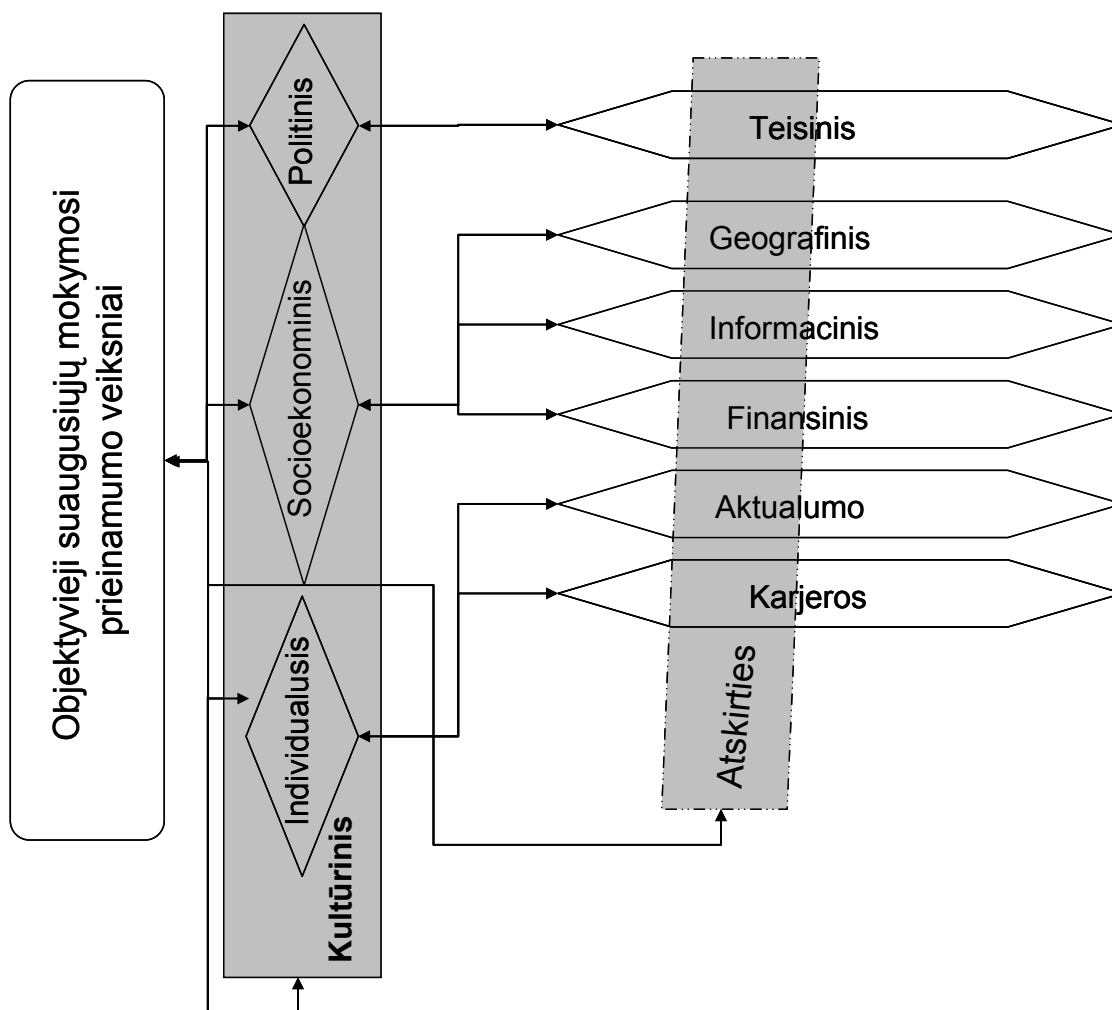
Galima teigti, kad dauguma teoretikų kultūrą tiesiogiai sieja su mokymusi. Pasak Robertso (1982, 24), kultūra yra dinaminė vertybių sistema, sudaryta iš išmoktų elementų, su prielaidomis, papročiais, įsitikinimais ir taisyklėmis, leidžiančiais jos nariams būti susijusiems vienam su kitu ir su išoriniu pasauliu, bendrauti ir sukurti jų kūrybinį potencialą. Kultūra nusako elgesį įvairiose socialinėse situacijose ir tai, kaip mes galvojame apie save bei socialinį elgesį (Simonas, 2004). Kontekstas ir kultūra visad sąlygoja ir formuoja mokymąsi. (Mijoč, Kundrotaitė, Zuzevičiūtė, 2008). Mokymasis yra integruojanti ir skirianti žmogų nuo žmogaus veikla. Išmokstame būti žmonėmis, savo visuomenės, kultūros nariais – taip mokymasis mus vienija (Teresevičienė ir kt., 2008).

Šiame darbe kultūra yra apibrėžiama kaip visuma, sąlygojanti ir nusakanti individo mokymą(si). Kalbant apie konkrečios šalies žmones omenyje bus turima ne jų tautybė, o tai, kokioje kultūroje jie gyvena, nepriklausomai nuo jų kilmės šalies.

Butler ir Adamsas (2007) tirdami Australijos studentų motyvacinius faktorius ir jų požiūrį į mokymosi prieinamumą nustatė, kad tam įtakos turi ir kultūriniai skirtumai. Kultūrinis veiksnys lemia studentų požiūrį į mokymąsi, jų motyvaciją, nes skirtingų kultūrų (šalių) atstovai turi skirtingas šeimos tradicijas, požiūrį į švietimą. Jiems pritaria ir Xiaowei (2007), kuri tyrė 16 ES šalių / regionų žmonių požiūrį ir mokymąsi ir nustatė, kad suaugusieji iš nestatinių (bendroji atsakomybė priklauso pilietinei visuomenei, o ne valstybei) ir iš nekorporatyvinių (individai yra inkorporuoti į visuomenę kaip autonominiai veikėjai o ne kaip kolektyviniai atstovai) šalių didesnę pirmenybę teikia tęstinio mokymosi modeliui. Dar didesnius požiūrio į mokymąsi ir jo prieinamumą skirtumus analizuojant skirtingų kultūrų suaugusiuosius išskyrė Komarraju, Karau'as ir Ramayahas (2007) tirdami JAV ir Malaizijos studentus. Jų tyrimas parodė, kad nuo suaugusiųjų kultūros priklauso jų požiūris į mokymąsi, prioritetai mokantis ir paties mokymosi suvokimas. Taigi, kalbant apie veiksnius, lemiančius suaugusiųjų mokymosi prieinamumą, reikia kalbėti ir apie kultūrinį veiksnį, kuris iš esmės taip pat yra ir kitų veiksmų kontekstas, nes konkreči kultūra, regionas, šalis tiesiogiai lemia prieš tai išskirtus veiksnius (3 pav.).

Apibendrinant galima teigti, jog suaugusiųjų mokymosi prieinamumą lemia šie pagrindiniai veiksniai:

- **Politinis**, kuris apibrėžia politinę suaugusiųjų mokymosi aplinką ir savo ruožtu yra priklausomas nuo teisinio kriterijaus;
- **Socioekonominis**, atspindintis suaugusiųjų socioekonominę padėtį ir yra lemiamas geografinio, informacinio ir finansinio kriterijų;
- **Individualusis**, realizuojantis individualias kiekvieno suaugusiojo nuostatas, jų individualų požiūrį į mokymą(si) ir priklausantis nuo aktualumo bei karjeros kriterijų;

3 pav. Objektyvieji veiksniai ir kriterijai lemiantys suaugusiųjų mokymosi prieinamumą (įvertinant ir kultūrinį veiksnį)

- **Atskirties**, kuris savo ruožtu lemia anksčiau minėt veiksnų kriterijus, nes jie yra tiesiogiai priklausomi nuo to, ar suaugęs priklauso kuriai nors atskirties grupių;
- **Kultūrinis**, kuris lemia suaugusiųjų požiūrį į mokymą(si), jų motyvaciją, nes skirtingų kultūrų (šalių) atstovai turi skirtingas šeimos tradicijas, požiūrį į švietimą.

Šis kriterijus taip pat yra ir politinio, sociokultūrinio ir individualiojo veiksmų kontekstu, ir iš esmės lemiantis suaugusiųjų požiūrį į mokymą(si) ir jo prieinamumą.

Kadangi objektyvieji suaugusiųjų mokymosi prieinamumo veiksniai buvo mažai analizuoti ir tyrinėti, tolesniame tyrime bus apsiribojama būtent jais (atskirties veiksnys nebus analizuojamas). Veiksniai bus analizuojami išskiriant anksčiau minėtus kriterijus.

2. TYRIMO METODOLOGIJA IR DIZAINAS

2.1. Metodologinės tyrimo nuostatos

Suaugusiųjų mokymas(is) įgyja vis didesnę reikšmę Europos Sąjungos ir Lietuvos švietimo politikoje, jam teikiamas vis didesnis dėmesys. Vienas iš esminių suaugusiųjų mokymo(si) elementų yra jo prieinamumas, nes nuo jo tiesiogiai priklauso suaugusiųjų dalyvavimo mokyme(si) lygis.

Rengiant bendrą tyrimo planą buvo įvertinta įvairi literatūra, švietimo politikos dokumentai tiek nacionaliniu, tiek europiniu lygmeniu. Teorinės literatūros analizė ir atliktas tyrimas leido parengti išvadas apie tai, kokia yra suaugusiųjų mokymo(si) prieinamumo raiška ir kaip mokymo(si) prieinamumą lemia kultūriniai skirtumai.

Tyrimo metodologija grindžiama trimis pagrindinėmis teorijomis:

Empirizmas. Empirizmo bruožai aptinkami jau Aristotelio, o vėliau – Tomo Akviniečio filosofijoje. Vieno garsiausiu empirikų Locke'o veikalas „Apie žmogiškąjį intelektą“ (1690) bene geriausiai apibūdina šią filosofiją, išskirdamas būdingiausius jos bruožus: juslinis patyrimas, o ne įgimtos idėjos yra pažinimo pagrindas; tikra yra tik daiktai ir fenomenai (protas naudojamas tik sisteminimui); įgimti yra tik natūralūs sugebėjimai arba polinkiai, o žinojimas yra įgyjamas. Locke'as (1690), labiau žinomas kaip politikos teoretikas, sukūręs liberalizmo teoriją, kuri, beje, gan ryški ir jo patyriminio pažinimo sistemoje, tvirtina, kad net kūdikis gimsta su potencialiu pažinimo mechanizmu. Taigi galima teigti, jog empirikai buvo vieni pirmųjų prabilę apie potencijos ir akto, galimybės ir realybės santykį, kuris ir yra nenutrūkstamos žmogaus veiklos, naujų patyrimų troškimo prielaida. Visa tai gali būti sutinkama suaugusiųjų švietime, formuoja jo pagrindą, o paskutiniuoju metu ypač išryškėjo švietimo politikoje kalbant apie mokymąsi visą gyvenimą ir akcentuojant jo reikšmę.

Keičiantis istorinei realybei, sociokultūrinėms aplinkybėms, techninės pažangos ir atradimų fone formuojasi nauji santykiai ne tik tarp atskirų individų ar socialinių grupių, bet ir tarp individo, kaip tikslą turinčios progresyvios asmenybės ir aktualiojo pasaulio. Visa tai atspindi senųjų filosofinių sistemų transformacija, naujųjų atsiradimas. Tuo laiku empirizmas perauga į pragmatizmą, kurį galima įvardinti kaip filosofinę kryptį, praktinius mąstymo ir veiklos būdus laikančia svarbiausiais, o tiesos kriterijumi – praktinį pritaikomumą. Ši filosofija bando suderinti dvi priešingas pažinimo tendencijas: empirinę ir racionalistinę tradiciją. Mąstymas traktuojamas kaip priemonė, įgalinanti efektyviai prisitaikyti prie aplinkos ir sėkmingai joje veikti. Pagrindinis pažinimo išėjties taškas – reiškiny, regimybė. Tad nenuostabu, kad maksimaliai atitinkanti pasikeitusio pasaulio poreikius ir lūkesčius filosofija tapo populiari ir lėmė pačias įvairiausias gyvenimo sritis, taip pat ir suaugusiųjų švietimą.

Neformalusis suaugusiųjų švietimas kaip konkrečių paslaugų suaugusiesiems teikimas privalo būti patrauklus: jis dažniausiai yra neprivalomas, tad, norint padaryti jį norimą ir populiarą, būtina paslaugą pateikti kaip labai patrauklią ir paties žmogaus trokštamą (šioje vietoje švietimo institucijos turėtų stengtis paversti savo teikiamas paslaugas kuo labiau prieinamas visiems to norintiems bei „užnorinti“ abejojančius). Tai viena daugelio situacijų, kai praktiškai pritaikoma pragmatinė filosofija: tikslas pasiekiamas apeliuojant į jusles, patenkinant arba tiesiog sukuriant maksimalaus patiriamo pasitenkinimo iš teikiamos paslaugos galimybės regimybę (čia būtų galima prisiminti fenomenologiją dėl fenomenų ir regimybės bei empirizmą su jo juslinio patyrimo išskyrimu, o tai tik pagrįstų aptariamų filosofijų svarbą tiriamai problemai).

Pragmatizmas, bandydamas suderinti dvi priešiškas tradicijas – empirinę ir racionalistinę, – mąstymą traktuoja tik kaip priemonę, įgalinančią efektyviai prisitaikyti prie (nuolat kintančios) aplinkos ir sėkmingai joje veikti. Net ir tokias sąvokas kaip „reikšmė“, „vertybė“, „tiesa“ suprantamos tik kaip pritaikomumas ir naudingumas, vertinant jas tik jų praktinės funkcijos bei patikrinamumo požiūriu.

Svarbi ir nauja pragmatizmo filosofijos suformuluota mintis, kad jei tam tikra idėja tam tikru metu yra teisinga ir galioja, tai nereiškia, kad ji kitu metu arba kitoje vietoje lygiai taip pat galiojo arba galios. Tikrovė, taip pat ir visos žmogaus apie save įgytos nuolat kinta. Tas pat pasakytina ir apie dorovę – tai, kas gera ar bloga, teisinga ar klaidinga, visada priklauso nuo praktinio rezultato.

Vis tik galima kalbėti ir apie humaniškumo koncepcijos (vertybės yra prigimtines) populiarumą ir net apie, iš pirmo žvilgsnio keistai atrodantį, jos bei realizmo, arba dar tiksliau – pragmatizmo derinimą. Tačiau, labiau įsigilinus į šį „keistą“ derinimą, nesunku suvokti, kad, nors vertybės ir „prigimtines“ (o tai sukuria jų visuotinumą regimybę), vienintelis jas siejantis dalykas – jų kilmė, t. y. jų ištakos slypi gamtoje; visa kita tėra asmenybės gebėjimas konkrečioje realybėje, konkrečiomis aplinkybėmis adekvačiai įsisąmoninti prigimtinius poreikius. Tai viena individualistiškiausių filosofijų, kurios objektas yra individo egzistencija; individo likimas nėra visuomenės determinuotas, jis gali laisvai rinktis, todėl esąs atsakingas už savo veiksmus.

Egzistencializmo šaknys siekia Husserlio fenomenologiją, kurioje apsiribojama gan abstrakčiomis ir neasmeniškoms pažinimo teorijos problemomis, siekiant nustatyti vadinamąją visuotinę tiesą (Moranas, 2005). Heideggeris perėmė fenomenologinį metodą ir pritaikė jį asmeniškėms problemoms, taip jį tam tikra prasme utilitarizuodamas (Girnius, 2002). Taip egzistencialistų „įmestam“ į pasaulį žmogui Heideggeris tarsi suteikia prasmę: šiam svarbiausia yra suprasti, ką su savimi daryti, kas apskritai yra svarbu, aktualu konkrečiame gyvenimo etape. Sartre'as, sekdamas Heideggeriu, pabrėžia, jog kiekvienas žmogus pats turi sau suteikti svarbą – galima gimi juodaodžiu arba žydu, prancūzu arba luošiu, tačiau svarbu tik tai, ką žmogus iš savęs

padaro (Charmé'as, 1984). Visa tai galima laikyti savotiška nuolatinio, nenutrūkstamo žmogaus tobulėjimo siekimo filosofine prielaida.

Viena silpniausių egzistencializmo filosofijos vietų – jos radikalumas, kai kuriais atvejais oponavimas viskam, net sau pačiai, neigiamas kolektyvinio ugdymo ir apskritai kolektyviškumo reikšmingumas: būtent tai ir sąlygojo tik pavienių jos skelbiamų idėjų, o ne jos pačios kaip visumos reikšmingumą ir aktualumą; tačiau tai tik pagrindžia faktą, kad suaugusiųjų švietimas turi būti orientuotas į konkretų individą, jo poreikius.

Socialinis konstruktyvizmas greta besimokančiojo aktyvumo, būdingo visoms konstruktyvizmo srovėms, akcentuoja socialinių procesų vaidmenį (Martišauskienė, 2008, 15). Bergeris, Luckmannas (1999) teigia, jog gyventi reiškia priklausyti tam tikrai visuomenei, o būti visuomenėje – tai būti tam tikrų socialinių jėgų susikirtimo židinyje. Individas yra tiesiogiai priklausomas nuo visuomenės, jos normų, susiformavusių papročių ir priimtose įstatyminės bazės, tačiau tai nebūtinai reiškia, kad jis visu tuo vadovausis gyvenime. Vadinasi, mokymasis gali būti prieinamas *de jure*, nes taip yra apibrėžta įstatymiškai, tačiau *de facto* jis nesudomina potencialių besimokančiųjų ir todėl suaugusiųjų dalyvavimas mokymesi gali būti santykinai mažas.

2.2. Tyrimo dizainas

2.2.1. Tyrimo proceso organizavimo logika

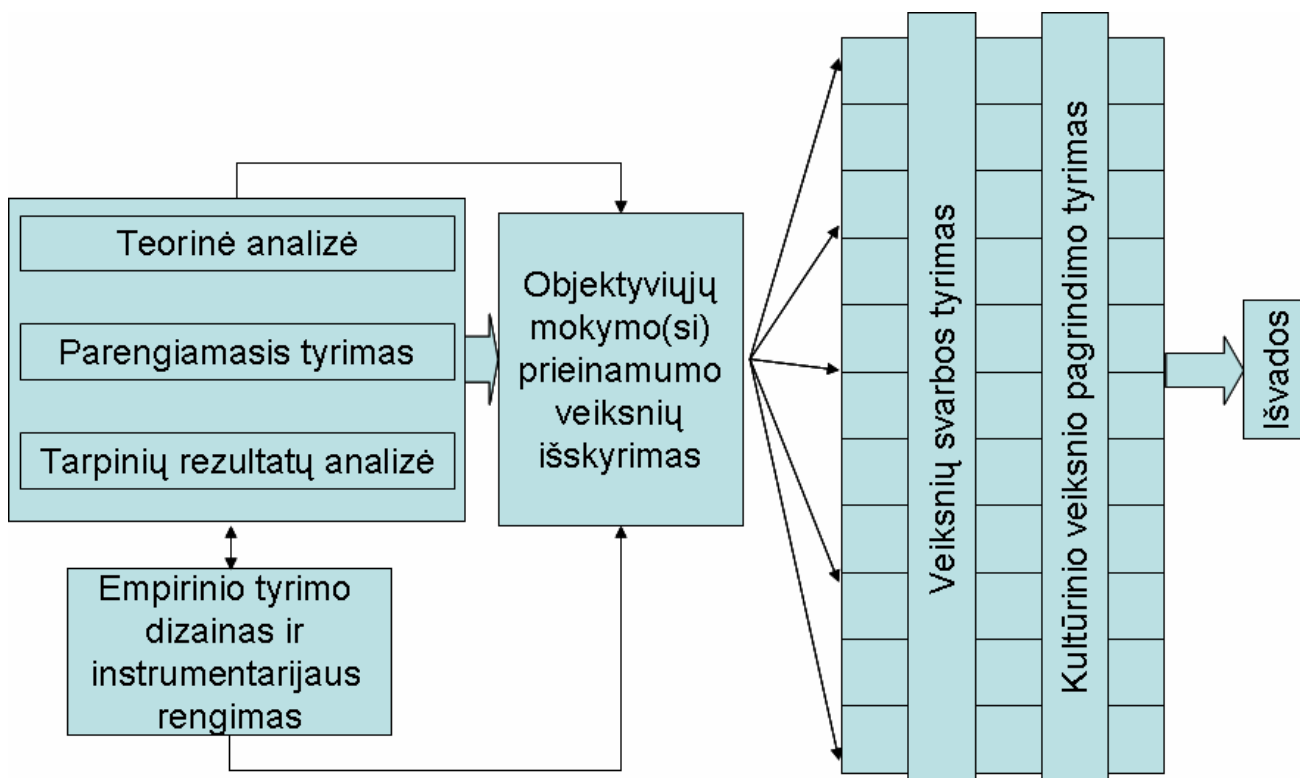
Šiame darbe empirinio tyrimo proceso logika sieja tris vienas su kitu susijusius tyrimus:

- parengiamąjį,
- veiksmų svarbos Lietuvoje,
- kultūrinio veiksmo pagrindimo.

Parengiamojo tyrimo tikslas – nustatyti, ar pradinė temos aktualumo prielaida yra teisinga, ir remiantis jo rezultatais ir literatūros bei kitų dokumentų analize parengti instrumentarijų veiksmų svarbos ir kultūrinio veiksmo pagrindimo tyrimams.

Veiksmų svarbos Lietuvoje tyrimo tikslas – ištirti, kaip objektyvieji mokymosi prieinamumo veiksniai pasireiškia Lietuvos suaugusiųjų švietime.

Kultūrinio veiksmo pagrindimo tyrimo tikslas – ištirti, kokią vietą mokymosi prieinamumo veiksmų kontekste užima kultūriniai skirtumai ir kiek svarbus yra kultūrinis veiksnys mokymosi prieinamumo suvokimui.

4 pav. Disertacijos tyrimo dizaino schema

Tyrimo logiką iliustruoja 4 pav. pateikta schema.

Parengiamasis tyrimas atliktas 2004 – 2005 metais, veiksmų svarbos 2005 – 2006, o kultūrinio veiksmo pagrindimo 2006 – 2007 metais (3 lentelė).

3 lentelė. Tyrimų vykdymo grafikas

	2004				2005												2006												2007			
Tyrimas \ laikas	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3	4
Parengiamasis	■	■	■	■	■	■	■	■																								
Veiksnių svarbos LT													■	■	■	■	■	■	■	■												
Kultūrinio veiksmo																					■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	

Tyrimo duomenų apdorojimo schema

Šio tyrimo duomenys buvo apdoroti SPSS (angl. *Statistical Package for Social Sciences*) programine įranga. Tyrime greta aprašomosios statistikos¹¹ metodo buvo taikyta dispersinė analizė (ANOVA) ir neparimetrinių kriterijų skaičiavimas.

Kadangi tolesnėje duomenų analizėje bus operuojama įvairiais statistiniais rodikliais, ir vartojamos jų santrumpos, toliau tikslinga juos paaiškinti.

Mo - įverčio modalinė reikšmė (moda) - dažniausiai duomenų aibėje pasikartojusi reikšmė. Jeigu visos reikšmės statistinėje eilutėje pasikartoja vienodai dažnai, sakoma, kad pasiskirstymas modos neturi.

Dažnis - tai skaičius, nusakantis kiek kartų reikšmė x pasikartojė statistinėje eilutėje.

Mean - įverčio aritmetinis vidurkis - gaunamas sudedant visus įverčius ir padalinant juos iš atsakiusių skaičiaus.

Std. Dev. - standartinis nuokrypis - yra matuojamo požymio sklaidos matas, parodantis, kaip stipriai pavienės reikšmės svyruoja apie vidurkį. Kuo standartinio nuokrypio reikšmė mažesnė, tuo respondentų nuomonė nagrinėjamu klausimu yra vieningesnė.

p=0,05 statistinės klaidos tikimybė - statistinės paklaidos tikimybės p kritinė riba parodo, koks yra leistinas statistinių sprendimų paklaidos dydis. Visi statistiniai sprendimai, netenkinantys sąlygos $p \geq 0,05$, traktuojami kaip nepagrįsti. Tai yra - buvo užsibrėžta ne didesnė kaip 5% leistina statistinių sprendimų paklaida.

Histograma - empirinės grupuotų duomenų tankio funkcijos grafikas.

Chi kvadratas - parodo, ar empirinio ir teorinio skirstinių skirtumas yra reikšmingas, tai yra, ar turimas empirinis skirstinys suderinamas su teoriniu modeliu.

¹¹ Aprašomoji statistika - tai duomenų sisteminimo ir grafinio vaizdavimo metodai (Čėkanavičius, Murauskas, 2001)

2.2.2. Parengiamasis tyrimas

Instrumentas

Kiekybiniam tyrimui naudotas klausimynas, sudarytas iš 34 klausimų, suskirstytų į 4 grupes:

- Demografinę, kurioje klausiami apie respondentų demografinę padėtį (4 klausimai);
- Politinę, kurioje aiškinamasi respondentų žinios apie įstatyminę bazę ir institucijas (13 klausimų);
- Praktinę, kurioje aiškinamasi apie respondentų dalyvavimą mokymuose ir jų poreikius (10 klausimų);
- Motyvacinę, kurioje klausiami apie pagrindinius motyvus mokymuisi (7 klausimai).

Klausimynas sudarytas kompleksiniam tyrimui, kuriuo buvo siekiama išsiaiškinti suaugusiųjų švietimui lyčių lygybių klausimais poreikį. Šio darbo autorius dalyvavo rengiant metodologiją, instrumentariją bei apdorojant jo duomenis ir publikuojant jo rezultatus. Šiame darbe panaudota ta dalis klausimų, kurie atliepia žvalgomojo tyrimo tikslą. Žvalgomasis tyrimas atliktas *Socrates/Grundtvig* projekto „Wo-Men- Lyčių lygybė kuria demokratiją“ erdvėje.

Metodai

Apklausa raštu buvo taikyta siekiant nustatyti, ar pradinė temos aktualumo prielaida yra teisinga.

Kiekybiniam duomenų apdorojimui tyrimo duomenų analizė atlikta remiantis matematinės statistinės analizės metodais, naudojant *MS Excel* ir *SPSS* (angl. Statistical Package for Social Sciences) 12.01 versiją. Duomenims apibendrinti naudota aprašomoji statistika, dispersinė analizė, neparametriniai kriterijai (χ^2 kriterijus).

Imtis

Tyrimu norėta išsiaiškinti Europos suaugusiųjų požiūrį, todėl siekta, kad būtų reprezentuoti visi Europos regionai: Rytai ir Vakarai, Šiaurė ir Pietūs, senosios ES valstybės narės, ES naujokės ir kandidatės. Įgyvendinant šį tikslą tyrimas atliktas 7 šalyse (Lietuvoje – Rytai ir nauja ES narė, Čekijoje – centrinė Europa ir nauja ES narė, Bulgarijoje, Rumunijoje – abi ES kandidatės, Suomijoje – Šiaurė ir senoji ES narė, Jungtinėje Karalystėje – Vakarai ir senoji ES narė ir Austrijoje – Pietūs ir senoji ES narė). Tikslinė grupė: politikai, suaugusiųjų švietimo institucijų

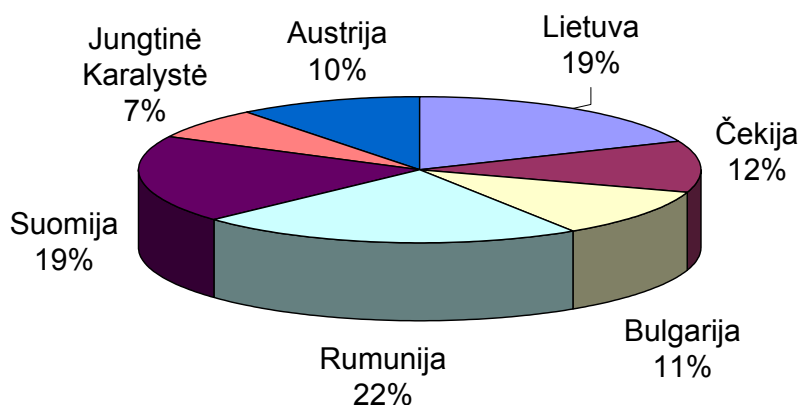
atstovai ir nevyriausybinių organizacijų lyderiai. Išsiųsta 816 anketų, 459 iš jų grįžo užpildytos (anketų grąža - 56,25 proc.).

Anketų grįžtamumo procentas tenkina socialiniuose moksluose vyraujančias tendencijas (apibendrinimai daromi, esant ne mažiau 30 proc. grįžtamumui (Fraenkelis, Wallenas, 1996)) arba viršija jas. Šiuo požiūriu tyrimas vertintinas teigiamai.

Anketų užpildymo efektyvumas. Atmestų anketų nebuvo, šiuo požiūriu tyrimas vertintinas teigiamai.

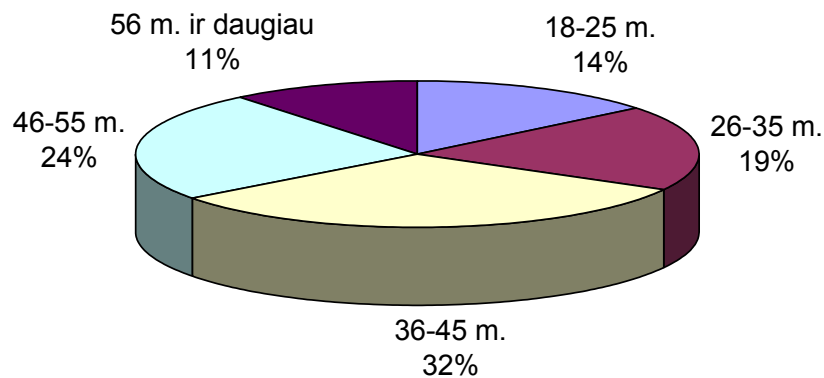
Respondentai

Iš viso apklausti 85 suaugusieji Lietuvoje, 53 – Čekijoje, 50 – Bulgarijoje, 102 – Rumunijoje, 89 – Suomijoje, 32 – Jungtinėje Karalystėje ir 48 – Austrijoje (5 pav.).

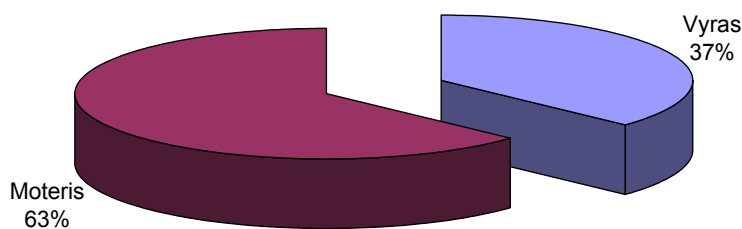

5 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal šalis

Didžiąją dalį respondentų sudarė moterys (6 pav.) (63 proc.) ir 26 – 45 metų suaugusieji (51 proc.). Mažiausiai apklausoje dalyvavo vyresnių nei 55 metų suaugusiųjų (11 proc.) (7 pav.).

6 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį

7 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių

2.2.3. Veiksnių svarbos tyrimas

Instrumentas

Kiekybiniam tyrimui naudotas klausimynas, sudarytas iš 32 klausimų, suskirstytų į 2 grupes:

- Mokymosi poreikių, kurioje tiriamas respondentų mokymosi suvokimas, mokymosi poreikiai ir prieinamumas (23 klausimai);
- Demografinę, kurioje klausiama apie respondentų demografinę padėtį (9 klausimai).

Veiksnių svarbos tyrimo, atlikto Lietuvoje, suaugusiems skirtą anketą sudaro keturi blokai - instrukcija, kaip pildyti anketą, septynios klausimų grupės, kuriuose yra 23 klausimai / teiginiai ir 9 demografinių klausimų blokas.

Demografiniams duomenims - gyvenamajai vietai, tiriamųjų lyčiai, amžiui, darbo stažui, išsilavinimui, šeimyniniai padėčiai, darbinei veiklai sužinoti skiriama atskira dalis, neįeinanti į klausimų grupes.

Instrukcijoje - klausimyno pradžioje trumpai pristatytas tyrimo tikslas ir paaiškinimai, kaip pildyti anketą. Siekiant, kad klausimynas tiriamiesiems būtų patrauklus ir patogus pildyti, rengiant tyrimo instrumentą, greta turinio klausimų išskirtinis dėmesys skiriamas ir klausimyno kompozicijai.

Anketoje pateikti struktūrizuoti klausimai ir Likerto skalės.

Struktūrizuoti klausimai buvo pateikti kelių tipų: sąrašo („menu“ tipo) ir trijų (taip / nežinau / ne) alternatyvų atsakymai. Struktūrizuoto klausimo ir atsakymų fragmentas pateiktas 4 lentelėje.

4 lentelė

Tyrimo instrumente pateiktas struktūrizuoto klausimo fragmentas

2.	Ar šiuo metu norėtumėte mokytis/tobulintis?	1.	Taip	2.	Sunku pasakyti	3.	Ne
		4.	Nežinau	5.	Norėčiau, bet nespėju	6.	Niekada apie tai nesusimąščiau

Likerto skalės struktūra buvo sudaryta iš teiginių, kuriuos tiriamieji vertino išsakydami pritarimą- neapsisprendimą- nepritarimą. Parinktas penkių pakopų atsakymų formatas, laipsniuojant pritarimą ir nepritarimą nuo „visiškai nepritariu“ iki „visiškai pritariu“ (žr. 5 lentelę)

5 lentelė

Likerto skalės fragmentas: teiginių vertinimas ir atsakymų kodavimas

6.	Išsakykite savo nuomonę apie mokymosi galimybes namuose ir bendruomenėje (Pažymėkite kiekvieno varianto vieną atsakymą – apibraukite Jums tinkantį skaičių)	Visiškai sutinku	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
1.	Domiuosi spauda, radijo ir televizijos laidomis	1	2	3	4	5
2.	Naudujuosi bibliotekos paslaugomis	1	2	3	4	5

Pirmoji klausimų grupė (1 - 5) atspindi respondentų mokymosi / tobulinimosi poreikius.

Antroji klausimų grupė (6) - nominalinė skalė, skirta išsiaiškinti respondentų nuomonę apie mokymosi galimybes namuose ar bendruomenėje.

Trečiąja klausimų grupe (7 - 8) siekta nustatyti, kokios srities kompetencijas respondentai pripažįsta trūkstamomis ir ar jiems būtų reikalingos profesinio konsultavimo paslaugos.

Ketvirtoji klausimų grupė (9 - 23) padėjo nustatyti respondentų požiūrį į kvalifikacijos kėlimo kursų organizavimą, finansavimą ir informacijos apie mokymosi prieinamumą ir požiūrius į suaugusiųjų mokytojus.

Penktoji klausimų grupė (24 - 32) atspindi respondentų demografinę situaciją: gyvenamąją vietą, amžių, šeimyninę padėtį, lytį, darbo stažą, išsilavinimą ir ar respondentas dirba.

Tyrimo respondentai dalyvavo iš visų Lietuvos apskričių.

Metodai

Apklausa raštu – siekiant nustatyti faktorius, darančius įtaką suaugusiųjų mokymosi prieinamumo veiksniams, jų mokymosi poreikius ir suvokimą.

Tyrimo duomenų analizė atlikta remiantis tinkamais matematinės statistinės analizės metodais, naudojant *MS Excel* ir SPSS (angl. Statistical Package for Social Sciences) 12.01 versiją. Duomenims apibendrinti naudota aprašomoji statistika, koreliacinė analizė, dispersinė analizė ir neparametriniai kriterijai (χ^2 kriterijus).

Imtis

Tyrimas atliktas Lietuvoje. Tikslinė grupė: suaugusieji (dirbantieji ir bedarbiai; dalyvavę ir nedalyvavę neformaliajame švietime) iš visų Lietuvos apskričių. Taikyta tikimybinė sluoksninė atranka į imtį pagal priklausomybę grupei: daugiausiai besimokančiųjų.

Siekiant išsiaiškinti šiandieninę Lietuvos situaciją, visose 10 Lietuvos apskričių buvo išdalinta 2000 anketų. Surinkta 1631 (anketų grąža - 81,55 proc.).

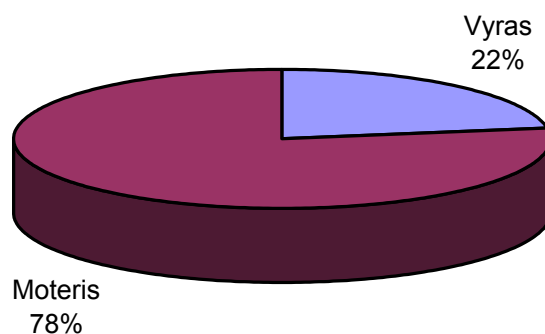
Pagal 2004 m. T. Tamošiūno ir tyrėjų grupės atlikto tyrimo „Suaugusiųjų tęstinio mokymo galimybių plėtra mokymosi visą gyvenimą strategijos įgyvendinimo kontekste“ rezultatus galime teigti, kad „mokėsi 16,8 proc. vyresnių nei 18 m. Lietuvos gyventojų“.

Pagal Sapagovą ir kt. (2000), norint gauti patikimus tyrimo rezultatus, imties parinkimui naudotina formulė $n = \frac{z^2 \cdot \nu \cdot (1 - \nu)}{\Delta^2}$, čia t – normaliojo skirstinio kvantilis (kai pasirinktas patikimumas yra 95 proc., ši reikšmė lygi 1,96), ν – įvykio dažnis, žinomas iš ankstesnių tyrimų (arba nustatomas bandomuoju tyrimu), Δ - leistinas netikslumas (pasirinkta 2 proc.).

Remdamiesi atliktų tyrimų išvadomis ir J. Sapagovu ir kt. (2000), reprezentatyvi tyrimo imtis turi būti $n = \frac{1,96^2 \cdot 0,168 \cdot (1 - 0,168)}{0,02^2} = 1342,4 \approx 1343$, todėl suaugusiųjų imtis -1631- yra pakankamai reprezentatyvi tam, kad galima būtų teigti, jog gautieji rezultatai atspindi visos šalies tendencijas.

Respondentai

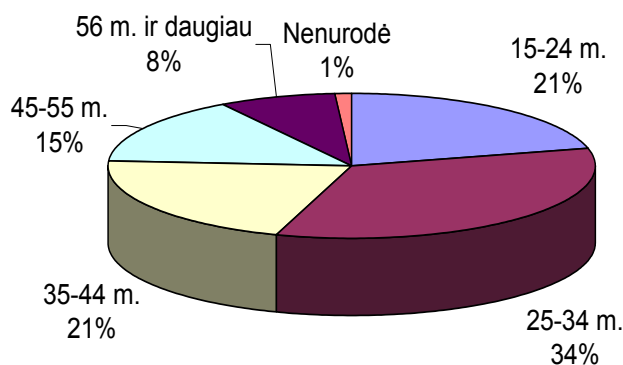
Tyrimė dalyvavo abiejų lyčių asmenys, tačiau moterys sudarė didžiąją respondentų dalį 78 procentus. Vyrų, dalyvavusių tyrimė, dalis yra 22 procentai (8 pav.). Pakankami jauni – 25-34 metų

8 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį

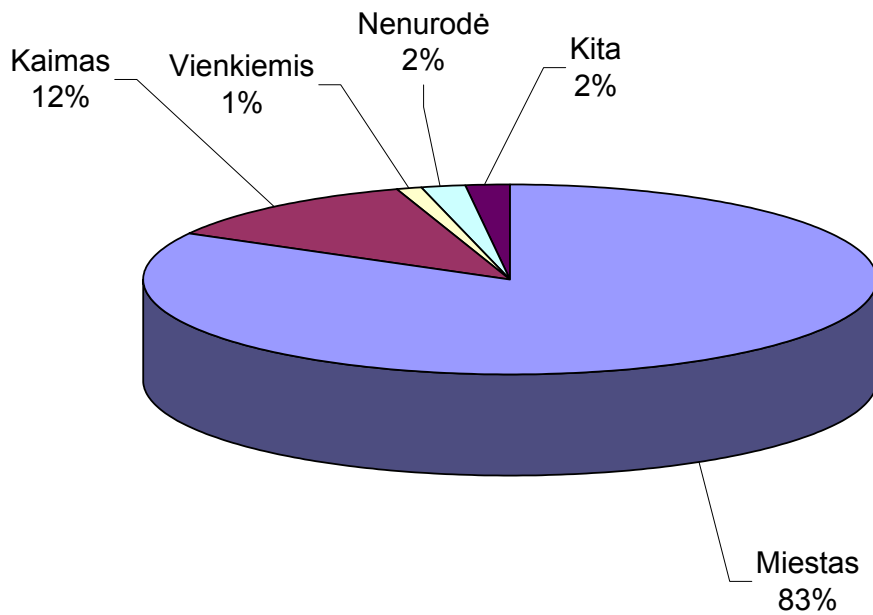
amžiaus respondentai sudarė daugiau kaip trečdalį apklaustųjų. Mažiausią dalį tyrimė dalyvavusių suaugusiųjų sudarė žmonės, perkopę 55 metus (9 pav.).

Didžioji respondentų dalis – per 84% gyvena miestuose, likusi – kaimuose, vienkiemiuose

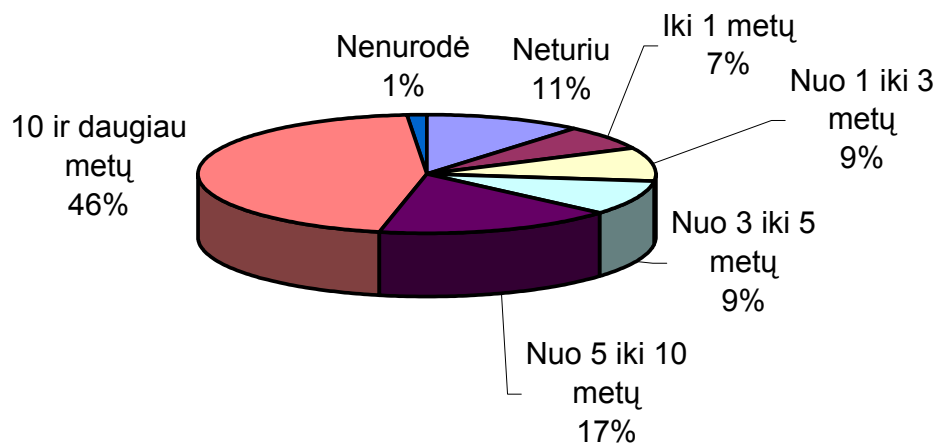
9 pav. Respondentų amžius

arba gyvenamosios vietos nenurodė. (10 pav.)

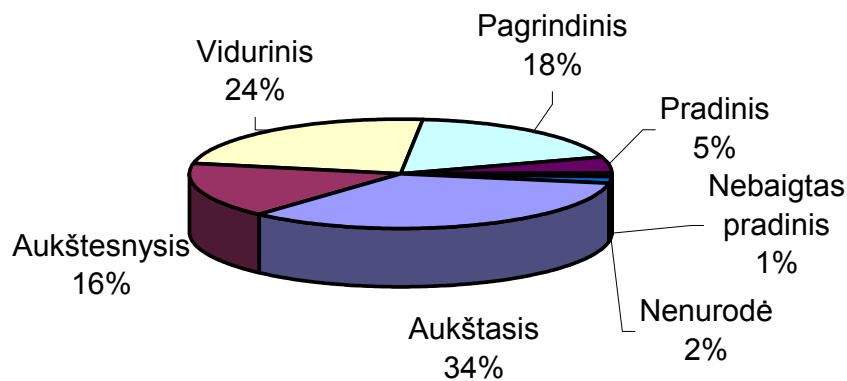
10 pav. Suaugusiųjų respondentų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą

Beveik pusė tyrime dalyvavusių respondentų turi didelę darbo patirtį – jie yra dirbę 10 ir daugiau metų. Pakankamai didelę – nuo 5 iki 10 metų darbo patirtį turi 17 procentų apklaustųjų. Likusios grupės – neturintys patirties arba turintys nedidelę darbo patirtį (neviršijančią 5 metų) - sudaro beveik lygias – po 10 proc. grupes (11 pav.).

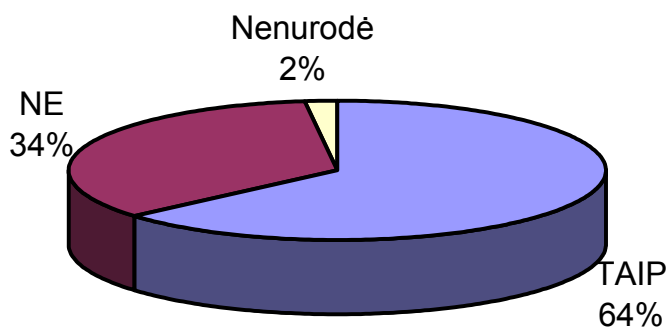
11 pav. Respondentų turimas darbo stažas

Trečdalis tyrimo dalyvių yra įgiję aukštąjį išsilavinimą. 24 procentai tyrime dalyvavusių respondentų turi vidurinį išsilavinimą. 18 procentų turi pagrindinį išsilavinimą. Aukštesnįjį išsilavinimą yra įgiję 16 procentų respondentų (12 pav.). Šis respondentų pasiskirstymas atspindi realią gyventojų turimo išsilavinimo situaciją Lietuvoje.

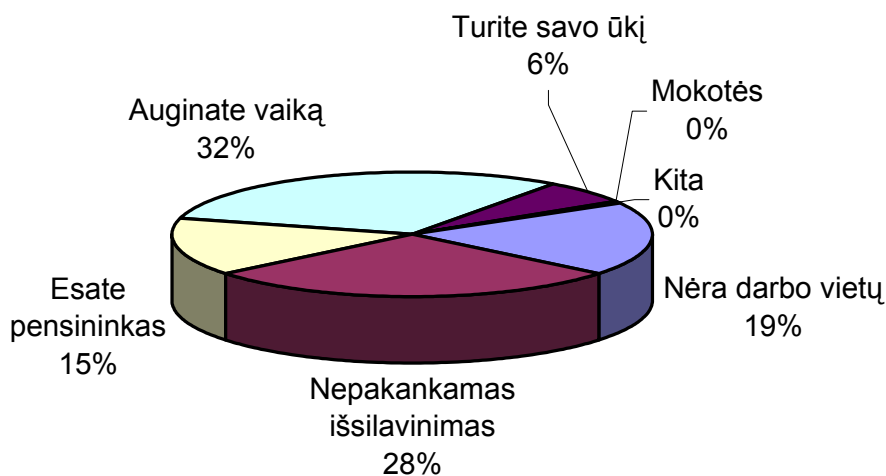

12 pav. Respondentų išsilavinimas

Pagal 2006 m. kovo 16 d. agentūros BNS pranešimą registruoto nedarbo lygis 4,0 proc. Dirbančiųjų yra 64 procentai. Tyrime dalyvavusieji respondentai nurodė, kad 34 procentai jų nedirba (13 pav.). Kaip rodo apklausa, nedarbo priežastys pačios įvairiausios: 32 procentai nedirbančiųjų augina vaikus, 15 procentų sudaro pensininkai, kurių taip pat negalima laikyti bedarbiais. 19 proc. nedirbančiųjų (arba 4,7 proc. visų respondentų) teigia, kad regione nėra darbo vietų, o 28 proc., kad jų išsilavinimas nepakankamas norint susirasti darbą (14 pav.). Taigi, respondentų pasiskirstymas pagal užimtumą artimas bendram statistiniam Lietuvos vidurkiui.

13 pav. Pasiskirstymas pagal respondentų užimtumą

14 pav. Nedarbo priežasčių pasiskirstymas

2.2.4. Kultūrinio veiksnio pagrindimo tyrimas

Instrumentas

Kiekybiniam tyrimui naudotas klausimynas sudarytas iš 16 klausimų, suskirstytų į 2 grupes:

- Demografinę, kurioje klausiama apie respondentų demografinę padėtį (5 klausimai);
- Mokymosi / tobulinimosi poreikių, kurioje tiriamas respondentų mokymosi suvokimas, mokymosi poreikiai ir prieinamumas (11 klausimų).

Kultūrinio veiksnio pagrindimo tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti skirtingų mokymo(si) kultūrų suaugusiųjų požiūrį į mokymą(si) ir jo prieinamumą lemiančius veiksnius ir svarbos skirtumų priklausomybę nuo kultūros. Šis tyrimas atliktas *Socrates/Grundtvig* projekto „REACTION – Patirtinio mokymosi pripažinimas ir akreditacija – kelias link geresnio suaugusiųjų švietimo prieinamumo“ erdvėje. 5 šalių, atstovaujančių skirtingas mokymo(si) kultūras (Lietuvos, Ispanijos, Airijos, Italijos ir Olandijos) respondentams skirtos anketos 2 - 12 klausimai yra identiški veiksnų svarbos tyrimo anketos klausimams ir todėl būtent atsakymai į juos bus analizuojami šiame darbe.

Metodai

Apklausa raštu – siekiant išsiaiškinti suaugusiųjų mokymosi prieinamumą lemiančių faktorių priklausomybę nuo kultūrinių skirtumų.

Tyrimo duomenų analizė atlikta remiantis tinkamais matematinės statistinės analizės metodais, naudojant *MS Excel* ir SPSS (angl. Statistical Package for Social Sciences) 12.01 versiją. Duomenims apibendrinti naudota aprašomoji statistika, koreliacinė analizė, dispersinė analizė, neparametriniai kriterijai (χ^2 kriterijus).

Imtis

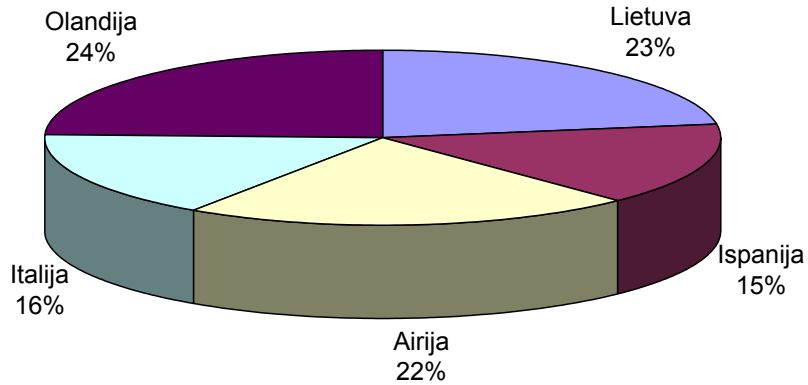
Tyrimas atliktas 5 šalyse (Lietuvoje, Ispanijoje, Airijoje, Italijoje ir Olandijoje) 2006-2007 metais. Tikslinė grupė: suaugusieji (dirbantieji ir bedarbiai; dalyvavę ir nedalyvavę neformaliajame švietime). Išdalinta 600 anketų, 332 iš jų buvo užpildytos (anketų grąža - 55,33 proc.).

Anketų grįžtamumo procentas – tenkina socialiniuose moksluose vyraujančias tendencijas (Fraenkelis, Wallenas, 1996).

Atmestų anketų nebuvo, šiuo požiūriu tyrimas vertintinas teigiamai.

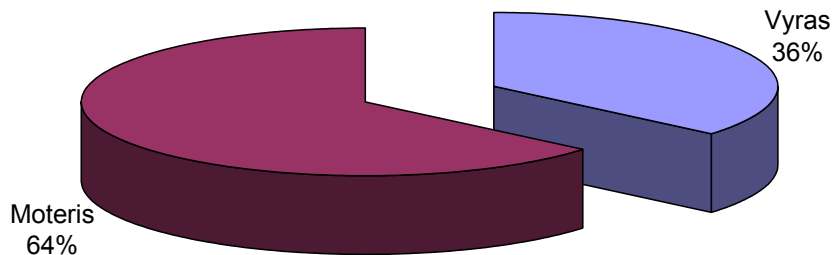
Respondentai

Iš viso apklausti 75 suaugusieji Lietuvoje, 50 – Ispanijoje, 72 - Airijoje, 54 – Italijoje ir 81 – Olandijoje (15 pav.).

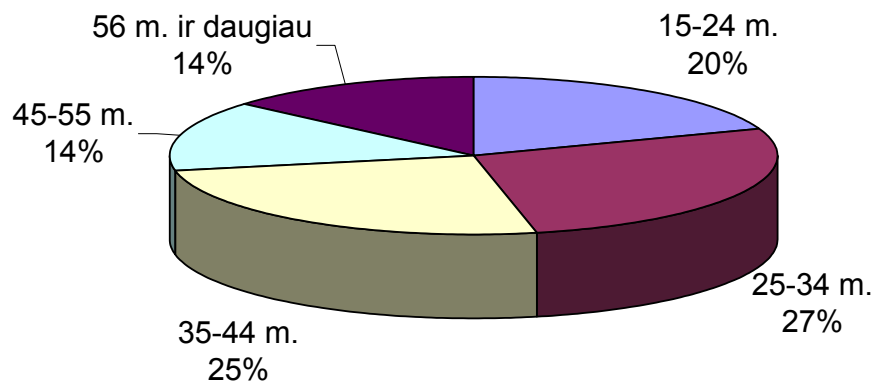

15 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal šalį

Ir šiame tyrime moterys sudarė didžiąją dalį respondentų – 64 procentus. Vyrų, dalyvavusių tyrime dalis yra 36 procentai (16 pav.). Daugiausia (27 proc.) visų apklaustųjų sudarė 25-34 metų suaugusieji (31 proc.), o mažiausiai apklausoje dalyvavo 45-55 m. ir vyresnių žmonių (po 14 proc.) (17 pav.).

16 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį

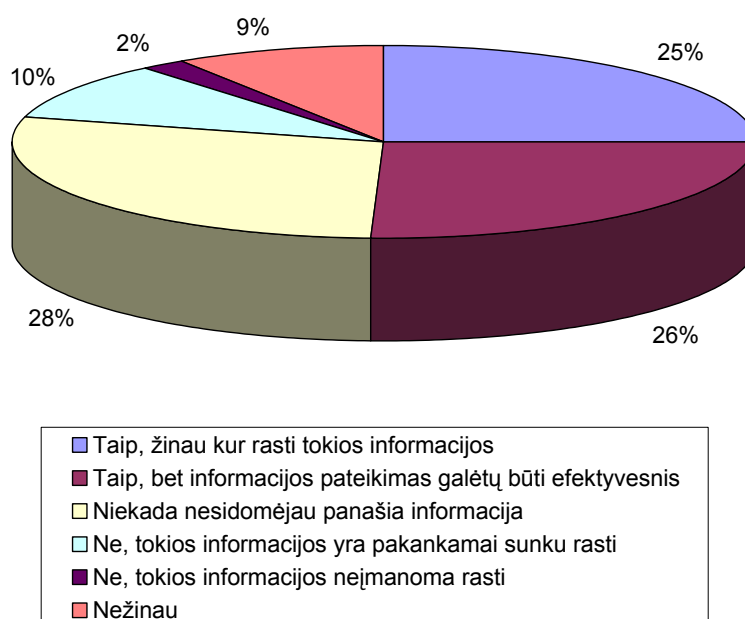

17 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių

3. OBJEKTYVIŲJŲ SUAUGUSIŲJŲ MOKYMOSI PRIEINAMUMO VEIKSNIŲ RAIŠKA

3.1. Informacijos apie suaugusiųjų mokymo(si) galimybes prieinamumas

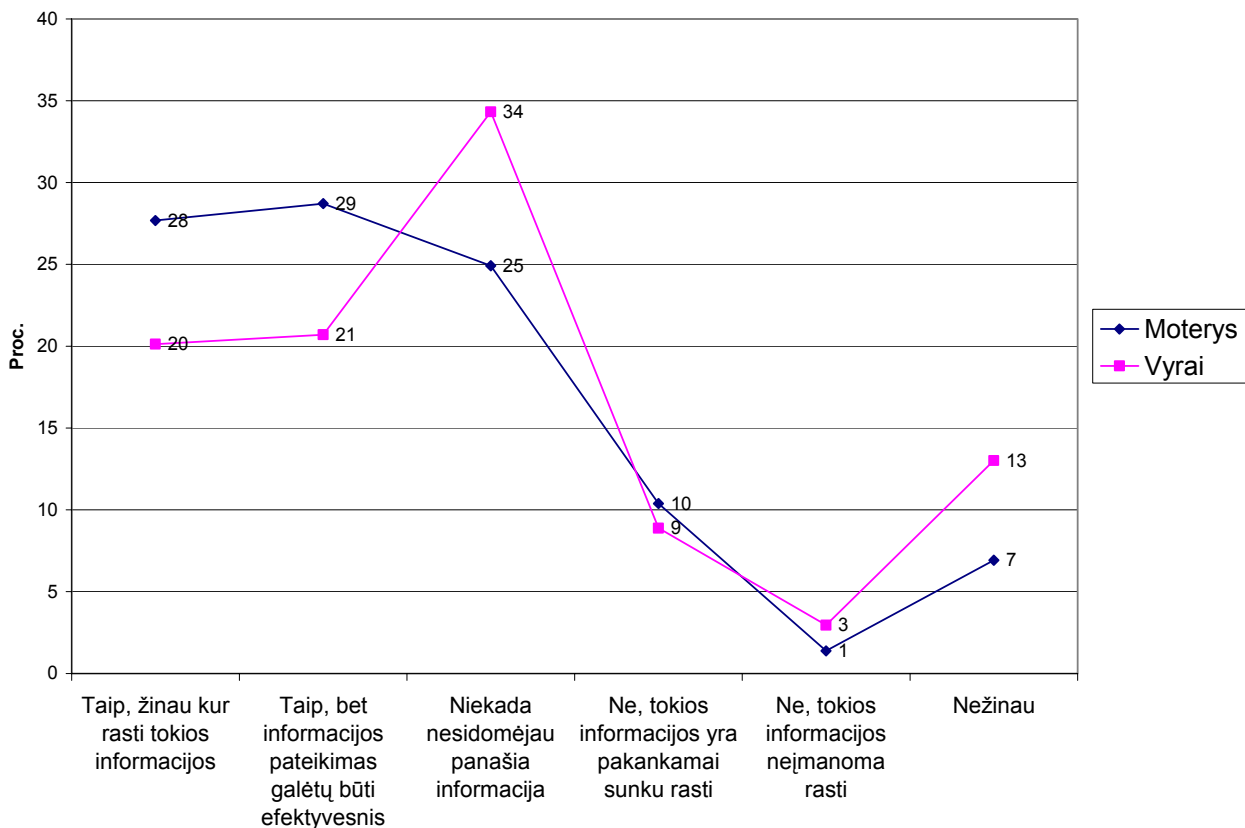
Siekiant nustatyti, ar pradinė temos aktualumo prielaida yra teisinga, 7 Europos šalyse atliktas informacijos apie suaugusiųjų mokymo(si) galimybes prieinamumo tyrimas. Jo metu respondentų buvo prašoma atsakyti į klausimą „Ar informacija apie suaugusiųjų švietimo kursus yra lengvai prieinama?“. Tik 25 proc. respondentų atsakė, kad žino, kur gali rasti tokios informacijos (18 pav.). Net 26 proc. apklaustųjų, nors ir mano, kad tokia informacija yra prieinama, išskiria, kad jos pateikimas turėtų būti efektyvesnis. Daugiau nei ketvirtadalis (28 proc.) niekada nesidomėjo, kur galima būtų rasti informacijos apie galimybes mokytis, o 12 proc. mano, kad tokios informacijos arba yra pakankamai sunku, arba iš viso neįmanoma rasti.

18 pav. Informacijos apie suaugusiųjų švietimo kursus prieinamumas

Išanalizavus atsakymų pasiskirstymą pagal įvairius demografinius kriterijus, pastebėta, kad moterys ir vyrai turi skirtingą požiūrį į informacijos apie mokymosi galimybes prieinamumą. Daugiau nei pusė apklaustųjų moterų (iš viso 57 proc.) mano, kad informacija apie galimybes mokytis yra prieinama (t. y., atsakė arba kad žino, kur galima rasti, arba kad pateikimas galėtų būti efektyvesnis), tačiau tik 41 proc. vyrų turi tokią pačią nuomonę (19 pav.). Dar didesni lyčių skirtumai išaiškėja paanalizavus niekada nesidomėjusių panašia informacija skaičių: tik ketvirtadalis moterų (25 proc.) pažymėjo šį atsakymo variantą, o šiek tiek daugiau nei trečdalis

vyrų (34 proc.) niekada nėra ieškoję informacijos apie mokymosi galimybes. Tik 7 proc. moterų neturėjo nuomonės šiuo klausimu, neapsisprendusių vyrų buvo beveik dvigubai daugiau – 13 proc.

19 pav. Informacijos prieinamumas: pasiskirstymai pagal lytį

Apdorojus duomenis statistiškai buvo gauta, kad χ^2 kriterijaus $p=0,014$, todėl galima teigti, kad požiūris į informacijos prieinamumą priklauso nuo respondentų lyties ir ši tendencija yra statistiškai patikima. Analizuojant atsakymų priklausomybę nuo amžiaus, apskaičiuota, kad χ^2 kriterijaus $p=0,105$, o tai rodo, kad priklausomybės nuo respondentų amžiaus nėra.

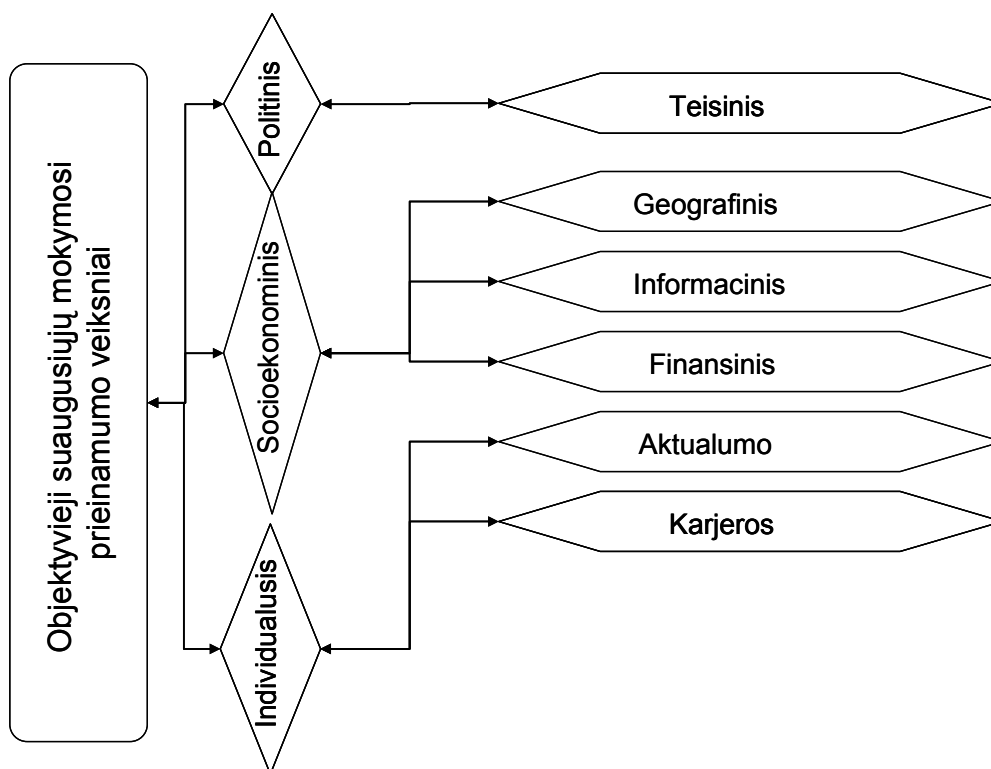
Išanalizavus informacijos apie suaugusiųjų mokymo(si) galimybių prieinamumo tyrimo rezultatus galima teigti, kad:

- Tik ketvirtadalis respondentų mano, jog informacija apie suaugusiųjų švietimo galimybes yra pakankamai prieinama, vadinasi, pradinė prielaida, kad suaugusiųjų mokymo prieinamumo veiksniai turėtų būti detaliau ištirti, yra teisinga;
- Atliekant šį tyrimą išaiškėjo ir buvo statistiškai patvirtinta, kad vyrai ir moterys turi skirtingą požiūrį į mokymosi prieinamumą.

Remiantis šiais duomenimis ir teorine dalimi buvo sudarytas pagrindinio tyrimo instrumentarijus. Šio tyrimo rezultatai aptariami tolesniame skyriuje.

3.2. Mokymo(si) prieinamumo veiksnių svarba Lietuvos suaugusiųjų švietime

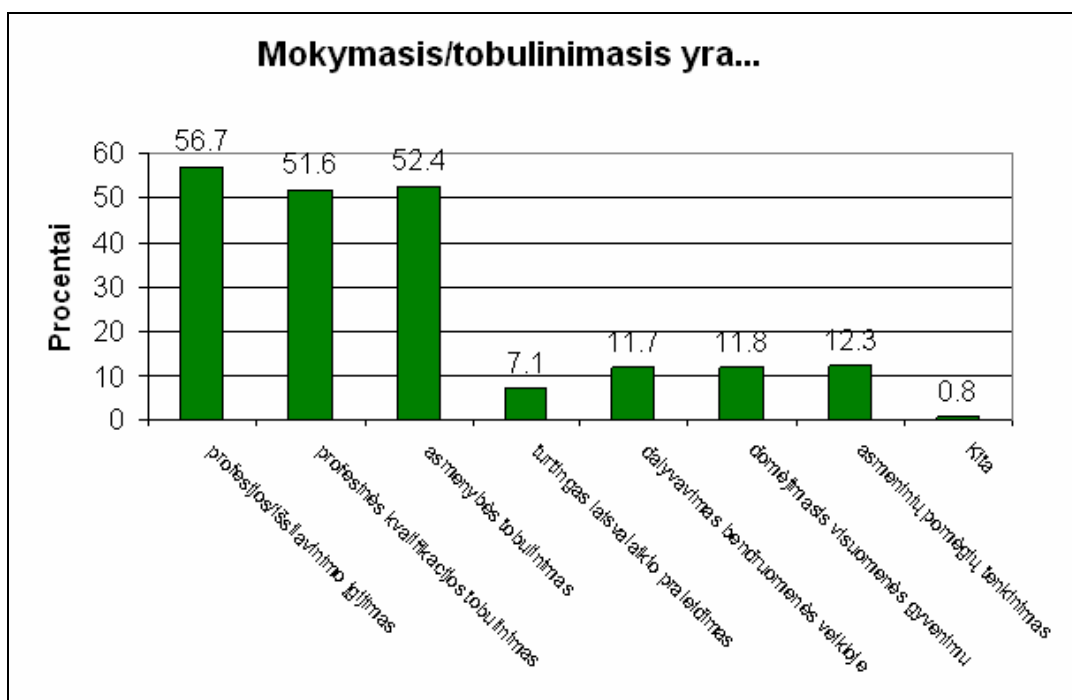
Veiksnių svarbos tyrimo tikslas – ištirti, kaip objektyvieji suaugusiųjų mokymosi prieinamumo veiksniai pasireiškia Lietuvos suaugusiųjų švietime ir kaip juos formuoja atskiri kriterijai. Šiame tyrime analizuotas respondentų požiūris ir supratimas apie teisinį, geografinį, informacinį, finansinį, aktualumo ir karjeros kriterijus, nulemiančius suaugusiųjų mokymosi prieinamumo veiksnius (20 pav.).

20 pav. Pagrindiniame tyrime analizuojami suaugusiųjų mokymosi prieinamumo veiksniai ir juos įtakojantys kriterijai.

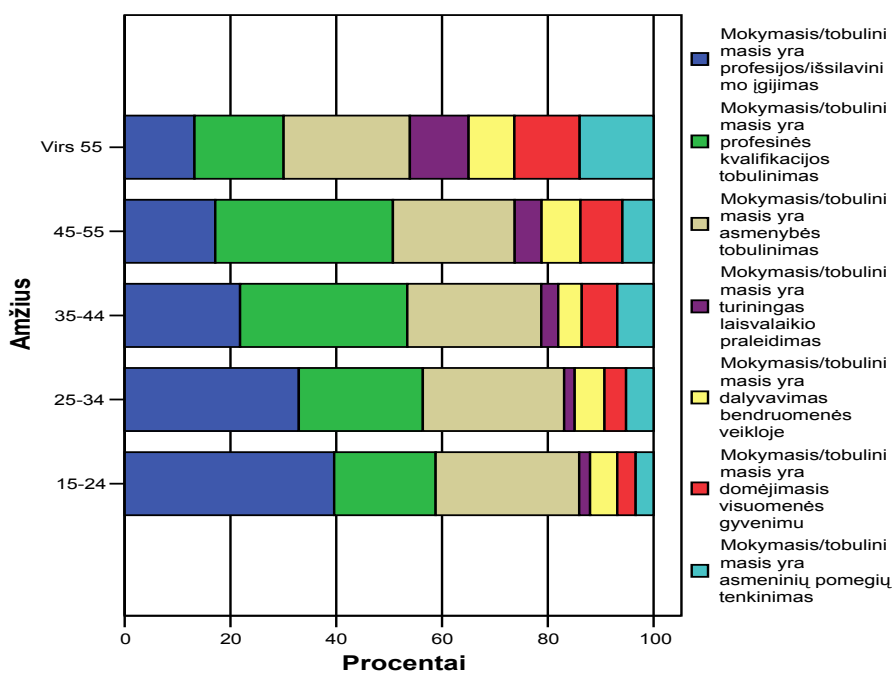
Mokymosi suvokimas

Norint analizuoti mokymosi prieinamumą ir jį sąlygojančius veiksnius bei lemiančius kriterijus, visų pirma reikia išsiaiškinti, kaip yra suvokiamas pats mokymasis. Todėl į klausimyną buvo įtrauktas klausimas, kuriuo ir siekiama išsiaiškinti, kaip suaugusieji supranta mokymąsi / tobulinimąsi ir kas šį suvokimą labiausiai lemia. Respondentai galėjo rinktis ne vieną atsakymą. Dauguma galvoja, kad mokymasis / tobulinimasis yra profesijos / išsilavinimo įgijimas, asmenybės tobulinimas, profesinės kvalifikacijos tobulinimas. Nedidelė dalis mano, kad tai yra laisvalaikio praleidimo būdas ar dalyvavimas visuomeniniame gyvenime (21 pav.). Taip dar kartą patvirtinama, kad suaugusiųjų mokymasis yra suvokiamas, kaip neatskiriamas darbo rinkos procesas.

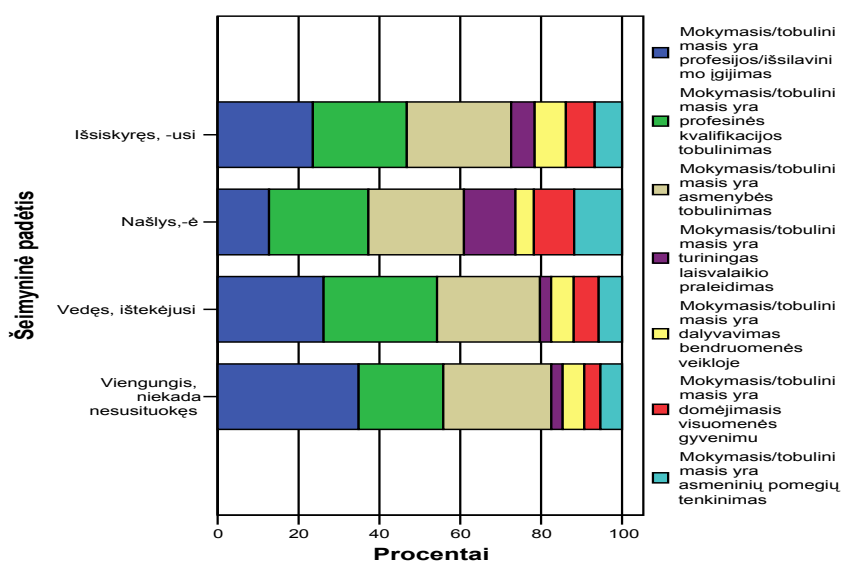
21 pav. Mokymosi / tobulinimosi samprata

Kuo jaunesni tyrimo dalyviai, tuo aiškiau jie supranta mokymąsi kaip profesijos ar išsilavinimo įgijimą. Vyresniems respondentams tai labiau savo asmenybės ar profesinės kvalifikacijos tobulinimas. Kuo vyresni žmonės, tuo labiau jie gali leisti suprasti mokymąsi / tobulinimąsi kaip asmeninių poreikių tenkinimą, domėjimąsi visuomeniniu gyvenimu. Todėl suskaičiuotas χ^2 kriterijus patvirtina išvadą, kad amžius turi įtakos mokymosi / tobulinimosi suvokimui tarp suaugusiųjų besimokančiųjų ($p=0,000$, 22 pav.).

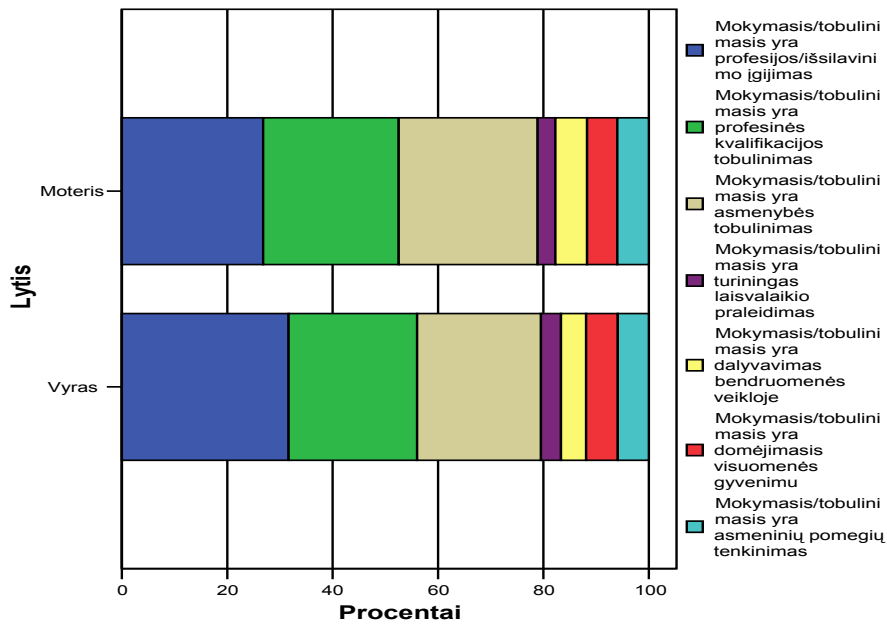
22 pav. Mokymosi / tobulinimosi suvokimo paskirstymas priklausomai nuo amžiaus

Šeimyninė suaugusiųjų padėtis – priklausomai nuo to, ar jie turi šeimas, ar gyvena vieniši – turi įtakos tyrimo dalyvių požiūriui į mokymąsi / tobulinimąsi. Turintys šeimas respondentai turi mažiau laiko, kurį gali skirti savęs tobulinimui, ir todėl jie galvoja, kad mokytis / tobulintis jie galėtų keldami kvalifikaciją arba įgydami profesiją. Niekada neturėję šeimos žmonės dažniausiai yra jaunesnio amžiaus, ir todėl jie mokymo paskirtį mato profesijai ar išsilavinimui įgyti. Išsiskyrusiems žmonėms dažnai trūksta bendravimo, saviraiškos, todėl jų manymu – mokymasis / tobulinimasis yra pirmiausiai asmenybės tobulinimas. Skirtinga tyrimo dalyvių šeimyninė padėtis sąlygoja skirtingą požiūrį į mokymosi / tobulinimosi suvokimą. (χ^2 kriterijaus $p=0,01$, 23 pav.).

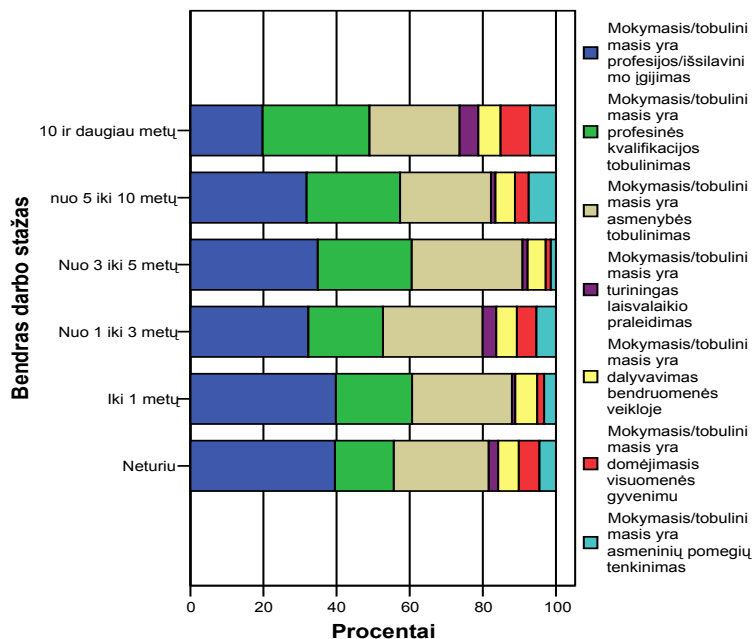
23 pav. Mokymosi / tobulinimosi suvokimo pasiskirstymas priklausomai nuo šeimyninės padėties

Moterų veikla paprastai yra platesnė: jos be tiesioginio darbo dar rūpinasi namais, stengiasi dalyvauti visuomeninėje veikloje. Sau joms lieka nedaug laiko. Tyrimo rezultatai rodo, kad moterys mokymąsi / tobulinimąsi suvokia kaip profesijos įsigijimą (tai yra svarbu tolesniame jų gyvenime) ir savo asmenybės tobulinimą. Vyrams svarbiausia yra įgyti profesiją / išsilavinimą, kad tvirčiau jaustųsi darbo rinkoje ateityje. Kvalifikacijos kėlimas ar asmenybės tobulinimas vyrams rūpi šiek tiek mažiau. Tačiau nei moterys, nei vyrai nelaiko mokymosi / tobulinimo laisvalaikio praleidimo būdu ar dalyvavimu visuomeninėje veikloje. Todėl iš esmės moterų ir vyrų mokymosi / tobulinimosi supratimas nesiskiria (tai patvirtina apskaičiuota χ^2 kriterijaus p reikšmė $p=0,113$, 24 pav.).

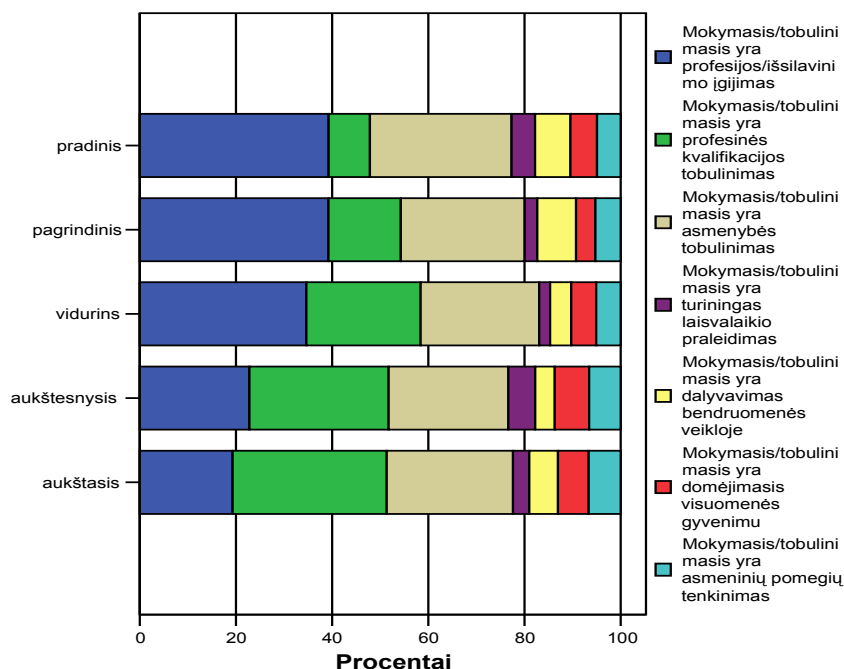
24 pav. Mokymosi / tobulinimosi suvokimo paskirstymas pagal lytį

Analizuojant, ar turimas suaugusiųjų darbo stažas turi įtakos jų supratimui apie mokymosi paskirtį, galima pastebėti aiškia tendencija, kad neturintieji darbo stažo arba turintieji nedidelį darbo stažą mokymąsi visų pirma suvokia kaip profesijos ar išsilavinimo įsigijimą. Didėjant darbo stažui suvokimas jau plečiasi – mokymąsi respondentai jau suvokia ne tik kaip profesijos įgijimą, bet ir kaip turimos profesinės kvalifikacijos tobulinimą. Turintieji didelį darbo stažą jau gali suvokti mokymąsi plačiau: kaip laisvalaikio praleidimo būdą ar dalyvavimą visuomeninėje veikloje. Apskaičiuota kriterijaus χ^2 kriterijaus p reikšmė patvirtina, kad turimas darbo stažas daro įtaką suaugusių žmonių požiūriui į mokymąsi / tobulinimąsi ($p=0,000$, 25 pav.).

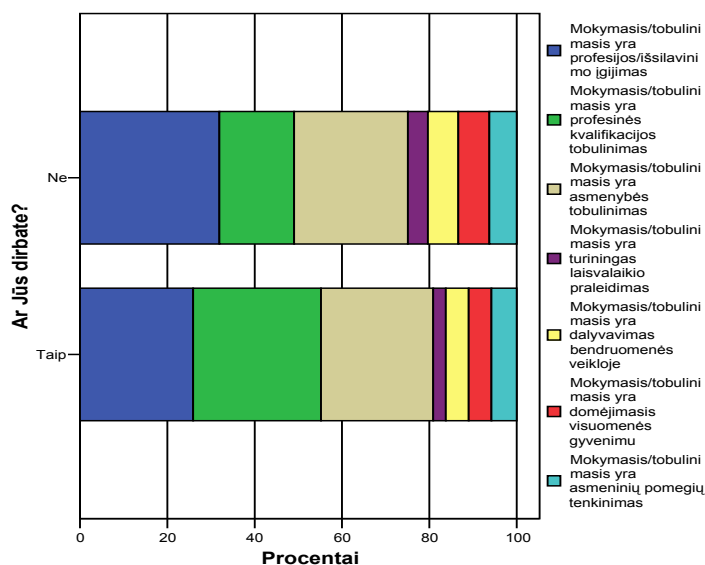
25 pav. Mokymosi / tobulinimosi suvokimo paskirstymas priklausomai nuo turimo darbo stažo

Tiriant išsilavinimo įtaką mokymosi / tobulinimosi sampratai pastebima ryški tendencija, kad kuo aukštesnį išsilavinimą žmonės turi, tuo mažiau jiems kyla poreikis įgyti papildomą išsilavinimą, tačiau labai ryškus noras tobulintis. Žemesnį išsilavinimą turintys žmonės mokymąsi (tobulinimąsi) labiau suvokia kaip dalyvavimą bendruomenės veikloje. Turimo išsilavinimo įtaka tiesiogiai lemia mokymosi suvokimą (χ^2 kriterijaus $p=0,000$, 26 pav.).

26 pav. Mokymosi / tobulinimosi suvokimo pasiskirstymas priklausomai nuo išsilavinimo

Turintys darbą respondentai mokymąsi labiausiai sieja su turimų kvalifikacijų tobulinimu, tuo tarpu nedirbantieji galvoja, kad mokymasis labiausiai sietinas su profesijos ar išsilavinimo įgijimu. Tačiau tiek dirbantieji, tiek ir neturintys darbo mokymąsi / tobulinimąsi labiausiai sieja su profesija ir jos kvalifikacija. Statistiškai reikšmingų skirtumų neparodė ir χ^2 kriterijus ($p=0,282$, 27 pav.).

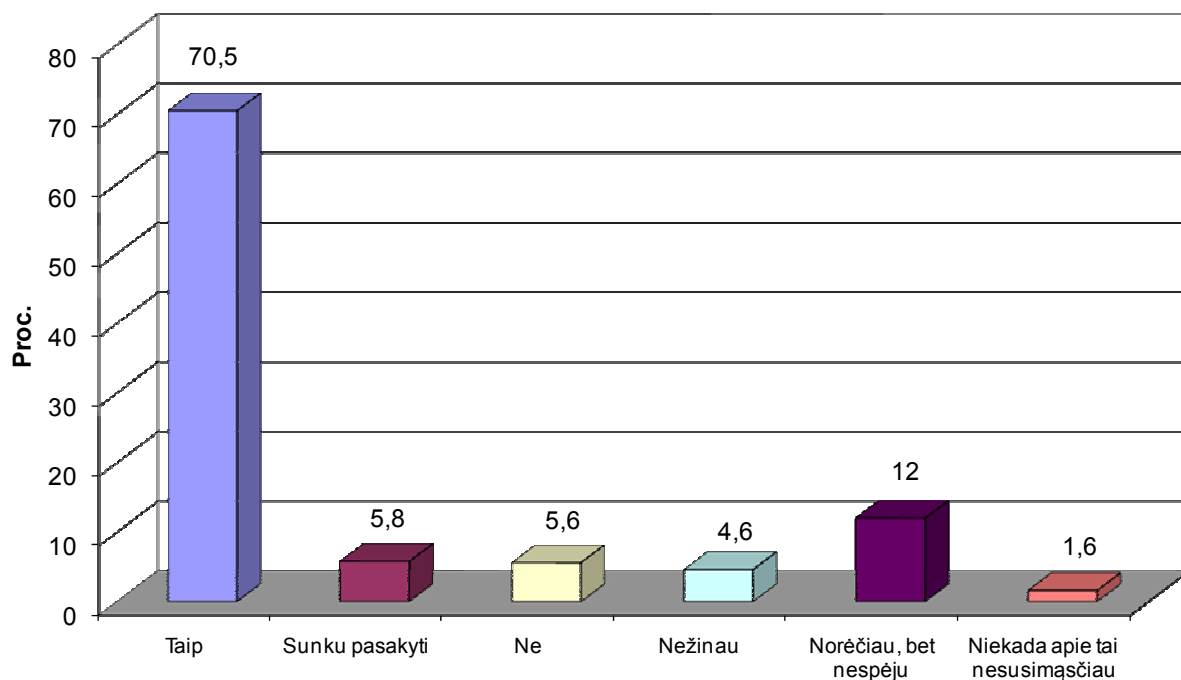

27 pav. Dirbančiųjų ir nedirbančiųjų mokymosi / tobulinimosi suvokimo paskirstymas

Apibendrinant suaugusiųjų mokymosi suvokimą galima teigti, kad jis pirmiausiai siejamas su profesijos įgijimu ir jo tobulinimu. Mokymasis menkai identifikuojamas su dalyvavimu bendruomeninėje ar visuomeninėje veiklose. Vyrai ir moterys mokymąsi suvokia panašiai, didžiausi skirtumai susiję su amžiumi. Respondentai virš 55 metų labiau akcentuoja asmeninius poreikius, domėjimąsi visuomeniniu gyvenimu, dalyvavimą bendruomenėje, turiningą laisvalaikio praleidimą.

Prieš analizuojant konkrečius suaugusiųjų mokymosi prieinamumo veiksnius ir juos lemiančius kriterijus, reikėtų visų pirma išsiaiškinti, ar suaugusieji apskritai nori mokytis / tobulintis. Didžioji dalis respondentų arba norėtų mokytis (70,5 proc. atsakė „taip“), arba norėtų, bet nespėja (12 proc.). 5,6 proc. suaugusiųjų nenori mokytis (28 pav.). Nedidelė dalis respondentų yra neapsisprendę, tai yra, arba nežino ar norėtų mokytis / tobulintis (4,6 proc.), arba atsakė, jog jiems sunku pasakyti, ar norėtų tai daryti (5,8 proc.). Tik 1,6 proc. respondentų niekada nėra susimąstę apie tai, ar jie norėtų mokytis / tobulintis. Vadinas, beveik visi (98,4 proc.) respondentai kažkada yra susimąstę apie tai, ar jie norėtų mokytis / tobulintis ir didžioji dalis iš jų yra nusprendę, jog jie tikrai norėtų mokytis / tobulintis.

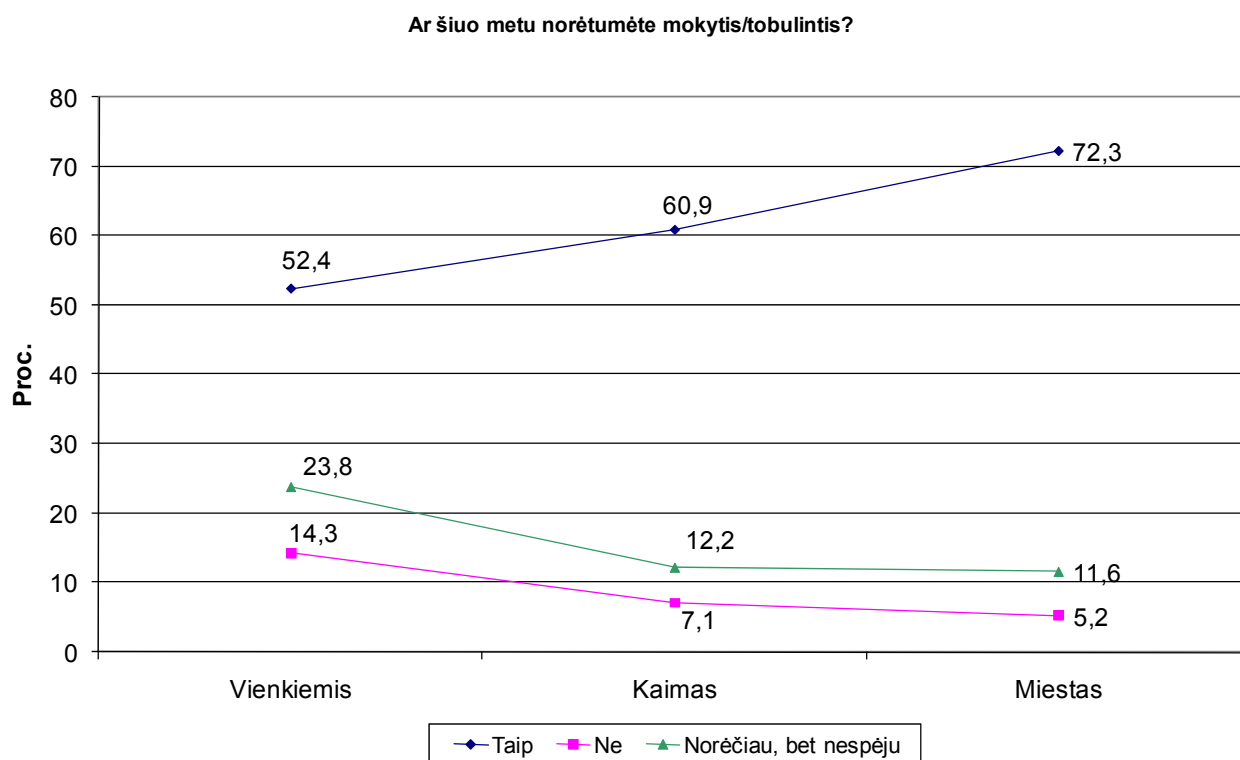
Ar šiuo metu norėtumėte mokytis/tobulintis?

28 pav. Suaugusiųjų noras mokytis / tobulintis

Atliekant atsakymų statistinę analizę buvo pastebėta, jog tai, ar suaugusieji nori mokytis, priklauso nuo jų gyvenamosios vietos (χ^2 kriterijaus $p=0,019$). Mažiausiai mokytis nori gyvenantys vienkiemiuose (52,4 proc.). Kiek didesnė dalis gyvenančiųjų kaime (60,9 proc.) norėtų mokytis, o labiausiai mokytis nori gyvenantys mieste – 72,3 proc. iš respondentų, gyvenančių mieste,

nurodė, jog šiuo metu norėtų mokytis / tobulintis. Tai koreliuoja su atsakymu „ne, šiuo metu nenoriu mokytis“: taip atsakė 14,3 proc. gyvenančiųjų vienkiemyje, 7,1 proc. – kaime ir 5,2 proc. – mieste. Beveik ketvirtadalis gyvenančiųjų vienkiemyje (23,8 proc.) norėtų mokytis / tobulintis, tačiau nespėja (29 pav.). Su šia problema susiduria 12,21 gyvenančiųjų kaime ir 11,6 proc. gyvenančiųjų mieste. Niekada apie tai ar dabar norėtų mokytis / tobulintis nesusimąstė 4,8 proc. gyvenančiųjų vienkiemyje, 2 proc. – kaimuose ir 1,5 proc. – miestuose. Taigi, galima teigti, kad beveik pusė gyvenančiųjų vienkiemiuose nėra tvirtai nusprendę, jog šiuo metu norėtų mokytis / tobulintis ir pagrindinė to priežastis yra laiko trūkumas.

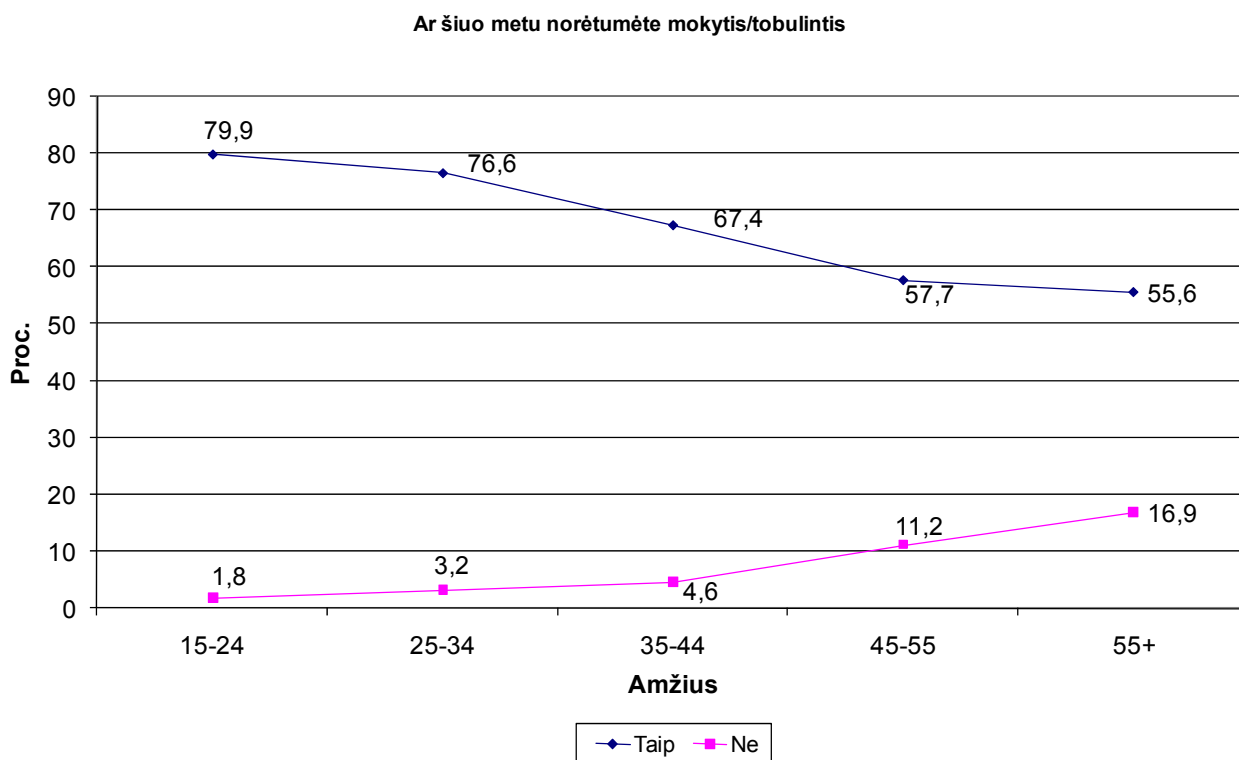

29 pav. Suaugusiųjų noro mokytis / tobulintis priklausomybė nuo gyvenamosios vietos

Tai, ar suaugusieji šiuo metu norėtų mokytis / tobulintis, priklauso ir nuo jų išsilavinimo (χ^2 kriterijaus $p=0,006$). Labiausiai mokytis norėtų turintys pradinį su profesiniu mokymu (81,4 proc.), pagrindinį be profesinio mokymo (79,2 proc.), pagrindinį su profesiniu mokymu (75,2 proc.) ir vidurinį su profesiniu mokymu (73 proc.) išsilavinimą. Mažiausiai nori mokytis / tobulintis turintys nebaigtą pradinį (52,9 proc.) išsilavinimą. Visiškai nenori mokytis / tobulintis 17,6 proc. respondentų, turinčių nebaigtą pradinį ir 16,7 proc. – pradinį išsilavinimą. Taip pat mano tik 2,9 proc. turinčių pagrindinį su profesiniu mokymu, 2,6 – pagrindinį su profesiniu mokymu ir 2,3 – pradinį su profesiniu mokymu išsilavinimą. Labiausiai neapsisprendę, tai yra, atsakė „nežinau ar šiuo metu norėčiau mokytis/tobulintis“ yra turintys aukštąjį (7,7 proc.) ir aukštesnįjį ar spec. vidurinį (6,1 proc.) išsilavinimą. Taip pat mano tik 2,8 proc. turinčiųjų pradinį ir 2,3 proc. – pradinį su profesiniu mokymu išsilavinimą. Taigi, galima sakyti, kad mokytis / tobulintis visiškai nenori

žemiausią (pradinį arba nebaigtą pradinį) išsilavinimą įgiję ir neturėję jokie profesinio mokymo suaugusieji. Labiausiai mokytis / tobulintis norėtų taip pat žemesnio išsilavinimo lygio, tačiau jau dalyvavę profesiniame rengime, respondentai.

Noras mokytis / tobulintis tiesiogiai priklauso nuo suaugusiųjų amžiaus (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). Jaunesni žmonės nori mokytis / tobulintis labiau nei vyresnieji (30 pav.). 79,9 proc. 15-24 metų amžiaus ir 76,6 proc. 25-34 metų amžiaus respondentų nori mokytis / tobulintis, o taip manančių vyresniųjų jau yra mažiau: 57,7 proc. 45-55 metų ir 55,6 proc. vyresnių nei 55 metų. Nenoras mokytis / tobulintis auga su amžiumi. Tik 1,8 proc. sulaukusių 15-24 metų ir 3,2 proc. – 25-34 metų amžiaus suaugusiųjų nenori mokytis / tobulintis, o iš 45-55 metų amžiaus tokių jau yra 11,2 proc. ir 16,9 proc. – vyresnių nei 55 metų. Tai puikiai koreliuoja su atsakymais apie norą mokytis / tobulintis. Metams bėgant noras mokytis / tobulintis mažėja ir vis daugiau žmonių visiškai nenori mokytis / tobulintis.

30 pav. Suaugusiųjų noro mokytis / tobulintis priklausomybė nuo amžiaus

Šeimyninė padėtis taip pat daro įtaką suaugusiųjų norui mokytis / tobulintis (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). 77,8 proc. viengungių, 69,6 proc. vedusiųjų, 48,3 proc. našlių ir 66,2 proc. išsiskyrusiųjų į klausimą, ar jie šiuo metu norėtų mokytis / tobulintis, atsake „taip“. Atitinkamai 1,4 proc. viengungių, 6 proc. vedusiųjų, 20 proc. našlių ir 7,8 proc. išsiskyrusiųjų teigė, kad nenori mokytis / tobulintis. Tai, kad nespėja, kaip priežastį įvardijo 10,4 proc. viengungių, 12,7 proc. vedusiųjų, 11,7 proc. našlių ir 13 proc. išsiskyrusiųjų. Nežino, ar norėtų šiuo metu mokytis / tobulintis 5 proc. viengungių, 4,2 proc. vedusiųjų, 10 proc. našlių ir 3,9 proc. išsiskyrusiųjų. Taigi, kalbant apie ryšį

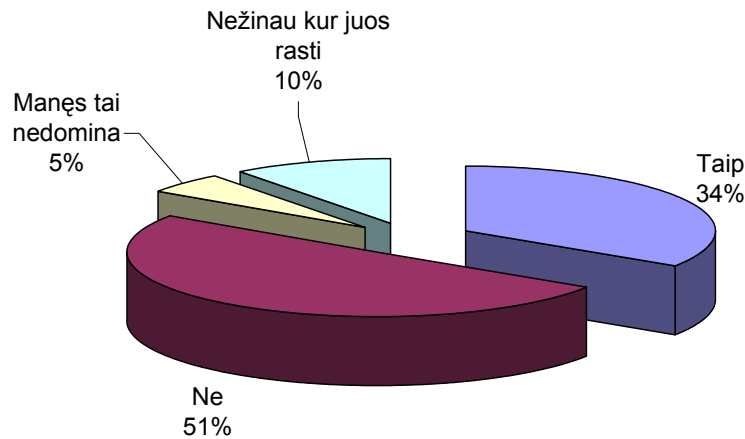
tarp noro mokytis ir suaugusiųjų šeimyninės padėties, aiškiai matyti, kad mažiausiai nori mokytis / tobulintis našliai ir išsiskyrusieji, o laiko stoka labiausiai trukdo vedusiems ir išsiskyrusiems. Tokia tendencija gali būti dėl to, kad našliai ir išsiskyrusieji dažniausiai vieni augina vaikus ir todėl jiems laiko kam nors kitam lieka mažiausiai.

Dar vienas iš demografinių faktorių, lemiančių suaugusiųjų norą mokytis / tobulintis yra jų darbo stažas (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). Labiausiai mokytis / tobulintis nori, tai yra į klausimą „ar šiuo metu norėtumėte mokytis/tobulintis?“ atsakė „taip“, dirbusieji iki vienerių metų – 81,8 proc. Iš dirbusiųjų nuo 1 iki 3 metų tokios pačios nuomonės buvo 73 proc., nuo 3 iki 5 metų ir nuo 5 iki 10 metų – po 76,8 proc., daugiau nei 10 metų – 63,1 proc. Tarp iš viso nedirbusiųjų mokytis / tobulintis norėtų 77,8 proc. Visiškai nenori mokytis / tobulintis, tai yra į tą patį klausimą atsakė „ne“, 1,8 proc. dirbančiųjų iki 1 metų, 2,7 proc. – nuo 1 iki 3 metų, 2 proc. – nuo 3 iki 5 metų, 4,1 proc. – nuo 5 iki 10 metų ir 8,5 proc. dirbusiųjų ilgiau nei 10 metų. Iš neturinčiųjų darbo patirties visiškai nenori mokytis / tobulintis 3,3 proc. Norėtų mokytis / tobulintis, tačiau dėl laiko stokos nespėja 10 proc. dirbančiųjų iki 1 metų, 12,2 proc. – nuo 1 iki 3 metų, 12,6 proc. – nuo 3 iki 5 metų, 11,1 proc. – nuo 5 iki 10 metų, 13,1 proc. – dirbančiųjų daugiau nei 10 metų ir 9,4 proc. iš jų, kurie nėra dar dirbę. Taigi, galima pasakyti, kad labiausiai mokytis / tobulintis norėtų trumpiausiai dirbantys, nes jie dažniausiai jaučia patirties trūkumą ir todėl jų noras mokytis / tobulintis yra didesnis. Labiausiai nenori mokytis / tobulintis ir nori, tačiau neturi laiko, nes nespėja, dirbantys daugiau nei 10 metų.

Teisinis kriterijus

Vienas pagrindinių suaugusiųjų mokymosi prieinamumą lemiančių veiksnių yra teisinis, nes tai būtent šis veiksnys sąlygoja žmogaus teisę į mokymąsi. Tyrimo metu respondentų buvo klausama „ar esate girdėję / skaitę Lietuvos Respublikos įstatymus, reglamentuojančius suaugusiųjų teises į mokymąsi?“. Tik trečdalis respondentų (34 proc.) yra susipažinę su savo teisėmis į mokymąsi (31 pav.). Beveik du trečdaliai apklaustųjų arba nieko nežino apie savo teises (51 proc.), arba nežinotų, kur tokios informacijos galima būtų ieškoti (10 proc.). Tai parodo, kad tik labai nedidelė dalis Lietuvos gyventojų yra susipažinę su savo teisėmis ir kad vien tik teisiniais dokumentais įgalinti suaugusiųjų mokymosi prieinamumą nepakanka, nes jie paprasčiausiai nežino apie tai.

Taigi, galima daryti išvadą, kad teisinio prieinamumo kriterijaus efektyvumui užtikrinti vien tik tinkamos įstatyminės bazės nepakanka, reikia, kad apie savo teises sužinotų patys gyventojai.

31 pav. Suaugusiųjų žinios apie įstatyminę bazę

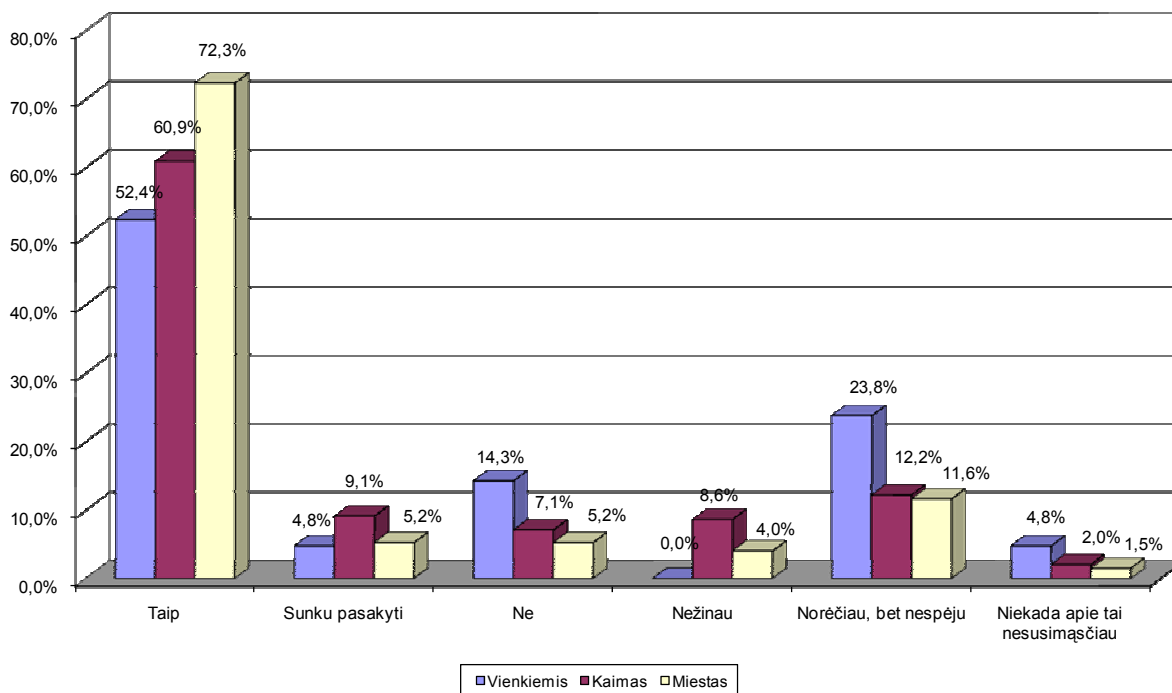
Socioekonominis veiksnys

Socioekonominiam veiksniai priskirtini geografinis, informacinis ir finansinis kriterijai. Šių kriterijų tyrimui naudoti tiek klausimai, nusakantys respondentų priklausomybę atskiram regionui, tiek jų požiūrį į informaciją apie suaugusiųjų švietimo kursus, tiek jų galimybes prisidėti prie kursų finansavimo.

Geografinis kriterijus

Pirmasis socioekonominio veiksnio kriterijus, kuris analizuojamas šiame darbe, yra geografinis. Respondentų buvo klausama, ar jie šiuo metu norėtų mokytis. Daugiau nei pusė respondentų (32 pav.), nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos (52,4 proc. gyvenančių vienkiemiuose, 60,9 proc. – kaime ir net 73,2 proc. – mieste) atsakė, kad taip, jog jie norėtų mokintis. Tačiau beveik ketvirtadalis (23,8 proc.) gyvenančiųjų vienkiemyje atsakė, kad norėtų, tačiau nespėja. Ta pati problema egzistuoja tik 12,2 proc. gyvenantiems kaime ir 11,6 proc. gyvenantiems mieste. Statistinė duomenų analizė aiškiai parodė, kad poreikis mokymuisi priklauso nuo gyvenamosios vietos (χ^2 kriterijaus $p=0,019$). Gyvenantys mieste poreikį mokytis jaučia labiau nei gyvenantieji kaime arba vienkiemyje.

Ar šiuo metu norėtumėte mokytis/tobulintis?

32 pav. Poreikio mokytis priklausomybė nuo gyvenamosios vietos

Lėšų, reikalingų apmokėti mokymo, kvalifikacijos tobulinimo išlaidas, neturėjimą, kaip vieną iš priežasčių, trukdančių mokytis, įvardino mažiau kaip pusė visų respondentų (44 proc.). Ši problema ypač aktuali gyvenantiems kaimuose – 47,2 proc. respondentų įvardino tai kaip nesimokymo priežastį, mieste lėšų trūkumas trukdo 44,2 proc. respondentų ir tik 14,3 proc. respondentų gyvenančių vienkiemiuose lėšų stygių nurodo kaip vieną iš priežasčių. Šiuo atveju taip pat išryškėjo aiški šio kriterijaus priklausomybė nuo gyvenamosios vietos (χ^2 kriterijaus $p=0,039$). Tokia priklausomybė galėtų būti aiškinama tuo, kad vienkiemiuose gyvenantieji turi daugiau kasdieninės veiklos nei gyvenantieji kaime ar mieste.

Nors ir nedidelis respondentų kiekis (tik 3,1 proc.) senų tėvų priežiūrą nurodė kaip vieną iš priežasčių trukdančių mokytis, tačiau iš duomenų analizės labai aiškiai matyti, kad atsakymai į šį klausimą priklauso nuo gyvenamosios vietos (χ^2 kriterijaus $p=0,00017$). Ši problema ypač aktuali gyvenantiems vienkiemiuose – 19 proc. apklaustųjų įvardino tai kaip problemą. Tačiau tik 4 proc. gyvenančiųjų kaime ir 2,7 proc. gyvenančiųjų mieste mano, kad tai yra problema. Tokias tendencijas galima būtų paaiškinti tuo, kad vienkiemiuose dažniausiai gyvena kelios kartos, o kaime ar mieste – vaikai gyvena atskirai nuo tėvų.

Tai, kad nėra galimybės mokytis arti gyvenamosios vietos, taip pat gali būti įvardijama kaip viena iš priežasčių, dėl kurių respondentai nesimoko, tačiau tai aktualu tik 12,6 proc. respondentų. Iš atsakymų aiškiai matyti, kad jie priklauso nuo respondento gyvenamosios vietos (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). Kaime šis faktorius dalyvavimą mokymesi lemia daugiau – 26,6 proc. gyvenančiųjų

kaime tai nurodė kaip priežastį. Mieste ir vienkiemiuose tai mažiau aktualu (atitinkamai 10,4 ir 14,3 proc.). Vadinasi, galima daryti prielaidą, kad gyvenantys vienkiemiuose ir mieste gali lengviau pasiekti vietas, kuriose yra teikiamos suaugusiųjų švietimo paslaugos, atstumas jų apsisprendimui didelės įtakos neturi.

Laiko neturėjimas ir didelis krūvis taip pat daro įtaką suaugusiųjų apsisprendimui mokytis. 27,3 procento visų respondentų įvardino tai kaip problemą, tačiau išanalizavus atsakymų pasiskirstymą pagal gyvenamąją vietą matoma aiški tendencija (χ^2 kriterijaus $p=0,003$): kaime tai mažiau aktualu (17 proc.) nei mieste (28,4 proc.) ar vienkiemyje (28,6 proc.). Todėl galima teigti, kad suaugusieji gyvenantys kaime mokymuisi laiko atrastų lengviau nei tie, kurie gyvena mieste ar vienkiemyje.

Kiti aspektai kiek mažiau lemia apsisprendimą mokytis ir atsakymuose į su jais susijusius klausimus priklausomybės nuo gyvenamosios vietos nebuvo aptikta. Tik 7,3 proc. respondentų mano, kad jiems mokytis trukdo sveikatos problemos, 8,5 proc. – neužbaigtas pagrindinis išsilavinimas, 8,1 proc. – nepalankus darbdavio požiūris, šiek tiek daugiau – 15,6 proc. – priežastimi įvardija mažų vaikų priežiūrą.

Analizuojant mokymosi galimybes respondentai buvo klausiami, ar jie domisi masinėmis informacijos priemonėmis, lankosi bibliotekose, naudojami internetu, dalyvauja bendruomenės savišvietos mokymuose, bendruomenės veikloje ir bendruomenės kultūrinuose renginiuose. Statistinė analizė parodė, kad gyvenamoji vieta sąlygoja lankymąsi bibliotekoje (χ^2 kriterijaus $p=0,005$). Tik 31,6 proc. vienkiemių gyventojų sutinka arba visiškai sutinka su teiginiu, kad jie naudojami bibliotekos paslaugomis, kai tuo tarpu 57,9 proc. gyvenančiųjų kaime ir 59,9 proc. miestiečių teigia, kad jie naudojami biblioteka. Dar didesni skirtumai išryškėja paanalizavus neigiamus atsakymus: net 21,1 proc. vienkiemių gyventojų visiškai nesutinka su teiginiu, kad jie naudojami bibliotekos paslaugomis, tačiau tik 6,4 proc. gyvenančiųjų kaime ir 4,1 proc. gyvenančiųjų mieste atsakė į šį klausimą analogiškai. Vadinasi, galima teigti, kad gyvenantys gyvenvietėse dažniau naudojami bibliotekų paslaugomis, nei tie, kurie gyvena vienkiemyje.

Dar labiau nuo gyvenamosios vietos priklauso naudojimasis internetu (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). Beveik pusė – 41,2 proc. – gyvenančiųjų vienkiemiuose nesutinka arba visiškai nesutinka su teiginiu, kad jie turi galimybę naudotis internetu, analogiškas atsakymas gautas iš 23,6 proc. gyvenančiųjų kaime ir tik 15,3 proc. – gyvenančiųjų mieste. Taigi ir internetu, kaip ir bibliotekomis, daugiausiai naudojami tie suaugusieji, kurie gyvena gyvenvietėse.

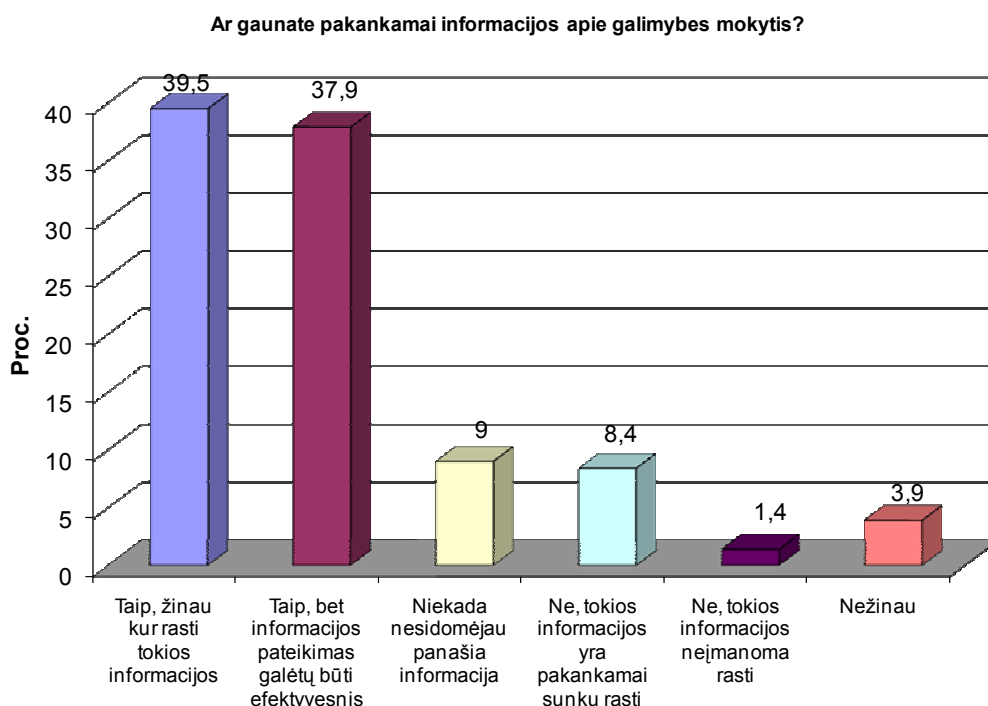
Dalyvavimas bendruomenės veikloje taip pat priklauso nuo gyvenamosios vietos (χ^2 kriterijaus $p=0,015$). Čia su teiginiu, sakančiu, kad respondentas dalyvauja savo bendruomenės gyvenime nesutiko arba visiškai nesutiko 58,8 proc. gyvenančiųjų vienkiemiuose, 43,3 proc. –

kaimo žmonių ir 46,1 proc. miestiečių. Visais trim atvejais neigiamų atsakymų kiekis yra artimas pusei, tačiau vienkiamų gyventojų atveju ryški aiški tendencija, jog jie nedalyvauja bendruomenės veikloje. Taip yra greičiausiai todėl, kad jie negyvena gyvenvietėje, todėl nesijaučia esą tikri bendruomenės nariai. Tendencijos šiek tiek pasikeičia kalbant apie respondentų dalyvavimą bendruomenei skirtuose kultūros renginiuose. Tik 16,7 proc. vienkiamų gyventojų nesutiko arba visiškai nesutiko su šiuo teiginiu, tačiau analogiški atsakymai buvo gauti iš 24,6 proc. kaimo ir 26,7 proc. miesto gyventojų. Taigi, nors vienkiamų gyventojai ir mažiau aktyviai dalyvauja pačioje bendruomenės veikloje, tačiau jie labiau linkę laiko skirti bendruomenės kultūriniais renginiams.

Beveik pusė visų respondentų (43,2 proc.) nurodė, jog negali prisidėti prie kvalifikacijos tobulinimo ar perkvalifikavimo kursų finansavimo. Gyvenamoji vieta tam taip turi pakankamą įtaką (χ^2 kriterijaus $p=0,004$), nes šią priežastį įvardijo 63,2 proc. vienkiamio gyventojų, 53,2 gyvenančiųjų kaime ir 41,5 proc. gyvenančiųjų mieste. Šios tendencijos šiek tiek skiriasi nuo tų, kurios išryškėjo klausime apie priežastis, trukdančias mokytis / tobulintis, tačiau į pastarąjį klausimą galėjo būti keli atsakymai, todėl tendencijos gali nesutapti.

Informacinis kriterijus

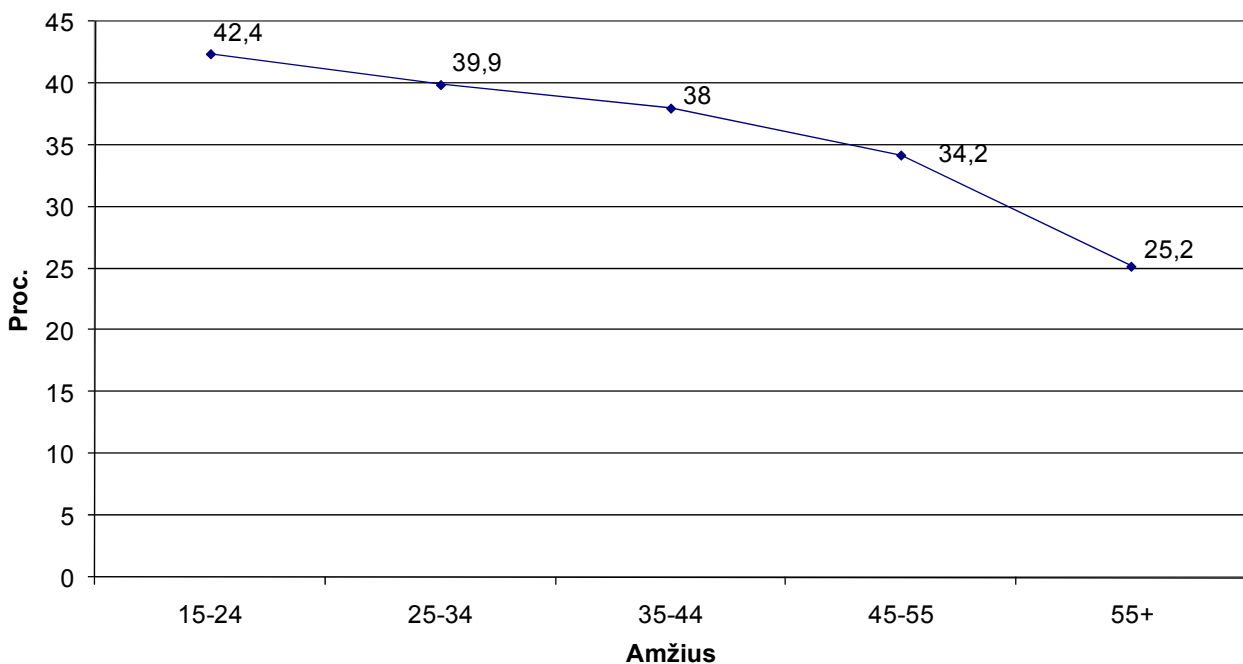
Daugiau nei pusė suaugusiųjų (iš viso 77,4 proc.) arba žino kur rasti informacijos apie galimybes mokytis (39,5 proc.), arba mano, jog tokios informacijos pateikimas galėtų būti efektyvesnis (37,9 proc.). Tik 1,4 proc. respondentų mano, jog tokios informacijos nėra įmanoma rasti (33 pav.). Pakankamai nedidelis respondentų kiekis (9 proc.) niekada nesidomėjo, kaip galima

33 pav. Informacijos apie mokymosi galimybes prieinamumas

būtų rasti informacijos apie galimybes mokytis ir tik 8,4 proc. nurodė, jog tokios informacijos yra pakankamai sunku rasti. Taigi, galima daryti išvadą, jog informacija apie galimybes mokytis yra pateikiama ir randama, tačiau kai kuriais atvejais jos pateikimas galėtų būti efektyvesnis.

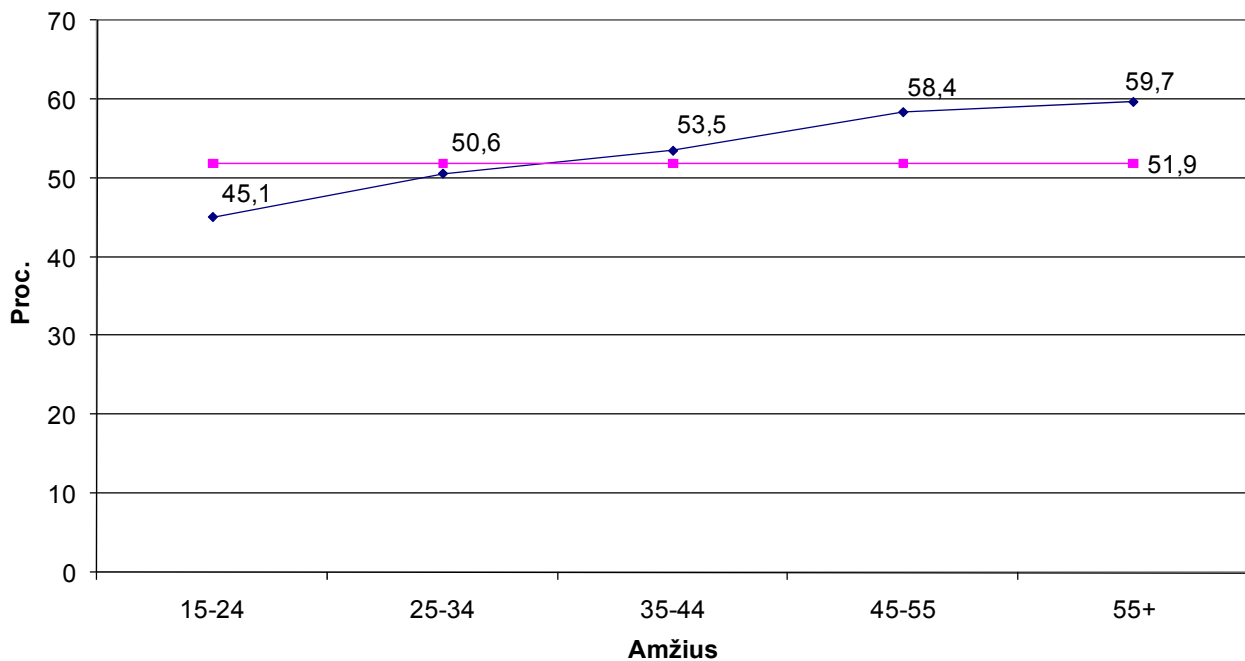
Ar pakanka informacijos apie galimybes mokytis, priklauso nuo respondentų amžiaus (χ^2 kriterijaus $p=0,002$). Geriausiai apie mokymosi galimybes žino 35-44 metų amžiaus respondentai – 44,2 proc. visų tos amžiaus grupės suaugusiųjų atsakė, jog žino kur rasti tokios informacijos. Informacijos pakankamai gerai randa ir 45-55 metų amžiaus grupė (42,1 proc.). Mažiausiai apie galimybes mokytis domisi suaugusieji, 55 ir daugiau metų – 16,3 proc. šios amžiaus grupės respondentų atsakė, jog niekada nesidomėjo informacija apie galimybes mokytis. Taip pat atsakė 9,6 proc. 45-55 ir 9,1 proc. 25-34 metų amžiaus respondentų. Sunkiausiai informacijos apie galimybes mokytis sekasi rasti 45-55 metų suaugusiesiems. 2,1 proc. šios amžiaus grupės respondentų atsakė, jog informacijos apie galimybes mokytis neįmanoma rasti. Taip pat mano ir 1,6 proc. vyresnių nei 55 metai suaugusiųjų. Kalbant apie informacijos pateikimo efektyvumą išryškėjo tendencija, rodanti, metams bėgant informacijos pateikimo efektyvumo problema mažėja (34 pav.). 42,4 proc. 15-24 metų amžiaus respondentų mano, jog informacijos apie galimybes mokytis pateikimas galėtų būti efektyvesnis, iš 35-44 metų amžiaus suaugusiųjų taip manančių yra 38 proc. o iš vyresnių nei 55 metai respondentų šiam teiginiui pritaria jau tik 25,2 proc. Taigi, galima teigti, metams bėgant suaugusieji pradeda geriau rasti informacijos apie galimybes mokytis ir kad vis mažiau informacijos pateikimo efektyvumas įvardijamas kaip problema. Apibendrinat galima pasakyti, kad vyresnio amžiaus žmonės ima mažiau ieškoti informacijos apie mokymosi galimybes, tačiau tie, kurie jos vis tik ieško, pakankamai gerai žino, kur jos galima rasti.

34 pav. Respondentai, žinantys kur rasti informacijos apie galimybes mokytis, tačiau manantys, jog jos pateikimas turėtų būti efektyvesnis

Ar suaugusieji mano, jog jie pakankamai gauna informacijos apie galimybes mokytis, priklauso nuo jų išsilavinimo (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). Beveik pusė (49,7 proc.) aukštojo mokslo išsilavinimą įgijusiųjų atsakė, jog informacijos gauna pakankamai ir žino kur jos rasti. Taip pat mano 31,4 proc. turinčiųjų vidurinį su profesiniu mokymu, 37,8 proc. – pradinį ir tik 17,6 proc. – nebaigtą pradinį išsilavinimą turinčių suaugusiųjų. Kad informacijos apie galimybes mokytis pateikimas turėtų būti efektyvesnis, mano 42,2 proc. turinčiųjų vidurinį su profesiniu mokymu, 41,7 proc. – pradinį, 41,3 proc. – vidurinį be profesinio mokymo bei 40,6 proc. – aukštesnį ar spec. vidurinį išsilavinimą įgijusių suaugusiųjų. Tik 23,5 proc. suaugusiųjų įgijusių nebaigtą pradinį išsilavinimą mano, kad tokios informacijos pateikimas turėtų būti efektyvesnis. Vieni iš labiausiai neapsisprendę, t. y., atsakiusiųjų jog nežino, ar gauna pakankamai informacijos apie galimybes mokytis, yra suaugusieji įgiję nebaigtą pradinį (net 41,2 proc.), pagrindinį be profesinio mokymo (6,5 proc.) ir aukštesnį ar spec. vidurinį (6,1 proc.) išsilavinimą. 11,6 proc. pradinį su profesiniu mokymu išsilavinimą įgijusių suaugusiųjų mano, jog neįmanoma rasti informacijos apie galimybes mokytis, tačiau tik 0,4 proc. aukštojo mokslo ir nė vienas iš turinčiųjų nebaigtą pradinį išsilavinimą yra tos pačios nuomonės. Taigi, geriausiai informacijos apie galimybes mokytis sekasi rasti suaugusiems turintiems aukštojo mokslo diplomą, o labiausiai neapsisprendę (nežinantys, ar gauna pakankamai informacijos apie galimybes mokytis) yra nebaigusieji pradinio mokslo.

Respondentai buvo paprašyti nurodyti informacijos šaltinius iš kurių sužino apie mokymosi / tobulinimosi galimybes suaugusiesiems. Renkantis žiniasklaidą kaip vieną iš šaltinių išaiškėjo pakankamai aiškios tendencijos (χ^2 kriterijaus $p=0,008$) tarp skirtingų amžiaus grupių. Daugiau kaip pusė visų respondentų (51,9 proc.) žiniasklaidą nurodė kaip pagrindinį informacijos apie galimybes mokytis šaltinį. Šis šaltinis tampa aktualesnis vis vyresniems žmonėms: jį įvardijo 45,1 proc. 15-24 metų amžiaus respondentų ir jau 59,7 proc. vyresniųjų nei 55 metų respondentų (35 pav.). Taigi, galima daryti išvadą, kad vyresnio amžiaus žmonės paprastai informaciją apie mokymosi / tobulinimosi galimybes gauna ir tikisi gauti iš žiniasklaidos, todėl norint pasiekti šias amžiaus grupes informacija turi būti pateikiama masinės informacijos priemonėse.

35 pav. Žiniasklaida – informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes šaltinis

Skirtingos žiniasklaidos kaip informacijos šaltinio apie mokymosi / tobulinimosi galimybes naudojimo tendencijos išryškėjo analizuojant skirtingo išsilavinimo respondentų atsakymus (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). Šis informacijos šaltinis populiariausias tarp vidurinių be profesinio mokymo (62,3 proc.) ir aukštesnįjį ar spec. vidurinių (62 proc.) išsilavinimą įgijusių respondentų. Mažiau nei pusė (48,2 proc.) turinčiųjų aukštojo mokslo diplomą ir įgijusių pagrindinį išsilavinimą be profesinio mokymo (42,3 proc.) ir tik beveik trečdalis turinčiųjų pradinį išsilavinimą su profesiniu mokymu (35,7 proc.) įvardijo, jog masinės informavimo priemonės jiems teikia informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes. Vadinasi, žiniasklaidoje skelbti informaciją apie mokymosi galimybes efektyviausiai būtų orientuojantis į vidurinių be profesinio mokymo ir aukštesnįjį ar spec. vidurinių išsilavinimą įgijusius suaugusiuosius. Jokių kitų tendencijų šiam informacijos šaltiniui statistinė analizė neatskleidė.

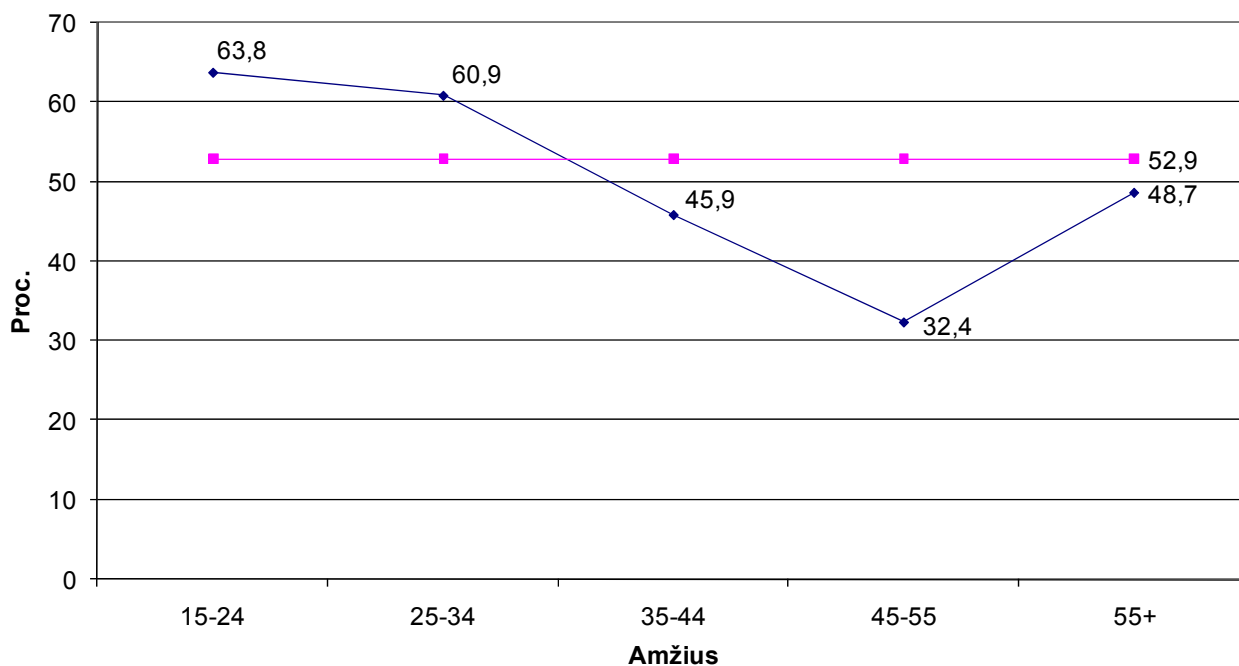
Pakankamai nedidelė dalis (tik 15,7 proc.) respondentų nurodė, kad jie paprastai gauna informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes iš skrajukių ir lankstinukų. Skirtingų amžiaus grupių požiūris į šį informacijos šaltinį yra skirtingas ir tai patvirtina statistinė analizė (χ^2 kriterijaus $p=0,032$). Šis informacijos šaltinis populiariausias 15-24 (19,9 proc.) ir 35-44 (16,1 proc.) metų amžiaus grupėse, o 15,6 proc. 25-34, 13 proc. 45-55 ir tik 8,4 proc. vyresnių nei 55 metų skrajukes ir lankstinukus nurodė kaip informacijos apie galimybes mokytis šaltinį. Taigi šis informacijos šaltinis gali būti efektyviausias 15-24 ir 35-44 amžiaus suaugusiųjų grupėse.

Reklaminius plakatus kaip šaltinį, iš kurio gauna informaciją apie mokymosi / tobulinimosi galimybes, nurodė pakankamai nedidelis skaičius respondentų – tik 11,8 proc., tačiau atlikus statistinę analizę pastebėta, kad yra atsakymų priklausomybė nuo išsilavinimo (χ^2 kriterijaus

$p=0,014$). Informacija plakatuose patraukia dėmesį turinčius nebaigtą pradinį (23,5 proc.), pradinį (19,4 proc.), aukštesnįjį ar spec. vidurinį (17,1 proc.) arba pradinį su profesiniu mokymu (16,7 proc.) išsilavinimą. Tačiau suaugusiesiems turintiems vidurinį su profesiniu mokymu (9,3 proc.), pagrindinį be profesinio mokymo (8,3 proc.) arba pagrindinį su profesiniu mokymu (8,1 proc.) išsilavinimą šis informacijos būdas nėra toks aktualus. Iš šio pateikto pasiskirstymo matyti, kad pateikus informaciją apie mokymosi galimybes plakatuose, ar ji bus pastebėta priklausys nuo žmogaus išsilavinimo.

Daugiau nei pusė respondentų (52,9 proc.) nurodė, kad informaciją apie mokymosi / tobulinimosi galimybes jie paprastai gauna iš pažįstamų, lankiusių panašius kursus. Pakankamai aiški yra atsakymų priklausomybė nuo gyvenamosios vietos (χ^2 kriterijaus $p=0,027$). Tik 38,1 proc. gyvenančiųjų vienkiemiuose nurodė šį informacijos šaltinį, kaime gyvenantiems jis buvo aktualesnis – 46,2 proc. ir šio šaltinio aktualumas ypač išryškėja miestiečiams – 54,5 proc. nurodė pažįstamus kaip informacijos šaltinį. Ši tendencija tik dar kartą patvirtina faktą, kad gyvenantys vienkiemiuose mažiau dalyvauja bendruomenės veikloje nei gyvenantys kaime ar mieste ir todėl mažiau gauna informacijos apie mokymosi galimybes iš pažįstamų.

Ar informacija apie mokymosi / tobulinimosi galimybes yra paprastai gaunama iš pažįstamų, priklauso nuo amžiaus ir skirtingoms amžiaus grupėms ji skirtingai aktuali (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). Bene dažniausiai taip informacijos gauna 15-24 (63,8 proc.) ir 25-34 (60,9 proc.) metų amžiaus suaugusieji ir yra aiški tendencija, kad amžiui didėjant toks informacijos pateikimas tampa mažiau aktualesniu, nors amžiaus grupei virš 55 metų šis rodiklis šiek tiek ir

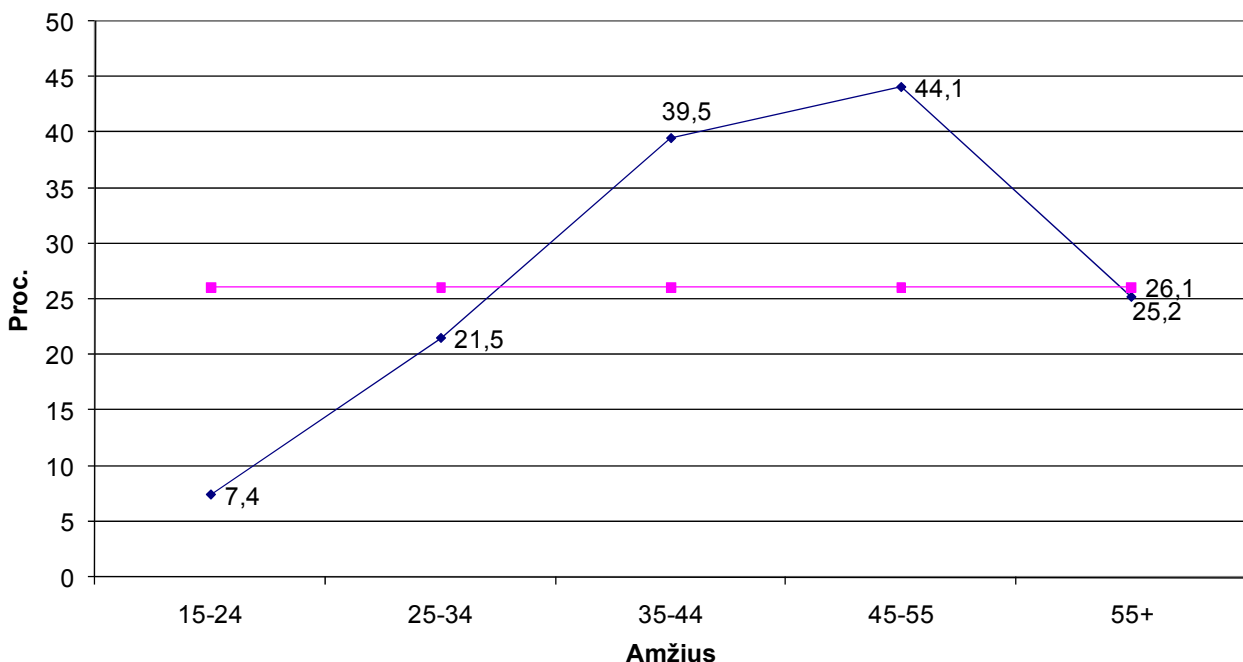

36 pav. Pažįstami – informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes šaltinis

padidėja (48,7 proc.), lyginant su 35-44 (45,9 proc.) ir 45-55 (32,4 proc.) metų amžiaus grupėmis (36 pav.). Taigi, galima teigti, jog pažįstamų rekomendacijos yra aktualesnės jaunesniems suaugusiems (iki 35 metų) ir peržengusiems 55 metų ribą.

Tendencijos išryškėja ir analizuojant informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes gavimą iš pažįstamų pagal respondentų išsilavinimą (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). Taip paprastai informaciją gauna dauguma suaugusiųjų turinčių pagrindinį be profesinio mokymo (74,44 proc.), pagrindinį su profesiniu mokymu (72,1 proc.), pradinį su profesiniu mokymu (71,4 proc.) bei pradinį (71,4 proc.) išsilavinimą. Įgijusiems aukštąjį arba aukštesnįjį ar spec. vidurinį išsilavinimą šis informacijos gavimo būdas yra ne toks aktualus (atitinkamai 41,9 proc. ir 48,1 proc.). Taigi galima teigti, kad suaugusieji turintys žemesnio lygio išsilavinimą labiau linkę gauti informaciją apie mokymosi / tobulinimosi galimybes iš pažįstamų.

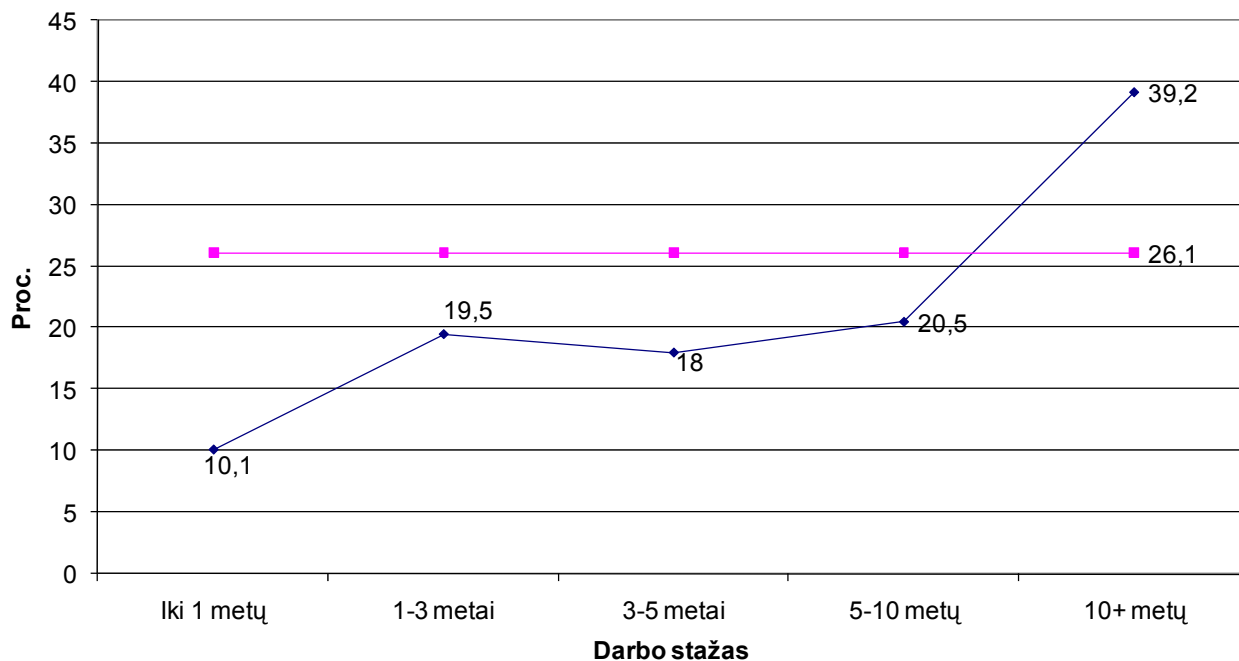
Ketvirtis visų respondentų (26,1 proc.) nurodė, jog jie gauna informacijos apie mokymosi galimybes darbovietėje. Čia ypač akivaizdžiai atsiskleidė teigiamų atsakymų į šį klausimą priklausomybė nuo amžiaus (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). Didėjant respondentų amžiui tokios informacijos darbo vietoje yra gaunama daugiau (37 pav.). 15-24 metų amžiaus grupėje tokios informacijos darbovietėje gauna tik 7,4 proc. respondentų, o 45-55 metų amžiaus grupėje – jau 44,1 procentas. Tai gali būti paaiškinama tuo, kad vyresni darbuotojai būna paprastai ilgiau išdirbę įmonėje / įstaigoje ir jiems darbdaviai rengia ar rekomenduoja mokymosi kursus.

37 pav. Darbovietė – informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes šaltinis

Anksčiau išsakytą teiginį puikiai atspindi tendencijos aptiktos analizuojant informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes pateikimą darbovietėje pagal darbo stažą (χ^2 kriterijaus

$p=0,000$). 10,1 proc. dirbančiųjų iki vienerių metų paprastai gauna informacijos apie mokymosi tobulinimosi galimybes darbovietėje, tačiau tokios informacijos darbovietėje gauna jau 18 proc. išdirbusių nuo 3 iki 5 metų, 20,5 proc. – nuo 5 iki 10 metų ir 39,2 proc. dirbančiųjų ilgiau nei 10 metų (38 pav.). Tai tik patvirtina prielaidą, jog turintieji didesnę darbo stažą daugiau informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes gauna darbe.

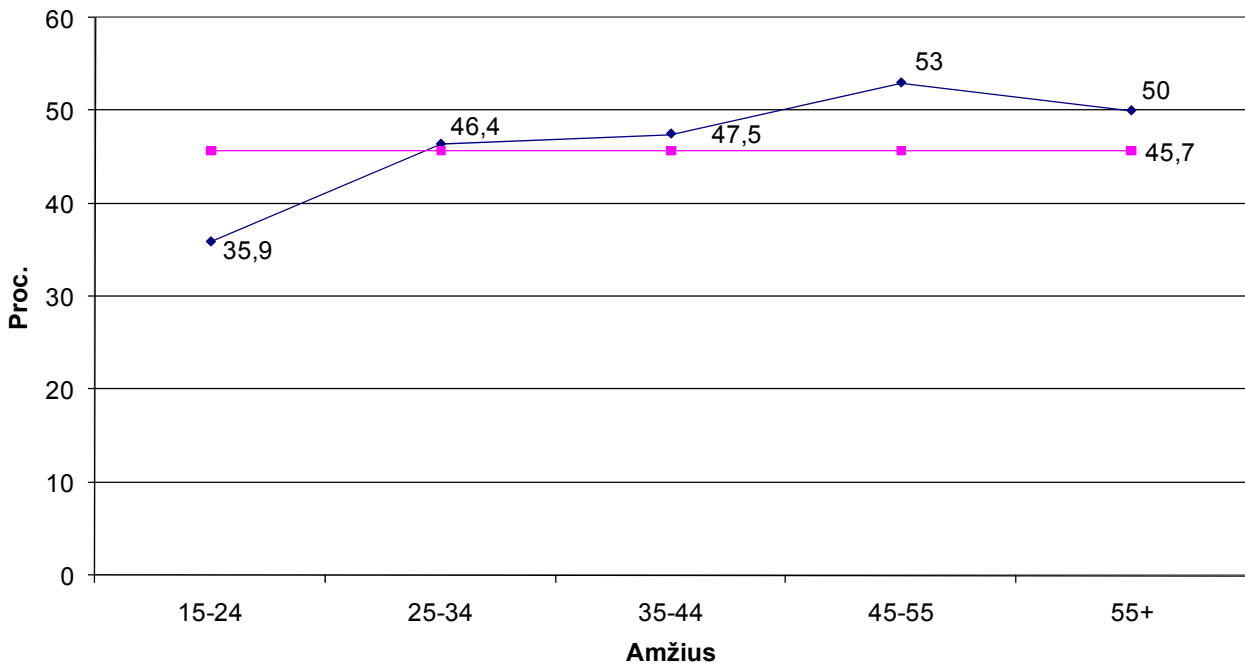

38 pav. Darbovietė – informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes šaltinis

Gan aiškios tendencijos išryškėjo analizuojant informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes gavimo darbovietėje priklausomybę nuo išsilavinimo (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). Net 52,6 proc. aukštąjį išsilavinimą ir 24 proc. aukštesnįjį ar spec. vidurinį įgijusių suaugusiųjų informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes gauna darbe, bet daug mažesnis procentas žemesnį išsilavinimą įgijusių suaugusiųjų pažymėjo aukščiau minėtą galimybę: 11,8 proc. įgijusių nebaigtą pradinį išsilavinimą, 11 proc. – pagrindinį su profesiniu mokymu ir jau tik 4,5 proc. įgijusių pagrindinį be profesinio mokymo ir 2,8 proc. – pradinį išsilavinimą. Tokia aiški tendencija galėjo atsirasti dėl to, kad dažniausiai žemesnį išsilavinimą įgiję žmonės užima žemesnes pozicijas darbe ir darbdavys dažniausiai būna suinteresuotas tik aukštesnes pozicijas užimančiųjų mokymusi.

Respondentų taip pat buvo klausiama, kuris iš anksčiau išvardintų informacijos šaltinių (žiniasklaida, skrajukės ir lankstinukai, pažįstami, darbdaviai) yra patikimiausias. Beveik pusė (45,7 proc.) visų respondentų įvardino žiniasklaidą kaip patikimiausią informacijos šaltinį. Pakankamai aiškios tendencijos išryškėjo analizuojant skirtingų amžiaus grupių atsakymus (χ^2 kriterijaus $p=0,001$). 35,9 proc. 15-24 metų amžiaus grupės suaugusiųjų žiniasklaidą įvardijo kaip patikimiausią informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes šaltinį, 25-34 – 46,4 proc., o jau lygiai pusė (50 proc.) vyresnių nei 55 metų sutinka su teiginiu, kad žiniasklaida yra

patikimiausias informacijos šaltinis (39 pav.). Atsakymai į šį klausimą iš esmės koreliuoja su atsakymais į klausimą, ar respondentai iš žiniasklaidos gauna informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes – kuo vyresnio amžiaus respondentai, tuo didesnė jų dalis informacijos gauna iš žiniasklaidos ir žiniasklaidą nurodo kaip patikimiausią informacijos šaltinį. Taigi, efektyviausia teikti informaciją žiniasklaidoje apie mokymosi / tobulinimosi galimybes būtų vyresnio amžiaus suaugusiesiems, kadangi jie ne tik tokios informacijos ten randa, bet ir laiko ją patikimiausia.

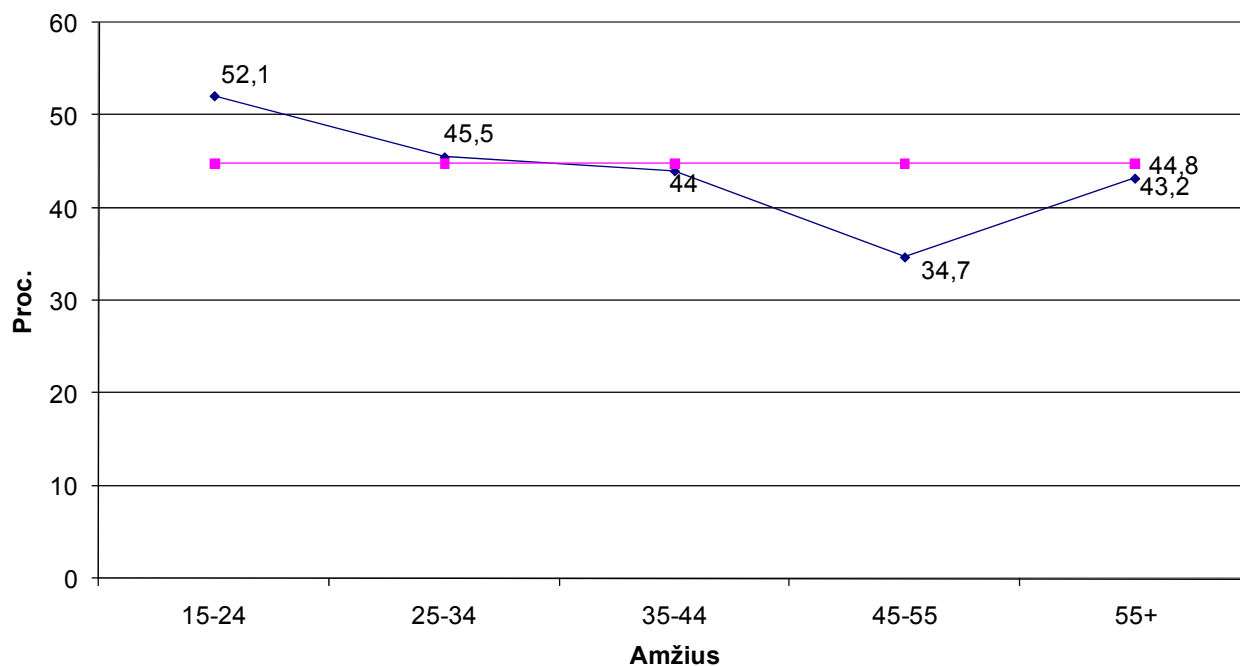

39 pav. Žiniasklaida – patikimiausias informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes šaltinis

Analizuojant žiniasklaidos, kaip patikimiausio informacijos šaltinio įvardinimą respondentų išsilavinimo aspektu statistinė analizė parodė, kad atsakymai priklauso nuo respondentų išsilavinimo (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). Daugiausia žiniasklaida pasikliauja aukštesnįjį ar specialųjį vidurinį (57,8 proc.), vidurinį su profesiniu mokymu (50,3 proc.) ir vidurinį be profesinio mokymo (50 proc.) išsilavinimą įgiję suaugusieji. Tačiau tik 18,8 proc. įgijusių nebaigtą pradinį, 31,4 proc. – pagrindinį be profesinio mokymo ir 39 proc. – pradinį su profesiniu mokymu įgijusių respondentų nurodė žiniasklaidą kaip patikimiausią informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes šaltinį.

Šiek tiek mažiau nei pusė (44,8 proc.) pažįstamus įvardijo kaip patikimiausią informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes šaltinį. Atlikus duomenų statistinę analizę paaiškėjo, kad atsakymų pasiskirstymas priklauso nuo respondentų amžiaus (χ^2 kriterijaus $p=0,002$). Jaunesni pažįstamais pasikliauja labiau nei vyresni (40 pav.). 52,1 proc. 15-24 metų, 45,5 proc. 25-34 metų bei 44 proc. 35-44 metų amžiaus respondentų nurodė pažįstamus kaip patikimiausią informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes šaltinį. Tačiau tik 34,7 proc. 45-55 metų ir 43,2 proc.

vyresniųjų nei 55 metų mano taip pat. Šie atsakymai taip pat koreliuoja su atsakymais į ankstesnį klausimą, kur respondentai nurodė pažįstamus kaip informacijos šaltinį iš kurio jie gauna informaciją apie mokymosi / tobulinimosi galimybes. Tiek apskritai informacijos gavimo atveju, tiek įvardijant pažįstamus kaip patikimiausią informacijos šaltinį jaunesni respondentai dominuoja. Vadinas, siekiant, kad informacija suaugusiuosius apie mokymosi / tobulinimosi galimybes pasiektų per pažįstamus, reikėtų orientuotis į jaunesnio amžiaus grupes.

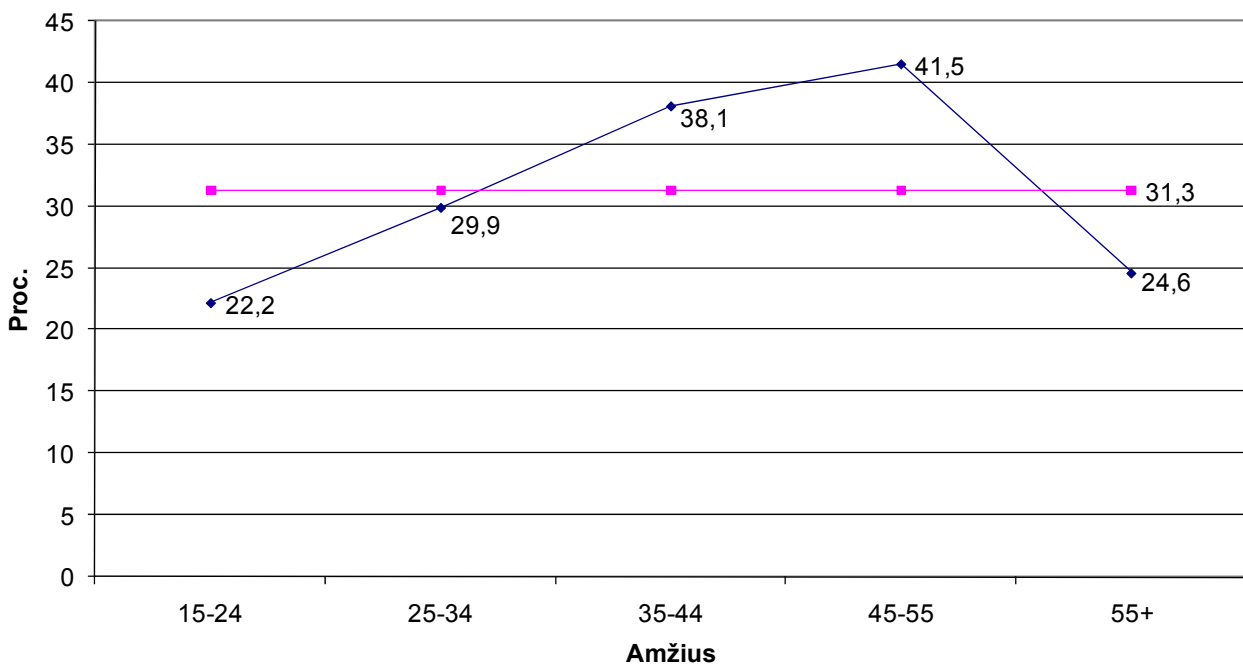

40 pav. Pažįstami – patikimiausias informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes šaltinis

Statistinė analizė taip pat parodė, kad tai, ar patikimiausias informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes šaltinis yra pažįstami, priklauso ir nuo respondentų darbo stažo (χ^2 kriterijaus $p=0,004$). Labiausiai pažįstamais pasikliauja dirbantieji iki vienerių metų (53,6 proc.) ir dirbantieji nuo 3 iki 5 metų (52,4 proc.). Dirbantieji daugiau nei 10 metų pažįstamus rečiau įvardina kaip patikimiausią informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes šaltinį (39,4 proc.), panašios nuomonės laikosi ir dirbusieji nuo 1 iki 3 metų (46,6 proc.) ir nuo 5 iki 10 metų (47,4 proc.). Nedirbusiųjų nuomonės taip pat nelabai skiriasi nuo turinčiųjų darbo patirties (48,9 proc.). Galima teigti, kad skirtumas tarp labiausiai ir mažiausiai pasitikinčių pažįstamais kaip patikimiausiais informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybės šaltiniais nėra labai didelis – 14,2 proc., ir nėra aiškios tendencijos, kuri išryškėtų darbo stažui didėjant ar mažėjant, todėl galima sakyti, kad visi respondentai ganėtinai vienodai pasikliauja pažįstamais kaip patikimiausiu informacijos šaltiniu, nepriklausomai nuo jų darbo stažo. Tendencijos išryškėjusios statistinėje analizėje parodė, kad atsakymai skiriasi priklausomai nuo darbo stažo, tačiau tie skirtumai yra visai nedideli.

Statistinė analizė taip pat parodė, kad tai, ar pažįstami laikomi patikimiausiu informacijos šaltiniu priklauso ir nuo išsilavinimo (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). Daugiausia pažįstamais pasitiki suaugusieji įgiję pradinį (62,9 proc.), pagrindinį be profesinio mokymo (60,3 proc.) ir pradinį su profesiniu mokymu (56,1 proc.). Mažiausiai šį informacijos šaltinį kaip patikimiausią nurodė respondentai turintys aukštesnįjį ar spec. vidurinį (39,5 proc.) arba aukštąjį (37,1 proc.) išsilavinimą. Šios tendencijos rodo, kad suaugusieji, įgiję žemesnio lygio išsilavinimą yra labiau linkę manyti, kad pažįstami yra patikimiausias informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes šaltinis.

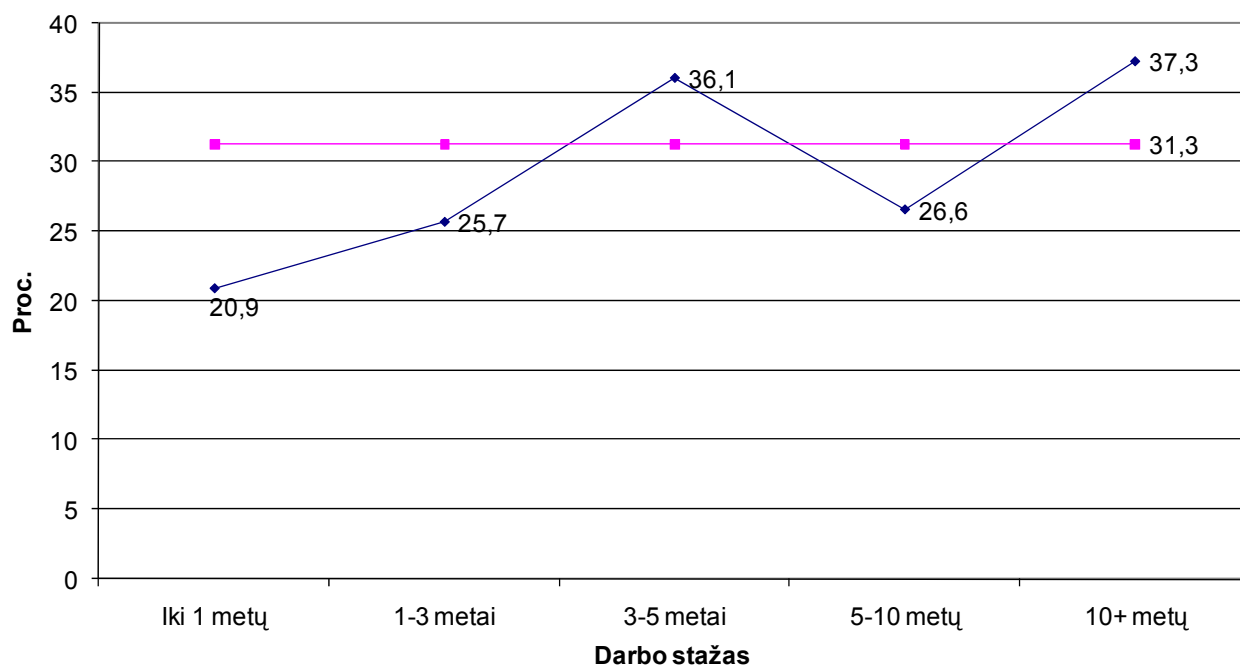
Kalbant apie darbdavius, kaip patikimiausią informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes šaltinį, paaiškėjo, jog taip mano 31,3 proc. visų apklaustųjų ir tai priklauso nuo respondentų amžiaus (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). 15-24 metų amžiaus grupėje darbdavius kaip patikimiausią informacijos šaltinį įvardijo 22,2 proc. suaugusiųjų, 25-34 – 29,9 proc., 35-44 – 38,1 proc., 45-55 – 41,5 proc. ir vyresnių nei 55 metų – 24,6 proc. (41 pav.). Iš čia matyti, kad didėjant amžiui pasitikėjimas darbdaviais, kaip patikimiausiu informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes šaltiniu auga, tačiau respondentams vyresniems nei 55 metai šis informacijos šaltinis nebeatrodo toks patikimas. Lygiai tokios pat tendencijos buvo pastebėtos analizuojant, iš kur gaunama informacija apie mokymosi / tobulinimosi galimybes.

41 pav. Darbdaviai – patikimiausias informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes šaltinis

Tai, ar darbdavys yra patikimiausias informacijos šaltinis, priklauso ir nuo respondentų darbo stažo (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). 20,9 proc. dirbančiųjų iki 1 metų darbdavius laiko patikimais informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes šaltiniais. Taip pat mano 25,7 proc. dirbančiųjų nuo 1 iki 3 metų, 36,1 proc. – nuo 3 iki 5 metų, 26,6 proc. – nuo 5 iki 10 metų ir 37,3 proc. dirbančiųjų ilgiau nei 10 metų (42 pav.). Taigi, su darbo stažu pasitikėjimas darbdaviais kaip

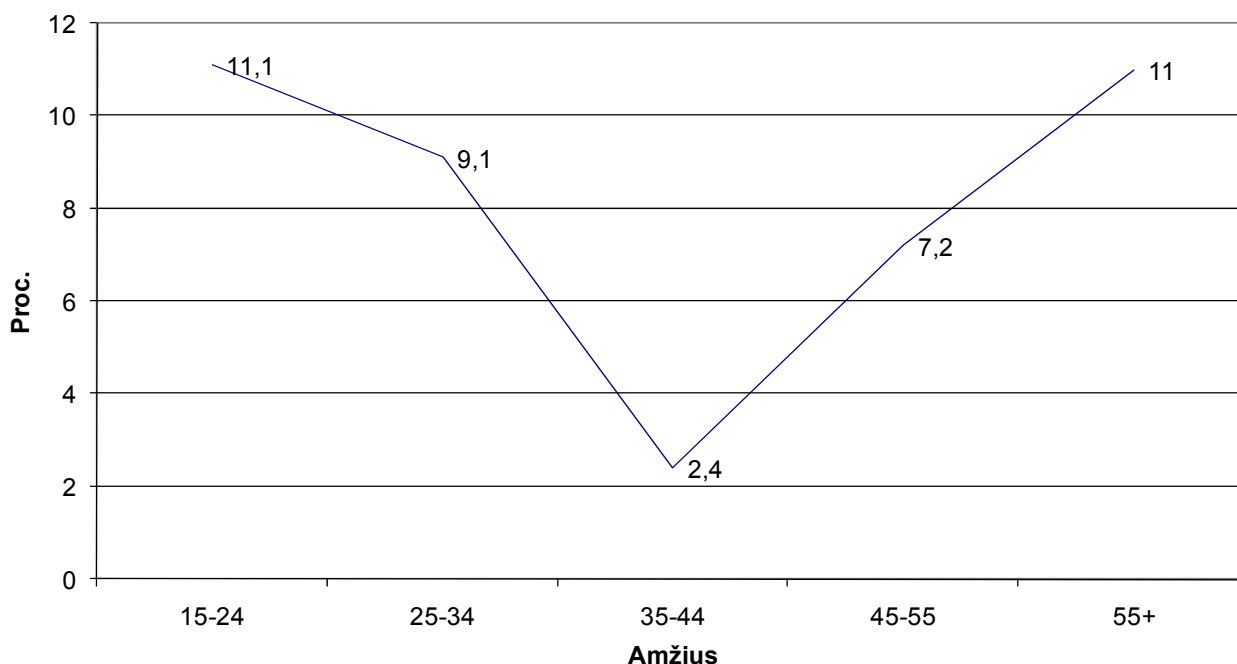
patikimiausiu informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes turi tendenciją augti (išskyrus dirbusius nuo 5 iki 10 metų, kur šis rodiklis šiek tiek sumažėjo) ir tai ganėtinai gerai atspindi tendencijas, nustatytas analizuojant, kaip skirtingo darbo stažo respondentai vertina perspektyvas gauti informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes iš darbdavių. Gan įdomus faktas yra tai, kad beveik ketvirtadalis nedirbusiųjų (22,2 proc.) mano, kad darbdaviai yra patikimiausias informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes šaltinis.

42 pav. Darbdaviai – patikimiausias informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes šaltinis

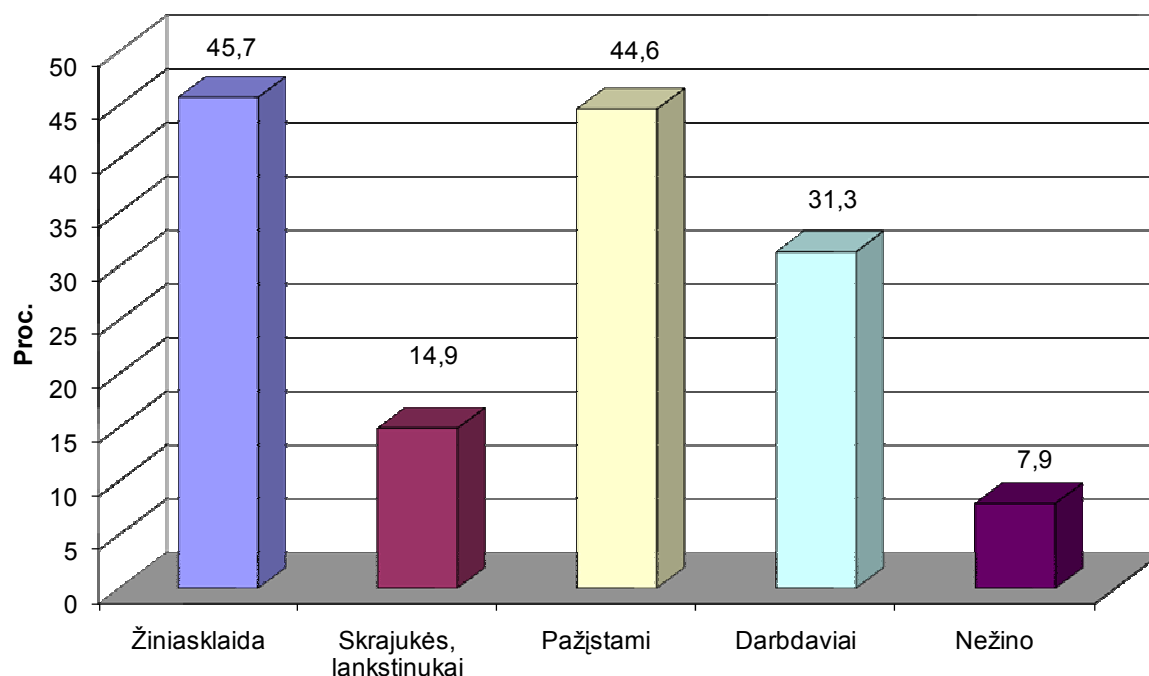
Pakankamai aiški priklausomybė išaiškėja paanalizavus, ką skirtingo išsilavinimo respondentai mano apie darbdavius kaip patikimiausią informacijos šaltinį (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). Respondentai su aukštuoju (49,4 proc.) ir aukštesnioju arba specialiuoju viduriniu (29,3 proc.) mano, kad darbdavys yra patikimiausias informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes šaltinis labiau nei turintys pagrindinį be profesinio mokymo (16,7 proc.), pradinį (14,3 proc.) ar nebaigtą pradinį išsilavinimą (6,3 proc.). Taigi, čia išryškėja tendencija, kad suaugusieji, turintys aukštesnio lygio išsilavinimą, labiau pasitiki darbdaviais kaip patikimiausiu informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes šaltiniu.

Tik 7,9 procentai visų respondentų atsakė, jog nežino, koks informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes šaltinis yra patikimiausias. Toks atsakymas į klausimą priklauso nuo respondentų amžiaus (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). 11,1 proc. nuo 15 iki 24 metų ir 11 proc. vyresnių nei 55 metų respondentų negalėjo įvardinti patikimiausios informacijos šaltinio (43 pav.). Su ta pačia problema susidūrė 9,1 proc. 25-34 metų ir 7,2 proc. 45-55 metų amžiaus respondentai, o labiausiai apsisprendę yra 35-44 metų suaugusieji (2,4 proc.).

43 pav. Nenurodė patikimiausio informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes šaltinio

Apibendrinant galima pasakyti, kad pačiu patikimiausiu informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes informacijos šaltiniu suaugusieji laiko žiniasklaidą (45,7 proc.), o mažiausiai patikimas informacijos šaltinis yra skrajukės, lankstinukai (14,9 proc., 44 pav.). Reikia pastebėti, kad respondentai galėjo rinktis kelis variantus, todėl sudėjus visus procentus gaunamas skaičius didesnis už 100.

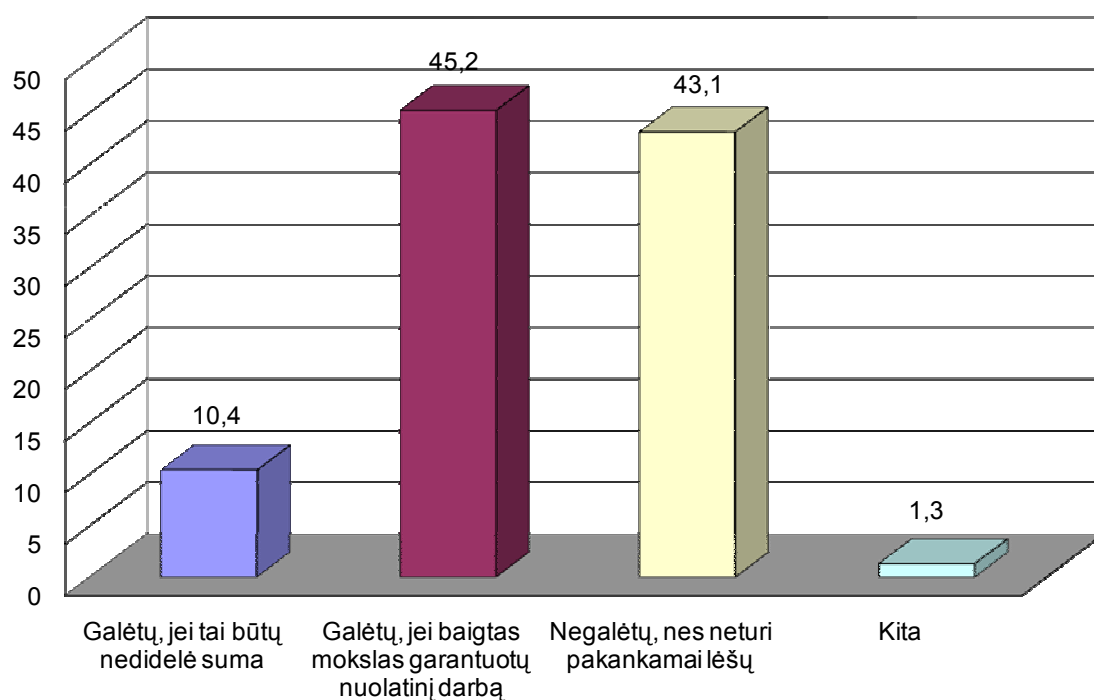
44 pav. Patikimiausias informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes šaltinis

Ši tendencija pakankamai netikėta, nes pagrindinės rinkodaros teorijos sako, jog didžiausia paslaugos sėkmė ir efektyviausia informacijos apie ją sklaida pasiekama tuomet, kai informacija

apie ją perduodama „iš lūpų į lūpas“, tai yra per pažįstamus. Lietuvoje labiau pasikliaujama žiniasklaida, todėl skleidžiant informaciją apie mokymosi / tobulinimosi galimybes reikėtų į tai atsižvelgti.

Finansinis kriterijus

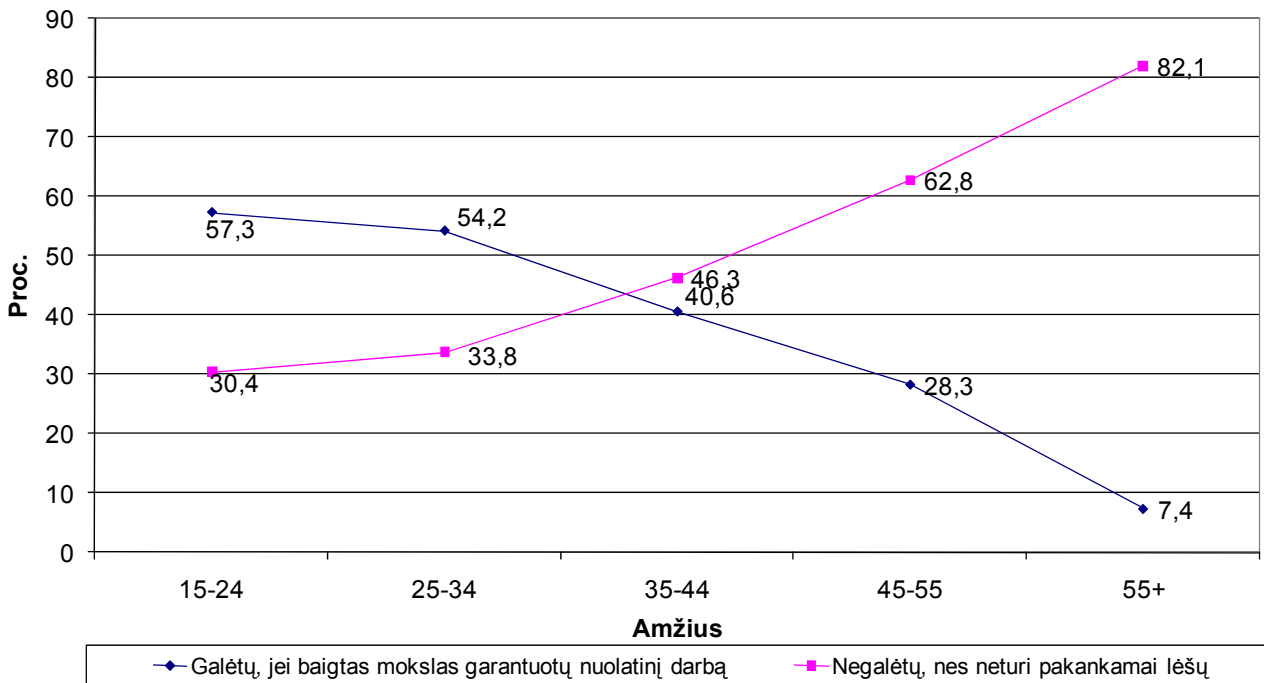
Didžioji dalis (45,2 proc.) suaugusiųjų nurodė, jog galėtų prisidėti prie kvalifikacijos tobulinimo ar perkvalifikavimo kursų finansavimo, jei baigtas mokslas garantuotų nuolatinį darbą. Kiek mažiau (43,1 proc.) nurodė, kad negalėtų, nes neturi tam lėšų ir tik 10,4 proc. nurodė, jog bet kuriuo atveju galėtų prisidėti, jei tai būtų nedidelė suma (45 pav.). Dažniausiai suaugusieji galėtų prisidėti 100 Lt (28,7 proc. iš visų nurodžiusių konkretią sumą) arba 50 Lt (19,1 proc. iš nurodžiusių sumą). Taigi, galima daryti išvadą, kad pakankamai didelė dalis suaugusiųjų negali prisidėti prie kvalifikacijos tobulinimo ar perkvalifikavimo kursų finansavimo, todėl jie turėtų būti finansuojami iš kitų šaltinių (vyriausybės, darbdavių ir pan.). Jei vis tik dalyvavimas kursuose reikalautų besimokančiųjų finansinio indėlio, jis arba turėtų būti pakankamai nedidelis (iki 50-100 Lt), arba garantuoti nuolatinį darbą. Iš atsakiusiųjų „kita“ dažniausiai buvo nurodoma, kad galėtų finansuoti, jei finansinė padėtis būtų geresnė, taip pat dalis respondentų nurodė, kad jau šiuo metu moka už mokslą.

45 pav. Suaugusiųjų galimybės prisidėti prie kvalifikacijos tobulinimo ar perkvalifikavimo kursų finansavimo

Tai, ar suaugusieji galėtų finansiškai prisidėti prie kvalifikacijos tobulinimo ar persikvalifikavimo kursų finansavimo priklauso nuo jų amžiaus (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). Kuo

respondentai yra jaunesni, tuo labiau jie yra linkę prisidėti finansiškai prie kvalifikacijos tobulinimo ar persikvalifikavimo kursų finansavimo, jei baigtas mokslas garantuotų nuolatinį darbą (46 pav.). Daugiau nei pusė (57,3 proc.) 15-24 metų amžiaus respondentų gavę nuolatinio darbo garantijas sutiktų prisidėti per kvalifikacijos ar perkvalifikavimo kursų finansavimo, 35-44 metų amžiaus grupėje taip mano jau tik 40,6 proc. respondentų, o iš vyresnių nei 55 metų tam pritaria jau tik 7,4 proc. Tai galima būtų paaiškinti tuo, kad jaunesnio amžiaus žmonės labiau linkę traktuoti investicijas į mokslą kaip investicijas į ateitį, ypač, jei šios investicijos garantuotų nuolatinį darbą.

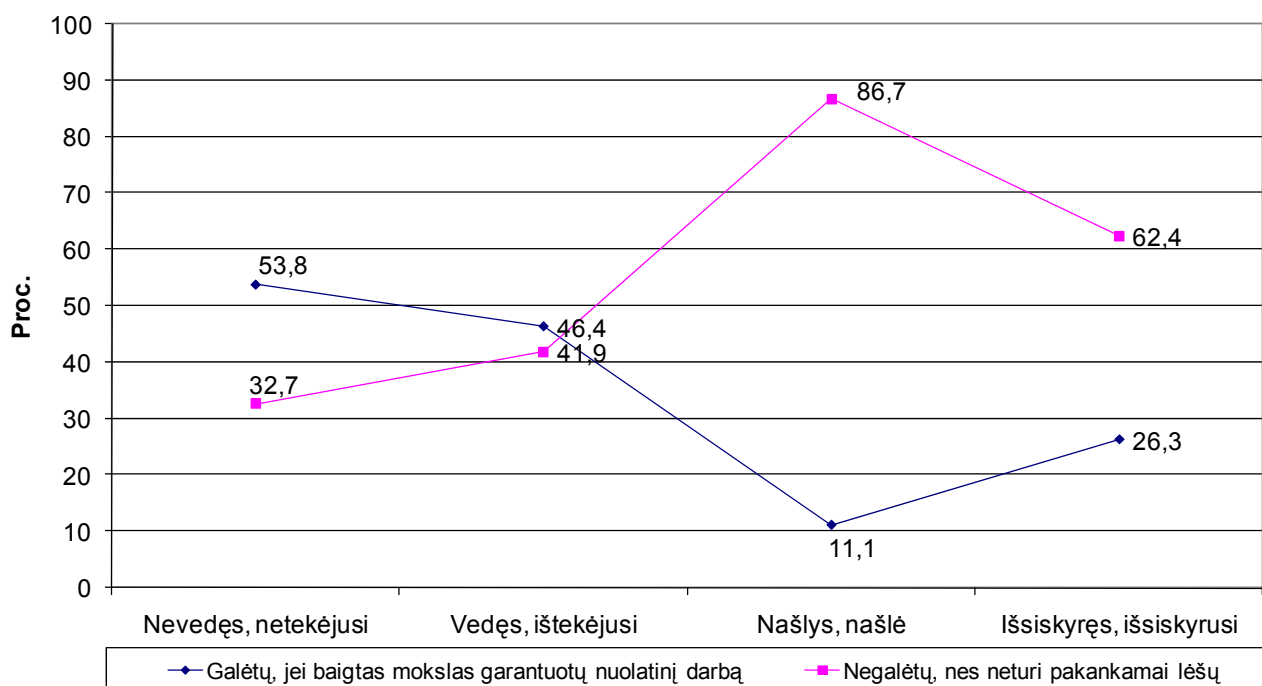
46 pav. Skirtingų amžiaus grupių suaugusiųjų galimybės prisidėti prie kvalifikacijos tobulinimo ar perkvalifikavimo kursų finansavimo

Atvirkštinė tendencija vyrauja tarp skirtingų amžiaus grupių kalbant apie faktą, kad suaugusysis negalėtų prisidėti prie kvalifikacijos tobulinimo ar perkvalifikavimo kursų finansavimo, nes neturi pakankamai lėšų. Taip nurodė didesnioji dalis vyresnio amžiaus respondentų (46 pav.). Neturi pakankamai lėšų ir negali prisidėti prie kvalifikacijos tobulinimo ar perkvalifikavimo kursų finansavimo net 82,1 proc. vyresnių nei 55 meta respondentų, o iš 35-44-mečių taip teigia 46,3 proc., iš 15-24-mečių – jau tik 30,4 proc. Tai galėtų būti paaiškinama tuo, kad vyresnieji turi daugiau finansinių įsipareigojimų (vaikai, būstas ir t. t.) ir rasti laisvų lėšų jiems būtų sunkiau.

Šeimyninė padėtis taip pat daro įtaką apsisprendimui prisidėti prie kvalifikacijos tobulinimo ar persikvalifikavimo kursų finansavimo (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). Daugiau nei pusė (53,8 proc.) viengungių ir niekada nesusituokusių galėtų prisidėti prie kursų finansavimo, jei baigtas mokslas garantuotų darbą (47 pav.). Taip pat mano 46,4 proc. visų vedusių / ištekęsusių, 26,3 proc.

išsiskyrusių ir 11,1 proc. našlių. Tokias tendencijas galima būtų paaiškinti tuo, kad nevedę turi daugiau laisvų lėšų, nei vedę, našliai ar išsiskyre. Lėšų klausimas pats skausmingiausias yra našliams, nes jie susiduria su didžiausiu pinigų trūkumu, nes dažniausiai po sutuoktinio mirties jiems tenka rūpintis vaikais. Panašioje situacijoje atsiduria ir išsiskyrusieji, todėl tokia nedidelė jų dalis galėtų prisidėti prie finansavimo.

Tos pačios tendencijos, patvirtinančios ankstesnes prielaidas, išryškėja respondentams renkantys teiginį, jog jie negalėtų prisidėti prie kursų finansavimo, nes jiems tam nepakanka lėšų (47 pav.). Didžioji dalis našlių (86,7 proc.) negali prisidėti prie kursų finansavimo, nes neturi tam pakankamai lėšų. Su šia problema susiduria ir 62,4 proc. išsiskyrusių, 41,9 gyvenančiųjų santuokoje ir 32,7 proc. viengungių. Šiuo atveju buvo patvirtinta prielaida, kad našlių ir išsiskyrusiųjų finansinė padėtis yra pati blogiausia, todėl didžioji dalis suaugusiųjų priklausančių šioms grupėms prisidėti prie kursų finansavimo negali.

47 pav. Galimybės prisidėti prie kvalifikacijos tobulinimo ar perkvalifikavimo kursų finansavimo priklausomybė nuo šeimyninio statuso

Galimybės prisidėti prie kvalifikacijos tobulinimo ar perkvalifikavimo kursų finansavimo priklauso ir nuo darbo stažo (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). Nedidelę sumą prisidėti galėtų 14,1 proc. dirbančiųjų nuo 5 iki 10 metų, 12,8 proc. dirbančiųjų nuo 1 iki 3 metų ir 10,8 proc. dirbančiųjų nuo 3 iki 5 metų. Tarp neturinčių darbo stažo ar dirbančių iki vienerių metų tokių, kurie nedidele suma prisidėtų prie kursų finansavimo būtų mažiausiai (atitinkamai 7,5 proc. ir 7,1 proc.). Tačiau, jei baigtas mokslas garantuotų nuolatinį darbą, daugiau kaip pusė neturinčių darbo stažo (52,6 proc.), dirbančių iki metų (61,6 proc.), nuo 3 iki 5 metų (57,6 proc.) bei nuo 1 iki 3 metų (51,9 proc.)

galėtų prisidėti prie kvalifikacijos tobulinimo ar perkvalifikavimo kursų finansavimo. Daugiau nei pusė dirbančiųjų 10 ir daugiau metų (54,5 proc.) negali prisidėti prie kursų finansavimo, nes neturi pakankamai lėšų. Taip pat teigia 39,8 proc. dirbančiųjų nuo 5 iki 10 metų, 38,7 iš viso neturinčių darbo stažo, 31,6 proc. dirbusių nuo 1 iki 3 metų, 29,5 proc. dirbusių nuo 3 iki 5 metų ir 28,3 proc. dirbusių iki vienerių metų. Iš čia matyti, kad dirbantieji daugiau nei 10 metų neturi pakankamai lėšų prisidėti prie mokymosi finansavimo ir kad jie bene daugiausiai tiki turintys nuolatinį darbą, nes tuo tikslu prisidėti prie mokymų finansavimo jie norėtų mažiausiai. Daugiau kaip pusė turinčių darbo stažą iki 5 metų kaip ir iš viso nedirbusieji sutiktų prisidėti prie kursų finansavimo, jei tai garantuotų nuolatinį darbą, o tai rodo, jog jie dar nėra garantuoti dėl darbo vietos, todėl linkę rasti laisvų lėšų kvalifikacijai kelti ar persikvalifikuoti.

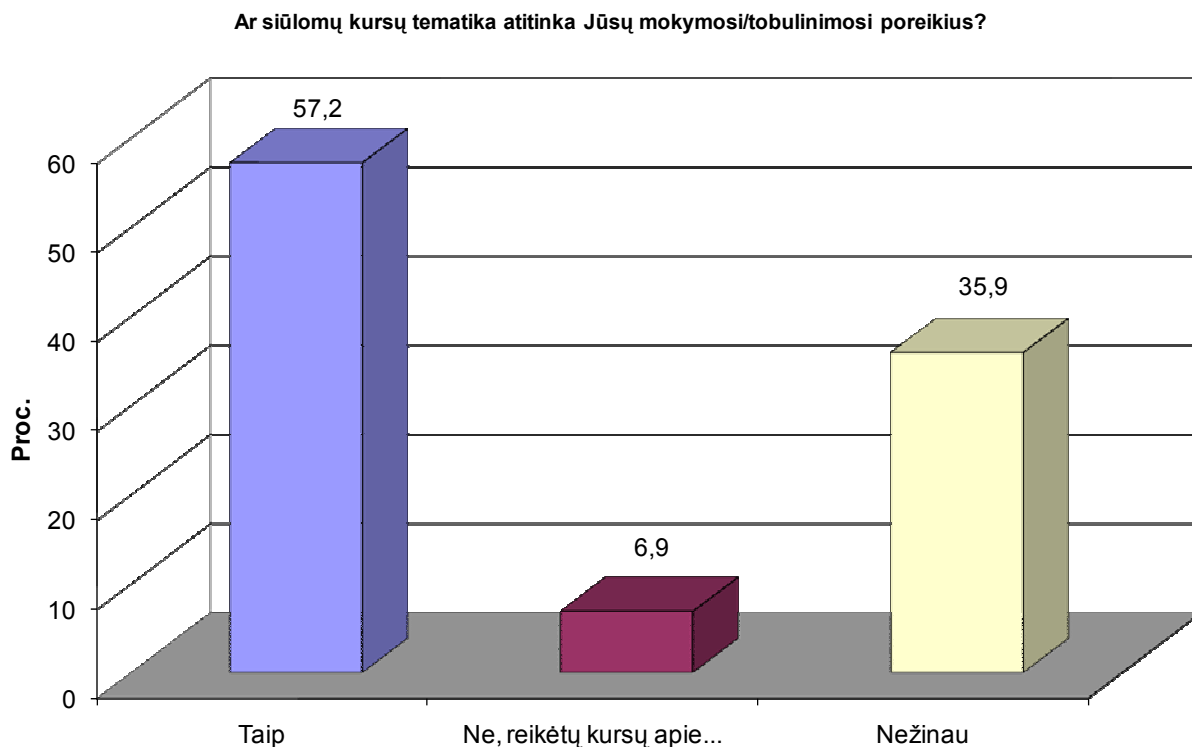
Taigi, apibendrinant galima pasakyti, kad suaugusieji yra labiau linkę prisidėti prie kvalifikacijos kėlimo ar persikvalifikavimo kursų finansavimo, jei šie kursai jiems garantuotų nuolatinį darbą. Taip pat, jei reikėtų, respondentai linkę prisidėti 50-100 Lt prie kursų finansavimo. Didesnes galimybes prisidėti prie finansavimo turi viengungiai ir jaunesni nei 34 metų respondentai. Labiausiai finansiškai pažeidžiami yra našliai, išsiskyrę ir vyresni nei 45 metų suaugusieji.

Individualusis veiksnys

Aktualumo kriterijus

Kalbant apie esamą mokymosi / tobulinimosi kursų pasiūlą daugiau nei pusė suaugusiųjų (57,2 proc.) teigia, kad siūlomų kursų tematika atitinka jų mokymosi / tobulinimosi poreikius (48 pav.). Tik nedidelė dalis respondentų (6,9 proc.) nurodė, jog esama kursų pasiūla jų netenkina. Du trečdaliai (71 proc.) iš jų nenurodė kokių kursų jiems trūksta. Likusieji norėtų projektų rengimo, savęs tobulinimo, kalbų mokymosi ir pan. kursų. Analizuojant šiuos atsakymus galima pastebėti, kad suaugusiesiems labiau trūksta individualizuotų, jų specifinius poreikius atitinkančių kursų, kurie leistų įgytas žinias / gebėjimus taikyti jų profesinėje veikloje. Pakankamai nemaža respondentų dalis – 35,9 proc. nežino, ar esama kursų pasiūla atitinka jų poreikius. Tai rodo, kad dar pakankamai nemažas suaugusiųjų skaičius nėra apsisprendęs dėl mokymosi galimybių ir negali įvardinti, ar teikiamų kursų pasiūla tenkina jų poreikius. Tačiau palyginus atsakymus į šį klausimą su atsakymais į klausimą, ar gaunama pakankamai informacijos apie galimybes mokytis, paaiškėja, kad neapsisprendusiųjų (tai yra tų, kurie nežino, ar kursų pasiūla yra pakankama) skaičius yra didesnis nei tų, kurie negauna pakankamai informacijos apie galimybes mokytis arba niekada tuo nesidomėjo – jų iš viso buvo 22,6 proc. Vadinasi, dalis iš teigiančiųjų, jog jie gauna pakankamai informacijos apie galimybes mokytis vis tik yra neapsisprendę ir negali pasakyti, ar esama kursų

pasiūla tenkina jų poreikius. Kita vertus, toks didelis kiekis nežinančiųjų, ar pasiūla atitinka poreikius, gali rodyti, kad tie žmonės yra pakankamai abejingi mokymosi galimybėms ir tam, kad juos galima būtų įtraukti į mokymosi procesą reikia visų pirma suteikti informaciją apie tai, kokių kursų jiems reiktų, t. y., teikti konsultacijas padėsiančias jiems apsispręsti dėl mokymosi.

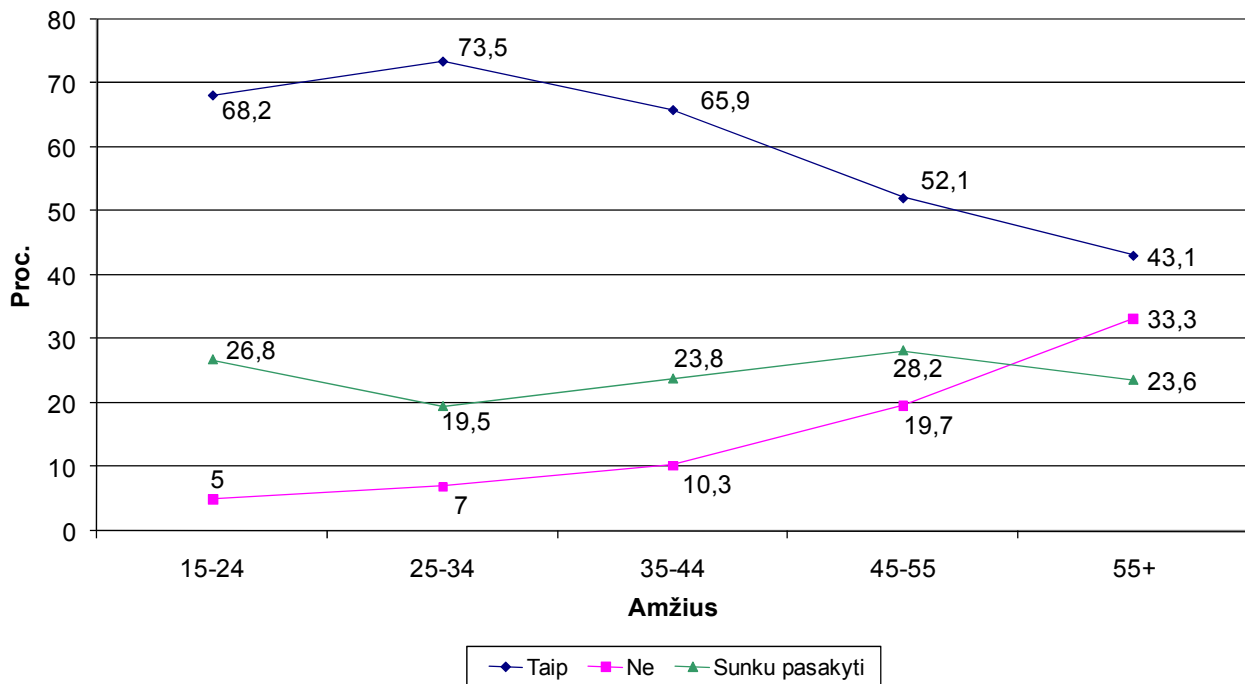

48 pav. Mokymosi / tobulinimosi kursų tematikos atitikimas poreikius

Tai, kad didelei daliai suaugusiųjų reikalingos konsultavimo paslaugos, patvirtina atsakymai į klausimą „ar jums reikalingos profesinio konsultavimo paslaugos?“. Daugiau kaip pusė – 65 proc. – respondentų atsakė jog taip, šios paslaugos jiems reikalingos, 11,3 proc. nurodė, jog tokių paslaugų jiems nereikia, o likę 23,7 proc. suaugusiųjų yra neapsisprendę ir nežino, ar jiems reiktų profesinio konsultavimo paslaugų.

Ar suaugusiesiems reikalingos profesinio konsultavimo paslaugos tiesiogiai priklauso nuo jų amžiaus (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). 68,2 proc. 15-24 metų amžiaus respondentų teigė, kad ši paslauga jiems reikalinga. Taip pat mano 73,5 proc. 25-34 metų, 65,9 proc. – 35-44 metų, 52,1 proc. – 45-55 metų ir 43,1 proc. vyresnių nei 55 metų suaugusiųjų (49 pav.). Labiausiai neapsisprendę šiuo klausimu yra 15-24 metų (26,8 proc.) ir 45-55 metų (28,2 proc.) amžiaus respondentai. Taigi, galima teigti, jog su amžiumi profesinio konsultavimo paslaugų poreikis mažėja ir tai yra natūralu, nes vyresni suaugusieji yra įgiję daugiau patirties ir jiems lengviau patiems apsispręsti dėl savo karjeros.

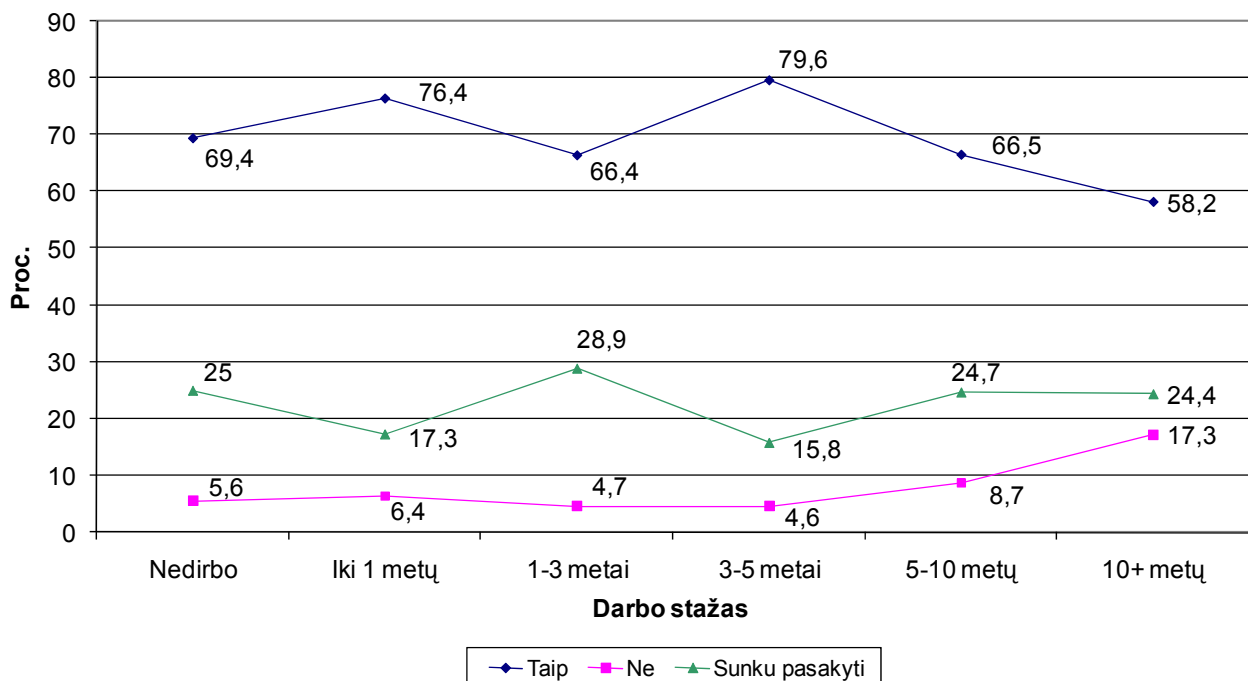
Ar Jums būtų reikalingos profesinio konsultavimo paslaugos?

49 pav. Profesinio konsultavimo paslaugos poreikio priklausomybė nuo amžiaus

Profesinio konsultavimo paslaugų poreikis priklauso ir nuo respondentų darbo stažo (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). Ši paslauga labiausiai reikalinga dirbantiesiems nuo 3 iki 5 metų (79,6 proc.) ir dirbantiesiems iki 1 metų (76,4 proc.). Mažiausiai jos reikia dirbantiesiems virš 10 metų – 58,2 proc. šios amžiaus grupės respondentų nurodė, jog jiems tokios paslaugos reikia (50 pav.).

Ar Jums būtų reikalingos profesinio konsultavimo paslaugos?

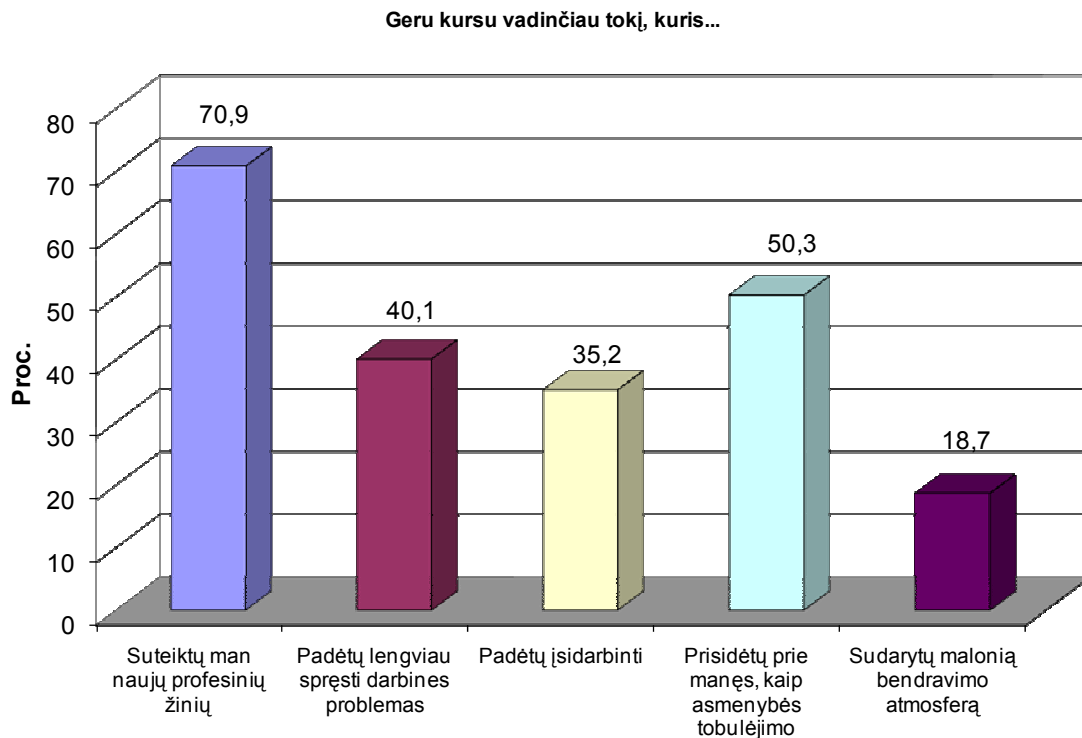
50 pav. Profesinio konsultavimo paslaugos poreikio priklausomybė nuo darbo stažo

Labiausiai neapsisprendę yra dirbantieji nuo 1 iki 3 metų (28,9 proc.) ir neturintys darbo stažo (25 proc.). Taip, kad jiems šios paslaugos nereikia teigia 17,3 proc. dirbančių daugiau nei 10 metų, 8,7 proc. dirbančių nuo 5 iki 10 metų ir tik 4,6 proc. dirbančių nuo 3 iki 5 metų bei 4,7 proc. dirbančių nuo 1 iki 3 metų. Taigi, galima teigti, kad kuo ilgiau suaugusieji dirba, tuo mažiau jie jaučia profesinio konsultavimo paslaugų poreikį. Pakankamai didelis neapsisprendusiųjų kiekis (apie ketvirtis nuo visų respondentų) rodo, jog ši paslauga dar nėra gerai žinoma, todėl kai kurie suaugusieji negali tiksliai įvardinti, ar jiems tokios paslaugos reikėtų, ar – ne. Suaugusieji turėtų būti informuojami apie profesinį konsultavimą tam, kad jie žinotų, ko gali tikėtis iš šios paslaugos.

Grįžtant prie to, ar siūlomų kursų tematika atitinka suaugusiųjų mokymosi / tobulinimosi poreikius, reikia pastebėti, kad statistinės tendencijos išryškėjo tik analizuojant atsakymų į šį klausimą priklausomybę nuo išsilavinimo (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). Visi kiti demografiniai faktoriai pakankamos įtakos tam neturi. Labiausiai patenkinti siūlomų mokymosi / tobulinimosi kursų pasiūla, atsakė „taip, kursų tematika atitinka poreikius“, yra įgiję pradinį su profesiniu mokymu (69 proc.), aukštąjį (60,3 proc.), aukštesnįjį ar spec. vidurinį (60,2 proc.), pagrindinį be profesinio mokymo (56,6 proc.), aukštąjį (55,2 proc.) ir pagrindinį su profesiniu mokymu (54,9 proc.) išsilavinimą. Tačiau iš turinčiųjų nebaigto pradinio išsilavinimo taip manančių yra tik 11,8 proc. Jie yra ir labiausiai neapsisprendę – net 76,5 proc. atsakė jog nežino, ar kursų tematika atitinka mokymosi / tobulinimosi poreikius. Taip pat mano ir 43,2 proc. turinčiųjų vidurinį be profesinio mokymo, 41,7 proc. – pradinį, 41,4 proc. pagrindinį su profesiniu mokymu, 39,8 proc. – vidurinį su profesiniu mokymu ir 38,8 proc. – pagrindinį be profesinio mokymo išsilavinimą. Aukštąjį mokslą baigusiujų neapsisprendusiųjų skaičius yra mažiausias – 29,4 proc. Tai, kad siūlomų kursų tematika neatitinka mokymosi / tobulinimosi poreikių, teigia 11,8 proc. turinčiųjų nebaigtą pradinį ir 11,1 proc. – pradinį išsilavinimą. Nepatenkintų esama kursų pasiūla įgijusių pradinį su profesiniu mokymu išsilavinimą iš viso nebuvo (0 proc.), o pagrindinį su profesiniu mokymu išsilavinimą įgijusių pasiūla nepatenkintų buvo 3,8 proc., įgijusių pagrindinį be profesinio mokymo – 4,6 proc. Taigi, galima teigti, kad mažiausiai patenkinti esama kursų pasiūla yra žemesnį išsilavinimą įgiję suaugusieji, jie taip pat yra ir labiausiai neapsisprendę dėl to, ar pasiūla yra pakankama, todėl profesinio konsultavimo paslaugos turėtų būti labiausiai orientuotos į žemesnį išsilavinimą turinčius suaugusius.

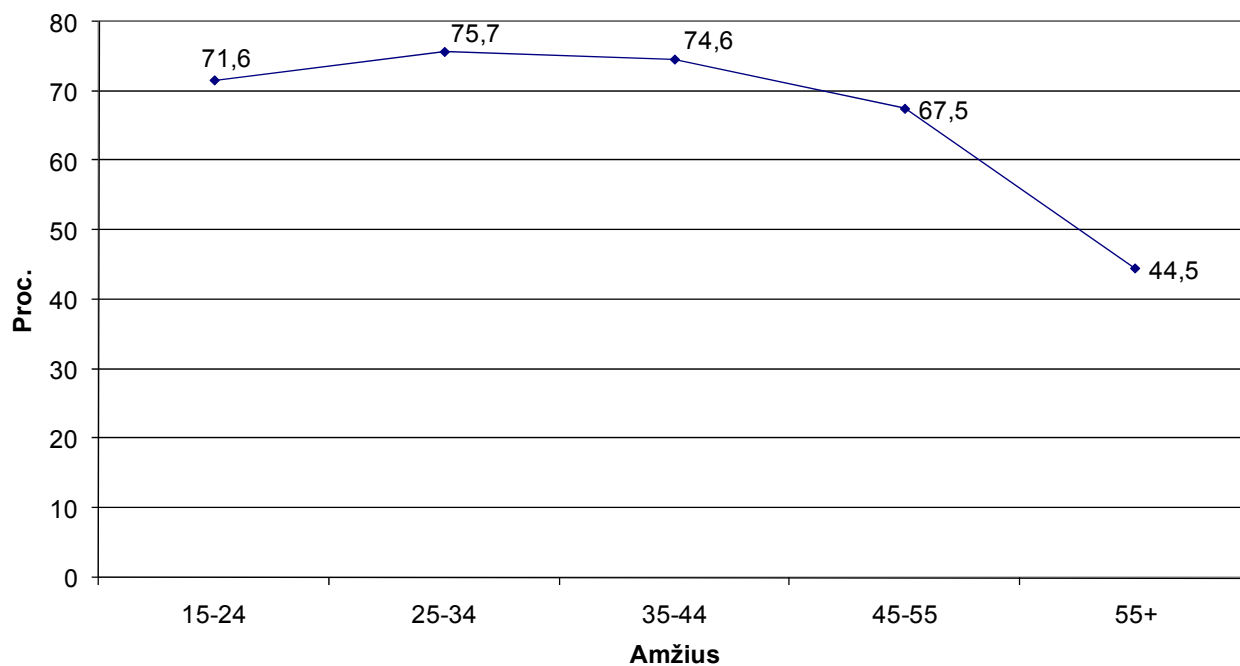
Siekiant išsiaiškinti suaugusiųjų požiūrį į mokymosi kursus, jie buvo paprašyti pasirinkti, kokį kursą vadintų geru (iš 6 galimų atsakymų buvo prašoma pasirinkti ne daugiau 3). Daugiausia respondentų (70,9 proc.) mano, jog geras kursas yra toks, kuris jiems suteikia naujų profesinių žinių (51 pav.). Pusė respondentų (50,3 proc.) mano, jog geras kursas turėtų prisidėti prie asmenybės tobulinimo, 40,1 proc. – padėtų lengviau spręsti darbinės problemas, 35,2 proc. – kursas turi padėti įsidarbinti ir tik 18,7 proc. mano, jog geras kursas turi sudaryti malonią bendravimo

atmosferą. Pasirinkusieji atsakymo variantą „kita“ (tokių buvo tik 6) dažniausiai nurodė, kad geras kursas turi būti pateiktas priimtina forma ir būtų savalaikis. Atsakymai į šį klausimą visiškai koreliuoja su atsakymais į klausimą apie mokymosi suvokimą. Dauguma respondentų mokymąsi suvokia kaip profesijos ar išsilavinimo įgijimą, todėl ir daugumai iš jų geras kursas yra tas, kuris būtent suteikia naujų profesinių žinių. Tačiau nereikėtų pamiršti, kad, pasak respondentų, pakankamai svarbu yra tai, kad mokydami jie tobulėtų kaip asmenybės ir kad kursai turėtų būti orientuoti į darbinių problemų sprendimą.

51 pav. Suaugusiųjų nuomonė apie tai, koks turėtų būti geras kursas

Tai, kiek suaugusieji rinkdamiesi mokymosi kursą tikisi, jog jis suteiks naujų profesinių žinių, priklauso nuo jų amžiaus (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). 71,6 proc. iš 15-24 metų, 75,7 proc. iš 25-34 metų, 74,6 proc. iš 35-44 metų, 67,5 proc. iš 45-55 metų ir 44,5 proc. iš vyresnių nei 55 metų respondentų mano, jog geras kursas turi suteikti naujų profesinių žinių (52 pav.). Iš to matyti, kad iki 35 metų amžiaus suaugusieji vis labiau tikisi, kad mokymosi kursas jiems suteiks naujų profesinių žinių, tačiau vėliau su amžiumi šie lūkesčiai mažėja, kol pagaliau to tikisi tik jau mažiau nei pusė vyresnių nei 55 metų respondentų.

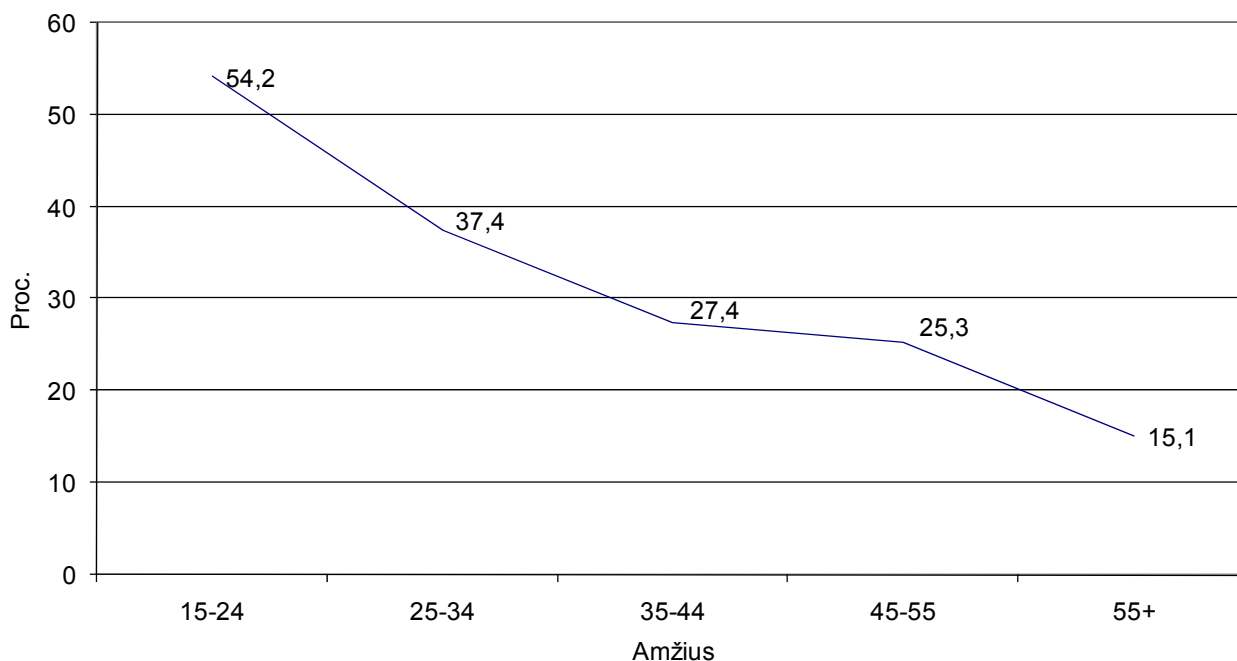
52 pav. Suaugusiųjų nuomonės apie gerą kursą kaip naujų profesinių žinių šaltinį priklausomybė nuo amžiaus

Statistinė analizė taip pat parodė (χ^2 kriterijaus $p=0,015$), jog tai, ar suaugusieji tikisi, jog kursas suteiks jiems naujų profesinių žinių, priklauso nuo jų šeimyninės padėties. Labiausiai to tikisi viengungiai (74,5 proc.), vedusieji (71,1 proc.) ir išsiskyrusieji (68,7 proc.). Bet tik kiek daugiau nei pusė (54,4 proc.) našlių iš gero kurso tikisi to paties. Tai galėtų būti paaiškinama tuo, jog našliais dažniausiai tampa vyresnio amžiaus žmonės, o jų, kaip paaiškėjo anksčiau, lūkesčiai šiuo klausimu yra mažesni nei jaunesnių, kurie patenka į kitas šeimyninės padėties grupes.

Tai, ar suaugusieji tikėtis, jog geras kursas bus tuomet, kai jie gaus jame naujų profesinių žinių, priklauso ir nuo jų išsilavinimo (χ^2 kriterijaus $p=0,001$). Labiausiai to tikisi aukštąjį (76,1 proc.), pagrindinį su profesiniu mokymu (72,8 proc.) ir aukštesnįjį ar spec. vidurinį (71,8 proc.) išsilavinimą įgiję suaugusieji. Mažiausiai to tikisi turintieji nebaigtą pradinį (47,1 proc.) ir pradinį (45,7 proc.) išsilavinimą. Šiuo atveju matyti, kad naujų profesinių žinių kursuose labiau tikisi tie, kurie yra įgiję aukštesnio lygio profesinį išsilavinimą, o turintieji žemiausio lygio išsilavinimą to tikisi mažiausiai.

Suaugusiųjų amžius lemia ir tai, kaip labai jie tikisi, jog geri mokymosi kursai padės jiems lengviau išspręsti darbinės problemas (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). Čia pastebimos panašios tendencijos kaip ir anksčiau analizuotu atveju – iki 44 metų šie lūkesčiai auga, o vėliau su metais jie mažėja. To tikisi 33,2 proc. 15-24 metų, 40,5 proc. – 25-34 metų, 48,7 proc. 35-44 metų, 44,4 proc. 45-55 metų ir 25,2 proc. vyresnių nei 55 metų respondentų. Ši tendencija gali būti paaiškinama ir tuo, kad su amžiumi suaugusieji įgauna daugiau patirties, todėl išmoksta patys lengviau spręsti darbinės problemas.

Amžiaus aspektas pakankamai svarbus, kai analizuojami tie atsakymai, kuriuose respondentai nurodo, jog geras kursas yra tas, kuris padeda įsidarbinti (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). Čia pastebima tiesioginė priklausomybė nuo amžiaus (53 pav.). To, kad geras kursas turėtų padėti įsidarbinti nurodė 54,2 proc. 15-24 metų, 37,4 proc. 25-34 metų, 27,4 proc. 35-44 metų, 25,3 proc. 45-55 metų ir tik 15,1 proc. vyresnių nei 55 metų suaugusiųjų. Čia matyti, jog su amžiumi viltis, jog mokymosi kursai gali vėliau padėti lengviau įsidarbinti, blėsta ir vyresni respondentai to tikisi mažiau nei jaunesni.

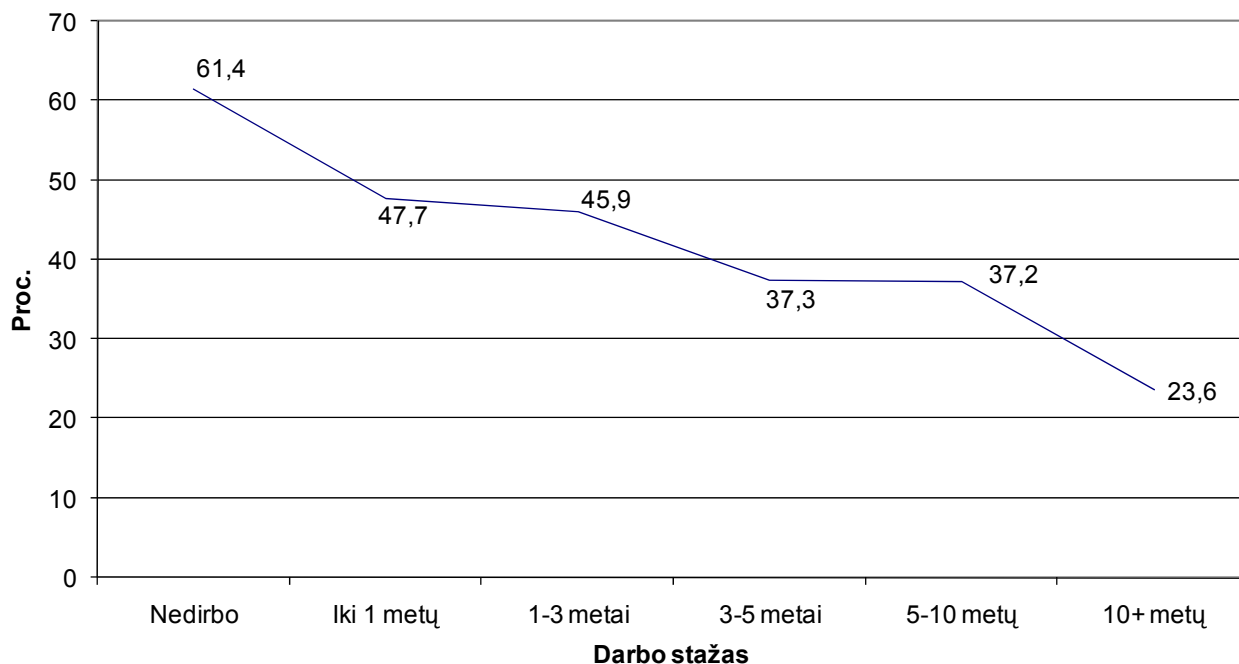

53 pav. Suaugusiųjų nuomonės apie gerą kursą kaip priemonę padedančią įsidarbinti priklausomybė nuo amžiaus

Lytis taip pat lemia, ar suaugusieji tikisi, jog geras kursas jiems padės įsidarbinti (χ^2 kriterijaus $p=0,005$). Tokio efekto iš gero kurso tikisi 37,2 proc. moterų ir 29 proc. vyrų. Tai galėtų būti paaiškinama tuo, jog vyrų įsidarbinimo galimybės yra geresnės nei moterų, nes jos „iškrenta“ iš darbo rinkos per vaikų gimdymo ir auginimo atostogas, todėl grįžtant atgal į darbą joms gali prireikti papildomų žinių, įgyjamų mokantis.

Viltį, ar gerą kursą pabaigę suaugusieji tikėtis, jog tai padės jiems įsidarbinti, lemia ir jų darbo stažas (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). To tikisi 61,4 proc. niekad nedirbusiųjų (54 pav.), o iš dirbančiųjų to tikisi jau daug mažesnis skaičius: 47,7 proc. dirbusiųjų iki 1 metų, 45,9 proc. – nuo 1 iki 3 metų, 37,3 proc. – nuo 3 iki 5 metų, 37,2 proc. – nuo 5 iki 10 metų ir tik 23,6 proc. iš turinčiųjų ilgesnį nei 10 metų darbo stažą. Taigi čia matoma gana aiški tendencija, jog kuo didesnę darbo patirtį turi žmonės, tuo mažiau jie tikisi, kad geras mokymosi kursas padės jiems įsidarbinti. Tai gali būti paaiškinama tuo, jog įgyjant daugiau darbinės patirties darbo vietoje įgyjama ir

daugiau gebėjimų, reikalingų tam darbui, todėl mažiau tikimasi kad mokymo kursai padės įsidarbinti.

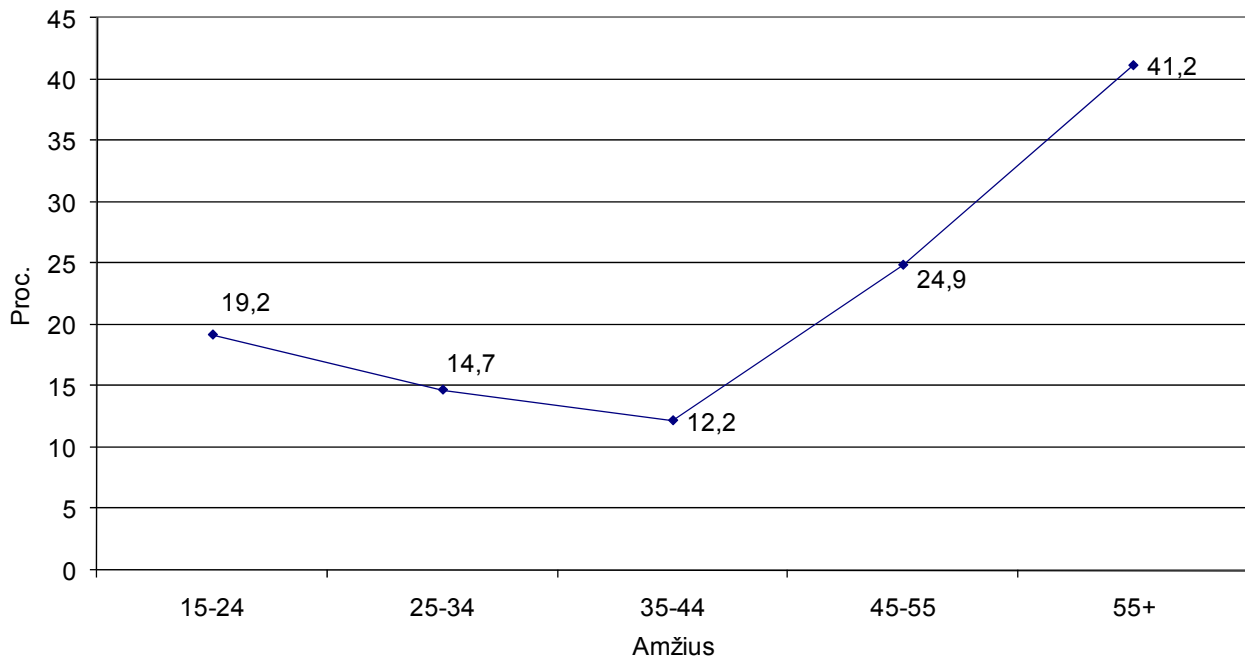
54 pav. Suaugusiųjų nuomonės apie gerą kursą kaip priemonę padedančią įsidarbinti priklausomybė nuo darbo stažo

Ar suaugusieji mano, jog geras kursas turi prisidėti prie jų kaip asmenybės tobulėjimo, priklauso nuo jų amžiaus (χ^2 kriterijaus $p=0,012$). Tokią nuomonę išsakė 44,9 proc. 15-24 metų, 48 proc. 25-34 metų, 56,9 proc. 35-44 metų, 53,5 proc. 45-55 metų ir 54,6 proc. vyresni nei 55 metų amžiaus respondentai. Labiausiai to, kad kursas prisidės prie asmenybės tobulėjimo tikisi 35-44 metų suaugusieji, o mažiausiai – 15-24 metų. Tai būtų galima paaiškinti tuo, kad jaunesni žmonės yra labiau orientuoti į darbo rinką ir todėl mažiau susimąsto apie asmenybės tobulėjimą, o 35-44 metų tarpsnyje yra atsigręžiama į save, vykdoma savianalizė, todėl ir iš kursų labiau tikimasi asmenybės tobulėjimo.

Respondentų šeimyninė padėtis lemia, ar jie tikėtis, jog geras kursas bus toks, kuris sudarys malonią bendravimo atmosferą (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). Taip mano 16,4 proc. vedusiųjų, 20 proc. išsiskyrusiųjų, 21,2 proc. viengungių ir 38,6 proc. našlių. Kaip matome, pastarieji labiausiai tikisi, kad geras mokymosi kursas jiems sudarys malonią bendravimo atmosferą. Tai galima būtų paaiškinti tuo, jog jiems kursas yra galimybė ištrūkti iš kasdieninio gyvenimo verpeto ir kursai pritrauktų juos dėl to, kad čia būtų malonu bendrauti, nes to šiai žmonių grupei trūksta.

Ar suaugusysis iš gero kurso tikėtis, jog jame bus sudaryta maloni bendravimo atmosfera taip pat priklauso ir nuo jo amžiaus (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). To labiausiai tikisi vyresni nei 55 metų respondentai (41,2 proc.), kiek mažiau vilčių į tai deda 45-55 metų (24,9 proc.) ir 15-24 metų

(19,2 proc.) sulaukę suaugusieji (55 pav.). Mažiausiai malonaus bendravimo gerame kurse tikisi 25-34 metų (14,7 proc.) ir 35-44 metų (12,2 proc.) amžiaus respondentai. Tokias tendencijas galima būtų paaiškinti tuo, jog su amžiumi bendravimo poreikis auga ir jis ypač pasireiškia artėjant link pensijinio amžiaus, o jaunesniųjų didesnis bendravimo poreikis yra išlikęs iš paauglystės.

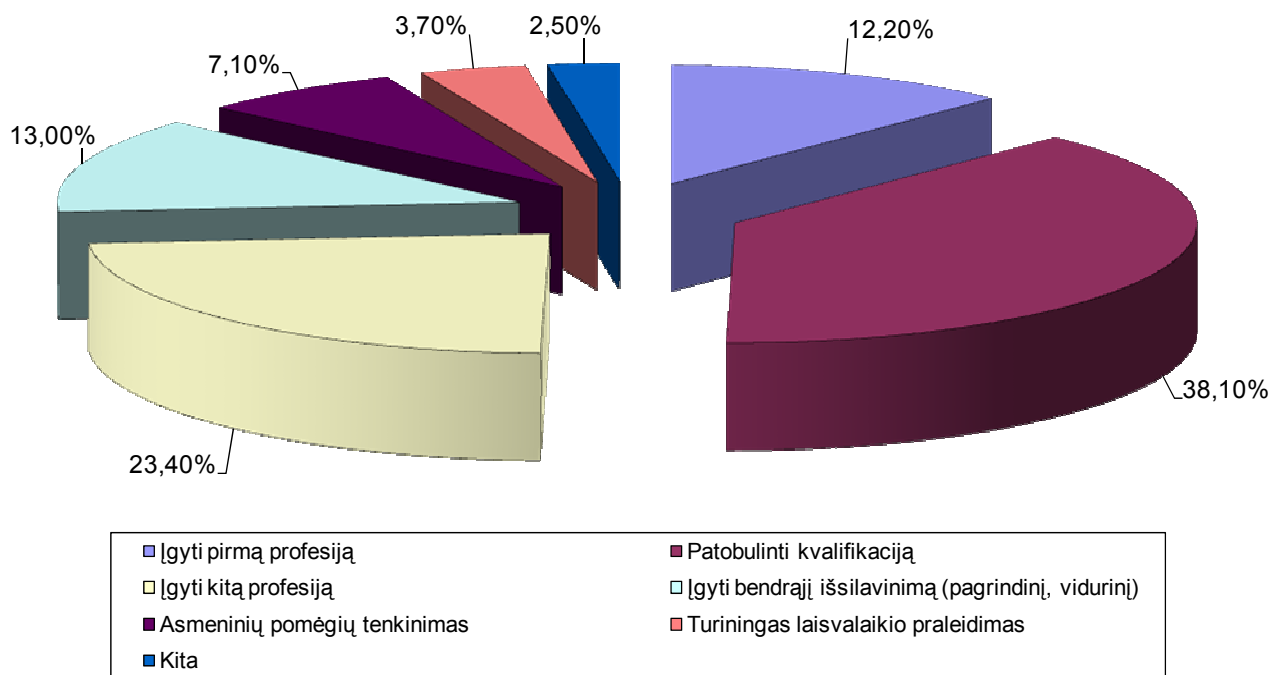
55 pav. Suaugusiųjų nuomonės apie gerą kursą kaip malonią bendravimo atmosferą priklausomybė nuo amžiaus

Darbo stažas taip pat lemia respondentų nuomonę, ar geras kursas turėtų sudaryti malonią bendravimo atmosferą (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). Labiausiai to tikisi turintieji 10 ir daugiau metų (22,6 proc.) darbo stažą, nedirbusiųjų (21 proc.) ir dirbusiųjų iki 1 metų (18,3 proc.). Mažiausiai malonios bendravimo atmosferos iš gero kurso tikisi dirbę nuo 5 iki 10 (16,1 proc.), nuo 1 iki 3 metų (10,1 proc.) ir nuo 3 iki 5 metų (10 proc.). Šias tendencijas galima būtų paaiškinti tuo, jog turintys didesnę nei 10 metų darbo stažą yra vyresni ir jų bendravimo poreikiai yra didesni, o nedirbę iš viso yra jauni žmonės, kurių bendravimo poreikiai taip pat dar išlikę didesni nei vidutinio amžiaus suaugusiųjų.

Karjeros kriterijus

Siekiant išsiaiškinti, kas daro didžiausią įtaką karjeros kriterijui, respondentų buvo klausiama, kodėl jie mokytusi / tobulintusi. Daugiausia respondentų (38,1 proc.) nurodė, jog jie mokytusi / tobulintusi tam, kad patobulintų kvalifikaciją (56 pav.). Beveik ketvirtis visų apklaustųjų (23,4 proc.) siektų įgyti kitą profesiją. Perpus mažiau – 13 proc. – įgyti bendrąjį išsilavinimą (pagrindinį, vidurinį) arba įgyti pirmą profesiją (12,2 proc.). Mažiausia dalis

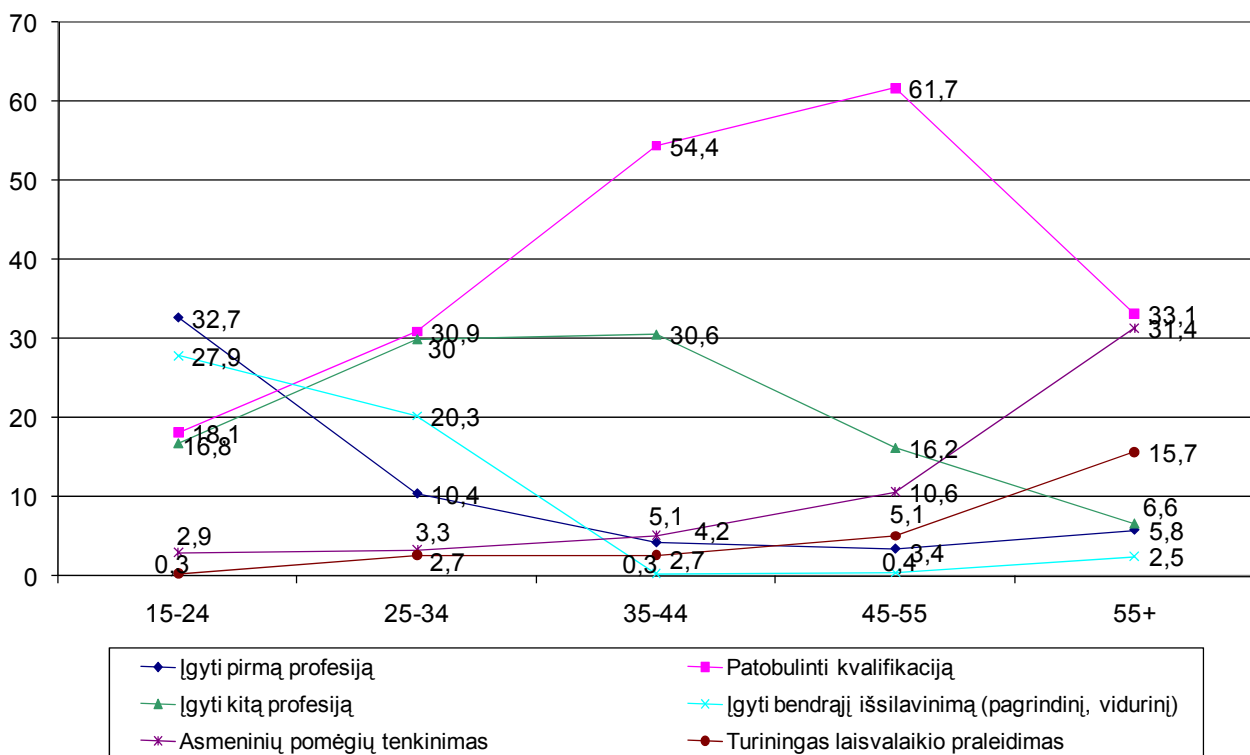
suaugusiųjų mokyti tam, kad patenkintų asmeninius poreikius (7,1 proc.) arba turiningai praleistų laisvalaikį (3,7 proc.). Pasirinkusieji „kita“ dažniausiai nurodydavo, kad nori įgyti aukštąjį išsilavinimą, išmokti užsienio kalbą, išlaikyti darbo vietą arba uždirbti daugiau.

56 pav. Suaugusiųjų mokymosi / tobulinimosi tikslas

Mokymosi / tobulinimosi tikslas priklauso nuo respondentų amžiaus (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). Pirmosios profesijos įgijimas aktualiausias yra 15-24 metų sulaukusiems respondentams – 32,7 proc. tai nurodė kaip priežastį mokytis / tobulintis (57 pav.). Bet taip mano tik 3,4 proc. 45-55 metų amžiaus grupei priklausančiųjų. Kvalifikacijos tobulinimas aktualiausias 45-55 metų suaugusiems – 61,7 proc. tai įvardino kaip priežastį mokytis. Tokios pat pozicijos yra 54,4 proc. 35-44 metų amžiaus respondentų, o 15-24 metų amžiaus grupės tokių yra jau tik 18,1 proc. Kitos profesijos įgijimas kaip mokymosi / tobulinimosi rezultatas yra aktualiausias 30,6 proc. 35-44 metų ir 30 proc. 35-34 metų respondentams. Vyresnių nei 55 metai taip manančių yra tik 6,6 proc. Bendrąjį išsilavinimą įgyti norėtų 27,9 proc. 15-24 metų ir 20,3 proc. 25-34 metų suaugusiųjų. Tik 0,3 proc. 35-44 metų, 0,4 proc. 45-55 metų ir 2,5 proc. vyresniųjų nei 55 metų siektų to paties. Asmeninius poreikius tenkinti labiausiai norėtų vyresni nei 55 metų suaugusieji – 31,4 proc. nurodė tai kaip mokymosi / tobulinimosi priežastį, ir 10,6 proc. sulaukusių 45-55 metų. Mažiausiai tai domintų jaunimą: 5,1 proc. 35-44 metų, 3,3 proc. 25-34 metų ir 2,9 proc. 15-24 metų respondentų tai nurodė kaip priežastį mokytis / tobulintis. Turiningai laisvalaikį praleisti labiausiai norėtų vyresni nei 55 metų (15,7 proc.) ir 45-55 metų (5,1 proc.) amžiaus suaugusieji. To norėtų po 2,7

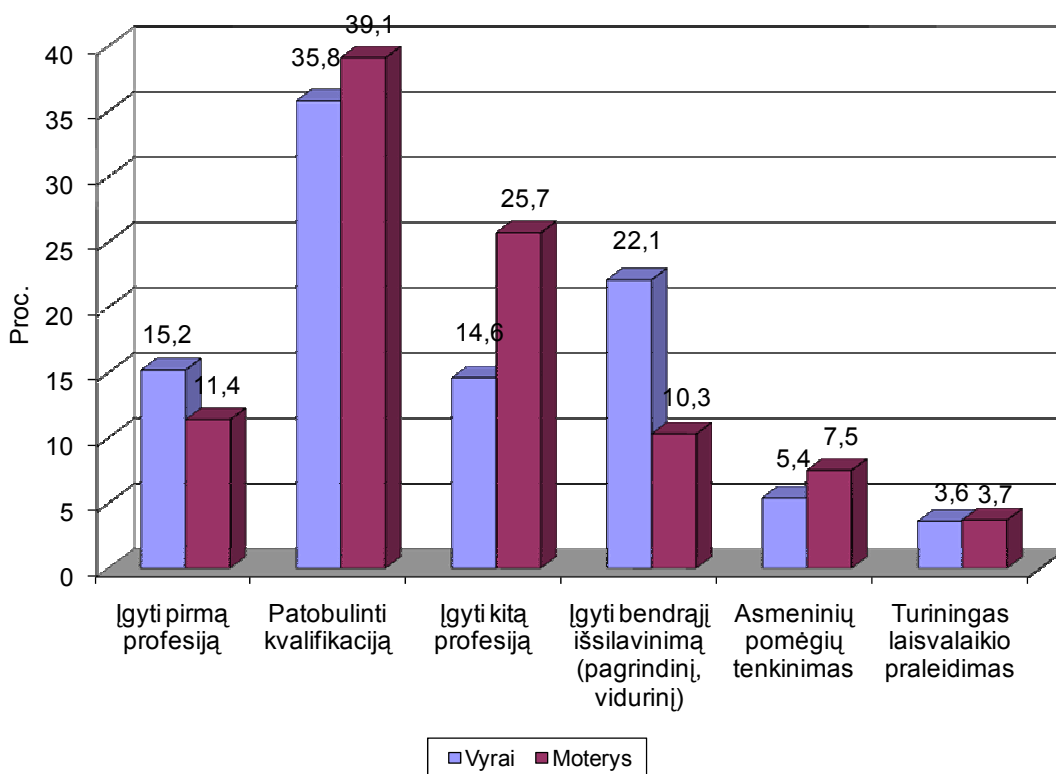
proc. 25-34 ir 35-44 metų ir tik 0,3 proc. 15-24 metų amžiaus respondentų. Taigi, galima teigti, kad jaunesniems žmonėms (15-34 metų) pagrindinė priežastis skatinanti mokytis / tobulintis būtų pirmos profesijos arba bendrojo išsilavinimo įgijimas. Tai yra savaime suprantama, nes tokio amžiaus žmonės paprastai dar būna nebaigę mokslų, todėl jiems šios dvi priežastys ir būtų aktualiausios apsisprendžiant. Vidutinio amžiaus (35-44 metų) suaugusieji labiau būtų linkę tobulinti kvalifikaciją ir įgyti kitą profesiją, nes tai jiems leistų būti konkurencingesniais darbo rinkoje. Vyresni (45-55 metų ir priešpensijinio amžiaus (virš 55 metų) suaugusieji labiausiai yra suinteresuoti kvalifikacijos tobulinimu ir asmeninių pomėgių tenkinimu. Kalbant apie turiningą laisvalaikio praleidimą kaip skatulį mokytis / tobulintis išryškėja gan aiški tendencija, jog didėjant amžiui tai tampa vis aktualesne priežastimi skatinančia mokytis / tobulintis. Tai visiškai natūralu, nes vyresnio amžiaus žmonės jau yra įgiję kvalifikaciją, yra dalyvavę jos tobulinimo kursuose ir jiems norisi, kad mokymasis būtų turiningas laisvalaikio praleidimas, tenkinantis jų bendravimo poreikius.

57 pav. Suaugusiųjų mokymosi / tobulinimosi tikslo priklausomybė nuo amžiaus

Mokymosi / tobulinimosi priežastims įtaką daro ir respondentų lytis (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). Vyrams labiausiai aktualu yra patobulinti kvalifikaciją (35,8 proc., 58 pav.) ir įgyti bendrąjį išsilavinimą (22,1 proc.). Moterims aktualiausia yra taip pat patobulinti kvalifikaciją (39,1 proc.), tačiau skirtingai nuo vyrų joms antrasis prioritetas būtų kitos profesijos įgijimas (25,7 proc.). Įgyti bendrąjį išsilavinimą moterų siektų dvigubai mažiau nei vyrų (10,3 proc.). Tiek vyrai, tiek moterys mažiausiu mokymosi / tobulinimosi pretekstu įvardija turiningą laisvalaikio

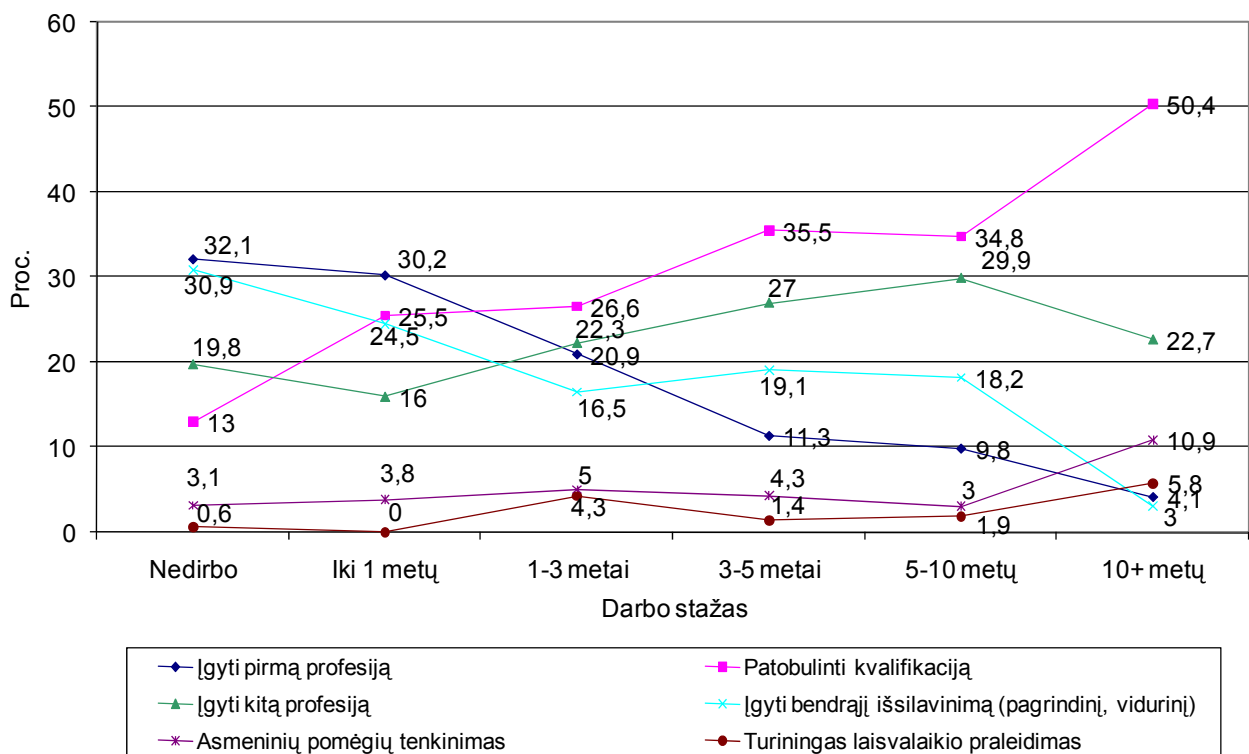
praleidimą (atitinkamai 3,6 ir 3,7 proc.) ir asmeninių pomėgių tenkinimą (atitinkamai 5,4 ir 7,5 proc.). Vyrų ir moterų nuomonės beveik sutampa pirmosios profesijos įgijimo klausimu – to siektų 15,2 proc. vyrų ir 11,4 proc. moterų. Tokias tendencijas galima būtų paaiškinti tuo, jog moterims būna labiau aktualu įgyti kitą profesiją, nes jos yra labiau pažeidžiamos darbo rinkoje (pavyzdžiui, po gimdymo ir vaiko auginimo atostogų). Vyrai yra linkę greičiau įsilieti į darbo rinką, todėl dalis jų neįgyja bendrojo išsilavinimo, todėl vėliau šis aspektas tampa pakankamai aktualiu ryžtantis vėl mokytis / tobulintis.

58 pav. Suaugusiųjų mokymosi / tobulinimosi tikslo priklausomybė nuo lyties

Ganėtinai reikšmingą įtaką priežastims dėl kurių suaugusieji mokytusi / tobulintusi turi ir jų darbo stažas (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). Labiausiai tendencijos išryškėja analizuojant, kokios svarbos yra tikslas įgyti pirmą profesiją arba patobulinti kvalifikaciją (59 pav.) skirtingą darbo stažą turinčių respondentų. 32,1 proc. nedirbusiųjų nurodė, jog jie mokytusi / tobulintusi, jei tai padėtų jiems įgyti pirmą profesiją. Tą patį tikslą nurodė 30,2 proc. dirbusiųjų iki 1 metų, 20,9 proc. – nuo 1 iki 3 metų, 11,3 proc. – nuo 3 iki 5 metų, 9,8 proc. – nuo 5 iki 10 metų ir tik 4,1 proc. dirbusiųjų daugiau nei 10 metų. Atvirkštinė tendencija pastebėta kvalifikacijos tobulinimo atveju. Tokį mokymosi / tobulinimosi tikslą nurodė 13 proc. neturinčių darbo stažo, 25,5 proc. dirbusiųjų iki 1 metų, 26,6 proc. – nuo 1 iki 3 metų, 35,5 proc. – nuo 3 iki 5 metų, 34,8 proc. – nuo 5 iki 10 metų ir net 50,4 proc. iš dirbusiųjų daugiau nei 10 metų. Mokantis / tobulinantis įgyti kitą profesiją aktualiausia dirbusiems nuo 5 iki 10 (29,9 proc.) ir nuo 3 iki 5 (27 proc.) metų. Mažiausiai tai aktualu buvo iš viso nedirbusiems (19,8 proc.) ir dirbusiems iki 1 metų (16 proc.). Bendrojo

išsilavinimo įgijimo labiausiai siektų nedirbusieji (30,9 proc.) ir dirbusieji iki 1 metų (34,5 proc.). Mažiausiai tai aktualu yra dirbusiems nuo 1 iki 3 metų (16,5 proc.) ir turintiems didesnę nei 10 metų darbo stažą (3 proc.). Asmeninius pomėgius mokymosi / tobulindamiesi norėtų tenkinti 3 proc. dirbančiųjų nuo 5 iki 10 metų, 3,1 proc. nedirbusiųjų ir 3,8 proc. dirbusiųjų iki 1 metų. O dirbusiųjų daugiau nei 10 metų tokių yra 10,9 proc. Niekas iš dirbusiųjų iki 1 metų (0 proc.) nesiryžtų mokytis / tobulintis tam, kad turiningai praleistų laisvalaikį, tačiau tokį tikslą įvardijo 0,6 proc. nedirbusiųjų, 1,4 proc. dirbusiųjų nuo 3 iki 5 ir 2,3 proc. – nuo 5 iki 10 metų. Kiek mieliau mokydami / tobulindami turiningai leistų dirbusieji virš 10 (5,8 proc.) ir nuo 1 iki 3 metų (4,3 proc.). Taigi, iš čia aiškiai matyti, kad su darbo patirtimi mažėja poreikis mokantis / tobulinantis įgyti pirmą profesiją, tačiau auga noras tobulinti kvalifikaciją. Tai yra visiškai natūralu, nes kuo ilgiau žmogus dirba, tuo didesnė yra tikimybė, kad jis įgis pirmą profesiją, tačiau dirbant kvalifikacijos kėlimo / tobulinimo poreikis tik augs. Beveik trečdalis nedirbusiųjų nurodė, kad jie norėtų įgyti bendrąjį išsilavinimą, nes be išsilavinimo sunku gauti darbo. Didžiausia dalis dirbusiųjų virš 10 metų (lyginant su kitomis darbo stažo grupėmis) mokymasi / tobulinimasi įsivaizduoja kaip asmeninių pomėgių tenkinimą ar turiningą laisvalaikio praleidimą, nes jie per ilgalaikį darbą jau yra sukaupę pakankamą patirtį, todėl jiems labiau yra aktualus savęs tobulinimosi ar įdomaus, turiningo laiko praleidimo faktorius.

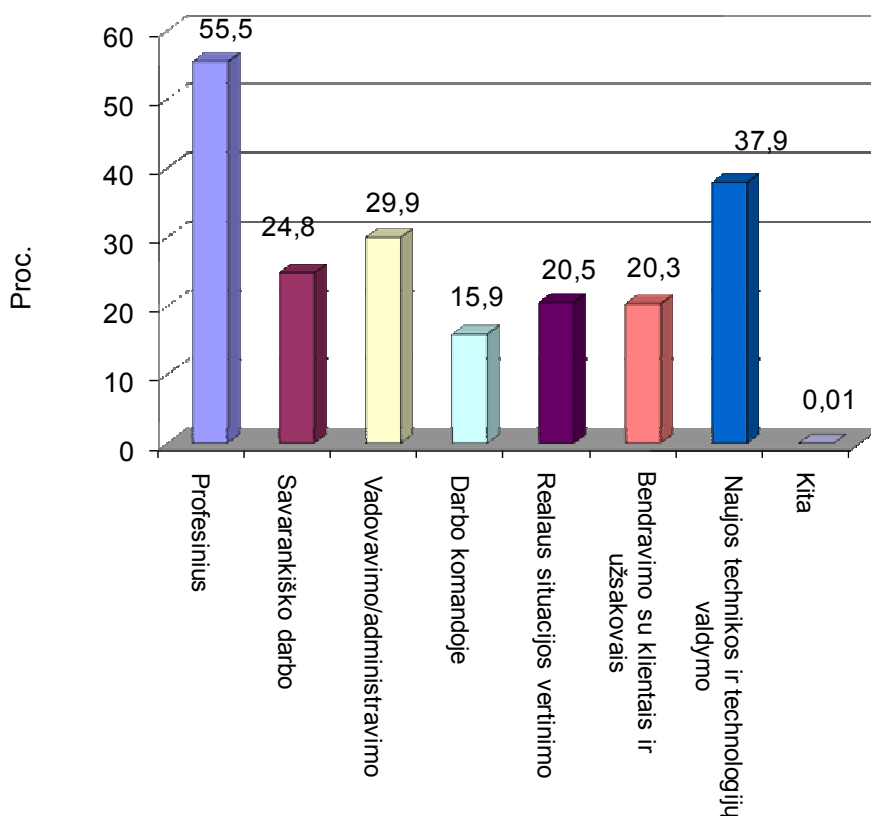

59 pav. Suaugusiųjų mokymosi / tobulinimosi tikslo priklausomybė nuo darbo stažo

Išsilavinimas taip pat lemia priežastis dėl kurių suaugusieji mokytusi / tobulintusi (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). Pirmą profesiją labiausiai norėtų įgyti turintys vidurinį be profesinio mokymo

(42,9 proc.) ir pagrindinį be profesinio mokymo (25,5 proc.) išsilavinimą. Mažiausiai tai aktualu yra įgijusiems aukštąjį (2,3 proc.) ir aukštesnįjį ar spec. vidurinį (2,7 proc.) išsilavinimą. Tai savaime suprantama, nes pirmaisiais dviem atvejais respondentai neturi jokio profesinio išsilavinimo, todėl jų mokymosi / tobulinimosi tikslas ir būtų pirmosios specialybės įgijimas. Kvalifikaciją labiausiai tobulinti norėtų turintys aukštąjį (58,8 proc.) ir aukštesnįjį ar spec. vidurinį (52 proc.) išsilavinimą. Jie labiausiai jaučia žinių / gebėjimų stygių, todėl kursuose siektų patobulinti kvalifikaciją. Kitos profesijos įgijimas aktualiausias yra turintiems vidurinį su profesiniu mokymu (44,3 proc.), pagrindinį su profesiniu mokymu (25,6 proc.) ir pradinį su profesiniu mokymu (24,4 proc.), nes juos labiausiai netenkina turima profesija. Bendrojo išsilavinimo įgijimo labiausiai siektų turintys žemesnio lygio išsilavinimą: 37,2 įgijusių pagrindinį su profesiniu mokymu, 48,3 proc. – pagrindinį be profesinio mokymo, 50 proc. – pradinį, 52,9 proc. – nebaigtą pradinį ir 56,1 proc. – pradinį su profesiniu mokymu. Asmeninių pomėgių tenkinimas aktualiausias turintiems pradinį (11,5 proc.), aukštąjį (9,5 proc.) ir aukštesnįjį ar spec. vidurinį (9,4 proc.) išsilavinimą. Toks aukštas pradinio išsilavinimo respondentų kiekis yra todėl, kad jų apklausta buvo palyginti mažai, todėl 3 respondantai iš karto labai smarkiai lemia bendrą pasiskirstymą. Turiningo laisvalaikio praleidimo labiausiai tikėtusi įgiję aukštesnįjį arba spec. vidurinį išsilavinimą (7 proc.).

Tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti, kokius gebėjimus suaugusiems reikia labiausiai tobulinti (60 pav.). Daugiau nei pusė (55,5 proc.) nurodė, jog jiems labiausiai reikia tobulinti profesinius gebėjimus, 37,9 proc. norėtų geriau įvaldyti naują techniką ir technologiją ir 29,9 proc. reikėtų pasitobulinti vadovavimo / administravimo srityje. Geriau mokėti dirbti komandoje norėtų tik 15,9 proc. suaugusiųjų, geriau bendrauti su klientais ir užsakovais – 20,3 proc., realiau vertinti situaciją – 20,5 proc., o dirbti savarankiškai (tinkamai planuoti laiką) – 24,8 proc. Taigi, matoma aiški tendencija, jog daugumai suaugusiųjų norėtųsi patobulinti savo profesinius gebėjimus. Ne mažiau svarbu jiems yra ir neatsilikti nuo progreso, geriau įvaldyti naują techniką ir technologijas. Tai galima paaiškinti tuo, kad žinių visuomenėje viskas keičiasi labai greitai ir darbuotojams reikia nuolatos tobulėti savo profesinėje plotmėje ir sugebėti valdyti naujausias technologijas. Tai, kad mažiausia dalis suaugusiųjų norėtų geriau gebėti dirbti komandoje rodo, kad arba nėra pakankamai suvokiama komandinio darbo reikšmė, tam nėra poreikio, arba tie, kurie dirba komandoje jau yra įgiję komandinio darbo patirties. Nurodžiusieji „kita“ labiausiai nori tobulinti užsienio kalbos ir greito / efektyvaus problemų sprendimo gebėjimus.

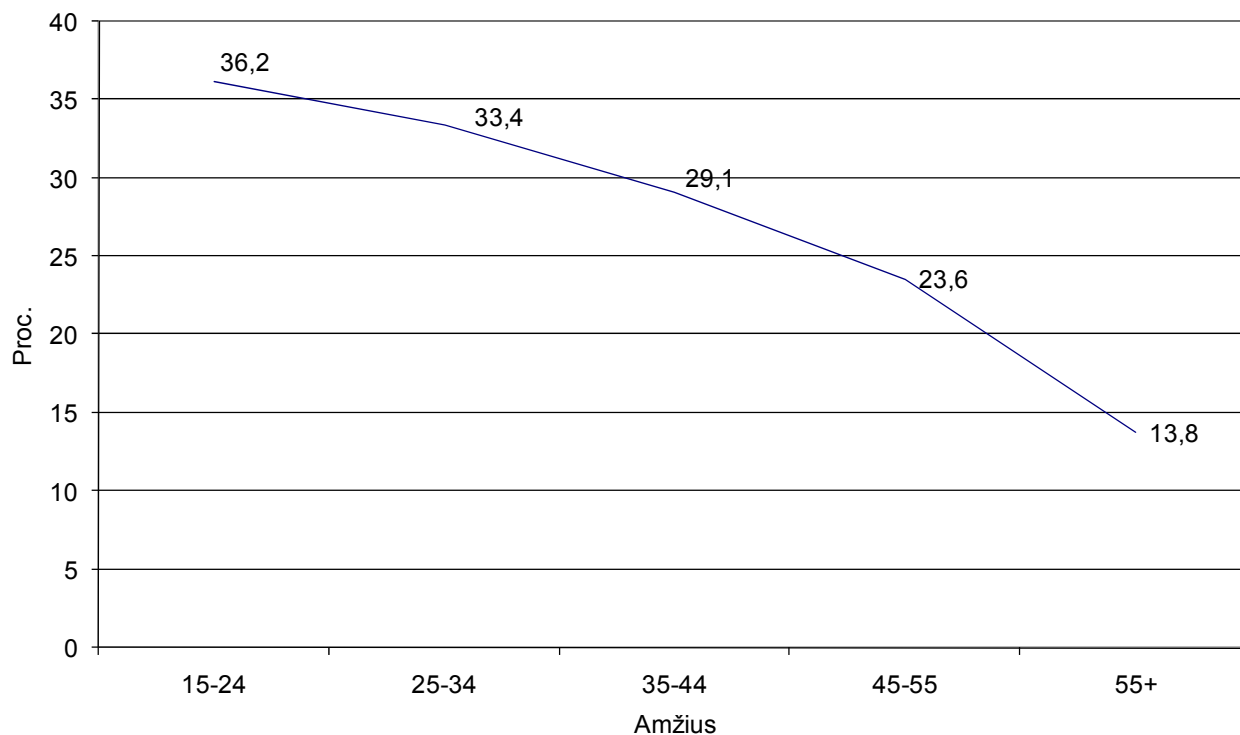
60 pav. Suaugusiųjų gebėjimų tobulinimo poreikiai

Atlikus statistinę analizę nebuvo rasta jokios profesinių gebėjimų tobulinimo poreikio priklausomybės nuo respondentų demografinių faktorių.

Poreikis tobulinti gebėjimą dirbti savarankiškai (tinkamai planuoti laiką) priklauso nuo respondentų darbo stažo (χ^2 kriterijaus $p=0,007$). Labiausiai to siektų nedirbusieji (34,5 proc.), dirbusieji nuo 5 iki 10 metų (28,3 proc.), nuo 1 iki 3 metų (25,7 proc.) ir iki 1 metų (24,8 proc.). Mažiausiai tokį poreikį jaučia dirbusieji ilgiau nei 10 metų (21,1 proc.). Iš čia galima pastebėti, jog nedirbusiems savarankiško darbo, tinkamo laiko planavimo gebėjimas yra svarbesnis nei darbo patirties turintiems. Šis poreikis šiek tiek auga su darbo patirtim, tačiau išdirbusieji ilgesnį laiką tokios patirties įgyja daugiau, todėl jiems šio gebėjimo tobulinimo poreikis yra mažiau aktualus.

Gebėjimo dirbti savarankiškai poreikis taip pat statistiškai priklauso nuo respondentų išsilavinimo (χ^2 kriterijaus $p=0,005$). Šis gebėjimas aktualiausias pagrindinį be profesinio mokymo (33,1 proc.), vidurinį su profesiniu mokymu (32 proc.), pradinį su profesiniu mokymu (28,6 proc.) ir pagrindinį su profesiniu mokymu (27,4 proc.) išsilavinimą įgijusių respondentų. Mažiausiai jis aktualus turintiems aukštąjį (19 proc.), nebaigtą pradinį (23,5 proc.) ir aukštesnįjį ar spec. vidurinį (23,6 proc.) išsilavinimą įgijusiems suaugusiems. Todėl galima būtų daryti prielaidą, kad aukštojo mokslo diplomą turintys suaugusieji šį gebėjimą arba įgyja studijų metu, arba darbo vietoje, todėl mažiausia jų dalis ir mano, jog jį reikėtų tobulinti.

Suaugusiųjų amžius lemia jų poreikį tobulinti vadovavimo / administravimo gebėjimus (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). 36,2 proc. 15-24 metų, 33,4 proc. 25-34 metų ir 29,1 proc. 35-44 metų amžiaus respondentų nurodė, kad norėtų tobulinti šį gebėjimą (61 pav.). Tačiau tai aktualu tik 13,8 proc. vyresnių nei 55 metų. Tokia tendencija išryškėja todėl, kad su amžiumi yra kylama karjeros laiptais, užimama vadovaujančias pozicijas ir įgyjama vadovavimo / administravimo patirties, todėl šio gebėjimo tobulinimo poreikis atitinkamai mažėja.

61 pav. Suaugusiųjų poreikis tobulinti vadovavimo / administravimo gebėjimus

Vadovavimo / administravimo gebėjimų tobulinimo poreikį tiesiogiai lemia ir respondentų darbo stažas (χ^2 kriterijaus $p=0,015$). Tobulinti šiuos gebėjimus aktualiausia dirbusiems nuo 5 iki 10 metų (36 proc.), nuo 3 iki 5 metų (35,1 proc.) ir nuo 1 iki 3 metų (33,8 proc.). Mažiau tai aktualu dirbusiems iki 1 metų (28,4 proc.) ir dirbusiems daugiau nei 10 metų (25,7 proc.). Šiuo atveju ilgiau dirbant kylama karjeros laiptais, todėl vadovavimo / administravimo gebėjimų poreikis auga, nes žmonėms palaipsniui yra pasiūlomos vadovaujančios pozicijos darbe. Todėl ir neatrodo keista, kad dirbusiems nuo 5 iki 10 metų šis gebėjimas yra aktualiausias, nes tiek laiko dažniausiai užtrunka kol žmogus užima vadovaujančią poziciją. Dirbusieji daugiau nei 10 metų jau yra įgiję darbo patirties, todėl mažesnei jų daliai ir norisi tobulinti šį gebėjimą.

Respondentų išsilavinimas lemia jų poreikį tobulinti vadovavimo / administravimo gebėjimus (χ^2 kriterijaus $p=0,015$). Tai aktualiausia yra įgijusiems aukštąjį (34,6 proc.), vidurinį be profesinio mokymo (34,5 proc.) ir vidurinį su profesiniu mokymu (30,4 proc.) išsilavinimą. Mažiausiai šio gebėjimo tobulinimas yra aktualus turintiems aukštesnįjį ar spec. vidurinį (22,9

proc.), pradinį (19,4 proc.) ir nebaigtą pradinį (11,8 proc.) išsilavinimus. Taigi, galima sakyti, kad mažiausiai į vadovaujamas / administracines pozicijas darbe pretenduoja įgiję pradinį arba nebaigtą pradinį išsilavinimą.

Gebėjimų dirbti komandoje tobulinimo poreikį lemia tik suaugusiųjų išsilavinimas (χ^2 kriterijaus $p=0,005$). Įgijusiems pagrindinį be profesinio mokymo (25,2 proc.), aukštąjį (18,4 proc.) ir aukštesnįjį ar spec. vidurinį (16,3 proc.) išsilavinimą yra aktualiausia tobulinti gebėjimus dirbti komandoje. Turintiems pradinį su profesiniu mokymu (11,9 proc.), vidurinį be profesinio mokymo (11,7 proc.), vidurinį su profesiniu mokymu (9,9 proc.) ir nebaigtą pradinį (5,9 proc.) išsilavinimą šių gebėjimų tobulinimas yra ne toks aktualus. Darbo komandoje įgūdžius labiausiai norėtų tobulinti įgijusieji aukštesnio lygio išsilavinimą.

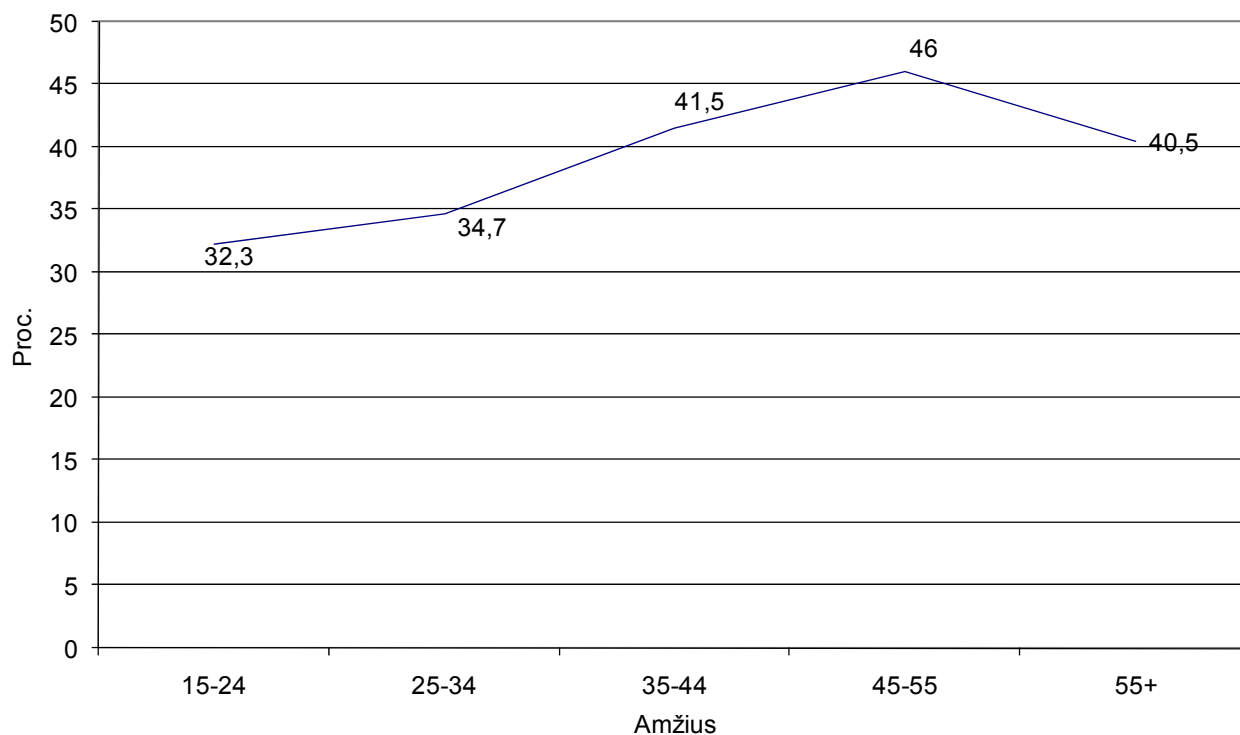
Respondentų amžius lemia poreikį tobulinti jų gebėjimus realiai vertinti situaciją (χ^2 kriterijaus $p=0,005$). To labiausiai reiktų vyresniems nei 55 metų (31 proc.) ir 35-44 metų (21,8 proc.) amžiaus suaugusiems. Kiek mažiau tai aktualu 45-55 metų (19,8 proc.) ir 15-24 metų (15 proc.) amžiaus grupėms. Taigi savikritiškesni ir labiau norintys išmokti realiai vertinti situaciją yra vyresni nei 55 metų amžiaus suaugusieji, o jauniausiai amžiaus grupei (15-34 metų) atrodo, jog jie šį gebėjimą pakankamai gerai įvaldę.

Amžius taip pat lemia ir tai, kiek suaugusiųjų norėtų tobulinti gebėjimą bendrauti su klientais ir užsakovais (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). Labiausiai to siektų 15-24 metų (26 proc.) ir 25-34 metų (24,6 proc.) amžiaus respondentai. Mažiausiai šį gebėjimą tobulinti norėtų vyresni nei 55 metų (12,1 proc.) ir 45-55 metų (11 proc.) amžiaus respondentai. Tai galima paaiškinti tuo, kad vyresni žmonės turi daugiau darbo patirties ir jų poreikis tobulinti bendravimo gebėjimą yra mažesnis nei tų, kurie tik ką pradėjo savo karjerą.

Panaši tendencija išryškėja ir analizuojant šio gebėjimo poreikio priklausomybę nuo respondentų darbo stažo (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). Tai aktualiausia yra nedirbusiems (32,2 proc.), dirbusiems iki 1 metų (28,4 proc.) bei nuo 3 iki 5 metų (25 proc.). Tačiau tik 14 proc. dirbusiųjų daugiau nei 10 metų nurodė, jog jiems reiktų tobulinti gebėjimą bendrauti su klientais ir užsakovais. Taigi, kaip ir respondentų amžiaus atveju, kuo didesnę darbo patirtį įgyja suaugusysis, tuo mažesnis yra jo poreikis tobulinti gebėjimą bendrauti su klientais ir užsakovais.

Gan įdomios tendencijos atsiskleidė analizuojant suaugusiųjų poreikį tobulinti gebėjimą įvaldyti naują techniką ir technologijas pagal jų amžių (χ^2 kriterijaus $p=0,004$). To mažiausiai siektų 15-24 metų (32,3 proc.) ir 25-34 metų (34,7 proc.) amžiaus respondentai (62 pav.). Aktualiausia tai būtų vyresniems nei 55 metai (40,5 proc.), 35-44 metų (41,5 proc.) ir 45-55 metų amžiaus respondentams (46 proc.). Žmogui senstant poreikis geriau įvaldyti naują techniką ir technologijas auga, tačiau pasiekus priešpensijinį amžių (virš 55 metų) poreikio aktualumas

pradeda mažėti. Tai būtų galima paaiškinti tuo, jog priešpensijinio amžiaus suaugusieji mažiausiai nori keistis, nes jų pagrindinis tikslas yra sėkmingai atidirbti likusius metus ir išeiti į pensiją.

62 pav. Suaugusiųjų poreikis tobulinti gebėjimą įvaldyti naują techniką ir technologijas

Gebėjimo įvaldyti naują techniką ir technologijas tobulinimo poreikis priklauso ir nuo respondentų bendro darbo stažo (χ^2 kriterijaus $p=0,004$). Tai aktualiausia dirbusiems daugiau nei 10 metų (43,6 proc.), nuo 3 iki 5 metų (39,2 proc.) ir nuo 5 iki 10 metų (34,6 proc.). Mažiausiai to siektų neturintys darbo stažo (28,7 proc.), dirbę iki 1 metų (28,4 proc.) ir nuo 1 iki 3 metų (31,8 proc.). Taigi kuo ilgiau žmogus dirba, tuo aktualesnis jam tampa gebėjimo įvaldyti naują techniką ir technologijas tobulinimas, nes anksčiau įgytų gebėjimų jau nepakanka, reikia prisitaikyti prie naujausių technologijų.

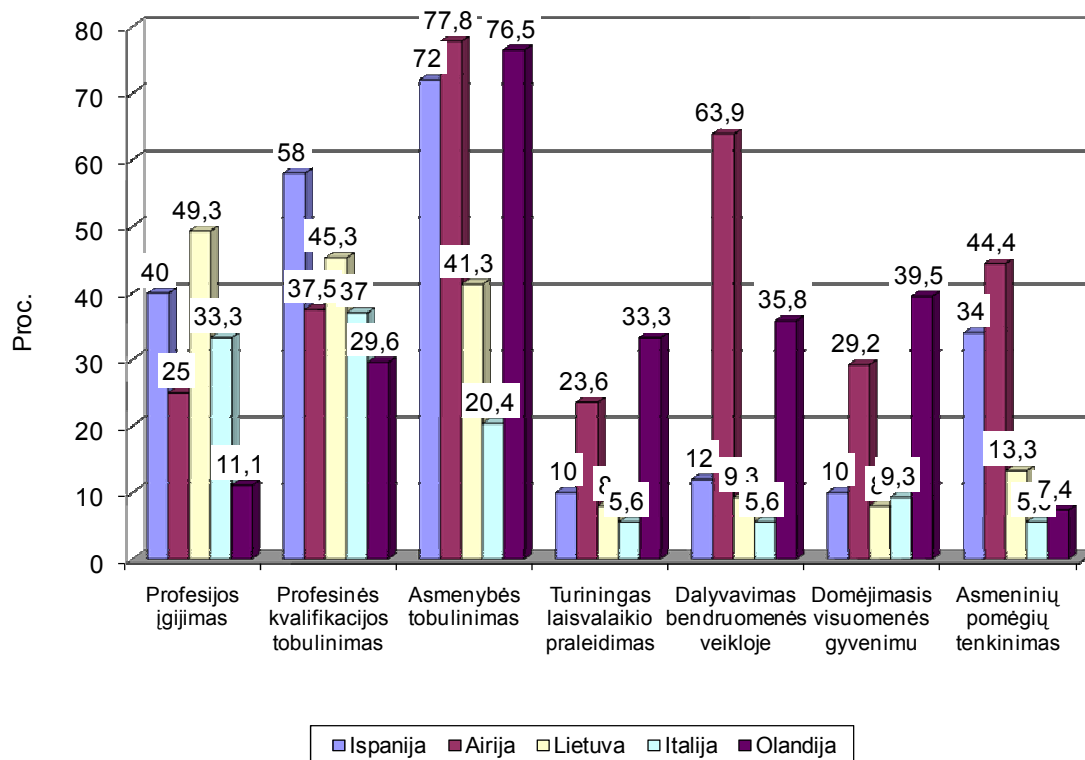
3.3. Kultūrinių skirtumų įtaka suaugusiųjų mokymo(si) prieinamumui

Kultūrinių skirtumų įtakos suaugusiųjų mokymo(si) prieinamui tyrimo pagrindinis tikslas yra išsiaiškinti aspektus, kurie skirtingose šalyse lemia suaugusiųjų mokymosi prieinamumo veiksnius ir juos sąlygojančius kriterijus. Analizuojama buvo, kaip skirtingų šalių respondentai suvokia mokymąsi ir kas labiausiai lemia informacinį ir karjeros kriterijus skirtingose šalyse. Šie du kriterijai buvo pasirinkti todėl, kad informacijos pateikimo kanalai ir būdai visose šalyse gali būti vienodi, todėl galima palyginti respondentų požiūrį į juos skirtingose šalyse. Karjeros kriterijus taip pat vienodai aktualus bet kurioje šalyje, nes dirbant siekiama tobulėti ir kilti karjeros laiptais nepriklausomai nuo šalies, kurioje yra dirbama. Pastebėtos tendencijos vėliau bus lyginamos su Lietuvoje pastebėtomis tendencijomis.

Mokymosi suvokimas

Visų pirma buvo siekiama išsiaiškinti, kaip skirtingų šalių suaugusieji suvokia mokymosi sampratą. Kaip paaiškėjo veiksnių svarbos Lietuvoje tyrime, lietuviams mokymasis labiausiai asocijuojasi su profesijos įgijimu (56,7 proc. – veiksnių svarbos Lietuvoje tyrime, 49,3 proc. – kultūrinių skirtumų įtakos tyrime), profesinės kvalifikacijos tobulinimu (51,6 proc. – veiksnių svarbos Lietuvoje, 45,3 proc. – kultūrinių skirtumų įtakos) ir asmenybės tobulinimu (52,4 proc. – veiksnių svarbos Lietuvoje, 41,3 proc. – kultūrinių skirtumų įtakos). Lygiai tokios pačios tendencijos išaiškėjo ir kultūrinių skirtumų įtakos tyrime (63 pav.). Tačiau pažvelgus į kitas šalis suvokimas skiriasi ir labai priklauso nuo tos šalies tradicijų, kultūros. Tai patvirtina ir atlikta duomenų statistinė analizė (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). Artimiausi lietuviams savo suvokimu būtų italai, kurie taip pat mano, kad mokymasis pirmiausia yra profesinės kvalifikacijos tobulinimas (37 proc.), profesijos įgijimas (33,3 proc.) arba asmenybės tobulinimas (20,4 proc.). Ispanų suvokimas taip pat panašus, tik jie pirmenybę teikia asmenybės tobulinimui (72 proc.), profesinės kvalifikacijos tobulinimui (58 proc.) ir tik mažiau nei pusė ispanų (40 proc.) mano, kad mokymasis tai profesijos įgijimas. Airių ir olandų suvokimas labiausiai skiriasi nuo lietuvių. Jiems mokymasis pirmiausia yra asmenybės tobulinimas (77,8 proc. airių ir 76,5 proc. olandų nurodė šį variantą), po to – dalyvavimas bendruomenės veikloje (63,9 proc. airių ir 35,8 proc. olandų) ir tik po to profesinės kvalifikacijos tobulinimas (37,5 proc. airių ir 29,6 proc. olandų) ar profesijos įgijimas (25 proc. airių ir 11,1 proc. olandų). Bendruomeninį mokymosi aspektą Airijoje ir Olandijoje patvirtina ir tai, kad 29,2 proc. airių ir net 39,5 proc. olandų nurodė, kad jiems mokymasis yra domėjimasis visuomenės gyvenimu. Taip manančių ispanų buvo 10 proc., italų – 9,3 proc., o lietuvių – tik 8 proc. Labiausiai mokymąsi kaip asmeninių poreikių tenkinimą suvokia airiai (44,4

proc.) ir ispanai (34 proc.). Tą patį atsakymo variantą rinkosi 13,3 proc. lietuvių, 7,4 proc. olandų ir tik 5,6 proc. italų. Taigi, galima daryti išvadą, kad mokymosi sampratos suvokimas tiesiogiai priklauso nuo suaugusiojo tautybės. Į formalųjį mokymą yra labiau orientuoti lietuviai, italai ir ispanai, o airiams ir olandams mokymasis labiau asocijuojasi su neformaliuoju mokymusi, asmenybės tobulėjimu, bendruomenine veikla.

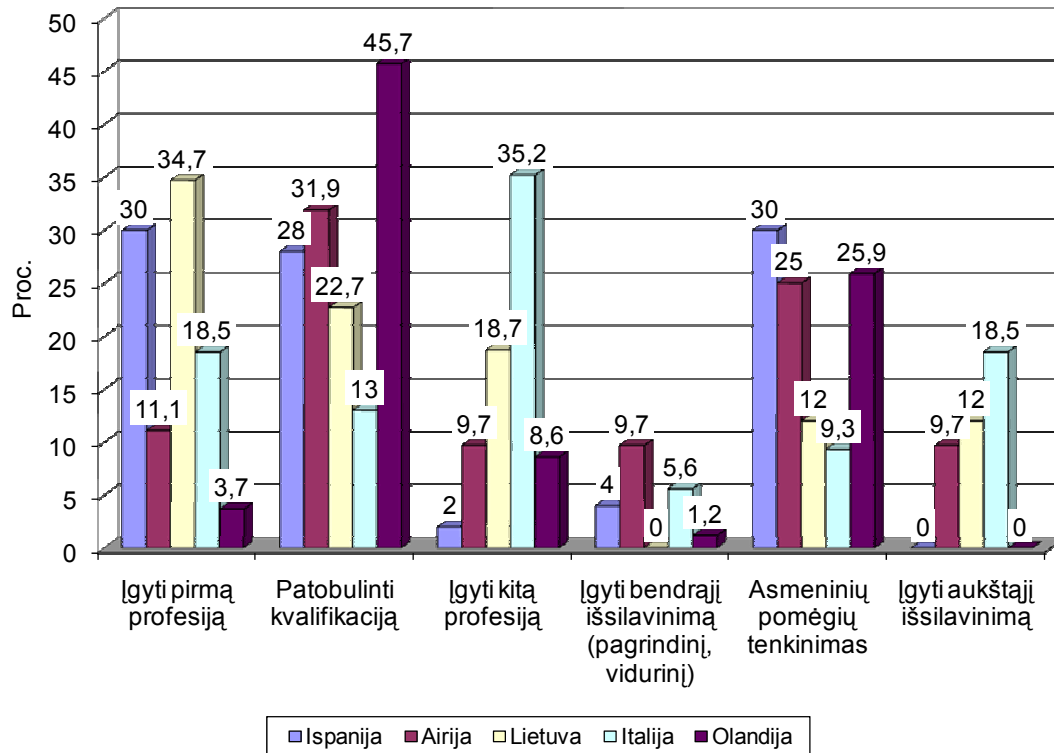

63 pav. Mokymosi suvokimo priklausomybė nuo šalies

Informacinis kriterijus

Skirtingose šalyse informacijos apie mokymosi galimybes prieinamumas yra skirtingas - tai atskleidė statistinė analizė (χ^2 kriterijaus $p=0,008$). Tiek veiksnių svarbos Lietuvoje, tiek kultūrinių skirtumų įtakos tyrime dauguma lietuvių nurodė, jog arba žino kur rasti informacijos apie galimybes mokytis (39,5 proc. – veiksnių svarbos Lietuvoje, 52 proc. – kultūrinių skirtumų įtakos), arba žino, tačiau informacijos pateikimas galėtų būti efektyvesnis (37,9 proc. – veiksnių svarbos Lietuvoje, 41,3 proc. – kultūrinių skirtumų įtakos). Panašios nuomonės yra ir kitų šalių atstovai (64 pav.). 46,9 proc. olandų, 34,7 proc. airių, 34 proc. ispanų ir 25,9 proc. italų žino kur rasti informacijos apie galimybes mokytis. Tuo tarpu 46 proc. ispanų, 30,9 proc. olandų, 30,6 proc. airių ir 28,9 proc. italų norėtų, kad tokios informacijos pateikimas būtų efektyvesnis. Labiausiai nepasisprendę šiuo klausimu buvo airiai (8,3 proc.) ir olandai (6,2 proc.). Negalinčių rasti informacijos apie galimybes mokytis daugiausia buvo italų (5,6 proc.), jie taip pat nurodė, kad

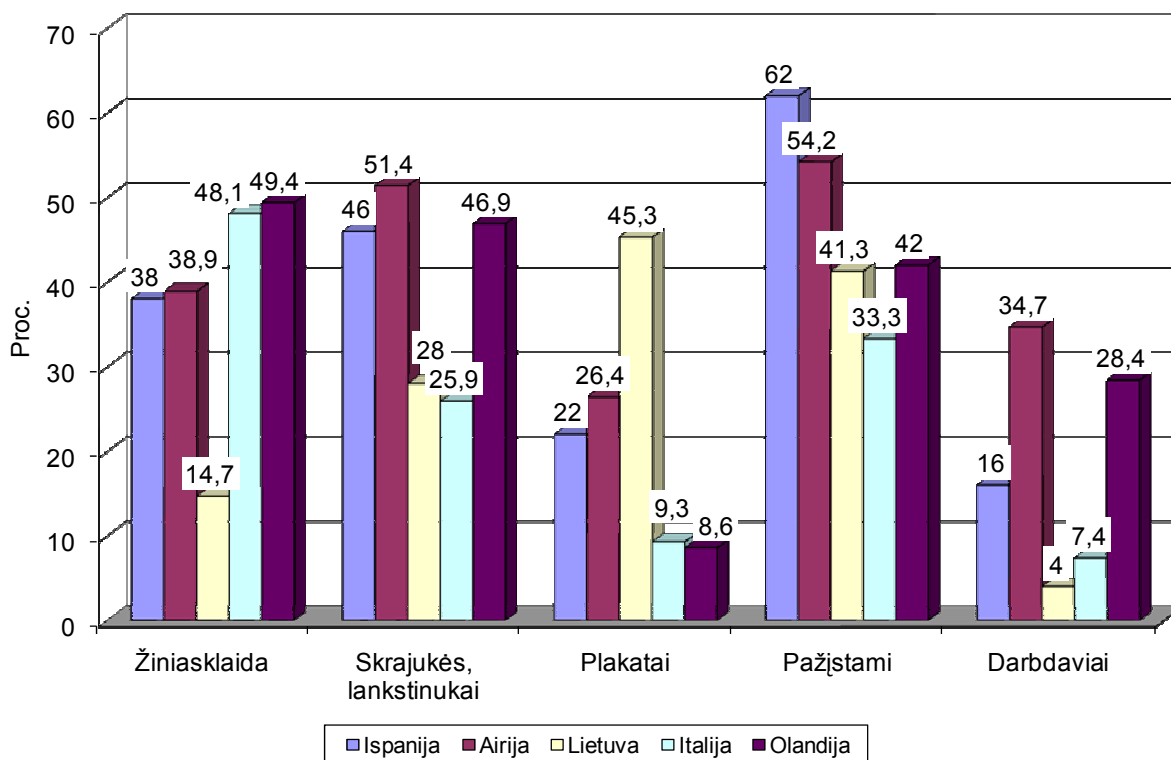
tokios informacijos yra sunku rasti (25,9 proc.). Su sunkumais ieškant informacijos susiduria ir 20,8 proc. airių bei 16 proc. ispanų. Tarp ispanų ir italų nebuvo nei vieno, kuris būtų teigęs, jog nesidomėjo informacija apie galimybes mokytis. Taigi, galima daryti išvadą, kad aktyviausi informacijos apie galimybes mokytis paieškoje yra ispanai ir italai, tačiau būtent italams sunkiausiai sekasi jos rasti.

64 pav. Informacijos apie mokymosi galimybes prieinamumo priklausomybė nuo šalies

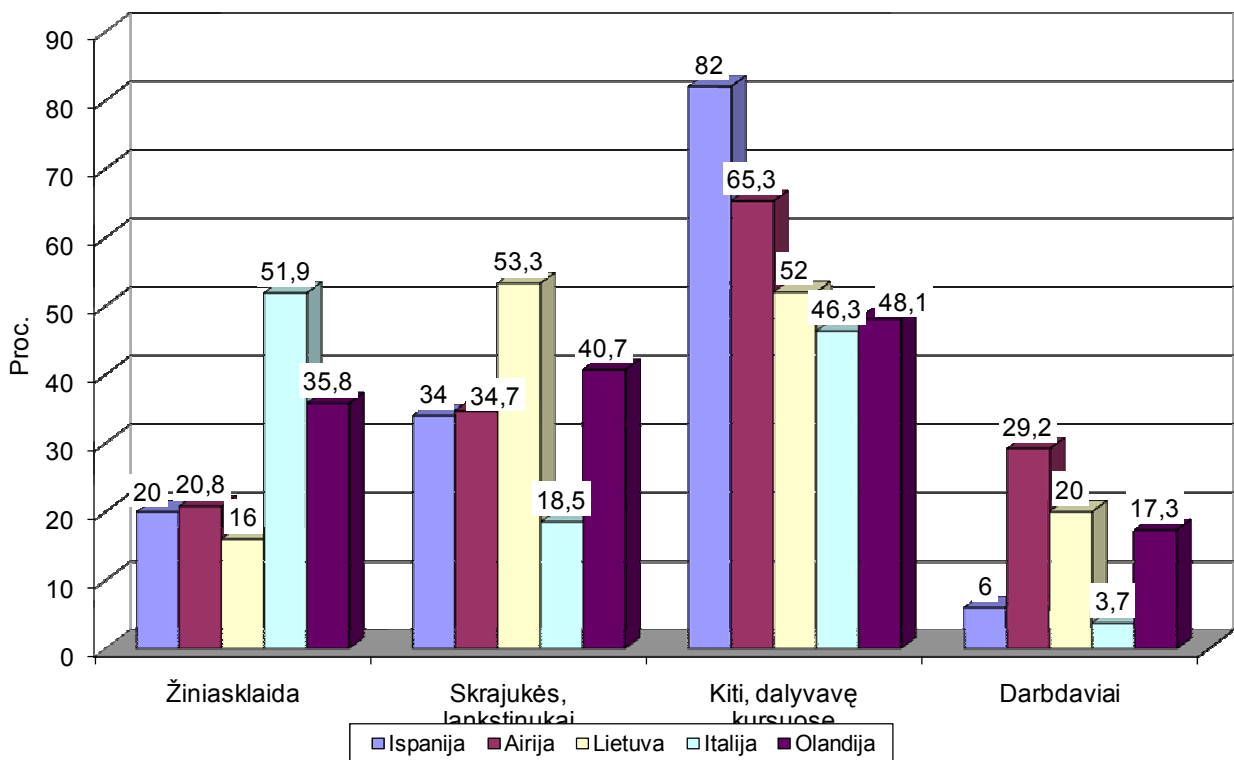
Analizuojant informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes šaltinių priklausomybę nuo respondentų šalies pastebėta, kad visais atvejais atsakymai priklausė nuo to, kokios šalies respondentas atsakė į klausimą (χ^2 kriterijaus $p < 0,05$ visais atsakymų variantais). Ispanai dažniausiai informacijos apie mokymosi galimybes gauna iš pažįstamų (62 proc., 65 pav.), skrajukių, lankstinukų (46 proc.) ir žiniasklaidos (38 proc.). Airių tendencijos panašios: 54,2 proc. gauna iš pažįstamų, 51,4 proc. – iš skrajukių, lankstinukų ir 38,9 proc. – iš žiniasklaidos. Italai daugiausia informacijos gauna iš žiniasklaidos (48,1 proc.), pažįstamų (33,3 proc.) ir skrajukių, lankstinukų. Olandai daugiausia informacijos gauna iš žiniasklaidos (49,4 proc.), skrajukių, lankstinukų (46,9 proc.) ir pažįstamų. Lietuviams populiariausias informacijos šaltinis buvo plakatai (45,3 proc.), pažįstami (41,3 proc.) ir skrajukės, lankstinukai (28 proc.). Mažiausiai informacijos iš žiniasklaidos gavo lietuviai (14,7), skrajukių, lankstinukų – italai (25,9 proc.), plakatų – olandai (8,6 proc.), pažįstamų – italai (33,3 proc.), darbdavių – lietuviai (4 proc.). Taigi, galima teigti, kad daugiausia informacijos apie mokymosi galimybes suaugusieji gauna iš

pažįstamų, ši šaltinį nurodė daugiau kaip trečdalis kiekvienos šalies atstovų, tačiau kitų informacijos šaltinių populiarumas priklauso nuo konkrečios šalies.

65 pav. Informacijos apie mokymosi galimybes šaltinių priklausomybė nuo šalies

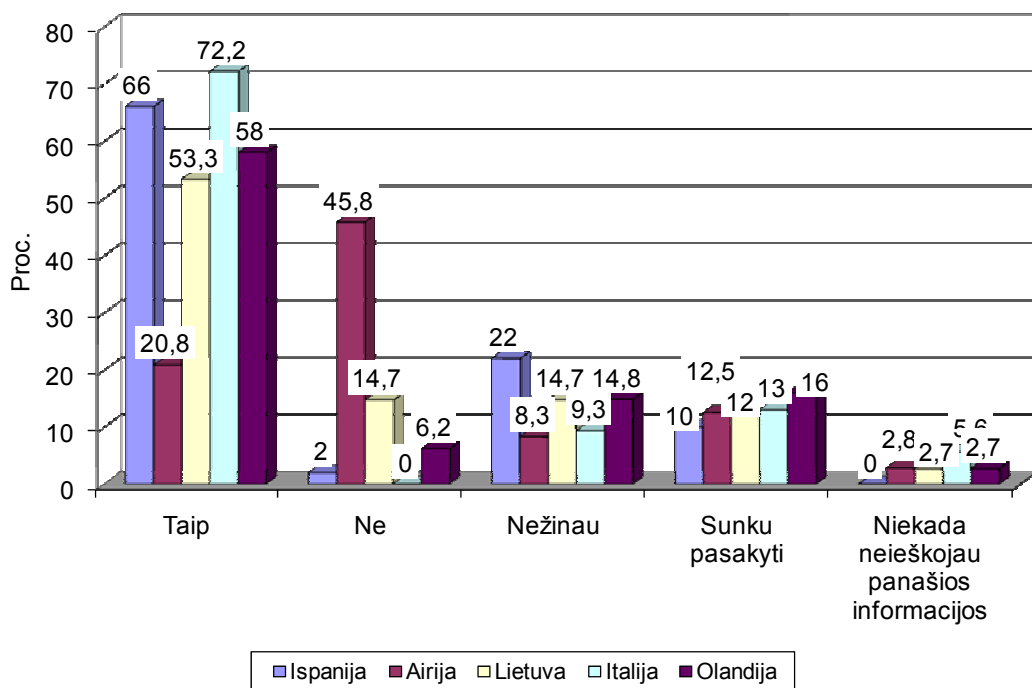
Patikimiausių informacijos šaltinių analizė taip pat parodė, kad pasirinkimas priklauso nuo respondento šalies (χ^2 kriterijaus $p < 0,05$ visais atsakymų variantais). Respondentai buvo prašomi nurodyti ne daugiau dviejų patikimiausių informacijos šaltinių. Ispanams pačiu patikimiausiu šaltiniu buvo kiti, dalyvavę kursuose (82 proc., 66 pav.) ir skrajukės, lankstinukai (34 proc.). Airiai labiausiai pasikliautų tai, kurie jau dalyvavo panašiuose kursuose (65,3 proc.) ir skrajukėmis ir lankstinukais (34,7 proc.). Lietuviai labiausiai pasitikėtų skrajukėmis ir lankstinukais (53,3 proc.), jau dalyvavusiais kursuose (52 proc.) ir žiniasklaida (51,9 proc.). Šiuo atveju lietuvių prioritetai buvo šiek tiek kitokie nei pagrindiniame tyrime, kur patikimiausiu lietuvių informacijos apie mokymosi galimybes buvo nurodyta žiniasklaida. Italams patikimiausias informacijos šaltinis buvo žiniasklaida (51,9 proc.) ir jau dalyvavę kursuose (46,3 proc.). Olandai labiausiai pasikliautų jau dalyvavusiais kursuose (48,1 proc.), skrajukėmis ir lankstinukais (40,7 proc.) ir žiniasklaida (35,8 proc.). Taigi, galima teigti, kad pats patikimiausias informacijos apie mokymosi galimybes šaltinis daugumai respondentų yra jau dalyvavusieji panašiuose kursuose. Žiniasklaida šiame tyrime mažiausiai pasikliautų lietuviai (16 proc.), skrajukėmis ir lankstinukais – italai (18,5 proc.), o darbdaviais – ispanai (6 proc.) ir italai (3,7 proc.)

66 pav. Patikimiausio informacijos apie mokymosi galimybes šaltinio priklausomybė nuo šalies

Mokymosi / tobulinimosi galimybių pasiūla tiesiogiai priklauso nuo respondento šalies (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). Kad ji pakankama sutinka dauguma italų (72,2 proc.), ispanų (66 proc.), olandų (58 proc.) ir lietuvių (53,3 proc., 67 pav.). Prasčiausia padėtis dėl mokymosi / tobulinimosi

Ar Jūsų regione yra pakankama mokymosi/tobulinimosi galimybių pasiūla?

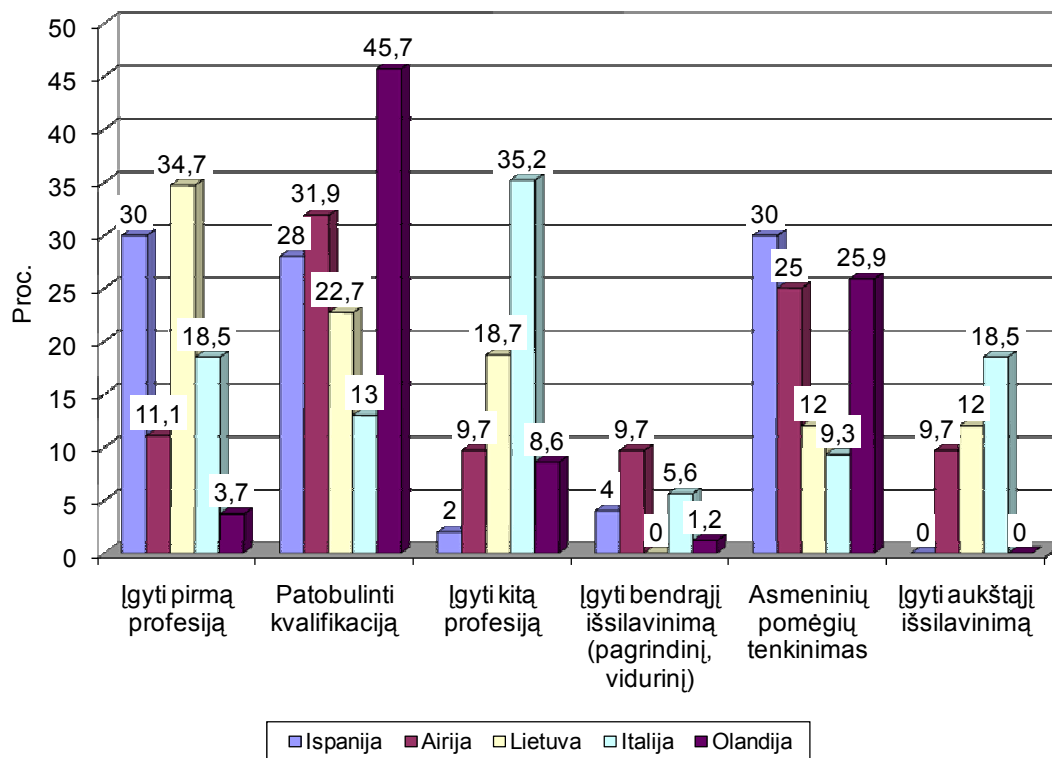

67 pav. Mokymosi galimybių pasiūlos priklausomybė nuo šalies

galimybių pasiūla yra Airijoje, nes net 45,8 proc. atsakė, kad „ne, ji nėra pakankama“. Labiausiai neapsisprendę, tai yra atsakė, jog nežino, ar galimybių pasiūla yra pakankama, ispanai (22 proc.). Tvirtos nuomonės šiuo klausimu neturėjo ir 16 proc. olandų, atsakiusių jog jiems yra sunku pasakyti ar pasiūla yra pakankama, ar – ne. Tarp ispanų nebuvo nei vieno, kuris nebūtų ieškojęs informacijos apie mokymosi / tobulinimosi galimybes.

Karjeros kriterijus

Priežastis, dėl kurių suaugusieji mokytusi, tiesiogiai priklauso nuo respondento šalies (χ^2 kriterijaus $p=0,000$). Kaip ir veiksnų svarbos Lietuvoje tyrime, lietuviams pagrindinės priežastys dėl kurių jie mokytusi buvo pirmos profesijos įgijimas (12,2 proc. veiksnų svarbos Lietuvoje ir 34,7 proc. kultūrinių skirtumų įtakos tyrime), kvalifikacijos tobulinimas (38,1 proc. veiksnų svarbos Lietuvoje ir 22,7 proc. kultūrinių skirtumų įtakos) ir kitos profesijos įgijimas (23,4 proc. veiksnų svarbos Lietuvoje ir 18,7 proc. kultūrinių skirtumų įtakos). Įgyti bendrojo išsilavinimo nesiekė niekas iš kultūrinių skirtumų įtakos tyrime apklaustų respondentų, tačiau aukštąjį išsilavinimą įgyti norėjo 12 proc. suaugusiųjų (68 pav.). Šio varianto veiksnų svarbos Lietuvoje tyrimo respondentai rinktis negalėjo, todėl galima daryti prielaidą, jog tie respondentai, kurie būtų rinkęsi pagrindinį išsilavinimą šioje apklausoje rinkosi aukštąjį mokslą, nes panaši dalis (12 proc.) aukštojo mokslo diplomo siekimą nurodė kaip priežastį, kuri juos paskatintų mokytis. Ispanus mokytis labiausiai trauktų troškimas įgyti pirmą profesiją (30 proc.), noras tenkinti asmeninius pomėgius (30 proc.) arba patobulinti kvalifikaciją (28 proc.). Airiams aktualiausia būtų patobulinti kvalifikaciją (31,9 proc.), tenkinti asmeninius poreikius (25 proc.) ir įgyti pirmą profesiją (11,1 proc.). Italai mokytis ryžtusi siekdami įgyti kitą profesiją (35,2 proc.), įgyti aukštąjį išsilavinimą (18,5 proc.) arba pirmą profesiją (18,5 proc.). Olandams pagrindine mokymosi priežastimi būtų siekis patobulinti kvalifikaciją (45,7 proc.), patenkinti asmeninius pomėgius (25,9 proc.) arba įgyti kitą profesiją (8,6 proc.). Pirmos profesijos įgijimas mažiausiai aktualus būtų olandams (3,7 proc.), kvalifikacijos tobulinimas – italams (13 proc.), kitos profesijos įgijimas – ispanams (2 proc.), bendrojo išsilavinimo įgijimas – lietuviams (0 proc.) ir olandams (1,2 proc.), asmeninių pomėgių tenkinimas – italams (9,3 proc.), o siekis įgyti aukštąjį išsilavinimą – ispanams ir olandams (abiem atvejais niekas nenurodė to kaip mokymosi tikslo).

68 pav. Priežasties mokytis priklausomybė nuo šalies

Išvados

Išanalizavus kultūrinių skirtumų įtakos suaugusiųjų mokymo(si) prieinamumui tyrimo rezultatus galima teigti, kad tiek mokymosi suvokimą, tiek skirtingų kriterijų svarbą mokymo(si) prieinamumui tiesiogiai lemia tai, kokiai kultūrai priklauso suaugusysis. Šis tyrimas parodė tokias pagrindines tendencijas:

- Italų ir ispanų mokymosi samprata yra artimiausia lietuviams;
- Statistinė tyrimo duomenų analizė aiškiai parodė, kad kalbant apie kriterijus ir veiksnius, lemiančius suaugusiųjų mokymo(si) prieinamumą būtina atsižvelgti ir į kultūrinį veiksni, kuris lemia visus kitus veiksnius ir kriterijus.

DISKUSIJA

Bet kokios socialinės problemos atsiradimo viešosios politikos darbotvarkėje pradžia yra tam tikro klausimo pripažinimas - spręstina viešoji problema, kitaip – jos identifikavimas. Kaip ji apibrėžiama, priklauso nuo būdo, kuriuo politikos formuotojai siekia pateikti tam tikrą reiškinį ar įvykį visuomenei. Problemos pateikimo būdas dažnai lemia, ar į šią problemą visuomenė atkreips dėmesį ir ji taps politikos prioritetu (Furman, Šerikova, 2007, 102). Nuo penktojo dešimtmečio iki pat XX a. pabaigos ES politikos formuotojai laikėsi nuostatos, kad ES savaime taps labiausiai konkurencinga ir dinamiška, žiniomis grįsta ekonomika pasaulyje. Tačiau gyvenimo realijos parodė, jog norint to pasiekti, reikia imtis tam tikrų bendrų veiksmų, todėl 2000 m. Lisabonoje ES Taryba priėmė politinę deklaraciją, kurioje ir nurodė pagrindines gaires kaip šiuos tikslus pasiekti. Ši deklaracija tapo vienu iš pagrindinių politinių pagrindų priimant „Mokymosi visą gyvenimą memorandumą“ (2000). Tačiau, kad ir kaip gražiai ar šiuolaikiškai skambėtų politinėse deklaracijose išryškintos problemos, jos savaime neišsprendžios. Tą suvokė ir ES politikos formuotojai priėmė „Švietimo ir Mokymo 2010“ darbinę programą (2002). Šioje programoje politinės siekiamybės jau daug konkrečiau įvardintos, nes buvo nurodytos pagrindinės gairės, kurių turėtų siekti programą įgyvendinančios šalys (taip pat ir Lietuva). Gaila, kad dėl vertimo netikslumų (o gal dėl kompetentingo redaktoriaus stokos) programos pavadinimas neatspindi jos turinio. Programoje kalbama ir apie profesinį rengimą, tačiau jis pavadinime neatspindi. Tai aiškiai parodo, kaip formuojant bendrą daugiašalę politiką labai svarbu, kad į kitas kalbas išversti dokumentai būtų peržiūrėti tos srities specialistų, nes tik taip galima išvengti dalies prasmės praradimo ar netgi pakeitimo.

Vien šių dokumentų nepakako tam, kad politinė žinia pasiektų visuomenę ar ja suinteresuotus specialistus. Reguliarūs gairių įvertinimai parodė, jog ne tik kad gali būti sunku (o gal net ir neįmanoma) pasiekti kai kurių užsibrėžtų rezultatų, bet ir tai, kad pakankamai sunku palyginti tuos rezultatus išsiplėtusioje ES. Komisija, kaip ES vykdomosios valdžios atstovas ir politikos iniciatorius, šiuo tikslu priėmė du komunikatus: „Suaugusiųjų mokymasis: mokytis niekada nevėlu“ (2006) ir „Suaugusiųjų mokymosi veiksmų planas: mokytis niekada nevėlu“ (2007). Pastaruoju numatyti konkretūs veiksniai, kurių turi imtis ne tik Komisija, bet ir valstybės narės, kad 2002 programoje užsibrėžti tikslai švietimo ir profesinio rengimo srityje būtų pasiekti. Taigi, Komisija suvokė, jog be konkrečių gairių ir veiksmų plano jiems įgyvendinti pasiekti politinių tikslų gali būti sudėtinga.

Į suaugusiųjų dalyvavimo mokymesi skatinimo svarbą dėmesį atkreipė ir Europos Parlamentas 2008 m. pradžioje priimdamas rezoliuciją dėl suaugusiųjų mokymosi: mokytis niekada nevėlu (2008). Joje Komisijai pavedama užtikrinti, kad visą gyvenimą trunkantis mokymasis būtų

prieinamas visiems, o ypač dirbantiesiems ir darbo ieškantiems. Dirbančiųjų ir ieškančių darbo įvardijimas pagrindine tiksline grupe suprantamas globalinės ekonomikos kontekste, nes tik dirbantys žmonės sukuria pridėtinę vertę, taip reikalingą ekonomikos augimui ir plėtrai. Tačiau toks apribojimas gali turėti ir neigiamų pasekmių. Tie, kurie darbo neieško, yra nusivylę darbo rinka arba patenkinti savo socialiniu bedarbio statusu (pvz., gauna pašalpas ir net nemąsto ieškoti darbo), jie dažniausiai ir toliau tenkinsis dabartine padėtimi, t. y. ekonominiu aspektu išliks vartotojais, o ne produkto kūrėjais. Jiems produktą turės sukurti visi kiti dirbantieji. Todėl, manau, kad įgyvendinant mokymosi visą gyvenimą koncepciją būtų tikslinga atitinkamą dėmesį skirti tiek dirbančiųjų ar darbo ieškančiųjų, tiek nepatenkančių į šią grupę mokymo(si) galimybių sudarymui. Konkretus finansavimas ir veiksmų planas turėtų apimti abiejų šių grupių dalyvavimo mokymesi skatinimą. Šiuo atveju Europos Parlamentui priimant rezoliuciją greičiausiai gerai pasidarbavo lobistinės grupės ginančios dirbančiųjų interesus.

Tarybos išvados (2008) jau šiek tiek geriau atspindi esamą situaciją ir numato, jog Komisija, bendradarbiaudama su valstybėmis narėmis, konkrečius veiksmus, kuriais būtų siekiama motyvuoti ypač sunkiai pasiekiamas grupes. ES politiniame lygmenyje šiuo metu sudarytos pakankamos prielaidos suaugusiųjų mokymosi skatinimui ir mokymosi visą gyvenimą koncepcijos realizavimui. Tam dėmesį skiria visos trys pagrindinės institucijos: Komisija, Europos Parlamentas ir Taryba. Tikėtina, kad suaugusiųjų dalyvavimo mokymesi svarba augs ir šis klausimas bus ir toliau analizuojamas aukščiausiam ES politiniame lygmenyje. Politikos formavimas visos ES lygmeniu išliks komunikatų, rezoliucijų, deklaracijų ar išvadų lygyje, nes tai apriboja ES Steigimo sutartis. Joje aiškiai apibrėžta, kad kiekviena valstybė narė yra atsakinga už savo švietimo sistemą, Komisija gali tik prisidėti prie bendradarbiavimo tarp valstybių narių skatinimo.

Lietuva, jau besirengdama narystei Europos Sąjungoje, rengdama savo įstatyminę bazę stengėsi, kad ji būtų harmonizuota ir atitiktų politines ES tendencijas. Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija (2004) jos priėmimo metu daugiausia dėmesio skyrė darbo rinkos poreikiams. Joje tiek formalusis, tiek neformalusis suaugusiųjų švietimas buvo orientuotas į profesinį rengimą. To nepakanka norint šalyje užtikrinti mokymosi visą gyvenimą prieinamumą. Būtina atsižvelgti ir į žmogaus kaip asmenybės tobulėjimo poreikius, skirti pakankamą dėmesį neformaliajam ir savaiminiam mokymuisi ir jų metu įgytų kompetencijų pripažinimui. Naujausioje strategijos ir jos veiksmų plano redakcijoje (2008) jau numatoma, kad reikia rengti ir diegti mokymo programas, modulius, skirtus asmenų bendriesiems gebėjimams, pilietiškumui, sportiniam aktyvumui, sveikai gyvensenai, karjeros valdymo, saugaus eismo kompetencijoms ugdyti. Taip pat reikia skirti pakankamą dėmesį kompetencijų pripažinimui. Taigi, galima teigti, kad Lietuva, vadovaudamasi ES politikos tendencijomis, atitinkamai koreguoja ir savo suaugusiųjų švietimo

politika. Ši politika yra dinamiška, vis labiau atitinkanti pačių suaugusiųjų poreikius ir šių dienų ekonomikos realijas.

Mokėjimų ir įgūdžių formavimo procesai labai priklauso nuo šalies socialinio, ekonominio, politinio ir kultūrinio konteksto. Didžiausią įtaką mokėjimų ir įgūdžių formavimo procesams daro šie trys socioekonominiai veiksniai: laisvosios rinkos santykiai, socialinės partnerystės ryšiai ir valstybės valdymo reguliavimas (Andriušaitienė ir kt, 2008). Kalbant apie suaugusiųjų mokymo(si) prieinamumą reikia atsižvelgti į visus juos. Mokymo(si) paslaugų prieinamumas labai priklauso tiek nuo rinkoje esančios pasiūlos, tiek nuo to, kaip ir už kokią kainą teikiamos šios paslaugos. Valstybinis reguliavimas nustato tokių paslaugų teikimo standartus, o atskirais atvejais numato ir finansavimo mechanizmus. Socialiniai partneriai šiuo atveju ne tik formuoja paklausą, bet ir bando daryti įtaką valstybiniam reguliavimui tam, kad mokymas(is) būtų prieinamesnis tiems, kuriems jo reikia.

Tam, kad mokymo(si) paslaugomis pasinaudotų suaugęs, jis turi būti apie tokią galimybę informuotas. Pirmieji du tyrimai parodė, kad vis tik didžioji dalis suaugusiųjų mano, jog informacija apie suaugusiųjų mokymo(si) galimybes nėra pakankamai prieinama. Paskutiniajame tyrime šią problemą labiausiai akcentavo suaugusieji iš Italijos, Ispanijos ir Airijos. Todėl nepakanka vien tik kurti įvairių mokymo(si) galimybių pasiūlą, bet reikia pasiekti, kad apie tai būtų informuoti tie, kuriems šios galimybės kuriamos. Suaugusieji įvardija, jog jiems sunku gauti informacijos apie mokymo(si) galimybes ne vien dėl to, kad ji sunkiai pasiekiamą, bet ir todėl, kad jiems reikia pagalbos apsisprendžiant. Dauguma (65 proc.) Lietuvos suaugusiųjų tvirtina, jog jiems būtinos profesinio orientavimo ir konsultavimo paslaugos. Vadinas, jiems reikia, kad kas nors padėtų apsispręsti, kuria kryptimi tobulėti ir atitinkamai, ko dar reikėtų pasimokinti. Tai rodo, kad vien tik pateikti informaciją apie mokymo(si) galimybes nepakanka, reikia jos pateikimą sieti su profesiniu orientavimu ir konsultavimu.

Valstybinis reguliavimas formuoja šalies švietimo politiką, ją reglamentuojančius įstatyminius aktus. Kaip parodė pastarųjų analizė, teoriškai galimybės suaugusiesiems mokytis yra sudaromos (tą įstatymai numato, o politiniai dokumentai netgi skatina). Todėl kyla klausimas, kodėl suaugusieji nepasinaudoja savo teise į mokymąsi? Tyrimas parodė, kad daugiau nei pusė lietuvių nieko nežino apie įstatymus reglamentuojančius suaugusiųjų teises į mokymąsi. Taip pat jie nežino ir kaip valstybė yra numačiusi remti tokį mokymą(si). Tyrime beveik pusė (43 proc.) respondentų nurodė, jog neturi pakankamai lėšų tam, kad galėtų prisidėti prie mokymo(si) finansavimo, o didžioji dalis (45 proc.) prisidėtų, jei tai garantuotų nuolatinį darbą. Manau, kad įstatymiškai apibrėžtos mokymo(si) finansavimo galimybės dar nėra pakankamai prieinamos, todėl šioje srityje tiek valstybė, tiek patys švietimo organizatoriai dar turi ieškoti būdų, kaip apie šias galimybes informuoti visuomenę.

Tai, kad ne tik politinės gairės yra orientuotos į profesinį švietimą rodo ir tyrimas atliktas Lietuvoje. Didžioji dalis respondentų nurodė, jog mokymas(is) jiems arba padėtų įgyti pirmą profesiją, arba prisidėtų prie kvalifikacijos tobulinimo, arba leistų įgyti kitą profesiją. Taip mano $\frac{3}{4}$ visų apklaustųjų. Mokymas(is) daugumai asocijuojasi su profesiniu rengimu, todėl nekeista, kad didžioji dalis (57 proc.) Lietuvos suaugusiųjų mano, jog mokymas(is) yra profesijos / išsilavinimo įgijimas. Tuo tarpu dauguma (virš 72 proc. kiekvienoje šalyje) Ispanijos, Airijos ir Olandijos gyventojų mokymą(si) sieja su asmenybės tobulėjimu. Šis požiūrio skirtumas gali būti paaiškinamas tuo, kad Lietuvos ir minėtųjų šalių mokymo(si) tradicijos skiriasi. Be to, Lietuvoje, dar palyginti jaunoje valstybėje, staigus perėjimas iš socialistinės santvarkos į kapitalistinę pareikalavo iš žmonių naujų profesinių įgūdžių, todėl jiems mokymasis labiausiai asocijuojasi su profesiniu tobulėjimu. Ši būtinybė buvo nulemta staigių pokyčių. Galima daryti prielaidą, kad Lietuvoje po daugelio metų, kai paaugs jaunoji karta, mokymosi suvokimas gali pasikeisti.

Apibendrinant reikia pasakyti, kad politinės gairės teoriškai atitinka šių dienų suaugusiųjų mokymui(si) keliamus reikalavimus, tačiau praktikoje dar daug reikia nuveikti, norint pasiekti geresnio suaugusiųjų dalyvavimo mokyme(si) ir realizuoti mokymosi visą gyvenimą koncepciją. Kalbant apie suaugusiųjų mokymą(si) ir jo prieinamumą daugiakultūriu aspektu, reikia įvertinti tai, kad skirtingose kultūrose mokymo(si) suvokimas yra skirtingas ir todėl tai yra ganėtinai svarbus veiksnys.

IŠVADOS

1. Europos Sąjungoje politiniame lygmenyje suaugusiųjų švietimo klausimai yra svarstomi aukščiausiu lygmeniu ir jiems teikiamas ypatingas dėmesys. Kaip viena iš sėkmingo mokymosi visą gyvenimą koncepcijos realizavimo politinių gairių yra įvardijamas suaugusiųjų mokymosi prieinamumas ir jam užtikrinti yra numatomos konkrečios priemonės Europos Komisijos veiksnių plane.
Lietuvoje strateginiai suaugusiųjų švietimą reglamentuojantys dokumentai yra parengti, atitinka Europos Sąjungos politikos gaires ir yra nuolat tikslinami ir atnaujinami tam, kad atitiktų šių dienų realijas ir lūkesčius.
2. Socioekonominė aplinka tiesiogiai (per finansavimo modelius) lemia suaugusiųjų švietimą, formuoja paklausą ir lemia švietimo paslaugų pasiūlą.
3. Suaugusiųjų mokymo(si) prieinamumą lemia subjektyvieji ir objektyvieji veiksniai. Subjektyviems veiksniams priskiriami individo charakteris, amžius, ankstesnė mokymosi patirtis, pasitikėjimas savimi, jau įgytas išsilavinimas ir t. t. Objektyvieji skirstomi į: politinį, socioekonominį, individualųjį, atskirties ir kultūrinį.
4. Parengiamasis tyrimas atskleidė, kad tik ketvirtadalis suaugusiųjų randa informacijos apie mokymo(si) galimybes be jokių kliūčių. Tokia informacija prieinamesmė moterims, nes jos ja labiau domisi, nei vyrai.
5. Mokymo(si) prieinamumo veiksnių svarbos tyrimas Lietuvoje atskleidė, kad:
 - a. tik 1/3 respondentų yra susipažinę su įstatymine baze, reglamentuojančia suaugusiųjų švietimą, o daugiau nei pusė iš jų (51 proc.) tuo net nesidomėjo.
 - b. miesto gyventojai polinkį mokytis jaučia labiau nei gyvenantys kaime.
 - c. informacija apie galimybes mokytis yra pasiekama ir randama, tačiau jos pateikimas galėtų būti efektyvesnis.
 - d. jaunesnio amžiaus žmonės linkę labiau traktuoti investicijas į mokslą kaip investicijas į ateitį, ypač, jei šios investicijos garantuotų nuolatinį darbą. Atvirkštinė tendencija vyrauja tarp skirtingų amžiaus grupių kalbant apie faktą, kad suaugusysis negalėtų prisidėti prie kvalifikacijos tobulinimo ar perkvalifikavimo kursų finansavimo, nes neturi pakankamai lėšų – kuo vyresnis respondentas, tuo jam labiau trūksta lėšų ir dėl to jis negalėtų prisidėti prie mokymo(si) finansavimo.
 - e. daugiau nei pusei – 65 proc. – Lietuvos suaugusiųjų reikalinga profesinio orientavimo ir konsultavimo paslauga. Šis poreikis su amžiumi mažėja, tačiau išlieka aktualus,

- f. jaunesniems žmonėms (15-34 metų) pagrindinė priežastis skatinanti mokytis / tobulintis būtų pirmos profesijos arba bendrojo išsilavinimo įgijimas. Vidutinio amžiaus (35-44 metų) suaugusieji labiau būtų linkę tobulinti kvalifikaciją ir įgyti kitą profesiją, nes tai jiems leistų būti konkurencingesniais darbo rinkoje. Vyresni (45-55 metų ir priešpensijinio amžiaus (virš 55 metų) suaugusieji labiausiai yra suinteresuoti kvalifikacijos tobulinimu ir asmeninių pomėgių tenkinimu.
6. Tyrimas atskleidė būtinybę atsižvelgti ir į kultūrinį veiksni. Mokymo(si) suvokimas ir veiksnių raiška priklauso nuo to, kokioje kultūroje suaugusysis gyvena. Analizuojant mokymo(si) prieinamumo veiksnių kriterijų svarbą Europos Sąjungos šalyse ir Lietuvoje nustatyta, kad:
- a. Teisinio, geografinio, finansinio ir aktualumo kriterijų reikšmingumo suvokimas analizuotų šalių respondentų iš esmės nesiskiria (statistinis reikšmingumas nerastas);
 - b. Didžiausi skirtumai išryškėjo analizuojant informacinį ir karjeros kriterijus, kurie glaudžiai susiję su mokymo(si) suvokimu. Tyrimas parodė, kad skirtingų kultūrų atstovai skirtingai suvokia mokymą(si). Pavyzdžiui, daugumai lietuvių mokymas(is) asocijuojasi su profesijos įgijimu ar profesinės kvalifikacijos tobulinimu. Tačiau Ispanijos, Airijos ir Olandijos suaugusiesiems mokymas(is) visų pirma yra asmenybės tobulinimas.

LITERATŪRA

1. „Adult Education – A Future in Europe?“ Desk Research and Seminar Report (2004). European Association of Regional and Local Authorities for Lifelong Learning (EARLALL). Brussels: The National Institute for Adult Education in Wales.
2. „Education and training 2010“ The success of the Lisbon strategy hinges on urgent reforms (2003). Commission of the European Communities Communication from the Commission. Brussels: Council of the European Union.
3. Adult learning – on the road to Europe. Thematic trends in Socrates-Grundtvig European cooperation projects and networks (2005). European Commition. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
4. Aleksienė, V. (2006) Darbo rinka ir mokymasis visą gyvenimą // *Respublika*, 2006-11-02
5. Ališauskienė, R. (2008) Neformaliuoju ir savaiminiu būdu įgytos patirties pripažinimo patirtis ir problemos, galimi jų sprendimo būdai. / Neformaliuoju ir savaiminiu būdu įgytų žinių ir įgūdžių vertinimas bei pripažinimas universitetinėse studijose. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas.
6. Andriušaitienė, D., Gurskienė, O., Jovaiša, T., Laužackas, R., Pukelis, K., Spūdytė, I., Tūtlys, V. (2008). Lietuvos kvalifikacijų sistemos metodologija. Monografija. Vilnius: Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.
7. Anušienė, B. (2006) 50 suaugusiųjų švietimo klausimų. Klaipėda: KU leidykla.
8. Aukštojo mokslo Baltoji knyga (1999). Interneto prieiga: www.smm.lt/smt/docs/eksp_stud/bk.pdf [žiūrėta 2008-03-31].
9. Baltoji knyga: Profesinis rengimas (1999) Profesinio mokymo reformos programa. Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija..
10. Beresnevičienė, D. (1995) Nuolatinis mokymasis Lietuvoje (psichologiniai pagrindai). Monografija. Vilnius: Vilniaus Pedagoginis institutas.
11. Beresnevičienė, D. (1997) Psichologinė nuolatinio mokymosi koncepcija. Lietuvos edukologija. Vilnius: VLC.
12. Beresnevičienė, D. (2000) Suaugusiųjų švietimo psichologiniai aspektai. Suaugusiųjų švietimas dabarčiai ir ateičiai: straipsnių rinkinys. Kaunas: VDU, p. 32–38
13. Berger, P., L., Luckmann, T. (1999) Socialinis tikrovės konstravimas: žinojimo sociologijos traktatas. Vilnius: Pradai.
14. Bieliauskaitė, R. (1993) Asmenybės psichologija. Vilnius: Šviesa.
15. Bitinas B. Ugdymo filosofija. Vilnius, 2000.

16. Brookfield, S. D., Lindeman, E. (1987). *Learning Democracy: Eduard Lindeman on adult education and social change*. London: Croom Helm.
17. Būdienė, V., Tamošiūnas, T. (2005) *Suaugusiųjų švietimas ir tęstinis mokymas*. Vilnius: Lietuvos suaugusiųjų švietimo ir informavimo centras.
18. Butkienė, G. (1993) *Mokymasis bendradarbiaujant. Lietuvos Švietimo reformos gairės*. Vilnius: Valstybinis leidybos centras, p. 274–286.
19. Butkienė, G., Kepalaitė, A. (1996) *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Vilnius: Margi raštai.
20. Butler, J., Adams, R. J. (2007) The impact of differential investment of student effort on the outcomes of international studies. // *Journal of Applied Measurement*, 8 (3), p. 279–304
21. Campbell, A., Kane, I (1998) *School-based teacher education [telling tales from a fictional primary school]*. London: Fult
22. Charmé, S. L. (1984) *Meaning and myth in the study of lives: a Sartrean perspective*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
23. Christensen, S.H. (2003). *Profession Culture and Communication* (ed. Christensen S.H., Delahouse B). *Towards a Theory of Occupational Culture*. Herning: Institute of Business Administration and Technology Press. p. 1-99.
24. Cross, K. P. (1982) *Adults as Learners*. San Francisco: Jossey–Bass Publishers.
25. Curry, L. (1990) A Critique of Research on Learning Style // *Educational Leadership*, p. 50–56.
26. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* (2000). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
27. Descartes, R. (1992) *Discourse on Method*. Norwalk: Easton Press.
28. Donskis, L. (1993). *Moderniosios kultūros filosofijos metmenys*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
29. Dunn, R., Dunn, K. (1992) *Teaching Students through Their Individual Styles*. Columbus: Allyn & Bacon.
30. Elias, J. E., Merriam, S. (1980) *Philosophical Foundations of Adult Education*. Malabar: Robert E. Krieger Publishing Co.
31. *ES: Enciklopedinis žinynas* (2008) Sudarytojas Vitkus, G. Vilnius: Eugrimas.
32. *Europos Parlamentas* (2008). *Europos Parlamento rezoliucija dėl suaugusiųjų mokymosi: mokytis niekada nevėlu*. Briuselis: Europos Parlamentas.
33. *Europos Sąjungos Taryba* (2008). *Tarybos išvados dėl suaugusiųjų mokymosi*. Briuselis: Europos Sąjungos Taryba.

34. Eurostat. Adult Education Survey (2008). Interneto prieiga:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=0,1136184,0_45572595&_dad=portal&_schema=PORTAL [žiūrėta 2007-11-06].
35. Fasokun, T., Katahoire, A., Oduaran, A. (2005) *The Psychology of Adult Learning in Africa*. Cape Town: Pearson Education South Africa.
36. Fraenkel J.R., Wallen N.E. (1996). *How to Design and Evaluate Research in Education*. Library of Congress.
37. Friedman, J. (1995). *Cultural Identity and Global Process*. London: Sage Publications Ltd.
38. Furman, E., Šerikova, A. (2007). Viešosios politikos darbotvarkė: samprata, elementai ir formavimo modeliai // *Viešoji politika ir administravimas*. Nr. 21, 2005. Kaunas: Technologija, p. 102-111. ISSN 1648-2603.
39. Gedvilienė, G. (2008) *Socialinių gebėjimų dimensijos visaapimančiame mokymesi. Habilitacijos procedūrai teikiamų mokslo darbų apžvalga*. Kaunas: VDU.
40. Gedvilienė, G., Mickūnaitė, E., Burkšaitienė, N. (2004) *Adult Education in Lithuania: Fostering and Openness in Society // Journal of Adult and Continuing education*. Japan: Tahoku University.
41. Gedvilienė, G., Vaičiūnienė, V. (2006) *Informacinio raštingumo kompetencijos – universitetinių studijų kokybės prielaida. // Aukštojo mokslo kokybė. Nr. 3*. Kaunas: VDU, p. 123–140.
42. Girnius, J. (2002) *Heideggerio egzistencialinės filosofijos pagrindai*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
43. Good, C. V. (1959). *Dictionary of Education*. New York: McGraw-Hill Book Company.
44. Greblikienė, R. (2008). Kaip motyvuoti mokyti suaugusius žmones, jeigu jie menko išsilavinimo, mokyti pateko priverstinai, bedarbius? // *Andragogų klausimai: praktiniai suaugusiųjų mokymo aspektai*. Vilnius: Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija.
45. Hill, P. W., Crévola, C. A. (1999). The role of standards in educational reform for the 21st century. In D. D. Marsh (Ed.), *ASCD Year Book 1999: Preparing our schools for the 21st century*. Alexandria: Association for Supervision and Curriculum Development, p. 117–142.
46. Implementation of “Education & Training 2010” work programme (2003). Brussels: European Commission. Interneto prieiga: http://www.vsy.fi/eaepolicy/basic-skills_en.pdf [žiūrėta 2008-04-10].
47. Jarvis, P. (1998). *Besimokanti visuomenė – šiuolaikinio pasaulio reiškinys // Mokykla*, nr. 1–2. Vilnius, p. 1–6.

48. Jarvis, P. (1999) *The Practitioner researcher. Developing Theory from Practice*. San Francisco: Jossey-Bass Inc. Publishers
49. Jarvis, P. (2001a) *Learning in Later Life*. London: Kogan Page.
50. Jarvis, P. (2001b). *Mokymosi paradoksai*. Kaunas: VDU leidykla.
51. Jarvis, P. (2002) *International Dictionary of Adult and Continuing Education*. London: Kogan Page Limited.
52. Jovaiša, L. (1993) *Edukologijos pradmenys*. Kaunas: Technologija.
53. Jovaiša, L. (1993) *Pedagogikos terminai*. Kaunas: Šviesa.
54. Jucevičienė, P. (2007) *Besimokantis miestas*. Kaunas: Technologija.
55. Juozaitis, A. M. (2000a) *Pavartymui prieš einant į suaugusiųjų auditoriją. Pirmasis sąsiuvinys Suaugusiųjų mokymosi pagrindai*, Vilnius: Danielius
56. Juozaitis, A. M. (2000b) *Sąlygos suaugusiųjų mokymuisi. Suaugusiųjų švietimas dabarčiai ir ateičiai: Straipsnių rinkinys*. Kaunas: VDU leidykla, p.12–14.
57. Juozaitis, A. M., Juozaitienė, R. (2003) *Savarankiško mokymosi gidas Savarankiško mokymosi gidas*. Vilnius: Inter Se.
58. Juozaitis, A.M. (2008a). *Suaugusiųjų mokytojų profesionalizacija tobulinant andragoginę veiklą. Daktaro disertacija*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
59. Juozaitis, A.M. (2008b). *Andragogų praktikų neformaliojo mokymosi modelis. Monografija*. Vilnius: Inter Se.
60. Kaminskienė, L., Teresevičienė, M. (2000) *Suaugusiųjų patirtinis mokymasis ir jo skatinimo galimybės. Suaugusiųjų švietimas dabarčiai ir ateičiai: straipsnių rinkinys*. Kaunas: Vytauto Didžiojo Universitetas, p. 39–44.
61. Kardelis, K. (2002) *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Index.
62. Kavolis, V. (1995). *Civilization analysis as a sociology culture*. Lewinston: Mellen Press.
63. Kavolis, V. (1996). *Kultūros dirbtuvė*. Vilnius: Baltos lankos.
64. Knowles M. S., Holton III, E. F., Swanson, R. A. (2005) *The adult learner: the definitive classic in adult education and human resource development*. Oxford: Elsevier.
65. Knowles, M. S. (1980) *Modern Practice of Adult Education. From Pedagogy to Andragogy*. Cambridge: Cambridge Book Company.
66. Knowles, M. S. (1990) *The adult learner: A neglected species (Revised Edition)*. Houston: Gulf Publishing Company.
67. Knox, D. (1990). *Living sociology*. St. Paul [etc.]: West Publishing Company.
68. Kolb, D. A. (1981) *Learning styles and disciplinary differences / A. W. Chickering (ed.) The Modern American College*. San Francisco: Jossey-Bass.

69. Kolb, D. A., Fry, R. (1975) *Toward an applied theory of experiential learning* / C. Cooper (ed.) *Theories of Group Process*. London: John Wiley.
70. Komarraju, M., Karau, S. J., Ramayah, T. (2007) *Cross-Cultural Differences in the Academic Motivation of University Students in Malaysia and in the United States* // *North American Journal of Psychology*, Vol. 9 Issue 3, p. 275–292.
71. Krivickienė, V. (2004) *Aukštesniosios liaudies mokyklos Europoje – svarbi suaugusiųjų švietimo ir asmenybės vystymosi dalis*. Kaunas: Dakra
72. Kuprys, P. (1997) *Danijos aukštesnioji mokykla – asmenybės demokratiškumo ugdymo fenomenas*. Daktaro disertacija Kaunas: Technologija.
73. Laurinavičiūtė, J. (2000) *Suaugusiųjų mokymo ir mokymosi prasminiai akcentai / Suaugusiųjų švietimas dabarčiai ir ateičiai: straipsnių rinkinys*. Kaunas: VDU leidykla, p. 49–51.
74. Laužackas, R. (1997) *Profesinio ugdymo turinio reforma: didaktiniai bruožai*. Kaunas: Leidybos centras.
75. Laužackas, R. (2005) *Profesinio rengimo terminų aiškinimasis žodynas*. Kaunas: VDU leidykla.
76. Laužackas, R., Gedvilienė, G., Tūtlys, V., Juozaitienė, D. (2008). *Mokytojų kvalifikacijos tobulinimo poreikiai* // *Pedagogika. Mokslo darbai*, 89 (2008), p. 29–44.
77. Laužackas, R., Tūtlys, V., Kučingytė, L., Rakutis, R., Valantimas, A. (2003) *Suaugusiųjų mokymosi prieinamumo modeliavimas: subjektyvieji ir objektyvieji veiksniai* // *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*, 6, p. 20–37.
78. Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymas. (1997) Vilnius: ŠMM
79. Lietuvos respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl neformaliojo suaugusiųjų švietimo finansavimo tvarkos (1999). Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas. Interneto prieiga: http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/99_15.htm [žiūrėta 2008-04-08].
80. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (2004). Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas. Interneto prieiga: http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/istatymai/i-1489.htm [žiūrėta 2008-04-09].
81. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas. 2001 m. balandžio 4 d. Nr. 368. Bendrasis studijų kryptių, pagal kurias vyksta nuosekliosios universitetinės ir neuniversitetinės studijos Lietuvos aukštesiose mokyklose, klasifikatorius ir pagal šias studijų kryptis suteikiamos kvalifikacijos. Vilnius: ŠMM.
82. Lietuvos švietimo įstatymas. (2003) Vilnius: ŠMM.
83. Lietuvos švietimo koncepcija (1992) Vilnius: Leidybos centras.

84. Lifelong Learning in the Global Knowledge Economy: Challenges for Developing Countries (2003). A World Bank Report. Washington D.C.: The World Bank.
85. Linkaitytė, G. M (2003) Lietuvos suaugusiųjų švietimo naujovės: kontekstas ir patirtis. Internetė prieiga: <http://www.jesuit.lt/gti/?id=67> [žiūrėta 2008 07 13].
86. Linkaitytė, G. M. (2003) Lietuvos suaugusiųjų švietimo naujovės: kontekstas ir patirtis // *Profesinis rengimas. Tyrimai ir realijos*, nr. 6. Kaunas: VDU, p. 52-65.
87. Linkaitytė, G., Širvaitytė V. (2000) Nuolatinio mokymosi gebėjimai ir juos veikiančios sąlygos / Suaugusiųjų švietimas dabarčiai ir ateičiai: straipsnių rinkinys. Kaunas: Vytauto Didžiojo Universitetas, p. 52–57
88. Lisabonos deklaracija (2000). Europos Komisija. Briuselis: Europos Bendruomenių Komisija
89. Locke, J. (2000) Esė apie žmogaus intelektą = An essay concerning human understanding. Vilnius: Pradai.
90. Lowe, E. J. (2000) An introduction to the philosophy of mind. Cambridge: Cambridge University Press.
91. Lowe, J. (2000) International examinations: the new credentialism and reproduction of advantage in a globalising world // *Assessment in Education: principles, policy and practice*, 7. London: Routledge, p. 363–377.
92. Lukošūnienė, V., Brėkšta, A. (2005) Mokomės dialogo. Kaip susikalbėti piliečiams, organizacijoms ir kultūroms. Metodiniai skaitiniai ir knyga mokytojui. Vilnius: Vaga.
93. Mačianskienė, N., Gedvilienė, G., Linkaitytė, G., Teresevičienė, M. (2004) Suaugusiųjų mokymasis mentoriavimas. Kaunas: VDU.
94. Maksimavičiūtė, B. (2002) Suaugusiųjų mokymosi barjerai kaip andragoginės veiklos dimensija. Magistro darbas. Kaunas: VDU
95. Martišauskienė, E. (2008) Ugdomojo mokymo retrospektyva ir dabartis (V. Rajecko „Ugdomojo mokymo“ ir konstruktyvizmo paralelės) // *Pedagogy Studies (Pedagogika)*, 89 / 2008, p. 11-17
96. Maslow, A. H. (1987) Motivation and personality, Third Ed. New York: Addison-Wesley.
97. Maslow, A. H. (2006) Motyvacija ir asmenybė. Vilnius : Apostrofa.
98. Mastroberti, S., Ruppert, K. M. (2001) Filosofijos žinynas. Trumpa filosofijos istorija nuo Antikos iki mūsų dienų. Kaunas: Šviesa.
99. McGinn, N. F., Borden, A. M (2006) Klausimų formulavimas ir atsakymų kūrimas. Mokslo tiriamasis darbas ir švietimo politika besivystančiose šalyse. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

100. Mickūnaitė, E. (2007) Rizikos grupių suaugusiųjų mokymosi samprata mokymosi visą gyvenimą kultūroje. Daktaro disertacija. Kaunas: VDU.
101. Myers, D. G. (2000) Social Psychology. Holland: McGraw-Hill
102. Mijoč, N., Kundrotaitė, E., Zuzevičiūtė, V. (2008). Mobility in Adult Education: Intercultural Learning and Maturing // X. Symposium „Geschichte der Erwachsenenbildung in Zentraleuropa“. Regionalisierung – Internationalisierung. Pecs: University of Pecs.
103. Modin, B. (2006) Tomo Akviniečio filosofijos sistema = The system of Thomas Aquinas' philosophy : aktualūs tomistinės filosofijos skaitiniai su svarbiausių filosofijos terminų žodynėliu priede. Vilnius, Logos.
104. Mokymosi visą gyvenimą memorandumas (2000). Briuselis: Europos Bendruomenių Komisija.
105. Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija (2004). Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija ir Socialinės Apsaugos ir Darbo Ministerija.
106. Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija ir jos įgyvendinimo veiksmų planas (2008). Vilnius: Lietuvos Respublikos Švietimo ir Mokslo Ministras ir Lietuvos Respublikos Socialinės Apsaugos ir Darbo Ministras. Interneto prieiga: http://www.lssic.lt/alevel/pictures/Dokumentai/Teisine_base/isakymas_valstybes%20zinio ms.doc [žiūrėta 2007-11-06].
107. Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijos įgyvendinimo veiksmų planas. Interneto prieiga: www.lssic.smm.lt/Dokumentai/mokym_visa_gyv_strateg_veiksmu_planas.doc [žiūrėta 2008-08-12]
108. Moran, D. (2005) Edmund Husserl : founder of phenomenology. Cambridge: Polity.
109. Naujos tendencijos, naujos iniciatyvos suaugusiųjų švietime. Savišvieta. 2000/2. Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacijos periodinis leidinys. 2000 metų liepa – gruodis. Interneto prieiga: www.lssa.smm.lt/docs/savisv_2000_2.doc [žiūrėta 2008-04-07].
110. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas (1998). Vilnius: Leidybos centras.
111. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas (1998). Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas. Interneto prieiga: <http://www.smm.lt/ugdymas/neformalusis/#2> [žiūrėta 2008-04-07].
112. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtra Lietuvoje: finansavimo alternatyvų analizė (2007). Tyrimo ataskaita. LR Švietimo ir mokslo ministerija. Vilnius: Viešosios vadybos ir politikos institutas
113. Orenienė, R. (2006) Karjeros projektavimo paradigma socialinės atskirties prevencijai. Daktaro disertacija. Kaunas: VDU.

114. Pagyvenusių asmenų mokymosi ir užimtumo didinimo veiksmų planas (2003). Darbo ir socialinių tyrimų institutas. Vilnius. Interneto prieiga:
<http://www3.seimas.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0116999.doc> [žiūrėta 2008-04-10].
115. Paulauskas, K. (2004) Šiuolaikiniai socialiniai judėjimai. // *Politology (Politologija)*, 4 (36) / 2004, p. 110–134
116. Pavilionienė, M. A. (2008) Apie švietimą ir švietimo teikėjus plačiau Interneto prieiga:
http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=3726&p_k=1&p_d=75096 [žiūrėta 2008 09 25].
117. Poželaitė, A. (2002) Suaugusiųjų bendrojo lavinimo mokyklos moksleivių mokymosi motyvacijos ypatumai. Formaliojo suaugusiųjų švietimo problemos ir aktualijos Lietuvoje: konferencijos medžiaga. Kaunas: Kauno suaugusiųjų mokymo centras, p. 169–176.
118. Practical Approach. Reston : Rescon Publishing Co.
119. Pukelis, K. (1998) Mokytojų rengimas ir filosofinės studijos. Kaunas: Versmė.
120. Reiff, J.(1992) Learning Styles. Washington DC: National Education Association.
121. Roberts, H. (1982). Culture and adult education: a study of Alberta and Quebec. Edmonton: University of Alberta Press.
122. Rogers, C. R. (1969) Freedom to learn: A view of what education might become. Columbus: Merrill.
123. Ross, A., Edited (2003) A Europe of Many Cultures. Proceedings of the fifth Conference of the Children's Identity and Citizenship in Europe Thematic Network. London: CiCe publication.
124. Rutkienė, A., Tanzegolskienė, I. (2008) Edukologijos doktorantūros tobulinimo gairės: daktaro kompetencijos Europos kvalifikacijų struktūroje. Kaunas: VDU.
125. Sapagovas, J., Vitkauskas, L., Rašymas A., Šaferis V. (2000). Informatikos ir matematinės statistikos pradmenys. Kaunas: KMU.
126. Schlossberg, N. K., Lynch, A. Q., Chickering, A. W. (1989) Improving higher education environments for adults. San Francisco: Jossey-Bass.
127. Simon, B. (2004). Identity in Modern Society. Malden, Oxford: Blackwell Publishing.
128. Sinclair M. (2006) Heidegger, Aristotle and the work of art: poiesis in being / Mark Sinclair Key concepts in philosophy. Houndmills [etc.]: Palgrave Macmillan.
129. Snitka, V. (1996) Mokslas ir švietimas pereinamojo laikotarpio visuomenėje // *Mokslas ir gyvenimas*. 1996, nr. 9. Vilnius: Žinija, p. 27-29.
130. Stanišauskienė, V. (2007) Gyventojų įtraukimas į besimokančio miesto vystymą. Kaunas: Technologija.
131. Stenhouse, L., (1971). Culture and Education. London: Nelson.

132. Suaugusiųjų mokymasis: mokyti niekada nevēlu. Komisijos komunikatas (2006). Briuselis: Europos Bendruomenių Komisija.
133. Suaugusiųjų mokymosi veiksmų planas: Mokyti niekada nevēlu. Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos Ekonomikos ir Socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui (2007). Briuselis: Europos Bendruomenių Komisija.
134. Suaugusiųjų švietimas dabarčiai ir ateičiai (2000). Kaunas: VDU.
135. Šeščilienė, I. M. (1997) Suaugusiųjų mokymosi ypatumai. Nuolatinis mokymasis besikeičiančioje visuomenėje: prielaidos ir prieštaravimai. Konferencijos medžiaga. Kaunas: VDU, p. 40–45.
136. Švietimo ir mokymo sistemos modernizavimas siekiant bendrų ES 2010 metams užsibręžtų tikslų (2006). Pasirengimas bendrai Europos Komisijos/ Tarybos 2006 metų ataskaitai. Vilnius: Vilniaus universitetas. Interneto prieiga: http://www.svietimas.lt/tyrimai/EC_LLL_report_LT_official.doc [žiūrėta 2008-04-02].
137. Tamošiūnas, T. Suaugusiųjų tęstinio mokymo galimybių plėtra mokymosi visą gyvenimą strategijos įgyvendinimo kontekste (2004). Interneto prieiga: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/suaugusiųjų_testinio_mokymo_ataskaita.doc [žiūrėta 2008-04-02].
138. Tamošiūnas, T., Štutinienė, I., Filipavičienė, D., Guseva, O. (2005) Neformaliojo švietimo būklė ir gyventojų bei darbdavių požiūris į neformalųjį suaugusiųjų švietimą. Ataskaita. Vilnius: ŠMM. Internetinė prieiga: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/neform_suaug_sviet_bukl_ataskaita.doc [žiūrėta 2008-04-03].
139. Tamošiūnienė, L. (2006) Suaugusiųjų mokymosi dimensijos kompleksiniame švietimo ir mokymosi realybės modelyje. Daktaro disertacija. Kaunas: VDU.
140. Teresevičienė, M., Burkšaitienė, N., Gedvilienė, G., Kaminskienė, E., Kaminskienė, L., Zuzevičiūtė, V. ir Žemaitytė, I. (2003) Neformaliojo ir savaiminio mokymosi identifikavimo, vertinimo, pripažinimo tendencijos Europoje ir Lietuvoje // *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos: 6*. Kaunas: VDU, p. 76–93.
141. Teresevičienė, M., Gedvilienė, G. (2003) Mokymasis grupėse ir asmenybės kaita. Kaunas: VDU.
142. Teresevičienė, M., Rutkauskienė, D., Volungevičienė, A., Zuzevičiūtė, V., Rutkienė, A., Targamadžė, A. (2008). Nuotolinio mokymo(si) taikymo galimybės tęstinio profesinio mokymo plėtrai skatinti. Mokslo studija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
143. Teresevičienė, M., Zuzevičiūtė, V., Ivoškaitė, M. (2008) Assessment and Recognition of Achievements of Non-Formal and Informal Learning – Function in Context of Lifelong

- Learning, Achievements and Challenges // *Socialiniai tyrimai 2008 I (11)*. Šiauliai: Šiaulių universitetas, p. 67–73.
144. Tight, M. (2002) *Key Concepts in Adult Education and Training*. Second edition. London: Routledge Falmer.
145. Tūtlys, V. (2008). *Dirbančiųjų tęstinio profesinio rengimo prieinamumo modeliavimas*. Daktaro disertacija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
146. Vaicekuskienė, V. (2007) *Kaip padidinti suaugusiųjų mokymosi galimybes?* Vilnius: Sapnų sala.
147. Vaičiūnienė, V., Gedvilienė, G. (2008) *Students Learning Experience in the Integrated Information Literacy Course Constructed in Virtual Learning Environment // Informatic in Education*, Vol. 7, No. 1, p 127-141.
148. Vaitkevičiūtė, V. (1999) *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas.
149. Valstybinės švietimo strategijos 2003- 2012 metų nuostatos (2003) Interneto prieiga: http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/strategija2003-12.doc [žiūrėta 2008-10-15].
150. Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatos (2003). Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas. Interneto prieiga: <http://www.smm.lt/kiti/strategija2003-12.doc> [žiūrėta 2008-04-03].
151. Xiaowei, L. (2007) *Continuous Learning: The Influence of National Institutional Logics on Training Attitudes // Organisational Science*, Mar/Apr 2007, Vol. 18 Issue 2, p. 280–296.
152. Zuzevičiūtė, V., Butrimienė, E. (2008) *Interpretation of e-learning in the framework of socio-cultural system: adequacy between the opportunities and students and lecturers' needs // Respectus Philologicus 13(18) A*. Vilnius: VU, p 233–245.
153. Žemaitaitytė, I. (1997) *Asmenybės lavinimas nuolatinio mokymosi kontekste / Nuolatinis mokymasis besikeičiančioje visuomenėje: prielaidos ir prieštaravimai: konferencijos medžiaga*. Kaunas: VDU, p. 47–50
154. Žemaitaitytė, I. (1997) *Nuolatinis mokymasis - nenutrūkstama suaugusio žmogaus tobulinimosi galimybės / Edukologija. Kalbotyra. Literatūrologija: respublikinė doktorantų ir mokslinių vadovų konferencija. Jaunųjų mokslininkų darbai*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, p. 11–114
155. Žemaitaitytė, I. (2007) *Neformalusis suaugusiųjų švietimas: plėtros tendencijos dabartinėje Europoje*. Vilnius: MRU leidybos centras.
156. Žiliukaitė, R., Ramonaitė, A (2006) *Neatrasta galia: Lietuvos pilietinės visuomenės žemėlapis*. Monografija. Vilnius: Versus aureus.

Socrates

COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES
DIRECTORATE – GENERAL FOR EDUCATION AND CULTURE

SOCRATES PROGRAMME
TRANSNATIONAL CO-OPERATION PROJECTS

**WO-MEN: GENDER EQUALITY CREATES
DEMOCRACY**

No. 109771-CP-1-2003-1-LT-GRUNDTVIG-G1

Needs analysis

on lifelong learning training on gender equality for decision and policy makers, educators and managers of adult education organisations, as well as leaders of NGOs.

QUESTIONNAIRE

The main aims of this **Questionnaire** are:

- ✓ to define in the content of the training course "**Gender equality education for decision makers, educators and leaders of NGOs**"
- ✓ to define ways in which lifelong learning on gender equality issues could be stimulated effectively.

We cannot expect gender-balanced sustainable development of society without educating members of society through collective thinking, active dialogue, and social partnership. That is why we need your opinion. As individuals perhaps responsible for the implementation of gender equality policy, the education of society on gender equality issues, or have an active influence on society, your answers will allow us to build bridges between organisations from civil society and the political world, and will strengthen social partnerships to work towards the application and implementation of gender sensitive policies to meet the needs of gender-discriminated people.

Your opinion is important to us and we hope that you will find **10 – 15 minutes** of your valuable time to complete this questionnaire.

1 part. Introduction.

1.1. You are (*check only one answer*)

- Decision and/or policy maker
- Educator and/or manager of adult education organizations
- Leader of NGOs
- Other (please specify) _____

1.2. You are

- Female
- Male

1.3. You are aged

- 18-25
- 26-35
- 36-45
- 46-55
- 56+

1.4. Main target group served by your organisation

- Both men & women
- Only women
- Only men

2 part. Personal knowledge about gender equality issues

National level (please rate each question).

	4 - Yes, completely	3 - Yes, to a great extent	2 - Yes, to some extent	1 - Not at all
2.1. Are you familiar with the gender equality legislation in your country?				
2.2. Are you familiar with gender equality policy in your country (National programmes, plans etc?)				
2.3. Are you familiar with the organisations/institutions, which exist in your country to implement gender equality issues (in Parliament, governmental and non-governmental levels).				

2.4. Do you know of any statistical publication in your country on gender equality issues?

Yes No

2.5. If Yes, do you personally use this publication in your work?

Yes No

European and International levels (please rate each question).

	4 - Yes, completely	3 - Yes, to a great extent	2 - Yes, to some extent	1 - Not at all
2.6. Are you familiar with the European legislation on gender equality?				
2.7. Are you familiar with the Dual Approach (<i>Gender mainstreaming and positive actions in the areas concern</i>) to Gender Equality?				
2.8. Are you familiar with the EU institutions/organisations dealing with equal opportunities for women and men?				
2.9. Are you familiar with the UN Convention on Elimination of All Forms of Discrimination against Women and its Optional Protocol?				

2.10. Which EU Treaty has introduced Dual Approach to the Gender Equality?

Treaty of Rome Treaty of Amsterdam Don't know

2.11. Do you know about the European Parliament Committee on Women's Human rights and Equal Opportunities?

Yes, I collaborate with the members of the Committee;
 Yes, I know about the Committee, but I have never collaborated with them;
 No, I am not aware of this Committee.

2.12. Do you know about the Advisory Committee on Equal Opportunities for Women and Men of the European Commission?

- Yes, I collaborate with the members of the Committee;
- Yes, I know about the Committee, but I have never collaborated with them;
- No, I am not aware of this Committee.

2.13. Are you familiar with “Community Framework Strategy on Gender Equality (2001-2005)”.

- Yes, I have read this document
- Yes, I heard about this document
- No, I have never heard about this document.

3. Training on gender equality (GE) issues.

3.1. Have you participated in any training on gender equality issues?

- Yes
- No

3.2. If yes, how many training sessions did you get on GE during last 5 years:

- 1
- 2
- 3 and more

3.3. Is the offer of courses on GE in your country sufficient?

- Yes
- No
- No opinion

3.4. Is the information about available adult education courses easy accessible?

- Yes, I know where to find such information.
- Yes, but it might be more efficient.
- I have never searched for such information.
- No, it is very difficult to find.
- No, I can not find any information.
- I have no opinion.

3.5. Do you think that training on GE is important for gender-balanced development of society?

- Yes
- No
- I have no opinion

3.6. In your opinion, what topics should be included to the training course on gender equality (you can mark more than one topic):

- Basics of Gender Equality
- Legislation
- Labour market
- Family and social life
- EU, International and national policies
- Education
- Health
- Business
- Other (please specify) _____

3.7. Would you like to know about the gender equality assurance structures in other European countries?

- Yes
- No
- No opinion

3.8. Would you like to learn about the lifelong learning initiatives in implementation gender equality in Europe?

- Yes
- No
- No opinion

3.9. The course on gender equality issues should be:

- An independent course (separate from other courses);
- A part of other in-service training course (for example, for public administration course, or other);
- I have no opinion.

3.10. What form of studies would be most appropriate for gender equality training course?

- Short intensive face-to face course
- Only E-learning course
- E-learning with face-to face meetings
- No opinion

4. Motivation.

4.1. Would you participate in the course on gender equality issues?

- Yes
- No
- No opinion

What would be the main reasons for you to participate in a gender equality course? (please rate each question)

	4 - Yes, fully agree	3 - Yes, agree to a great extent	2 - Yes, agree to some extent	1 - Not at all
4.2. Formal need for the professional career.				
4.3. Improvement of the self-knowledge in this topic.				
4.4. Need for the specific knowledge in everyday work.				
4.5. If this course was part of other in-service training course.				
4.6. Other (please specify) _____ _____				

4.7. Would you be able to pay for gender equality training course?

- Yes, in any case
- Yes, if the part of the expenditure would be covered by employer and/or state.
- No, such course should be paid by the state only
- No, costs of such course should be shared by the state and employer.

Thank you for taking the time to respond! Please return this questionnaire to the organisation that gave it to you.

Priedas nr. 2. Veiksnių svarbos tyrimo anketa

SUAUGUSIŲJŲ APKLAUSOS ANKETA

Vytauto Didžiojo universiteto Edukologijos katedra kartu su Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija vykdo tyrimą „Suaugusiųjų mokymasis Lietuvoje: aprėptis, poreikiai ir pasiūla“. Apklausos tikslas – surinkti informaciją apie suaugusiųjų mokymosi/tobulinimosi poreikius. Jūsų pateikta informacija padės įvertinti suaugusiųjų mokymosi ir kvalifikacijos kėlimo poreikį Lietuvoje.

Anketoje pateikti klausimai su galimais atsakymais. Jei klausimai ar atsakymų variantai Jums neaiškūs, apklausėjas padės išsiaiškinti. Prašome išsamiai atsakyti į visus pateiktus klausimus. Anketa anoniminė. Bus analizuojami tik apibendrinti tyrimo rezultatai, todėl garantuojamas jų konfidencialumas.

Pasirinktą atsakymą žymėkite apveddami Jums tinkamą atsakymą ar įrašydami savo variantą.

Dėkojame už pagalbą. Apklausos organizatoriai

JŪSŲ MOKYMOŠI/TOBULINIMOSI POREIKIAI

1.	Ar šiuo metu norėtumėte mokytis/tobulintis?	1.	Taip	2.	Sunku pasakyti	3.	Ne
-----------	--	----	------	----	----------------	----	----

2.	Mokymasis/tobulinimasis yra: (galimi keli atsakymų variantai)						
1.	Profesijos/išsilavinimo įgijimas	5	Dalyvavimas bendruomenės veikloje				
2.	Profesinės kvalifikacijos tobulinimas	6	Domėjimasis visuomenės gyvenimu				
3.	Asmenybės tobulinimas	7	Asmeninių pomėgių tenkinimas				
4.	Turingas laisvalaikio praleidimas	8	Kita (nurodykite):				

3.	Koks būtų Jūsų mokymosi/tobulinimosi tikslas? (pažymėkite vieną variantą)						
1.	Įgyti pirmą profesiją	5	Asmeninių pomėgių tenkinimas				
2.	Patobulinti kvalifikaciją	6	Turingas laisvalaikio praleidimas				
3.	Įgyti kitą profesiją	7	Kita (nurodykite):				
4.	Įgyti bendrąjį išsilavinimą (pagrindinį, vidurinį)						

4.	Kur norėtumėte mokytis/tobulintis?						
1.	Formalaus švietimo institucijoje (mokykloje, kolegijoje, universitete ir pan.)	4	Nevyriausybiniame organizacijoje				
2.	Bibliotekoje	5	Konsultacinėje įmonėje				
3.	Bendruomenės centre	6	Kita (nurodykite):				

5.	Jei norėtumėte mokytis, kokios priežastys Jums trukdo mokytis/tobulintis? (pažymėkite ne daugiau kaip tris atsakymus)						
1.	Neturite lėšų apmokėti mokymo, kvalifikacijos tobulinimo išlaidas	6.	Neturite laiko didelis krūvis, pvz., dirbate keliose vietose)				
2.	Nežinote, kokią profesiją pasirinkti ir kur galima įgyti paklausią profesiją	7.	Nepalankiai žiūri darbdavys				
3.	Mazų vaikų priežiūra	8.	Neturite užbaigto pagrindinio išsilavinimo				
4.	Senų tėvų priežiūra	9.	Turite sveikatos problemų				
5.	Nėra galimybės mokytis arti gyvenamosios vietos	10.	Kita (nurodykite):				

6.	Išsakykite savo nuomonę apie mokymosi galimybes namuose ir bendruomenėje (Pažymėkite kiekvieno varianto vieną atsakymą – apibraukite Jums tinkantį skaičių)	Visiškai sutinku	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
1.	Domiuosi spauda, radijo ir televizijos laidomis	1	2	3	4	5
2.	Naudujuosi bibliotekos paslaugomis	1	2	3	4	5
3.	Turiu galimybę naudotis internetu	1	2	3	4	5
4.	Bendruomenėje organizuojami mokymai, skirti savišvietai	1	2	3	4	5
5.	Dalyvauju savo gyvenamosios vietovės bendruomenės gyvenime, sprendžiant bendrus gyventojų reikalus	1	2	3	4	5
6.	Dalyvauju bendruomenei skirtuose kultūriniuose renginiuose	1	2	3	4	5

7.	Kada Jums būtų priimtinausia mokytis/tobulintis?		
1.	Dieną	4.	Atostogų metu
2.	Vakarais	5.	Kita (nurodykite):
3.	Savaitgaliais		

8.	Kokia mokymosi/tobulinimosi trukmė Jus tenkintų?		
1.	Trumpalaikiai seminarai (iki 2 dienų)	3.	Ilgalaikiai mokymai (virš 1 mėnesio)
2.	Tęstiniai seminarai (daugiau kaip 2 mokymų dienos)	4.	Kita (nurodykite)

9.	Ar galėtumėte mokytis/tobulintis išvykti į kitą vietovę (rajoną, miestą)?		
1.	Taip	3.	Sunku pasakyti
2.	Tai priklauso nuo mokymo finansinių sąlygų (stipendija, apgyvendinimas, mokestis už mokslą ir t.t.)	4.	Ne

10.	Kokios srities kompetencijų, Jūsų nuomone, Jums labiausiai trūksta? (pažymėkite ne daugiau kaip 3 atsakymus)		
1.	Profesinių	5.	Užsienio kalbų
2.	Vadybos ir verslo organizavimo	6.	Finansų apskaitos
3.	Pardavimo (prekyboje)	7.	Kitų (nurodykite):
4.	Informacinių technologijų ir kompiuterinio raštingumo		

11.	Jūsų nuomone, kokius gebėjimus Jums reikėtų tobulinti? (pažymėkite ne daugiau kaip 3 atsakymus)		
1.	Profesinius gebėjimus	5.	Gebėjimą realiai vertinti situaciją
2.	Gebėjimus dirbti savarankiškai (tinkamai planuoti laiką)	6.	Gebėjimą bendrauti su klientais ir užsakovais
3.	Vadovavimo / administravimo gebėjimus	7.	Gebėjimą įvaldyti naują techniką ir technologiją
4.	Gebėjimus dirbti komandoje	8.	Kitus (nurodykite):

12.	Ar Jums būtų reikalingos profesinio konsultavimo paslaugos?				
1.	Taip	2.	Sunku pasakyti	3.	Ne

13.	Kur turėtų būti teikiamos profesinio konsultavimo paslaugos?				
1.	Bendrojo lavinimo mokyklose	3.	Darbo biržoje	5.	Darbo rinkos profesinio rengimo centre
2.	Savivaldybėje/seniūnijoje	4.	Suaugusiųjų švietimo centruose	6.	Kitur (nurodykite):

14.	Ar Jūs galėtumėte prisidėti prie Jūsų kvalifikacijos tobulinimo ar persikvalifikavimo kursų finansavimo?		
1.	Galėtumėte, jei tai būtų nedidelė suma (Nurodykite, kokia) Lt	3.	Negalite. Neturite pakankamai lėšų.

2.	Galėtumėte, jei baigtas mokslas garantuotų nuolatinį darbą	4.	Kita (nurodykite):
----	--	----	--------------------

15.	Ar gaunate pakankamai informacijos apie galimybes mokytis? (apibraukite vieną atsakymo variantą)		
1.	Taip, žinau kur rasti tokios informacijos	4.	Ne, tokios informacijos yra pakankamai sunku rasti
2.	Taip, bet informacijos pateikimas galėtų būti efektyvesnis	5.	Ne, tokios informacijos neįmanoma rasti
3.	Niekada nesidomėjau panašia informacija	6.	Nežinau

16.	Ar Jūsų regione yra pakankama mokymosi/tobulinimosi pasiūla (įstaigų ir mokymosi/tobulinimosi programų aspektu)?				
1.	Taip	3.	Nežinote	5.	Neieškojote informacijos
2.	Ne	4.	Sunku įvertinti	6.	Kita (nurodykite):

17.	Iš kur Jūs paprastai gaunate informaciją apie mokymosi/tobulinimosi galimybes suaugusiems?				
1.	Iš žiniasklaidos (laikraščių, televizijos, radijo)	3.	Iš reklaminių plakatų	5.	Nesusidūrėte su tokia informacija
2.	Iš skrajukų, lankstinukų	4.	Iš pažįstamų, kurie lankė panašius kursus	6.	Kita (nurodykite):

18.	Patikimiausiu informacijos šaltiniu apie mokymosi/tobulinimosi galimybes suaugusiems vadinčiau (nurodykite ne daugiau dviejų):				
1.	Žiniasklaida	3.	Reklaminius/informacinius renginius	5.	Nežinau
2.	Skrajukes, lankstinukus	4.	Pažįstamus, kurie lankė panašius kursus	6.	Kita (nurodykite):

19.	Ar siūlomų kursų tematika atitinka Jūsų mokymosi/tobulinimosi poreikius?				
1.	Taip	2.	Ne. Reikėtų kursų apie:	3.	Nežinau

20.	Geru kursu vadinčiau tokį, kuris:				
1.	Suteiktų man naujų profesinių žinių	3.	Padėtų įsidarbinti	5.	Padėtų susikrauti žinių bagažą, reikalingą kilimui karjeros laiptais
2.	Padėtų lengviau spręsti darbinės problemas	4.	Prisidėtų prie manęs, kaip asmenybės tobulėjimo	6.	Kita (nurodykite):

21.	Kokiomis asmeninėmis savybėmis turi pasižymėti žmogus, mokantis suaugusiuosius? (galimi keli atsakymų variantai)				
1.	Tolerantiškas	5.	Lankstus (prisitaikantis prie besimokančiųjų)		
2.	Atsakingas	6.	Pasitikintis savimi ir gerbiantis kitus		
3.	Sugebantis bendrauti	7.	Kita (nurodykite):		
4.	Empatiškas (suprantantis kitų emocijas)				

22.	Kokiomis profesiniais gebėjimais turi pasižymėti žmogus, mokantis suaugusiuosius? (galimi keli atsakymų variantai)				
1.	Geras dalyko žinovas	5.	Gebantis motyvuoti besimokančiuosius		
2.	Išmanantis besimokančiųjų psichologinius ypatumus	6.	Gebantis analizuoti savo veiklą		
3.	Sugebantis parinkti tinkamus mokymo/si metodus	7.	Kita (nurodykite):		
4.	Sugebantis planuoti laiką ir medžiagos pateikimą				

23.	Ar esate girdėję/skaitę Lietuvos Respublikos įstatymus, reglamentuojančius suaugusiųjų teises į mokymąsi (pvz. Neformaliojo švietimo įstatymą ar kt.)?				
1.	Taip	2.	Ne	3.	Manęs tai nedomina

NORĖTUMĖM ŠIEK TIEK SUŽINOTI APIE JUS

24.	Gyvenamoji vieta. Pažymėkite.		
1.	Vienkiemis	3.	Miestas
2.	Kaimas	4.	Kita (nurodykite):

25.	Amžius:		
1.	15-24 m.	3.	35-44 m.
2.	25-34 m.	4.	45-55 m.
		5.	Virš 55 m.

26.	Jūsų šeimyninė padėtis:		
1.	Viengungis, niekada nebuvau susituokęs, -usi	3.	Našlys, -ė
2.	Vedęs, ištekėjusi	4.	Išsiskyręs, -usi

27.	Lytis		
1.	Vyras	2.	Moteris

28.	Bendras darbo stažas				
1.	Neturiu	3.	Nuo 1 iki 3 metų	5.	Nuo 5 iki 10 metų
2.	Iki 1 metų	4.	Nuo 3 iki 5 metų	6.	10 ir daugiau metų

29.	Jūsų išsilavinimas (nurodykite šiuo metu turimą aukščiausią išsilavinimą):		
1.	Aukštasis (įskaitant ir kolegijas)	6.	Pagrindinis be profesinio mokymo
2.	Aukštesnysis ar spec. vidurinis (technikumas) iki 1991m.	7.	Pradinis (nebaigtas pagrindinis) su profesiniu mokymu
3.	Vidurinis su profesiniu mokymu	8.	Pradinis
4.	Vidurinis be profesinio mokymo	9.	Nebaigtas pradinis
5.	Pagrindinis su profesiniu mokymu		

30.	Kokią įgijote profesinę kvalifikaciją (specialybę) ?
------------	---

31.	Ar Jūs dirbate?:		
1.	Taip		
2.	Ne	32.	Dėl kokių priežasčių nedirbate?
		1.	Jūsų gyvenamojoje vietoje nėra darbo vietų
		2.	Nepakankamas išsilavinimas
		3.	Esate Pensininkas (-ė)
		4.	Auginate vaiką (-us)
		5.	Turite savo ūkį
		6.	Mokotės
		7.	Kita (nurodykite):

Priedas nr. 3. Kultūrinio veiksnio pagrindimo tyrimo anketa

QUESTIONNAIRE FOR AN ADULT LEARNER AT NGO

This NGO participates in international project (Socrates/Grundtvig), which aims at identifying current situation in recognizing experiential learning in tertiary education (university), and to provide suggestions concerning the ways to make the process more effective. Your experiences, ideas and opinions are of extreme importance to the international partnership in developing models, methods and procedures.

REACTION

team

1. Your country (please, specify) _____

2.	Work experience (number of years you are employed in any job): (please, circle the number of an answer that seems most relevant)				
1.	I have no work experience	3.	1 to 3 years	5.	5 to 10 years
2.	Up to 1 year	4.	3 to 5 years	6.	10 and more years

3.	What is your education? Please, identify the HIGHEST level of education you have):				
1.	Tertiary (university or college)	5.	Basic		
2.	High and vocational	6.	Unfinished basic and vocational		
3.	High	7.	Elementary		
4.	Basic and vocational	9.	Other (please, specify)		

4.	Age				
1.	15-24	3.	35-44		
2.	25-34	4.	45-55		
		5.	More than 55		

5.	Gender				
1.	Male	2.	Female		

6.	For me Learning is: (you may choose several options)				
1.	Acquisition of profession	5.	Participation in community life		
2.	Professional development within one's profession	6.	Keeping up interest in public life		
3.	Personal development	7.	Pursuing personal interests		
4.	Interesting way to spend leisure time	8.	Other (please, specify)		

7.	What would serve a reason for you to learn ? (please, choose ONE option)				
1.	To acquire first profession	5.	Pursue personal interests		
2.	To develop one's qualification	6.	To acquire formal education (higher)		
3.	To acquire another profession	7.	Other (please, specify)		
4.	To acquire formal education (basic or high)				

8.	Do you feel you receive enough information concerning opportunities to learn? (please, choose ONE option)				
1.	Yes, I know where to get information I need	4.	No, it is difficult to find that kind of information		
2.	Yes, however, information can be provided in a more effective way	5.	No, it is impossible to find that kind of information		
3.	I was never interested in such information	6.	I do not know		

9.	How do you normally get information concerning educational services (opportunities to learn) for adults? (you may choose several options)				
1.	From media (papers, TV, radio)	3.	From posters	5.	I get information at my job

2.	From leaflets, booklets	4.	From people who participated in same or similar courses	6.	Other (please, specify)
----	-------------------------	----	---	----	-------------------------

10.	Where would you like to learn? (you may choose several options)				
1.	At the organization of formal education (school, college, university)	4	Non-governmental organization		
2.	Library	5	Consultation firm		
3.	Community centre	6	Other (please, specify)		

11.	Are there enough opportunities possibilitiespossibilities/offers to learn in your region (are there enough educational programmes)? (please, choose ONE option)				
1.	Yes	3.	I do not know	5.	I never looked for such information
2.	No	4.	Difficult to say	6.	Other (please, specify)

12.	I think that the most reliable information about opportunities possibilities to learn is provided by: (please, identify not more than TWO sources):				
1.	Media	3.	People who participated in same or similar courses	5.	I do not know
2.	Leaflets, booklets	4.	Employers at my job	6.	Other (please, specify)

13.	Do you plan to continues studies in tertiary education (ex. university) in near future?				
1.	Yes	2.	No		

14.	If you would like to study in tertiary education (ex. university), what are the reasons you do not do that? (please, identify not more than TWO options)				
1.	Lack of financial resources	6.	Excessive workload (e.g., you have in several jobs)		
2.	Lack of recognition of my experience (in non-formal education)	7.	Employer does not support that		
3.	I have to look after small children	8.	I do not have needed education (formal, high school education)		
4.	I have to look after elderly parents	9.	I have some health problems		
5.	There are no opportunities to learn near where I live	10.	I do not know what profession I need, and where I can study to get it		

15.	Recognition of my experiential learning (courses, seminars taken at NGO non-formal adult education institutions) would give me: (you may choose several options)				
1.	Increased self-confidence	3.	Possibility to enter tertiary education		
2.	Increased self-esteem	4.	A possibility to acquire a higher quality course at NGOs		

16.	Any other issue You think our team should take into consideration:				

Thank You and best success in Your learning and career

RAMŪNAS KUNCAITIS

**SUAUGUSIŲJŲ MOKYMO(SI) PRIEINAMUMAS
EUROPOS SAJUNGOS ŠVIETIMO
POLITIKOS KONTEKSTE**

Daktaro disertacija

Išleido ir spausdino – Vytauto Didžiojo universiteto leidykla
(S. Daukanto g. 27, LT-44249 Kaunas)

Užsakymo Nr. 6. Tiražas 15 egz. 2009 02 09.

Nemokamai.